סיביר

עדות אישית

הרב גרשון קליבנסקי

סיביר

ניצוצות באפילה

סיפורים מרתקים ומאלפים על יהודים
גולים שקידשו שם שמים מתוך עוני
ומצוקה במרכז הכפירה

סופר וערוך בעזהי"ת ע"י
הרב גרשון קליבנסקי

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2024

בני ברק
שנת "**אסף נדחי ישראל**" לפ"ק

עדות אישית

הפקה: י. אדמוני

כתובת המחבר
רח' אהרונוביץ 40 בני ברק טל: 03-6182117

כל הזכויות שמורות

ALL RIGHTS RESERVED

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2024

לזכר עולם ולעילוי נשמת

אבי מורי

הרה"ג ר' חיים בן ציון זצוק"ל הי"ד

שנהרג על קידוש השם

במצודה התשיעית בקובנה - ליטא

(במקום שבו נהרג הגאון ר' אלחנן וסרמן זצוק"ל הי"ד)

ביום ג' ניסן תש"ד

ת.נ.צ.ב.ה

לזכר עולם ולעילוי נשמת

אמי מורתי

מרת שיינע רייכעל בת ר' מרדכי ע"ה

נלב"ע ביום ט' אדר תשט"ז

בעיר יקוטסק צפון סיביר

ת.נ.צ.ב.ה.

לזכר עולם ולעי״נ

אחותי טויבע רבקה בת ר׳ חיים בן ציון ע״ה

נלב״ע ביום ב״ה מרחשון תשי״ח

ירושלים

ת.נ.צ.ב.ה.

לזכר עולם ולעי״נ

אחותי דינה גוטל בת ר׳ חיים בן ציון פפירנא ע״ה

נלב״ע ביום י״ב ניסן תשמ״ב

בעיר ריגה לטביה

ת.נ.צ.ב.ה.

לזכר עולם ולעי״נ

אחי מנחם מנדל בן ר׳ חיים בן ציון ז״ל

נלב״ע ביום י״ח טבת תשנ״ד

פתח תקוה

(מאמר מיוחד בפרק י״ג)

ת.נ.צ.ב.ה

תוכן העניינים

פתח דבר . . . . . כג

<u>התקופה שלפני סיביר</u>

פרק א' . . . . . לא

מלחמת העולם, עיירה של תורה "קיידאן", עיר "צאריצון", המהפכה הקומוניסטית ומלחמת האזרחים, הקוזאק שברח על נפשו מפחד התפילין.

פרק ב' . . . . . מא

חרפת רעב, "בעלי בתים" של ר' ישראל מסלנט זצ"ל, הכולל. מספר מילים על אמי הצדקנית נ"ע.

פרק ג' . . . . . נא

"שביתה" בחיידער, שיעור בפרק "ואלו הן הלוקין..", עסקי עם ...המשטרה. רמת החיים של הדור הקודם

פרק ד' . . . . . סא

קברניט הספינה, עצה לתלמיד הכנות מעשיות לקראת יום הכפורים, ומעשה בחוב של אלמנה.

פרק ה' . . . . . עה

זקנים שומעים שיעור מנער, "הוי גולה למקום תורה, דוגמא לאמון שהיה בכולל, "חגיגת" הבר מצוה שלי.

פרק ו' . . . . . פג

ישיבת סלבודקה המקורית, דוגמאות אישיות ממרביצי המוסר, היחס של הליטאים לבני תורה. התיצבותי לצבא האדום.

הגירוש

פרק ז' . . . . . קג

לך לך! ליל ש"ק האיום פרשת שלח. "תשארו יהודים"!!! הכח העצום שנותן לימוד התורה, האם זה באמת אסון??? חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה.

פרק ח' . . . . . קיג

חורבנה של ליטא

פרק ט' . . . . . קכה

הנסיעה לסיביר

חלות השבת

אין דבר העומד בפני הרצון

"קיפיאטוק"

פרק י' . . . . . קלג

ערבות סיביר - (התחנה הראשונה).

"דירה" ד' אמות על אמה, נשים צדקניות. כל האידישקייט. מפחדת רק מהקב"ה.

פרק י"א . . . . . קמא

הסוס עדיף מהאדם, "מלון" ברפת, בגד לאכול. דרשתי את ה' וענני. אפיית מצות וסדר צבורי בקבוץ יהודי נידח. הכשרה לארץ ישראל. חפיסות תה, שמהם יצאו ככרות לחם.

פרק י"ב . . . . . קנט

ירכתי הצפון (תחנה שניה)

"יאקוטיה", בה האקלים הקשה ביותר בתבל. מרכז לדייג. ה"חיים" בספינה שבורה "שלחן שבת, בגיא צלמוות.

פרק י״ג . . . . . קסז

ה״דירות״ ביורטות.

בנין ״שכונה״ יהודית במדבר, הקרח הגן מצינת הרוח. ״קבורים חיים״. ״פלשתינה של הצפון״ כח ההשפעה של זמירות השבת.

פרק י״ד . . . . . קעז

״והיו למועדים ולשנים״.

ערכו הגדול של לוח קטן. ספר ״קטן״, לא שלטה רימה.

פרק ט״ו . . . . . קפג

שביתת השמש והירח.

יום שנמשך 3 חדשים וכמו״כ הלילה. בעיות רוחניות בקשה צנועה תעודת אופי או יושר... מה נאכל?

פרק ט״ז . . . . . קצג

כי חג ה׳ לנו

פרק י״ז . . . . . קצז

השבת השומרת עלינו

מי אתה סטאלין העריץ? בס״ה בן תמותה! יום ארוך וחום גבוה.

פרק י״ח . . . . . רה

שומר מצוה לא ידע דבר רע.

המאבק בים. ״המשביר לצרכן״. אתה תהיה האחראי, זכור!!!. עיסקת חליפין. איך מוותרים על הזדמנות פז??? אין הקב״ה מקפח שכר כל בריה. ״האוצרות״ בזכות הטעות, מזון כשר לפסח תוצרת סיביר. אין הקיבה מכירה בהגיון.

פרק י״ט . . . . . ריט

גם זו לטובה.

הפקדון המסוכן. ״סמיכה״ לרב מהגויים... נס נסתר וגלוי.

פרק כ׳ . . . . . רכז

<u>עיר הבירה ״יאקוטסק״ (תחנה שלישית).</u>

הבא לטהר מסייעין אותו. האמא הזקנה לא ברחה. הקב״ה נתן לנו רק תורה אחת. ימיה האחרונים של האמא ע״ה, ״בחריש ובקציר תשבות״ מה נחשב כסף טהור?

פרק כ״א . . . . . רלט

<u>חקירה רוסית</u>

חקירה אצל חוקר ״מחנך״. מאויבי תחכמני. אופן תפילתו של ר׳ משה פיינשטיין זצ״ל.

פרק כ״ב . . . . . רמז

<u>תקופת טולה (התחנה האחרונה).</u>

ויסעו ויחנו. הכל חרב. שוחט לחד יומא... דירת ה״פארי״ שלנו. מצרכים בסיסיים. כשאומרים ״כלי״ אין לחם...

פרק כ״ג . . . . . רסה

<u>עבודה בקירקס</u>

שמועה טובה, תמיהה על... דייקנות. אריה טורף. גאווה של גויים (לא עלינו). לימוד מוסר אפילו בקירקס.

פרק כ״ד . . . . . רעז

המנין במחתרת. התקהלות בלתי חוקית. שכר פסיעות. חגיגת שמחת התורה.

פרק כ״ה . . . . . רפז

מבצע ברית מילה.

״מעצר בית״. חשש מפטפוט. כוונות מיוחדות בברכת שהחיינו. לחושי חסדי ה׳, להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות, כאילו למולך. סכנת נפשות. בטחון הנשים של הדור הקודם. בעית השגת חלות לשבת.

פרק כ״ו . . . . . שג

יסורי היציאה

ידעו את האמת. יש תקוה, לא למהר. כף זכות עליכם לוותר על האזרחות. חזיונות. התנצלות. השגרירות סגורה ומסוגרת.

פרק כ״ז . . . . . שיט

ההכנות ליציאה מעמק הבכא.

המשמעות של בגד ללבוש. חיים של שמחה. מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע, הלבוש אכן נהדר, ברם רק... לפורים...,״טעות מצערת״, האורח המיסטורי. תביעה להצדיק את התואר. האם מי המקוה היו טעימים...? ״כי היא מקור הברכה״

פרק כ״ח . . . . . שלה

יציאת מצרים דרוסיה.

לקנות כרטיסים לחו״ל או לא!?!? (מלכים א׳. י״ט) משבר סלעים - ר״ת: סוריה, לבנון, עיראק, ירדן, מצרים. קופצים אל הסכנה בהתלהבות. רצון עז לשאוג בקול שהחיינו, ברם..., העזתי לצעוק על מפקד תחנת הגבול. ברוך אתה ה׳ שלא עשני גוי. דוקא במצב הנורא ההוא היינו מאושרים. אוי, רבש״ע, רבש״ע, אנא, אמור כבר לצרותינו די!!! צפירה שנשמעה מעין שופרו של משיח.

פרק כ״ט . . . . . שמז

ושב ה׳ את שבותך וכו׳ (דברים). (תחנה סופית)

החיים ברוסיה נתנו בגרות לילדינו. הוי! כמה שוה החירות והעצמאות. קבלת הפנים. חיבוקים! נשיקות! דמעות!

פרק ל׳ . . . . . שנג

והיה... כאשר התגשם החלום הנפלא

נהג יהודי לא ידרוס ילד!

ליד הכותל המערבי.

סוף דבר . . . . . שנט

ראיון . . . . . שסא

מכתבי ברכה
מאת הרבנים הגאונים שליט"א

הרב ש. י. נסים קרליץ
רמת אהרן
רח' ר' מאיר 6, בני-ברק

בס"ד, יום כ"ה כסלו תשע"ה

כאשר ידיד יקר הרב ר' צבי קלידנסקי, שליט"א
ידידי להדפיס ספרי ניצוצות, שקיבלתי ממנו ועיינתי
בהם, הוא הקפיד, והוא דאמר מקרי מימיך ועוסק
בתורה, הנני להביע שיבחה להמאיץ בעבודת את הרבים
עוד רבות בקרוב מתוך הרווחת נחת ושלוה בבתים
יהי רצון מאחר שרחש
ש. י. קרליץ

יעקב בהגרצ"י אדלשטיין
רב דרמת־השרון
טל. 471727

JACOB EDELSTEIN
RABBI OF RAMAT-HASHARON
ISRAEL
TEL. 471727

ניצוצות באפילה

ב"ה, רמת־השרון, יום תשרי תשנ"ה

יצחק זילברשטיין
רב שכונת רמת אלחנן
בני-ברק

RABBI YITZCHAK SILBERSTEIN
Rabbi of Ramat Elchanan
BNEI-BRAK

בס"ד, יום תמוז תשנ"ח

ידידנו הרה"ג ר' אהרן קליבנסקי שליט"א הרי הוא
מנקיי הדעת, ומגדולי בעלי המחשבה המוסרית.
תלמיד ישיבת סלבודקה המעטירה, הנושא עמו
מטען רוחני רב עצמה. פעמים רבות שומעים אנו
מפיו מרגליות נפלאות ואנו חוזרים עליהם ברבים
וכעת נדבה רוחו להעלותם על מזבח הדפוס
וכמדומני שרבים יהנו מדבריו. כי דבריו שוים
לכל נפש.

הכו"ח לכבוד התורה

יצחק זילברשטיין

יצחק זילברשטיין
רב
שכונת
רמת-אלחנן
בני-ברק ת"ו

הרב עזרא נסים עדס
רח' העצמאות 81
הרצליה

הרב עזרא נסים עדס
רח' העצמאות 81
הרצליה

ב"ה ד' אלול חודש הרחמים תשנ"ד.

לכבוד ידידי היקר כה"ר גרשון קליבנסקי כ"י שלום וכל טוב.

אני שמח לדעת כי כבודו חושב להוציא לאור דברי הגות ומחשבה מכל מה שזכה כבודו לשמוע מגדולי התורה בדורות שעברו. דברים שלא שמעתן אוזן מעולם.

לפי מצב הדור בימים הללו בני הנוער זקוקים מאוד לחיסון רוחני נגד כל הרוחות רעות המנשבות בחללו של עולם.

וכב' רשאי להעלות על ספר את המאמרים שיש לכבודו על כל מיני הרפתקות שעברו עליכם בשנות המלחמה עולמית השני' בהיותכם גולים ומטלטלים ברוסיה בערבות סיביר ארץ הקרח הנורא ארץ הקיפאון בגשמיות וברוחניות.

באותם שנים שגרתם בהרצליה הי' לי ספוק רוחני לשמוע מכבודו דברי הגות ומחשבה עמוקים ודברי מוסר נעלים מכב', הייתי מתפעל ומתרשם עמוקות מכל צירופי המאורעות הקשים והסכנות שהיו מרחפים עליכם יום ולילה בלי הרף. וכלכם יצאתם מחוזקים ומחושלים בגוף ונפש בזכות אבותינו הקדושים והכל ביד השגחה העליונה

וממש ראיתם נסים ונפלאות מידי יום ביומו והי' בכם כוחות נפשיים להשפיע על כל סביבותיכם תורה ויראת שמים.

איתא בפרקי אבות עשרה נסים נעשו לאבותינו בביהמ"ק, אחד מהם שלא נצחה הרוח עשן העולה מעצי המערכה ומן הקטורת.

הנס הזה הי' נס עצום עד למאוד כי העשן הוא קל מאוד וכל רוח קלה דוחפת אותו., ועל אחת כמה וכמה העשן שהי' בהר הבית שהוא מקום גבוה ותמיד רוחות עזים נושבים במקום בימות החורף.

ולכאורה יש לשאול, מה התועלת שיכולה לצמוח מהנס העצום הזה? ויש להסביר בזה. כי זה בא להראות לעם ישראל כמה גדול וחזק דבר הנובע מכח הרוחניות.

כי עשן המערכה והקטורת עולה מתוך דברים שבקודשה לעשות נחת רוח לבורא ית', ומן השמים רוצים להמחיש לעם ישראל כמה גדול כוחינו כשזה נובע מכוח התורה.

וכדברי הנביא לא בחיל ולא בכח, כי אם ברוחי אמר ד' צבאות, ואנא דאמינא שכבודו זכה בכשרונות נפלאים לתאר ענינים עמוקים, תיאור וצירוף מאורעות, והבעת רעיונות ששמע מפי גדולי ישראל בצורה נפלאה ולכן זו היא חובה קדושה להוציא לאור כל האוצרות והמטמוניות הגנוזים בעמקי לבו.

ובטוחני שהכל יהיו שותים בצמא את דבריו. ובזה יקיים דברי שלמה המלך במשלי כבד את ד' מהונך - ממה שחננך.

ורבינו החיד"א הקדוש ז"ל כתב בשם מדרש שמואל על ספר שמואל כי מי שכותב חדושי תורה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב קרבנות רבים.

ואני רמזתי את זה במה שנאמר בפר' ויקרא "על כל קרבניך תקריב מלח תקריב מלח" ר"ת מצוה לכתוב חדושי תורה במקום קרבנות רבים יחשב.

והנני לברכו מעומקא דלבא בברכה יפוצו מעינותיך חוצה לזכות את הרבים, ויהי' ד' בעזרך עשה והצלח.

בהוקרה ובידידות

בברכת התורה

הרב עזרא נסים עדס

רח' העצמאות 81

הרצליה

הרב עזרא נסים עדס
רח' העצמאות 81
הרצליה

מוסדות
נתיבות עולם
בנשיאות מרן הגר"מ שך שליט"א

בס"ד ט"ז כסלו, תשנ"ד

כבוד ידידי היקר
אוצר כלי חמדה
הרב ר' גרשון קליבנסקי שליט"א

שלום רב!

קטנתי מהיות נתון בראש ספרד אך הפסוק "יהללך זר" ... הוא המביאני עד הלום.

את תחילת קינתו של דהמע"ה על שאול ויהונתן ללמד בני יהודה קשת, הלא היא כתובה על ספר הישר, מבאר המצודות כי אחרי הכשלון במלחמה עם הפלישתים נתיאשו ישראל והיה צריך לחזור ולהרים לראשם.

דומני כי בספר זה ובמאורעות המקופלים בין דפיו יש משום למוד עצום וחשוב עד מאד לבן דורנו, להווכח כי הוא יכול להתגבר ולנצח את השטן במאורתו.

ובאמת, היצר מפיל לב האדם בכך שנראה לו כי אין תקוה וכי מלחמתו אבודה מראש. אבל כבר הבטיחנו הבורא - "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו - ה' לא יעזבנו בידו".

לבני הדור הצעיר, שב"ה לא ידעו קשיים, ונולדו לתוך מציאות של רווחה, והדרך סלולה לפניהם, חשוב ספר זה שבעתיים.

הספורים קולחים בשטף וענות חן, ופורשים לפני הקורא יריעת חיים שתחילת אריגתה ושזירתה בסלובדקה ובבית אבא חשוב ונעלה, אשר בכוחה לחמם ולשמר גם בכפור הסיבירי. אלו היו חיים על קידוש ה', כאשר כל דבר היה כרוך במאבק ובויתור על נוחיות, בבדידות - כל העולם מעבר מזה והוא מעבר מזה.

ואכן מתוך החושך נוצץ ומאיר יותר אורו של היהלום, וב"ה שזכיתם לעמוד בנסיון, ולהתעלות על ידו לאין שעור.

יודע אני כי בשיחות ובשעורים לפני בני ישיבתנו "נתיבות עולם", שהיו שזורים בדברי תורה מאמחתו ובספורים אלו, היה משום חיזוק רב לבני הישיבה, ובודאי עתה, יהנו רבים לאורו ושלהבת האמונה תעלה ותבער.

והדברים היוצאים מלב טהור ימצאו מסילות ללבבות, ויחזקו ויאמצו רבים לעבודת הש"ת.

בידידות ובהערכה רבה,

הרב יוסף ברוק
NETIVOT OLAM INSTITUTIONS

רחי השלושה 38/36 (פינת אהרונוביץ) בני-ברק 51386 ת.ד. 642 ☎ 5794210/1 פקס 5708568
36/38 HASHLOSHA ST. BNEI-BRAK Tel. 5794210/1 FAX. 5708568 P.O.B. 642

מכתבי ברכה

מאת שומעי לקחי, שהמריצו אותי להוציא את הספר

(הברכות לפי סדר א' ב')

בס"ד, יום ב' לסדר "לטוב לנו כל הימים לחיותנו" - "נחמו נחמו עמי", י' מנחם אב התשנ"ד.

לידיד נפשי עוז, מזכה הרבים, מרביץ תורה, הרב ר' גרשון קליבנסקי שליט"א נעימות בימינך נצח!

שמחתי באומרים לי, כי כת"ר מרכז את אוצרות זכרונותיו המרתקים להדפיסם בספר, למען תספרו לדור אחרון בכמה קשיים נוראים נתנסו בני הדור הקודם בקיום תורתינו הקדושה ומצוותיה - ויוכלו!!

זה שנים רבות שהפצרתי בך, ידידי ר' גרשון, לעלות בכתב את פרשת גילגוליך ועקירתך ממרכז התורה בליטא, ועיר בירתה קובנה - סלובודקה - למעמקי סיביר הרחוקה והקפואה בגשמיות וברוחניות. בה עמדת בעוז ובתעצומות, ועברת את כור המבחן כ"ו שנים גדושות סבל, מצוק, רעב, איומים ועינויים בגוף וברוח - ותוכל! וזאת, עקב החינוך הישיבתי- המוסרי בה חונכת מהוריך הצדיקים נ"ע, ומוריך הגאונים זיע"א.

והנה בקוראי את זכרונותיך המרתקים, הרגשתי התגמדות והתבטלות כלפי יהודים שכמוך, בהשוואה לארצנו הקדושה בה אנו חיים בהרווחה יחסית. וכמבאמרם ז"ל: טובה אחת בצער ממאה שלא בצער. כלומר: מצוה אחת שיהודי כמוך עבר בצער ובנסיונות קשים בסיביר, תחת שלטון הרשע והכפירה, הקומוניסטים ימ"ש - יפה ממאה מצוות, כשאנו מקיימים בשלוה באין מפריע...

והבריח התיכון העובר על פני הספר- המוסר ההשכל הנפלא, שאין

התחמקות לומר ,קשה ליי. אין תירוץ לומר "אי אפשר", אין דרך השתמטות, כמאמר הכתוב "דברים ל', יא־יד) "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאת היא ממך ולא רחוקה היא.. לא בשמים... לא מעבר הים... כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו"!

ולולא דמסתפינא הייתי אומר: לעתיד לבוא, כשישאלונו בבית־דין של מעלה: למה לא עמדנו בנסיונות שונים - ר' גרשון ושכמותו מחייבים את המתרשלים... יצביעו לנו על ספר זה ויאמרו לנו: כלום נתנסיתם יותר מזה?!...

נקודה נוספת ברצוננו לציין, לאחר שגם בני ביתי שיחי' קראו בזכרונות הללו וגם המה באו כמוני לידי התרגשויות רבות, ניתן לומר, כי זה ספר השוה לכל נפש, ומתאים לכל הגילים, קטן וגדול, איש ואישה, תלמיד חכם והמון העם.

זאת ועוד, הסגנון הנעים, חוש ההומור הנפלא השופע רבות בספר, ציטוטי המקורות המלאים על כל פסוק ומימרא, תורמים רבות להחשיבו לאחד הספרים היפים והחינוכיים.כה לחי!

"ה' עמך גבור החיל, לך בכוחך זה והושעת את ישראל"!

בברכת "עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו להגיד כי ישר ה'" וגו'.

ידידו הצעיר באלפי ישראל

אברהם טובולסקי

בני־ברק

מחבר ספרי "סדרת תיקון המדות": "הסר כעס מלבך" "מדבר שקר תרחק" "לענוים יתן חן" "כצאת השמש בגבורתו" "הזהרו בכבוד חבריכם" "הזהרו בממון חבריכם" "עולם חסד יבנה, ועו"ס.

בסיעתא דשמיא, בירח מר־חשון ה' תשנ"ה

ישפות ד' ברכת שלומיו, לשמחת לבב, להרב הגדול מעוז ומגדול מזכה הרבים בפעליו הברוכים הרה"ג גרשון קליבנסקי שליט"א.

זה כמה אשר כמהה נפשי, לקיים את הזכות שבחובת הכרת־הטוב, להעביר רחשי־לב ואת תודת הדור הצעיר, אשר שתה בשקיקה ובצמאון את סדרת מאמריו אשר התפרסמו תחת השם "עדות־אישית".

בסיעתא דשמיא מיוחדת הצליח מע"כ ליטול את הקור של סיביר ולהצית בו לבבות, להופכו לאש יוקדת של אמונה ואהבת השי"ת ותורתו.

עדיין חי אני תחת הרושם הכביר של קריאת מאמריו אלו, ולעמוד ולהשתומם כיצד נקטף כפרח - צעיר שתול בבית ד' בהיכלתא - רבתא דישיבת סלבודקה בקובנה דליטא. אשר מע"כ אביו זצ"ל זכה להיות ממנהליו, ושתל אותו מחדש בגיא-צלמות של הגיהנום הרוסי, ושם קיים בחצרות א' יפריחו, וזכה לצאת משם כבן ישיבה צעיר עם כל המרץ וה"ברען" ונעימות המדות כפי אשר חונך באש הגדולה אשר בערה בסלובודקה, בצלו של מרן הסבא זצוקל"ה.

הן, אנכי ידעתיו מאז יצא מעמק הבכא בתחילת דרכו בארצה"ק ומיד הפך לאבן - שואבת להרביץ תורה ודעת בהרצליה, ורמת השרון, כאשר כולם צמאים לנעם מאמריו.

או - אז היה לי כמין הרגש קטן לדברי חז"ל: "וכי מהיכן היו להם לישראל עצי שיטים במדבר - אלא ידוע היה יעקב אבינו שישראל עתידין להגאל עמד ושתלן במצרים וכשיצאו נטלוהו עמהן - אלו העצי שיטים שכלל ישראל גדל בסבלות מצרים - נאנח, ונאנק, ושם זעק את צואת יעקב "עתידין להגאל" צריכים להיות מוכנים, עצים אלו הושקו לא במים כ"א בדמע ובנחלי אמונה טהורה כתמימה, רק אלו ראויים להיות בית מקדש להשראת השכינה בעם ישראל.

אלו "העצי־שיטים" שחזרו אלינו בזעיר־אנפין לעורר בנו את האמונה הטהורה של היהודי הבודד שלעולם אינו צועד לבד, בעמקי סיביר בקור הנורא בחושך ואפילה - והיה לך ד' לאור יומם, וכאשר הדברים נשזרים־נטווים והופכים למסכת חיים הירואית ונורא - הוד, והלא זה עבורנו "ספר

מוסר חי״ למוד מעמקי החודר היטב לנבכי לב, מחזק מעודד ומחשל.

אין לי אלא לחזור למעין הפתיחה ברכה ותודה למעיין המפכה אשר זכינו לשתות ממי האמונה הזכה שלו, להרוות צמאוננו, ולשאוף לעלות במסילה העולה בית קל.

יתן ד׳ עוד רבות בשנים - עוד ינובון בשיבה - בבריאות וס״ד להמשיך ולזכות הרבים בתורה שבע״פ ובתורה שבכתב, להאיר לארץ באורה של אמונה, עד אשר יקויים בנו כי יבוא שילה ולא יקהת עמים.

מוקירו במאד - בהמון הערצה

חזקיה יוסף מישקובסקי

בס״ד, ט״ו אלול תשנ״ד

רציתי בזאת להביע לפני כבודו את הערכתי העמוקה למאמרים הנפלאים שפורסמו בעיתון הנכבד, ״יתד נאמן״ תחת הכותרת ״עדות אישית״.

בעדות זו הודגש באופן נפלא ומרגש היסוד של אשר בחר בנו מכל העמים ולאורך כל הדרך גואה ועולה גאווה יהודית אמיתית שיסודה התדבקות בלתי מתפשרת בתורתינו הקדושה לחז״ל ולמסורת אבות שמתבטאת בעמידה אמיצה וגאה מול שלטון עריץ וכפרני עד לאימה.

מאמרים אלו השופעים בטחון אמונה ומוסר והמשולבים במאמרי חז״ל ככתבו לא בלשון ״ספרותית״ אלא בבחינת חזקה על דברים שיוצאים מן הלב ודוקא משום כך כוחם גדול בהחדרת הידיעה על הכוחות הכבירים הטמונים בנו בחסד השם יתברך שלדאבוננו אינם מנוצלים כרצון התורה ולמען התורה.

עדות אישית, הוא ספר מוסר חי ומחנך שמרכך את קשיות העורף ומקל עלינו להסב את ראשינו, מבטנו, ומגמתינו חזרה לדרכי אבות שבה צעדו ראשונים כמלאכים בבחינת ״אם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן ורעי גדיותיך על משכנות הרועים״ (שיר השירים א, ח).

קורות חיים אלו מהווים עידוד להכרת כוחו ועוצמתו של כל יהודי בודד ויכולתו לקדש שם שמים, (וידוע לי על יהודים שקיבלו חיזוק רב מכך) ונזכרתי בביאור נפלא של הרה״צ הרב זייציק זצ״ל למדרש, אמר רבי יהושע: זהו שאמרו כשהוא כבש חי קולו אחד וכשהוא מת קולו שבעה כיצד? שתי קרניו שתי חצוצרות, שתי שוקיו שני חלילין, עורו לתוף, מעיו לנבלים, בני מעיו לכנורות.

דהיינו שאדם חושב שיש לו רק קול אחד ולמעשה טמונים בו הרבה קולות שאינם מנוצלים לעבודתו יתברך.

והנני לברכו שיקויים בו הכתוב: ״יפוצו מעיינותיך חוצה ויהי חלקכם ממזכי הרבים״ שעליהם כתוב: ״ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד״.

בכבוד ובברכה

גדעון שחר

בס״ד, מוצש״ק פנחס, תשנ״ד.

לכבוד

מורי ורבי, מזכה הרבים, הרב קליבנסקי שליט״א.

בשמחה רבה נתבשרנו על הוצאת ספרו היקר ניצוצות באפילה, שהופיע כפרקים בודדין בגליון שב״ק ביתד נאמן, ועתה זוכה לעלות על שולחן בני מלכים.

קטונתי מלחוות דעה על חיבור יקר זה. ורק זאת אומר (בבחינת מועט המחזיק את המרובה), שמפרק לפרק, ומעלילה לעלילה - חדר לתוך ליבי החום של סיביר. סיביר התגלתה כארץ חמה ולוהטת - מאהבת התורה היוקדת של הרב המחבר, כמקור לא אכזב, של רגש עז לעבודת השי״ת, כמעיין בלתי נדלה של מסירות נפש, וטוהר לב, כבסיס השוואה מקורי בין ישראל קדושים ובין - להבדיל - הרודפים אחר ההבל והריק, ומתפללים אל אֵל לא יושיע.

לעניות דעתי - קשה למצוא בדורינו ספר כזה, המספר בגוף ראשון ובשפה ברורה ונעימה, את התוויות המרטיטות הללו, מתובלות בהומור עוקצני, ומכוונות ברמזים דקים לכל אחד ואחד מאיתנו. השפה הקלילה שבה נכתב הספר לא יכולה לחפות על המסר הרציני הקיים בה: ״יהודי, מה איתך, האם אתה עושה די בעבודת השי״ת, בלימוד התוה״ק וביראת שמים?!״ גדולת נפשו של הרב המחבר, גם אם הוא מנסה להצניע זאת בחיבורו היקר - מתגלית ונחשבת בכל ניסיון ומאורע שבספר, ודורשת מאתנו להתבונן, להתרגש ו..להשתנות.

אברך את הרב המחבר, כאחד משומעי ליקחו הנאמנים, שימשיך לזכות את הרבים באותה חינניות ומסירות כפי שעשה עד כה, ויזכה לראות את צאצאיו ותלמידיו ממשיכים בדרכו.

בכל לב

תלמידו ישראל

פתח דבר

אני הקטן לא סופר ולא כתב, בכל זאת החלטתי לרשום את מה שעולה על זכרוני, כשהוא מתרענן, בבחינת "ראה מעשה ונזכר הלכה", מחמת הסיבות דלהלן:

א.) כתוב בספר שמות ו' לי "וידבר משה לפני ה' הן אני ערל שפתיים ואיך ישמע אלי פרעה". ענה לו הקב"ה "אהרן אחיך יהיה נביאך, אתה תדבר את כל אשר אצוך ואהרן אחיך ידבר אל פרעה".

נשאלת השאלה, הלא הרופא כל בשר ומפליא לעשות יכול היה כהרף עין לפתור את בעית "ערל שפתיים", כמו שנאמר "מי שם פה לאדם וכו'".

אלא שמשה רבינו ע"ה בעצמו לא רצה את זה, כי היה מעונין להשאר ערל שפתיים כל הזמן, על מנת שכל פעם שיוציא מילה מפיו, יזכר בנס הגחלת ששם לפיו ובגלל זה נעשה ערל שפתים, כידוע. (הרמב"ן שמות ד' פסוק י' ד"ה גם מתמול). זה לימוד בשבילנו, להשתדל לא לשכוח, בשום פנים ואופן את הנסים והנפלאות הפרטיים, להם זכה מי שזכה. ולכן לימדונו רבותינו, שבליל הסדר, כאשר מקיימים את המצוה "והגדת לבנך", לכלול ג"כ את הניסים הפרטיים.

ב.) יעקב אבינו ע"ה אמר "קטונתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך" (בראשית ל"ב) ומפרט רק חסד אחד: "כי במקלי עברתי את הירדן הזה ועתה הייתי לשני מחנות". אלא שבא ללמדנו מה שאמר דוד המלך ע"ה "להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות". (תהלים צ"ב) פירוש הדבר: כאשר זוכים להגיע בס"ד לבוקר של חסדים, חייבים לזכור את הלילות האפלים, בהם הצליחו להחזיק מעמד הודות לאמונה בכל יכול יתברך שמו.

ג.) רבינו יונה בספרו "שערי תשובה" שער ג' אות י"ז: ...מצות עשה לזכור חסדי ה' כמוש"כ וזכרת את כל הדרך וכו'. (על סמך הנ"ל מתכוון, אני הקטן, בברכת "מתיר אסורים" גם על החדר האטום, בו היינו אסורים בזמן האזעקות ר"ל במלחמת המפרץ).

ד.) הרמב"ן בריש פ' מסעי: נתן משה רבינו דעתו לכתוב המסעות להודיע חסדיו של הקב"ה עמהם.

ועכשיו, אפרט הגורמים שהביאו אותי לידי החלטה לפרסם זכרונותי:

א.) דברי מרן הגריי"ז מבריסק זצ"ל, על הפסוק (שמות י"ח, ח') "ויספר משה לחותנו את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים": "הלכה ודין הוא לספר סיפורי הניסים שעשה ה' כנאמר "ויספרו מעשיו ברינה (תהלים ק"ז, כ"ב) ועוד נאמר (שם ק"ח ב') "שיחו בכל נפלאותיו". מכאן איפוא שישנו חיוב לספר בנפלאות הקב"ה".

וחובתי לקיים את "המצוה לשמוע דברי חכמים" (יבמות כ'.)

ב.) לספר בדוגמאות מוחשיות את האמיתות של הפסוקים: "הבוטח בה' חסד יסובבנו" (תהלים ל"ב) "שומרי מצוה לא ידעו דבר רע" (קהלת ח') וכד', וכדו' וכמו"כ מאמרי חז"ל: הבא לטהר מסייעין אותו, (שבת ק"ד) שלוחי מצוה אינן ניזוקין (פסחים ח') וכד', וכדו'.

ג.) רבן יוחנן בן זכאי אמר (אבות ב' ח'): "אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת".

לצערי הגדול, לא זכיתי ללמוד תורה הרבה. במשך עשרים ושש שנות שהותי מאחורי מסך הברזל, נבצרה ממני האפשרות ללמוד תורה, בעיקר בהעדר ספרי קודש. מציאות עגומה זו טרדה וטורדת את מנוחתי, ובאחת מפגישותי עם המשגיח בישיבת פוניבז' הרה"ג ר' דוד זינגרביץ זצ"ל שחתי בפניו דאגתי הגדולה. אך הוא ענה לי: אינני מבין אותך כלל, הלא קיבלת שיעור במשך עשרים ושש שנים מהקב"ה בכבודו ובעצמו.

חלק קטן מהשיעור הזה ברצוני למסור לכם, קוראים יקרים, בבחינת "אל תחזיק טובה" (ואין טוב אלא תורה) "לעצמך" בלבד. כמש"כ: "אדם לעמל יולד" (איוב ב' ז') ומפרש המהרש"א (בסנה' צ"ט) לעמל - ר"ת: ללמוד על מנת ללמד.

ד.) הרמח"ל זצ"ל חיבר ספר שלם - "מסילת ישרים" על דברים ידועים, אלא שלא חושבים עליהם (בהקדמה על ספר הנ"ל). וברצוני להסב תשומת לב הקוראים היקרים על דברים, שלא עולים אפילו על הדעת לחשוב עליהם. האם חושבים על זה, שאנו חיים ממש בגן עדן עלי אדמות מכל הבחינות?

למשל, האם מישהו חושב על החסד המיוחד, שיש לנו ב״ה רבנים גאונים שליט״א ואפשר לברר אצלם כל שאלה שמתעוררת. או, שכמעט לכל בן תורה יש ב״ה קיר מלא ספרים.

האם עולה על הדעת להודות להשי״ת על האפשרות להיכנס לבית כנסת, לבית מדרש, בכל עת ובכל שעה. וכן למקוה, ללמד את הילדים, לארגן ברית, ועוד כהנה וכהנה.

ובנוגע לגשמיות: האם מרגישים הכרת הטוב להשי״ת כשאוכלים בשר, פירות וירקות ואפילו חלות.

אני חושש שלא יאמינו לי, שבמשך תשע שנים לא ברכנו ברכת בורא פרי העץ, פרי האדמה, ואפילו ברכת שהכל על חלב, ביצים או גבינה, בגלל שלא היה על מה לברך... ובנוגע לבשר נוסיף עוד שמונה שנים.

ועל העדר האפשרות הרוחנית, כבר אין מה לדבר.

ולכן כשזכיתי לעלות ארצה בס״ד ונתקלתי ב״ה בשפע כזה בגשמיות וברוחניות, היה לי איזה דחף פנימי לברך ברכה מיוחדת על הכל, אבל לא ידעתי איזו החלטתי לברך על הגפן, בלי כוס. מה פירוש? פשוט מאד, גפן - ר״ת גאולתי פדות נפשי.

♦ ♦ ♦

בעצם, הדור הצעיר שלא ראה חיים אחרים, איננו מסוגל לחשוב על דברי הנ״ל לפי הגמ׳ בפסחים כ״ב ועוד בכמה מקומות״ שמעון העמסוני היה דורש כל אתים שבתורה, כיון שהגיע ל״את ה׳ אלקיך תירא״ פירש. אמרו לו תלמידיו, כל אתים שדרשת מה תהא עליהן, אמר להם, כשם שקבלתי שכר על הדרישה, כך אני מקבל שכר על הפרישה, עד שבא ר׳ עקיבא ודרש את ה׳ אלקיך תירא לרבות תלמידי חכמים.

שואל החת״ס זצ״ל, למה לא יכול היה שמעון העמסוני, וכמו״כ תנאים אחרים, לדרוש את הדרש של ר׳ עקיבא? אלא מכיון שר׳ עקיבא היה בתחילה עם הארץ, לכן היה הוא המסוגל להעריך כראוי מה זה תלמיד חכם. משא״כ התנאים, שהתחילו מה״חיידער״ לישיבה קטנה, וכן הלאה, וחיו תמיד בסביבה של ת״ח.

ולכן, אע"פ שאינני מחונן בכוח התיאור וההמחשה, אנסה בעזרת החונן לאדם דעת לתאר קצת חיים אחרים, ע"מ שיוכלו הקוראים להבין, בבחינת "ויתרון האור מן החושך". ובמקום להצטער על שחסר בבית מזגן, או שאר מותרות גשמיות המציפות את הרחוב. ישמחו על השפע שיש ב"ה, ויודו להשי"ת המכלכל חיים בחסד, בשמחה רבה.

ואם כבר מדובר על חיים אחרים, אי אפשר לדלג על עובדות דלהלן"

לפעמים, אני הקטן נקלע לפנימיה של אחת הישיבות ואני מקבל סיפוק רב מתנאי החיים המוכנים היום ללומדי תורה: חדר אחד לשני בחורים, ארונות לבגדים וספרים, שירותים צמודים, מיזוג, המסעדה במקום, ובסעודה שלשית בשבת לא חסר, בין היתר, עוגות, פירות ויין. לבי מלא שמחה לראות את כל זה, וזה עוזר לי לכוון יותר טוב בברכת "ברוך משלם שכר טוב ליראיו" (אע"פ שלפי הרמב"ם זה לא שכר אלא תנאים למלא את תפקידנו בצבא קבע - (צבאות ה').

יחד עם זאת צצים ועולים בזכרוני תנאי החיים של לומדי תורה בזמני. ז"א לפני חמישים שנה בערך.

בישיבה קטנה אכלו כידוע "ימים", פירוש הדבר, יום ראשון אצל פלוני ויום שני אצל אלמוני וככה כל ימי השבוע, כולל שבת, אכלו אצל בעלי בתים. יצויין, כי אצל הבעלי בתים בעצמם, לא היתה הפרנסה מצויה בריווח, אולם הם היו יהודים יקרים, שקיימו את "כבד את ה' מהונך", אל תקרי מהונך אלא מגרונך... (רש"י משלי ג' ט').

בישיבה גדולה היה המצב יותר טוב. היתה מסעדה, חדרים גדולים עם שולחנות עגולים במפות לבנות, עליהם הוגשו שתי מנות בימי חול (בשבתות ויו"ט 3-4 מנות) בצהרים. בנוגע לארוחות בוקר וערב, היו הבחורים צריכים לדאוג להן בעצמם. כסף מנלן? התירוץ - כשהיה כסף בישיבה, היו מקבלים סכום זעיר.

מתי היה כסף!?!? זו כבר שאלה אחרת, די רצינית. כך, שלא כל הבחורים היו שבעים לגמרי, והיו כאלה שהיו שבעים למחצה, לשליש, ולרביע. בנוגע ללינה, היה כל אחד שוכר לו איזו פינה עם ספה. הלבוש היה פחות או יותר לא רע, ברם, כשבאתי פעם עם חליפה קייצית חדשה, "זכיתי" לתשומת לב של כל בני הישיבה...

ועל תנאי החיים הנ״ל, התבטא מורי ורבי, הגאון האדיר מרן ר׳ אברהם גרודינזסקי זצוק״ל, הי״ד (אני מצטט מההקדמה לספר הנדיר ״תורת אברהם״): ״...מיד עם כניסת הרוסים לליטא הוחמרו מאד תנאי קיום הישיבה, הופקע בנין הישיבה והפך מקום בידור. אמו״ר ראה בזה ״מדה כנגד מדה״ ואמר בשיחתו: מן השמים גילו, כי הישיבה היתה מקום נופש - אכלו ושתו נחו ובאו לישיבה להשתעשע בפלפול התלמידים. תמיד חשבנו, כי קימנו את התורה מעוני, והנה - נוכחנו לדעת - כי ביטלנו אותה מעושר״.

תלמידים יקרים, די בכל אתר ואתר! נא הקדישו תשומת לב מיוחדת לדברים הנ״ל ואנא! תבינו אותי נכון. לא באתי להטיף מוסר לאף אחד ח״ו, כי מי אני ומה אני שאטיף מוסר לאחרים, הלא אפשר להגיד לי בשקט, התקוששו וקושו: קשוט עצמך ואח״כ קשוט אחרים (ב״ב ס׳.) אולם, מחובתי, לפענ״ד, להביא לידיעתכם דברים לא ידועים לכם כלל, על מנת שלא תהיה לכם, חלילה וחס, תביעה גדולה:

״...תחת אשר לא עבדת את ה׳ אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל״. (דברים כ״ח מ״ז).

ישמע חכם ויוסיף לקח (משלי א׳ ה׳) וזה יהיה שכרי!

מכאן

קובנה מראה כללי
כאן התקיימו חיים יהודיים ותוססים לפני הגירוש לסיביר

ו ע ד

"שלוה" סיבירית

כ א ן

לשנה הבאה בירושלים הבנויה

פרק א'

התקופה שלפני סיביר

* מלחמת העולם
* עיירה של תורה "קיידאן"
* עיר "צאריצין"
* המהפכה הקומוניסטית ומלחמת האזרחים
* הקוזאק שברח על נפשו מאימת התפילין.

מלחמת העולם

נולדתי בס״ד ברוסיה הקומוניסטית בזמן שהיתה סוגרת ומסוגרת אין יוצא ואין בא.

עם זאת זכיתי, תודה לקל, להיות תלמיד ישיבות סלבודקה דליטא.

בכדי ליישב את שני הדברים הנראים כאילו נוגדים זה את זה, יש צורך להרחיב קצת את היריעה.

ובכן, בט׳ באב **תרע״ד** (1914) אכן **רעדה** הארץ, כמש״כ: ״תבל רגזה, ותרעש הארץ״ (תהלים ע״ז י״ט), בפרוץ מלחמת העולם, שלתוכה נסחפו כמעט כל ארצות אירופה, וגם אמריקה, וירדה אנדרלמוסיה לעולם.

(יצויין, כי בעולם נקראת מלחמה זו בשם ״מלחמת העולם הראשונה״, אולם לפי תוה״ק היתה מלחמת העולם הראשונה כבר בימי אברהם אבינו ע״ה, כמש״כ בספר בראשית י״ד, א־ז: ״ויהי בימי אמרפל מלך שנער, אריוך מלך אלסר, כדרלעומר מלך עילם ותדעל מלך גוים, עשו מלחמה את ברע מלך סדום ואת ברשע מלך עמורה שנאב מלך אדמה ושמאבר מלך צביים ומלך בלע היא צער וגו׳ ויכו את רפאים בעשתרת קרנים ואת הזוזים בהם ואת האימים בשוה קריתים. ואת החרי בהרם שעיר וגו׳ ויכו את כל שדה העמלקי וגם את האמרי וגו׳״).

עיירה של תורה "קיידאן"

משפחתנו - בת שבע נפשות - הורים, שני בנים ושלש בנות (אני טרם נולדתי) - גרה ב"קיידאן" - עיירה בליטא.

בה היה קיים בית מדרש גדול, בו למד הגאון מוילנא זצלה"ה בהיותו צעיר ימים בעת שיצק מים על ידי רבה של קיידאן הגאון הגדול רבינו ר' משה מרגלית זצ"ל מחבר ספר "פני משה" על תלמוד ירושלמי.

אותו בית המדרש הכיל את מאות תלמידי ישיבת "מיר" בתקופה שהצליחה, בחסדיו העצומים של הבורא ית"ש, להימלט מן הנאצים עד יציאתה לשנחאי.

קיידאן, בית המדרש הגדול

(לפי עדות הרה"ג א.י. הרצמן שליט"א בעה"מ ספר "נס ההצלה":

"היה הלימוד בקיידאן בתנופה כבירה שלא ידעה דוגמתה. הלימוד והתפילה עלו על כל מה שהיה בעיר "מיר" ובוילנא.

ותלמידי הישיבה זוכרים ברטט את ההתעלות שזכו לה בקיידאן.)

רבה של קיידאן בתקופה ההיא היה הרב הגאון הגדול ר' שלמה פיינזילבר זצוק"ל הי"ד שהיה יו"ר אגודת הרבנים דליטא בעמח"ס "נשמת חיים" ו"יריעות שלמה" כמו"כ ספר מוסר "השלמת המדות" אותו למדו בישיבות בין שאר ספרי המוסר.

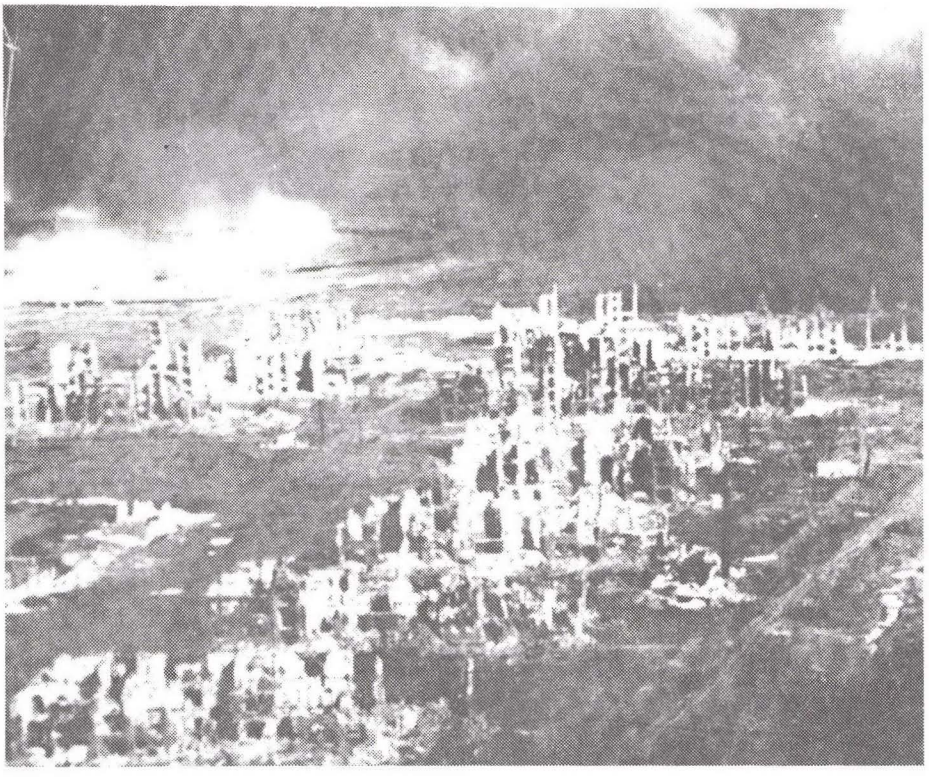

מימין למעלה: בית הכנסת הגדול - מימין למטה בית השחיטה,
משמאל: בית המדרש הגדול

בקיץ תרע"ה, כשנה לאחר פרוץ המלחמה, גרשו השלטונות הרוסיים את כל התושבים היהודים מכל השטחים הסמוכים לחזית, ובתוכם העיירה "קיידאן", עקב החשד שהם נותנים סיוע לגרמנים, והעבירו אותם למעמקי רוסיה הגדולה.

עיר "צאריצין"

משפחתנו נקלעה לעיר צאריצין. יהודי המקום הקדישו תשומת לב חמה ולבבית ל"פליטים" והשתדלו לעזור ככל האפשר. רב העיר ז"ל מינה את אבי ז"ל למנהל התלמוד תורה, לאחר שהשתעשע עמו בדברי תורה ויראה.

צאריצין החרבה

(אגב, העיר צאריצין מפורסמת בהיסטוריה הכללית בגלל הקרב הגורלי שהתנהל בה, במלחמת העולם השניה, בין גרמניה לרוסיה, בו נצחו הרוסים, באבדם מאות אלפי חיילים. בעיר זו התחילה תבוסת הנאצים, כמוש"כ במגילת אסתר: "החילות לנפול, נפול תפול" העיר נהרסה כליל, אולם נבנתה אח"כ מחדש וקיבלה שם חדש - "סטאלינגראד" - (העיר של סטאלין).

המהפכה הקומוניסטית ומלחמת האזרחים

יותר משלש וחצי שנים השתוללה תופת של דם ואש ותמרות עשן. ההמון הרוסי היה עיף ויגע, ובכל ערי רוסיה התחילה תסיסה המונית ופרצו התקוממויות נגד השלטון הרקוב והמושחת של הצאר - הקיסר ניקולאי, עד שבחדוש שבט תרע"ז הסתערו הכוחות המהפכניים על ארמון הקיסר ורצחו אותו ואת כל משפחתו מבלי להשאיר לו שריד.

ההסתערות על ארמון ה"צאר"

השלטון הפך לדמוקרטי, ברם הכח המרכזי של כוחות המהפכה היה מורכב מהקומוניסטים, והם ידעו היטב לנצל את התוהו ובוהו השורר בין כינון שלטון אחד למשנהו, וכך השתלטו על מוסדות השלטון.

אולם אז פרצה מלחמת אזרחים עקובה מדם בין הקומוניסטים לבין מתנגדיהם, ובכל עיר ועיר התנהלו קרבות אכזריים בין ה"צבא האדום" (הזרוע הצבאית של הקומוניסטים, בהנהגתם של מייסדיהם לנין ולייב טרוצקי) לבין ה"צבא הלבן" של מתנגדי המהפכה.

הקוזאק שברח על נפשו מפחד התפילין

שלטון החוק והסדר חדל להתקיים. בכל המדינה שררה אנרכיה. מובן, שגם משפחתנו היתה מעורבת בתוך התוהו ובוהו הזה. והזמן ההוא היה קשה מאד ליהודים כי עמדו ברדיפות בלתי פוסקות ודמם היה הפקר בידי שני המחנות גם יחד. אלה חשדו ביהודים שהם תומכים בצאר, (הקיסר) ואלה

הקוזאקים: "וחרב פיפיות בידם"

האשימו אותם, שהם תומכים בקומוניסטים. זה הפשט "הוי מתפלל בשלומה של מלכות" (אבות ג' ב') כי כאשר שוררת אנרכיה, סובלים יותר מכולם היהודים.

עיקר הסבל בא מגדודי הקוזקים. הם בחרו בסיסמא, "הכו ביהודים והצילו את רוסיה"! ואכן ערכו פוגרומים באכזריות נוראה. כשהגיעו הפורעים לרחוב, בו גרה משפחתנו. (בטרם נולדתי) נתקפו כולם בבהלה נוראה. והנה

התפרץ לביתנו קוזאק משולהב עם חרב בידו, וצעקות איומות בגרונו, שהוא ישחוט את כולם. (הדבר היחידי שהיה אפשר להאמין לו...) האמא והילדים הקטנים רעדו מפחד והאבא הספיק בס״ד לקפוץ לעליית הגג.

כאשר הקוזאק הסתובב בבית והבחין בעלייה, לא התעצל, חטף סולם והתחיל לעלות מהר אל אבי. ברם כאן קרה נס גדול מן השמים שלא יאומן כי יסופר, כאשר הקוזאק ראה את אבא עטוף בטלית ותפילין, נבהל מאד וברח מהר על נפשו. וכנראה, הוא הזהיר את חבריו, באשר ואף קוזאק אחד לא העיז יותר לבוא.

וראו כל עמי הארץ כי שם ה׳ נקרא עליך ויראו ממך״ (דברים כ״ח, י׳) מפרשים חז״ל אלו תפילין שבראש (ברכות נ״ז.) (ולא תפילין שעל הראש...)

פרק ב'

התקופה שלפני סיביר

- חרפת רעב
- "בעלי בתים" של ר' ישראל מסלנט זצ"ל
- הכולל
- כמה מלים על האמא ע"ה

חרפת רעב

בסוף הזמן הסוער ההוא יצאתי אני הקטן לאויר העולם. אם המאורעות הסוערים השפיעו על חיי, שהיו גם אחר כך סוערים... איננני יכול לדעת.

מה שאני כן יודע, (מספורי אחי), הוא באיזה "פינוק" גדלתי.

בהיותי תינוק הקמתי פעם צעקות עד לב השמים. נא לא לחשוד בי, שדרשתי "מטרנה" או צנצנות גרבר. בדעת מי עלו אז מחשבות כאלה? דרישתי היתה בסך הכל פרוסת לחם. אולם גם את המשאלה הצנועה הזאת לא היה באפשרות הורי למלא. הם רצו לכל הקרובים, אולי נשארו אצל מישהו כמה פירורי לחם, כדי להרגיע אותי, ולצערם הרב, יגעו ולא מצאו. עד שבן דודתי ז"ל הי"ד לא יכול היה לראות את צערנו והוציא ממקום מוסתר חתיכת צנים שחסך והחביא לעצמו, וברוב נדבת לבו קיים מש"כ "כבד את ה' מהונך" אמרו חז"ל: "אל תקרא מהונך אלא מגרונך" - והעניק לנו את ה"אוצר". רק אז נרגעתי.

לאחר ארבע שנים של מלחמת האזרחים, בהן חלו תמורות רבות בשלטון המדינה והתחלפו הכיבושים על ידי גדודי צבא ממינים שונים, נסתיימה סוף סוף המלחמה בנצחון הקומוניסטים.

הם נגשו תיכף להנחיל "סדר" במדינה, וכידוע, סגרו מיד את כל המוסדות הדתיים, במגמה לעקור ולשרש כל קודש. ביניהם היה גם התלמוד תורה של צאריצין, ואבא ז"ל הושם במעצר. אבל ב"ה שלא הושלך לסיביר, אלא ישב בבית סוהר שלשה חדשים. לאחר שחרורו עסק קצת במסחר זעיר, דבר שבתחילת שלטונם הרשו הקומוניסטים.

אחרי "ועידת וורסיי", לאחר גמר מלחמת העולם, קיבלה ליטא עצמאות, ולאחר שהתבססה קצת הצליחה לכרות אמנה עם הקומוניסטים להחזיר לליטא את כל תושביה לשעבר. אחרי טלטולי דרך קשים, חזרה משפחתנו בס"ד לקיידאן.

מבחינה רוחנית היו הורי מאושרים מאד על שחזרה להם האפשרות לחיות ברוח ישראל סבא, אולם המצב הכלכלי לא היה כ"כ מזהיר (בלשון המעטה), במשך כמה שנים.

ההמונים שחגגו בטעות את הנצחון

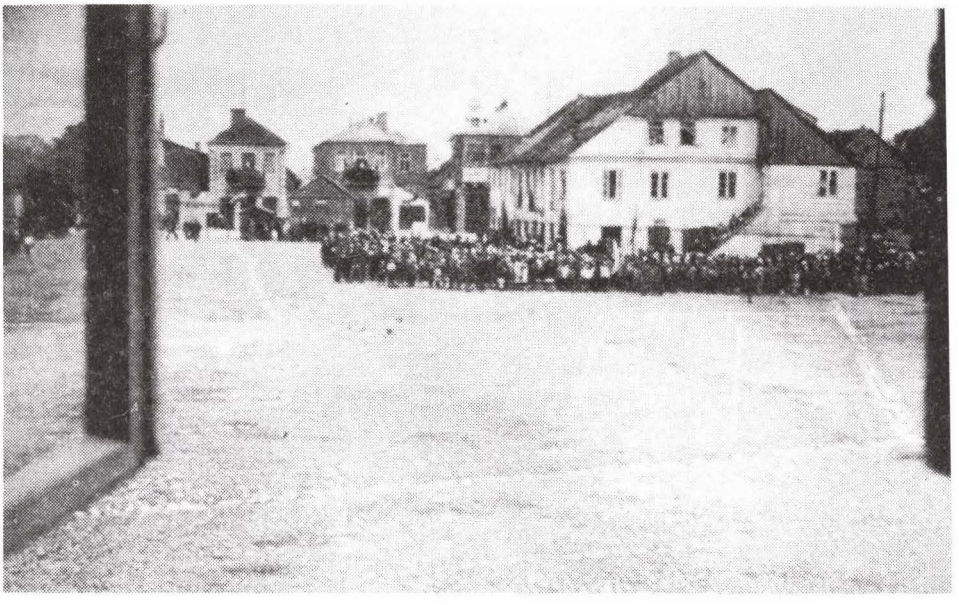
הקרמלין ובית "הנבחרים" מרכז הרשע

"בעלי בתים" של ר' ישראל מסלנט זצ"ל

שלמה המלך ע"ה פתח את ספר משלי בזה"ל: "משלי שלמה בן דוד מלך ישראל", (משלי א' א') כמו"כ את מגלת קהלת - "דברי קהלת בן דוד מלך בירושלים" (קהלת א' א').

מסביר הגר"א זלחה"ה בפירושו על ספר משלי - "כי הלומד בספר צריך לידע מי חיברו. ואני הקטן כאשר באתי במגלת ספר לזכות ולהשתתף עם עושי מצוה להרבות כבוד שמים מוצא לנחוץ לכתוב קצת על השורשים מהם גודלתי.

אבא ז"ל לא שימש לא כרב ולא כר"מ, אלא עסק ב"מסחר". היתה לו חנות מכולת קטנה בכיכר השוק, בין שורה של חנויות כאלה. ביום השוק היה צריך לשדל את האיכרים והכפריים שיכנסו לחנות. ואם כבר נכנסו, היה צורך להשגיח עליהם שלא יכשלו חלילה ב"לא תגנוב"...

ככר השוק (ביום העצמאות של מדינת ליטא)

הוא היה "בעל בית" כמו הטיפוס המוסרי שר' ישראל מסלנט זצ"ל ראה בחזונו.

פירוש הדבר, מסביר לנו הרב דב כץ זי"ל בזה"ל: "כידוע, הציב לו ר' ישראל משימה לגדל "בעלי בתים" גדולים בתורה ובחכמת היראה. הוא דאג, שמא יאזל בדורות הבאים הטיפוס של בעלי בתים, אנשי תורה ויראה, המהווים את השכבות הרחבות של העם. ולשם זה פעל ר' ישראל כדי להשרישם ולהעמיקם בערכי היהדות".

ואף שאבא היה "בעל בית", מביא אותו מספר פעמים הגאון האדיר מרן אברהם דב כהנא שפירא זצוק"ל, הראב"ד דקובנה, בחיבורו "דבר אברהם", שהתקבל בכל תפוצות ישראל, בתואר "וידידי הרב הגאון", בזמן שאת התואר "רב קבל רק מי שהיתה לו סמיכה.

אגב, כשעליתי ארצה, בקרתי את ידיד משפחתנו הגאון ר' משה טיקוצ'ינסקי זצ"ל, המשגיח של ישיבת סלבודקא בבני ברק. כשפנה אלי בתואר: הרב ר' גרשון, הבעתי לפניו את צערי על כך, שהתואר הגדול "רב" נעשה כל כך זול, עד שמחלקים אותו אפילו לאדם כמוני...

את שומעת? את שומעת? קרא לרבנית ע"ה, ישנם אנשים שיש להם תרעומת על שלא קוראים להם "הרב", וכאן אנו רואים אדם שמקפיד על שקוראים אותו רב... אתמהא!!!

ואכן, מסרו לאבא זי"ל לנהל את הכולל, שנקרא "כולל קובנה מאוחד עם כולל בית ישראל" בנשיאות הגאונים הגדולים מרנן ורבנן רבי אברהם דב כהנא שפירא ורבי יצחק אייזיק שר זצוק"ל.

כולל קאונאס
(כולל קאוונא)
מאחר עס
כולל בית ישראל
בית־תלמוד גבוה
לאברכים גדולי תורה

Talmudical Akademy
„KOLLEL of KAUNAS"
and
„KOLLEL BETH ISRAEL"
KAUNAS, Lithuania.
Chief Rabbi B. Shapiro, Prezident.
Rabbi J. Sher, Vice-Prezident.

Adress: KOLLEL, Daukšos g-vė 2 KAUNAS, Lithuania :אדרעס

ב"ה יום ג' לחדש תמוז שנת תרצ"ז. קאונאס

№ .....

כבוד הגאון המפורסם הצדיק המופלג מוהר"ר טיקטין שליט"א רבה של העיר ווילקאמיר ויסודר

סנב"ח פה ט. ו. טיקטין פיגין מחי"י פיליאדעלפיא פעי"

זייער גיעהרטע סיסיס לעבט מוהל . טיר האבן דעם כבוד איין טיטייליין אן טיר האבן שוין
איינער וועלכען דעסטו טיס אשטע אויף 18 דעצעמבער פאר קאונאס יוגי פאר דעם „כולל
זאגאר דער שץ אין אנגעקומטען טיס 8 סעג פריער וי דער קאונעטר רב שליט"א איז גיין
פון זיין האך צוליב דעם שוערען טצב פון כולל האבן טיר טיס דעם שץ נים גיקאנט ו
אויפן רב פון אל זיך אונטער שרייבן , פון אינם ווען שוין דער רב אונטער שרייבן או
שץ אויך אויף אזא שץ.קומטען האפן סיר אז עס ווען זיך פיליכם פארבעסטרן
דער טצב זאגאר פר איז נאך שווער אין גענדער האך וועסיפר זארגן פאר דעם קיום הכולל

אין זיין נאטען אויך אין נאטען פון די חברי הכולל די רבנים,מיקן סיר אויס
אונזער האריציגן הנץ פאר אייר גרוסטמוטיגן כיס צו פארשטיין דעם שיליגן פון מיכטיגן
וועלכען איז אייך באליבט פון יאהרן לאנג פון קומט זשענדיג צו זיין סים אייער גיסונ
טציצ אין איבערגיג ציים . סיר וינשען אייך ציל גענדר פון גלית אין די גינטסטן,אי
זאלט זוכה אויך אין צוקונפט פארצוועצן אייערע פרוכטבאהרע אוכיים אופצוהאלטן אלע
גרויסע ישיבות אין דער וועלט , סיר זאגן האס פון חניעה פון קאפליטצטען,אז אויהר זיי
די אייניציגע וואהשאענדע עורי אין דער וועלט,וואס אוכיים זאפיל סים איהרע גועלט אויפ
געבויט פון תורה,עס זאל פיקסיכיין אלע גרויסע ישיבות פון תורה-אנשטאלטן,צו וועלכע ז
האס נאך אין די לעצטע דורות קיין עורי אין דער וועלט נים זוכה גיוועזן,טיר ווילן פון
זוריקן וואס האבן גיאיינגעגעבן גרויסע גילט פאר אידישער תורה . אבער זייער טציצ איז קיין טטענדי
אייער נאטען ווען אזאיינגעגעבן גרויסע גילט דער אידישער תורה,פון סיר גיוועזן פון
זיין נאטען ווען אזאיינגעגעבן גרויסע גילט דער אידישער תורה,פון סיר גיוועזן פון
זיין נאטען ווען אזאיינגעגעבן גרויסע גילט דער אידישער תורה,פון סיר גיוועזן פון

המכתב נתגלגל לידי מארה"ב ע"י נכדו של הגאון ר' יעקב קמינצקי זצ"ל

הכולל

יצויין, כי בקובנה - ירושלים דליטא - עיר של חכמים וסופרים, היה רק כולל אחד לאברכים גדולי תורה, מיסודם של ר׳ ישראל מסלנט ור׳ יצחק אלחנן זצ״ל, ולאחר זמן אכן תפשו האברכים מקומות מכובדים בעולם התורה.

אפשר לציין מביניהם את הגאונים המפורסמים: רבי זבולון גרז זצ״ל, אב״ד דרחובות, רבי נפתלי שקוביצקי ראב״ד ומנהל רוחני בישיבת גייטסהיד, רבי דוד רפפורט, בהמ״ח ״צמח דוד״, רבי מיכל פון, רבי משה בנדט מינסטר (נספו בשואה) הי״ד.

בין חבריו של אבא ז״ל היה ר׳ גדליה דסלר זצ״ל (דוד של הגה״צ הרב א.א. דסלר), מסוג ״בעלי בתים״ אשר כל שנותיו היוו שרשרת של מדות נעלות, דרך ארץ וקביעת עתים לתורה בהתאם לתכניות קבועות וקבלות מוצקות. בין באי ביתו של אבא היו: הרב מפונובז זצ״ל, הרב ר׳ אהרן באקשט, זצוק״ל הי״ד, ראשי ישיבות ואישי מוסר.

כמה מילים על האמא

קוראים יקרים! אם הארכתי קצת על אבא זצ"ל, זהו בכדי לתאר לכם טיפוס של "בעל הבית" בדורות הקודמים נוסף לזה, חושבני שזהו מחובת הכיבוד אב של בן, וא"כ יהיה עוול מצדי אם אדלג על אשה דגולה כמו האמא ע"ה.

כתוב (במלכים ב, ד' ח') "ויהי היום ויעבר אלישע אל שונם ושם אשה גדולה" מסבירים רוב המפרשים - גדולה - חשובה ולפי תרגום יונתן - יראת חטא.

ומעניין מאד שהשם שלה לא ידוע לגמרי, אלא זוהי הגדלות שאע"פ שהיתה חשובה כזאת, בכ"ז היתה רחוקה מזרקורי הפרסומת וקרובה לדברי הנביא "ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד **והצנע לכת** עם אלקיך" (מיכה ו, ח.) מעין זה אפשר לכתוב על האמא ע"ה, בליטא היא לא היתה ידועה, כי דרכה היתה תמיד בתמימות ומעשי חסד בצנעה, ואף בזמנים שהפרנסה היתה דחוקה היתה נסוכה על פניה שמחת החיים. אולם בסיביר, כאשר היתה נאלצת לאמץ את אמרת הלל הזקן "במקום שאין אנשים השתדל להיות איש" (אבות ב', ה') אז יצאה גדלותה מן ה"שק"... כפי שיצויין בהמשך.

ועכשיו, קצת על עצמי, לפי בקשת רבים מהקוראים לכתוב על התקופה שלפני סיביר, ברם אינני יכול להתחיל לפני שאציין כמה מילים בבחינת "והייתם נקיים מה' ומישראל" (במדבר ל"ב, כ"ב) ברצוני לגלות לכם שלאחר שכתבתי כמה מאמרים "עדות אישית" פניתי בשאלה לאחד מן הגדולים בישראל האם מותר לי לכתוב על עצמי, כי אע"פ שאין לי שום כוונות פרט מתועלת הענין, אולם מצינו אצל שמואל הנביא שאמר "אנכי הרואה", ואין שום צל של ספק שלא היו לו שום כוונות בזה, בכ"ז מסביר לנו רש"י על הפסוק "כי לא אשר יראה האדם" (שמואל א. ט"ז, ז') בזה"ל: אע"פ שקראת לעצמך "רואה", שאמרת לשאול "אנכי הרואה, כאן אני מודיעך שאינך רואה".

תשובת הגדול - "לא רק מותר לך אלא אתה חייב לפרסם" והזהיר אותי ב"אם לא יגיד וכו'"... (ויקרא ה' א')

פרק ג'

התקופה שלפני סיביר,

- ״שביתה״ בחיידער
- שיעור בפרק ״ואלו הן הלוקין...״
- ״עסקי״ עם המשטרה
- על רמת החיים של הדור הקודם

"שביתה" בחיידער

נחזור לענייננו, בספורים על עצמנו.

כדרכם בקודש של הורים חרדים מסרו אותי הורי לחיידער בגיל רך מאד. הרבי היה יהודי יקר, "מלמד" טיפוסי של פעם, עם זאת קצת "מתקדם" ז.א. לא החזיק בידו רצועה.. אלא רק... סרגל.

פעם פנתה אשה אל הרבי, בבקשה לא להרביץ לילד שלה, באשר הוא עדינציק כזה ואיננו מסוגל לספוג מלקות...

הרבי הצביע על הפסוק "ועיר פרא אדם יולד". (איוב י"א, י"ב) פירוש מחית פרא צריך לעשות בן אדם ואיך אפשר בלי מכות? אז הציעה לו האמא הצעה מעניינת - כאשר הרבי ירביץ איזה ילד, שיעמיד קודם את החמוד שלה ליד הילד השובב, וכאשר הילד המתוק שלה יראה איך שמרביצים, אולי זה ישפיע עליו...

אשה לא טפשה לגמרי! הלא זה דברי הנביא: "הכרתי גויים, נשמו פנותם, החרבתי חוצותם וגו' אמרתי אך תראי אותי תקחי מוסר וכו'" (צפניה ג' ו' ז').

בנין מיוחד לחיידער לא היה לנו, נאלצנו ללמוד ב"קוטג'" של הרבי, לא ב"סאלון" אלא בעלייתו, שהיתה לא לגמרי מורווחת... חשמל, היה בימים ההם לוקסוס בעיירות, אולם זה לא הפריע לרבי להרגיל אותנו הפעוטים ל"והגית בו יומם ולילה" (יהושע א' ט'). על מגרש לשחק, כבר אין מה לדבר. כי אפילו חצר לא היתה לנו.

אודה ולא אבוש, שבגיל רך כזה התחיל כבר היצר הרע לפעול אצלי, הסתכל! פנה אלי, על הילדים מבית ספר "תרבות" השכנים שלכם, הם לומדים בס"ה איזה חצי יום ויש להם חופשים וטיולים די תכופות, משחקים במגרש רחב, הולכים בילקוטים על גביהם ועושים חיים, לכן הם עליזים כאלו. ואתם מה... איך כתוב שם בחומש "למה נגרע" (במדבר ט' ז').

אני כמעט בטוח שה"בעל דבר" פעל לא רק אצלי אלא גם אצל כל הילדים שבחיידר, ואילו היו עורכים אז בחיידער "משאל עם" בוודאי ובודאי, היתה נוצרת תיכף "קואליציה" מקיר אל קיר, אולם עוד לא היו אז "אבירי הדמוקרטיה" כמו היום...

לאחר שנתיים בערך, התחלתי להרגיש איזו שהיא "עייפות" ובראשי הקטן התחילו להתרקם רעיונות מהפכניים... (אולי בגלל שנולדתי ברוסיה המהפכנית, הלא הרמב"ם אומר שהאדם מושפע מהסביבה) וכאשר נתקלתי בחיידר בחבר עם רעיונות זהים... החלטנו על... שביתה. ברוך אומר ועושה! למחרת, במקום ללכת לחיידר, יצאנו מחוץ לעיירה ושחקנו שנינו.

בחיידר

לצערנו, לא נכנס אף אחד ל"משא ומתן" אתנו ומעניין, שאף על פי שלא קבלנו "צו ריתוק" לא האריכה השביתה ה"קולקטיבית" ימים. יותר נכון אפילו יום אחד, אחרי הצהריים חזר החבר שלי ללימודים.

בערב, כאשר הערתי לו שזה לא "פער" לשבור שביתה, קבלתי תשובה משכנעת - "אתה "חכם גדול" כי אביך אינו עגלון.. הייתי רוצה לראות איזה "גבור" היית אילו היו מצליפים בך בשוט כמו בסוסים..."

אני בכל זאת, כבר בקטנותי הייתי מבין אלה שלא נכנעים בקלות, ולכן המשכתי בשביתה. למחרת בבוקר יצאתי לחיק הטבע, התישבתי ליד הנחל עם המים השקופים ונהניתי מאד לראות איך הדגים הקטנים אצים רצים מכאן לכאן. "כבדתי" אותם אפילו באבנים קטנטנות והיה תענוג לראות כמה זריזים הם, אה! איזה כיף.. (ואולי נענשתי בעד זה, מדה כנגד מדה, שנאלצתי, אחרי שנים, להתעסק בדגים בסיביר בחוץ מתחת לקרח ובקיץ על הים הסוער). ככה בילתי חצי יום.

שיעור בפרק "ואלו הן הלוקין"...

חזרתי הביתה, קבלתי ארוחת צהריים, משהו יותר כמותית מתמיד. היתה לי קצת נקיפת מצפון - דוקא היום כשלא למדתי נותנים לי יותר. רציתי כבר לשאול את האמא ע"ה את פשר הדבר, אולם נמנעתי באשר הבחנתי שאינה במצב רוח. אכלתי ושבעתי וברכתי, כמובן, ורציתי ללכת ולהמשיך... אך מה קרה? למה הדלת פתאום נעולה!?? וכאן התחלתי לקבל שיעור מהאמא (עוד איזה שיעור? שיעור כזה, שאני עוד היום זוכר אותו...) בפרק "ואלו הן הלוקין..." בו התחדש לי חידוש גדול שבידים הקטנות של האמא היה כח לא פחות מידי העגלון... ורק לאחר שמסרתי הבטחה חגיגית שאוציא לי מן הראש שגעונות כאלה, אז סיימה האמא את מסכת "מכות"...

יצויין כתוב במס' מכות כ"ב. "והקורא קורא" פירוש בשעת הכאת המלקות היה דיין אחד קורא פסוקים מן התורה השייכים לענין.

גם האמא קראה לפני פסוק מספר "משלי" (פרק ל"א. א.ב.) (דברי בת שבע אשת דהמע"ה) "משא אשר יסרתו אמו, מה ברי ומה בר בטני" מפרש רש"י "הכל יודעין שאביך צדיק גמור היה ואם אתה רשע יאמרו אמו גרמה לו".

אחרי הדברים האלה, הכירו הורי שאני בכל זאת אולי קצת צודק ומסרו אותי לתלמוד תורה. כשגדלתי ולמדתי ספר משלי בו כתוב בין היתר "חושך שבטו שונא בנו" (למשלי י"ג כ"ד) נשקתי לה את ידיה לא רק מאהבה רבה אלא גם מחיוב הכרת הטוב.

"עסקי" עם המשטרה

קוראים יקרים!

אם אני אתכם כל כך גלוי עד שמגלה "סודות מן החדר" אז נגלה לכם עוד "סוד" אחד, שבהיותי עוד ילד היו לי כבר ענינים עם... המשטרה.

נא לא להיבהל! אף שוטר לא הוביל אותי למשטרה ח"ו, אני לבד באתי, לקדש את השם ית"ש בהשבת אבידה - ארנק מלא שמצאתי בשוק. ואכן ציינו אותי לשבח והצטערו מאד שאין להם תקציב להעניק לי פרס, אולם רשמו אותי בספר זכרון, בכדי שאם אזדקק לתעודת אופי לא ידחו אותי בלך ושוב, לך ושוב, כפי שמקובל במשרדי צבור.. אלא אקבל תיכף ומיד בלי ביורוקרטיה...

אגב, הארנק היה מלא, לא עם דולרים, אלא בקצת כסף ומסמכים שונים. מסופקני, אם היה בכלל בנמצא בעיירה שלנו יהודי עם ארנק דולרים...

יותר מזה, אחד רצה להציע לקרובו העשיר באמריקה, שיעבור לגור בקיידאן, אם הוא רוצה להאריך ימים. באשר עד היום עוד לא נפטר אף גביר אחד בקייראן...

על רמת החיים של הדור הקודם

אם ברצונכם, לקבל מושג על רמת החיים בזמן ההוא בעיירות. אנסה לתאר לכם מספר דוגמאות:

א.) חתיכת עוף (לא רבע) אכלו (מי שאכל...) רק בשבת קודש, ביום חול היתה יכולה לקבל "מעדן" כזה רק... יולדת. אגב, בשר בקר היה אז הרבה יותר בזול מבשר עוף. כמו"כ דג מלוח היה זול מאד ושימש כמאכל עיקרי יחד עם תפוחי אדמה.

ב.) פעם אחת בשנה, בט"ו בשבט, טעמנו חרובים קשים ויבשים כעץ והיו להם אלף טעמים.. אגב, זה עורר אצלנו געגועים גדולים כאלה לארצנו הקדושה, כי שמענו, שחרובים בארץ הוא מאכל עזים... ולמדנו קל וחומר - אם למאכל עזים יש טעם נפלא כזה אם כן איזה טעם יש כבר במאכל לבני אדם.

ג.) כשעברנו בס"ד לגור בעיר קובנה, והבאתי משלוח מנות לידידנו הראב"ד הגאון דב שפירא זצוק"ל כיבדה אותי הרבנית ע"ה הי"ד, בפרוסה דקה מן הדקה, של... אשכולית, שקבלו ג"כ במשלוח מנות מגביר העיר, ועד היום עוד לא שכחתי את הטעם... כן יקירי! לכם, אולי קשה להבין את זה כי "נפש שבעה תבוס נפת" (משלי כ"ז ז').

ד.) "מסכנים" היו הילדים שהיו להם אחים גדולים, הם לא ידעו, מה זה ללבוש בגד חדש, כי אחרי כמה שנים שימוש בחליפה, מצד האח הגדול, מסרו ההורים את החליפה לחייט, שהיה מומחה להפוך את הבד לצד השני ואז תפר אותו מחדש לפי מדת הקטן. אמנם החליפה היתה נראת ממש כמו חדשה, אולם "שקר אין לו רגלים" (תקו"ז תכ"ה) הכיס העליון של המעיל התקבל (לאחר ההפיכה) בצד ימין במקום צד שמאל המקובל... אבל זאת לא היוותה בעיה באשר... זו היתה אז ה"אופנה" של כל הילדים הקטנים...

מראה העיירה

קיידאן מלווה משפחה לארץ־ישראל

פרק ד'

התקופה שלפני סיביר

- ✯ קברניט הספינה
- ✯ עצה לתלמיד
- ✯ הכנות מעשיות לקראת יום הכפורים
- ✯ ובענין דומה על אישיות חסידית

איך אפשר שלא להזכירם לברכה?

נאמר: "ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ" (בראשית י"ח, י"ח). "מי"א זכר צדיק לברכה הואיל והזכירו ברכו" (רש"י). הזכרנו במאמר הקודם את הגדולים הגאונים מרנן ורבנן זללה"ה: רבי אברהם דב שפירא, ראב"ד דקובנה, רבי אייזיק שר, ר"י סלבודקה, ואת המשגיח של ישיבת סלבודקה בבני ברק ר' משה טיקוצינסקי, ואיך אפשר שלא להזכירם לברכה? אולם מי אני ומה אני, שאוכל להעריך את הגדלות של ענקים כאלו. "יראתי בפצותי שיח להשחילי". אני הקטן אנסה רק למסור לכם, קוראים יקרים, קצת דקצת, מה שידוע לי ממקורות מהימנים על גדלותם. ובכן, נמנה לפי הסדר:

קברניט הספינה
מרן ר' אברהם דב כהנא שפירא זצ"ל

למד וגדל בישיבת "עץ חיים" בוואלאזין, שנוסדה ע"י זקן זקנו רבן של ישראל רבי חיים מוואלאזין זצוק"ל, והיה נחשב לפאר גידוליה של הישיבה. בישיבה היה כינויו "העילוי מקובריו".

בגיל עשרים וחמש כבר כיהן כרבה של סלומוביץ, ובגיל שלושים וחמש הביא לעולם התורה את הספר "דבר אברהם", שהתקבל באהבה אצל גדולי הלומדים ובחוגי הישיבות, והעמיד את מחברו הצעיר בשורה הראשונה של גאוני הדור.

בשנת תרע"ג הוכתר ר' אברהם דב בכתר הרבנות של קהילת קובנה. כאן החלה תקופה חדשה רבת פעלים בחייו הענפים.

הופעותיו בפני השלטונות בליטא, היו תמיד לקידוש שם שמים. בשל ההערכה שרכשו לו השלטונות, השפיע רבות על מצבם של היהודים.

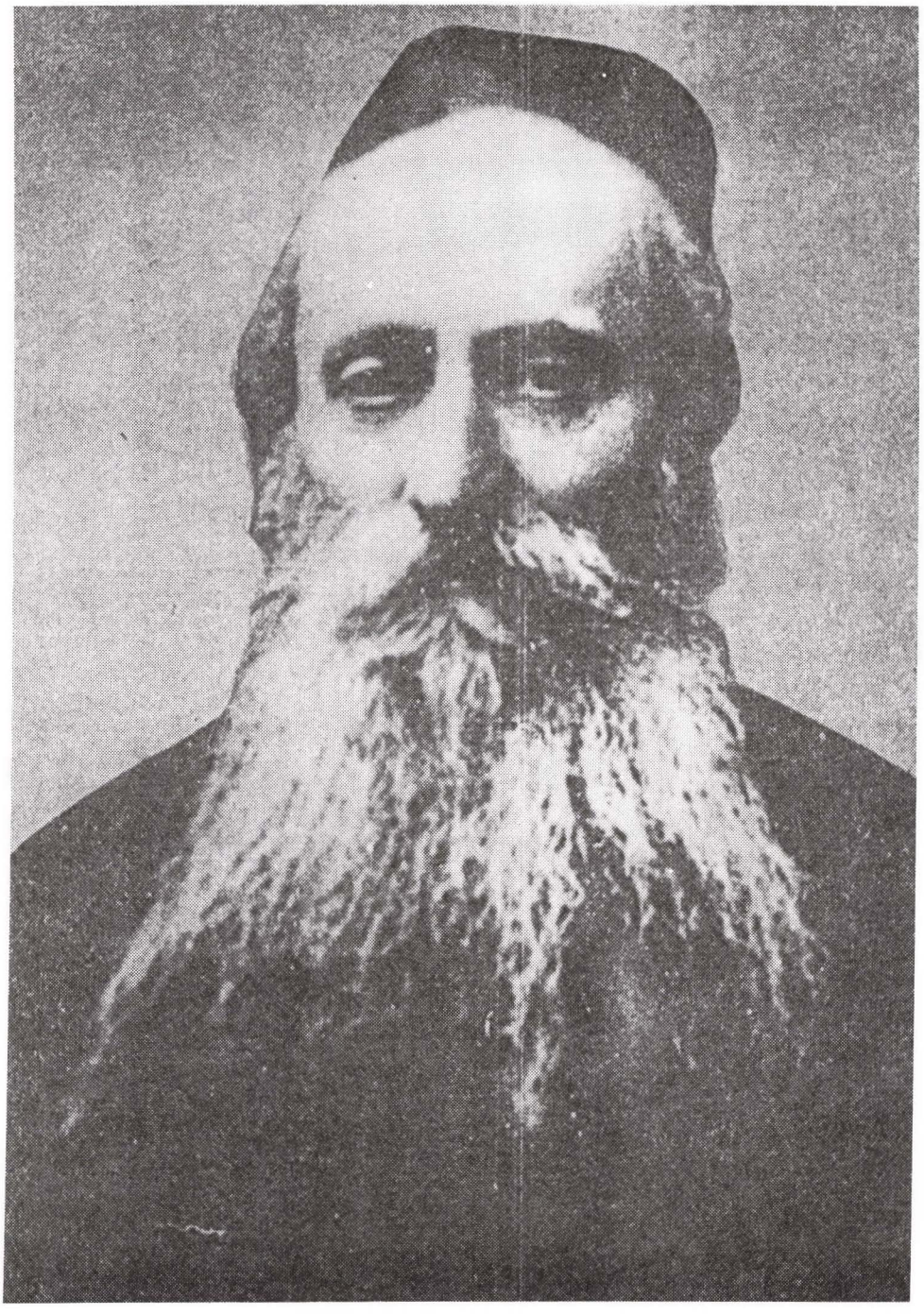
בעיקר היה זה נשיא המדינה, שהעריץ את הרב עד מאוד ואף העניק לו תעודות הצטיינות גבוהות וגם דרכון דיפלומטי.

בכח הקשרים הללו השיג, בין השאר, הישג עצום לרבנים ובני הישיבות - שהשוו את מעמדם, להבדיל, למעמדם של תלמידים ומורים בבתי ספר לכמורה.

כשנה לפני פרוץ מלחמת העולם השניה חלה במחלה קשה, ועל פי עצת הרופאים נסע מקובנה לשווייצריה לשם ניתוח. הוא שכב שם על ערש דוי כמה חודשים, ואח"כ נשאר שמה עוד מספר חדשים לשם החלמה.

בינתיים פרצו גייסות היטלר ימ"ש את גבולות פולין, ואש המלחמה אחזה באירופה, בשלהי שנת תרצ"ט.

בנו ומקורביו הפצירו בו מאוד שישאר בשווייצריה עד יעבור זעם, אך הוא בשלו - "קברניט הספינה הוא האחרון לעזוב ספינתו הבוערת ולא הראשון, אסור לי, בעת סכנה לקהילתי להשאר בארץ מבטחים ולומר "שלום עלי נפשי". בעת צרה לישראל, מקומי עם בני קהילתי. אני נוסע לקובנה".

והוא נסע והטיל עצמו לתוך לוע הכבשן, כשאש המלחמה הולכת ומתפשטת במזרחה של אירופה.

למרות מצבו החלש הרבה לטפל בבעיות וטרדות קהילתו. ברבי אברהם זצ״ל לא נגעו הנאצים ימ״ש. גם כאשר יהודים רבים הוזמנו על פי פקודת הצר לככר המרכזית בעיר, ולרבים מהם היתה זו הדרך האחרונה בחייהם, הלך הוא בראשם, אף שלא נקרא לשם, ובגב זקוף, בהליכה מתונה ומדודה התיצב בראש אלפי יהודים. התחושה כי הרב איתם הקלה בהרבה על חרדתם.

אמנם הנאצים לא רצחו את ר׳ אברהם, אך הוא לא יכול היה לראות בעני קהלתו ובהתעללות הצורר בבני עמו, וביום ש״ק כ״ג באדר א׳ תש״ג עלתה נשמתו למרום והצטרפה לרבבות נשמות קדושים וטהורים שמסרו נפשם על קדוש ה׳.

למחרת, ביום א׳, נפרץ סגר הגיטו, ושום משטר לא יכול היה לעמוד מול התפרצות הרגשות בשעה שליוו את לב הגיטו, מרן הגאון ר׳ אברהם דב כהנא שפירא זצוקלה״ה.

עצה לתלמיד
מו״ר רבי אייזיק שר זצ״ל

בחור צעיר, בעל הופעה אצילית, בשם אייזיק ההאלוסקאי נזדמן באקראי לישיבת סלוצק. באותו יום זכתה הישיבה לארח את ה״סבא מסלבודקה״ זצ״ל, שבא להרעיף מרעיונות מחשבתו על תלמידי הישיבה.

בין המצטופפים עמד ההלוסקאי, מקשיב ומשים אזנו כאפרכסת, ולבו נמשך אחרי ה״סבא״. בו במקום התוודע אליו ונסע אחריו ללמוד בישיבת ״כנסת ישראל״, שם התפתח לאילנא רברבא, נעשה חתנו של ה״סבא״ והגיע לדרגת ראש הישיבה.

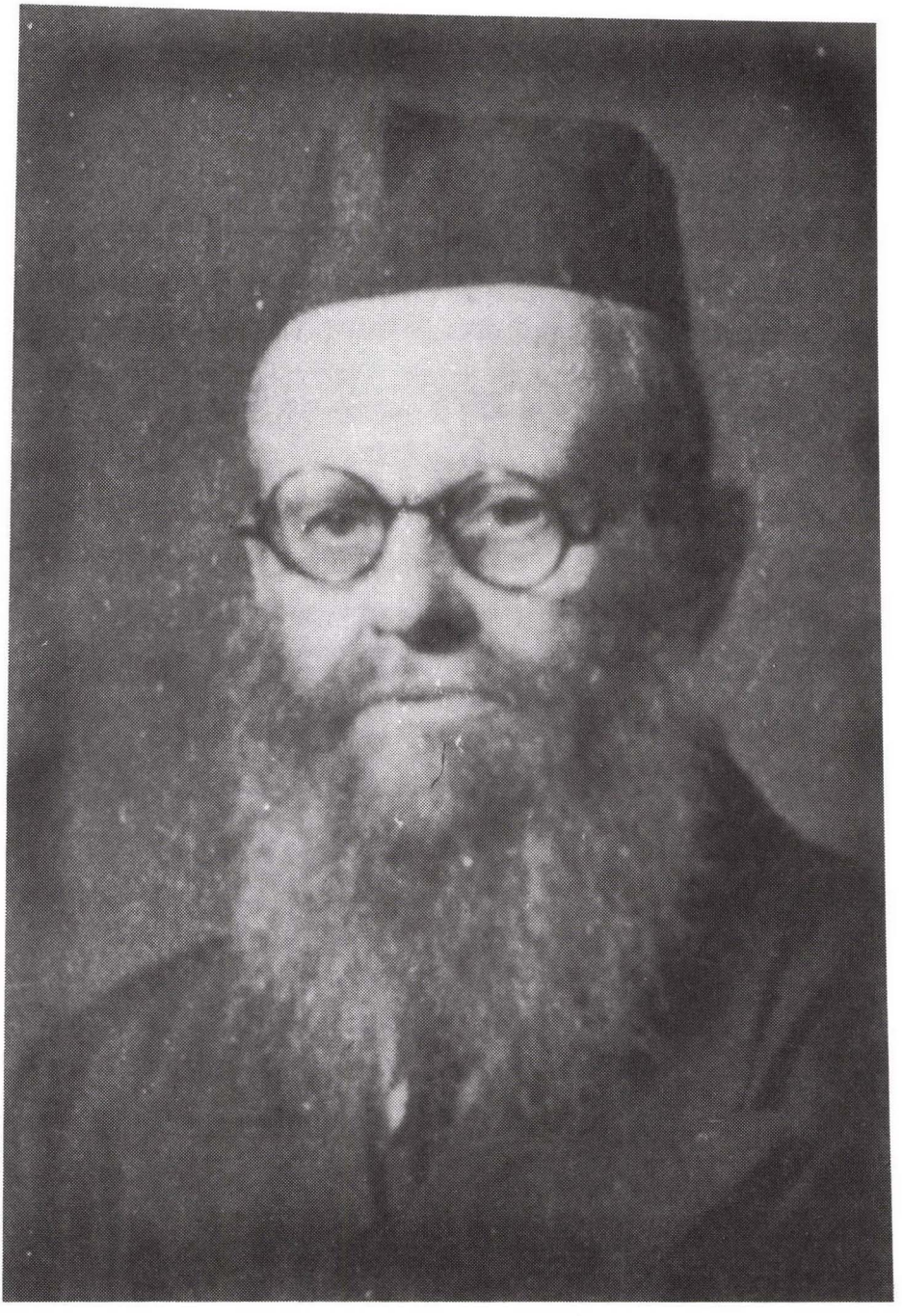
עוד בהיותו בחור, היה רגיל ה״סבא״ לשלוח אליו את בעלי הכשרון, כדי שישוחחו עמו בדברי תורה ומוסר.

כל אלה שעמדו במחיצתו, התרשמו מאוד מקסם אישיותו. הוא היה בעל אופי שלם ואחדותי. סברתו בתורה היתה מבהיקה בבהירותה. הוא לא אהב להתוכח, אלא הסביר והבהיר עד שהמתעקש עמד מעצמו על טעותו ונענה לו מתוך הודיה של שמחה.

ה״סבא״ הפגין כלפי ר׳ אייזיק חיבה וכבוד, וכדבריו: ״לא נפלו בחלקו מתנת חנם אלא באו לו כתשלומין וכגמול צדק על עבודה רוחנית גדולה בתיקון ושיפור עצמו ובחינוך אחרים״.

״אדם נחמד הוא, נחמד בכל: בתורתו, בשיחתו, ונחמד בכל הליכותיו. אין בלשונו מחט דוקרת. הוא אדם שלם בלי פגימות, הוא פשוט ומיושר, נעים בהילוכו, בדיבורו, במלבושו, בכל מה שיש בו ובכל מה שעליו. נוח למקום ונוח לבריות״. (הרב ר׳ א. סורסקי בספרו ״מרביצי תורה ומוסר״). בנוסף להנ״ל: ״דבריו הם כדברי אחד מתקופת הראשונים״ (עדות מו״ר הגאון רבי מרדכי שולמן זצ״ל).

אחת ממרגליותיו: תלמיד מתלמידיו התלונן על סדר יום שישי המשתבש דרך קבע בין כותלי ביתו. בכל ערב שבת, סיפר התלמיד, אני גומר את ההכנות לשבת בשעה מוקדמת אך אשתי טרודה עד לרגע האחרון. הרגל זה הביא

לקטטה, שהיתה מתאחרת דרך קבע בד בבד עם התקרב זמן ההדלקה. "וכיצד אתה מתכונן לקבלת השבת"? שאל ר' אייזיק. "כבר מחצות היום אני מתעטף בגלימת השבת שלי, משלים את פרשת השבוע ומתקדש לקראת בוא היום הקודש", היתה התשובה.

"עצתי לך, כי ביום ששי הבא תדחה את לבישת הגלימה בשעה או שעתיים, שבהן תעזור לזוגתך, ואז תוכל בבוא הזמן להוכיח אותה בניחותא", יעץ ר' אייזיק.

הוא היה אומר: ,אשר בנוגע לכבוד האשה, תמיד יהיה בעיניכם כבשנה ראשונה". כמו בסיפור עם התלמיד הנ"ל, היה ר' אייזיק חושף בשיחותיו את מה שנראה לאדם כמצוות שבהן קנה את העולם הבא שלו, בעוד שלמעשה דווקא בגללן איבד בידו את עולמו.

"מדת האמת שעליה נצטוינו אינה מסתימת בדבור הפה. מי שפיו ולבו שוים עדיין אינו ראוי לאיצטלה של איש האמת. רק האדם שכל מעשיו מתאימים למחשבותיו ולהכרתו יכול להקרא איש האמת".

הכנות מעשיות לקראת יום הכפורים הגה"צ ר' משה עקיבא טיקוצינסקי זצ"ל

רגיל היה ר' משה זצ"ל להביא את המשל אודות שתי הדרכים למילוי כוס:

אפשר למזוג מן הקנקן לכוס, ואז נמצא הקנקן חסר, אבל אפשר לגדוש את הקנקן, עד שתכנו יגלוש וימלא את הכוס. באופן זה, לא זו בלבד ששניהם יהיו מלאים, אלא הקנקן אינו חייב אף לכופף עצמו אל הכוס. היא תתמלא מאליה.

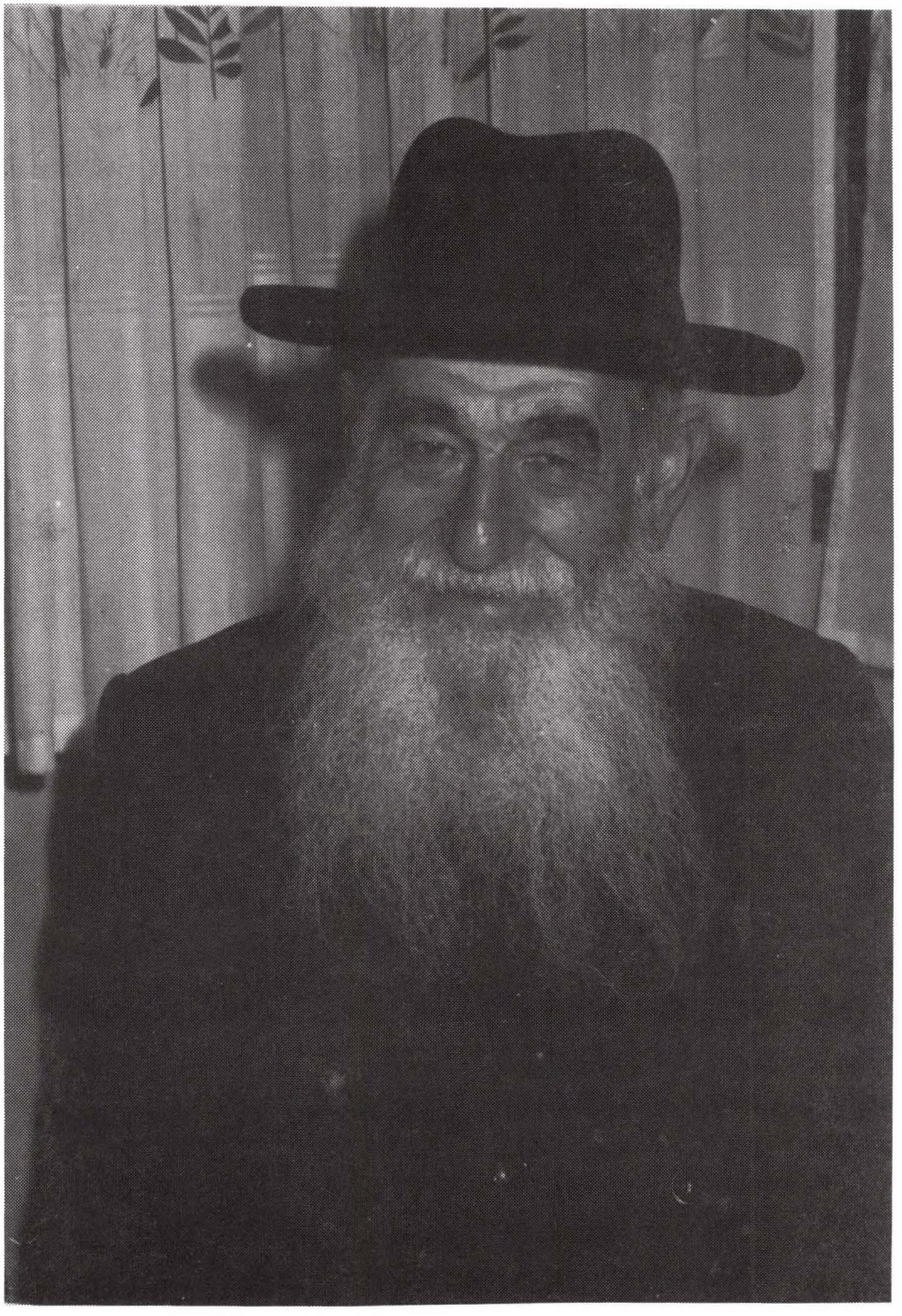
כזה היה מרן הגרמ"ע טיקוצינסקי זצ"ל, משגיח ישיבת סלבודקה בני ברק.

אמנם כופף עצמו בהתאמת השיחות והרעיונות השופעים והנשגבים לקהל שומעי לקחו ובהדרכתו לכל תלמיד ותלמיד לפי מה שהוא, אבל יותר מכל השפיע מכח הדוגמא האישית.

מעולם, למשל, לא תבע מבחור להפסיק לעשן. אבל הוא עצמו לא עישן. מתלמיד לתלמיד עבר הסיפור הבא בהתפעלות ובהערכה:

בבחרותו עישן, עישן הרבה. היה זה כאשר למד בישיבת חברון ושאב ממעייני תורתו של הסבא מסלבודקא, ולאחר מכן משיחותיו של הגאון ר' אברהם נח פאליי זצ"ל. כל עוד חי ר' אברהם נח, דומה היה לו כאילו הסבא חי, משנפטר, החליט לעקור אל המקור, לישיבת סלבודקה שבליטא. הוא ביקש רשות לבוא לשם, וזו ניתנה ברצון, אך עם אזהרה בצידה: הישיבה פורחת, אך מצבה הגשמי בכי רע. מקיימים שם את דברי המשנה ככתבם: "חיי צער תחיה ובתורה אתה עמל".

מובן שהאזהרה לא ריפתה את ידיו של ר' משה. הרי אין הוא נוסע להרחיב את גבולות הגשמיות, אלא את אופקיו הרוחניים. הוא נפרד ממשפחתו, מרבותיו ומחבריו ועלה על האניה. בחור צעיר בודד מפליג אל הבלתי נודע בארץ זרה.

טבעי הדבר, שביקש להשקיט את המיית רוחו, בדידותו וחששותיו בעישון סיגריה. הוא חיפש סיגריה ולא מצא. פתח חבילות והתיר מזודות, ולבסוף מצא סיגריה אחת בודדת. הצית אותה, שאף את עשנה והרהר: הרי אני נוסע למקום שהודיעוני מראש כי הפרוטה כלתה בו וחיים שם בצער. היתכן שאהיה שבוי בכלי העישון, נתון בדחף של מותרות, שישלוט בי באין מעצור?

היתה זו הסיגריה האחרונה שהדליק בימי חייו. לימים שמע ר׳ משה על איש חינוך ותיק, שהחליט להפסיק לעשן. מובן שר׳ משה הוקיר בלבו את ההחלטה. אחר זמן פגש באותו איש והבחין שהוא שב לעשן. תמה והפטיר בכאב: אינני יודע כיצד מבקשים לחנך אחרים, אם אין לו למחנך שליטה מלאה על עצמו...

דוגמא אחת נוספת מהדוגמאות האישיות:

ערב יום כיפור. שיאם של ימי אלול והימים הנוראים. בצהרים מצלצל הטלפון. עוזרת בית אחת קבעה בטעות את היום הזה לתשלום אחרון לדירה שקנתה, ואת הכסף חשבה להשיג ממשכנתא שהיתה צריכה להגיע אליה והתאחרה. בקיצור, כסף אין לה, ובעל הדירה רוצה לבטל את החוזה. מה עושים!?! מצלצלים אל ר׳ משה. הוא הכתובת. ור׳ משה בערב יום הכפורים, רץ אל הבנק למשכנתאות. כמובן, שהבנק היה סגור, אבל ר׳ משה הלך מסביב ושמע קולות בוקעים. הוא נקש בחוזקה ותבע שיפתחו לפניו את הדלת. כשהיה כבר בפנים, תבע להפגש עם המנהל, הוא ספר את הסיפור והשיג הסכמה לשנות את נוהל מסירת המשכנתא. עם ההסכמה הלך לבנק השני, שהיה אף הוא סגור ויצא ממנו עם צ׳ק בנקאי. משם פנה למסור את הצ׳ק ולסיים את קניית הדירה. ומשם הלך לאכול את הסעודה המפסקת...

ובענין דומה, סיפור דומה על אישיות חסידית

הרב הצדיק ר' ישראל מויזניצא זצ"ל (נפטר בשנת תרצ"ו) היה נוהג בכל ערב ללכת לטייל כחצי שעה בלוויית הגבאי שלו, פעם אחת הגיע בדרך טיולו עד בית גביר אחד - מנהל הבנק המקומי, שהיה מן הנאורים והמשכילים ולא היה מחסידי הרבי., משהגיע לשם דפק על דלת הבית וכאשר המשרת פתח את הדלת נכנס פנימה והגבאי אחריו.

הדבר היה תמוה בעיני הגבאי הוא לא הבין כלל, לשם מה נכנס הרבי לבית הגביר, אך לא העז לשאול לפשר הדבר. כאשר ראה בעל הבית את הרבי בא לביתו, חרד לקראתו וקבלו בכבוד הראוי, כי היה מנומס ובעל הליכות, הגיש האיש לרבי כסא לשבת והרבי ישב במקומו מבלי להוציא הגה מפיו. בעל הבית לא הרהיב עוז בנפשו לשאול את הרבי בעצמו "מה לידידי בביתי"? ועל כן פנה בלחישה אל הגבאי ושאלו לפשר הביקור הזה. השיבו הגבאי כי גם הוא עצמו אינו יודע מאומה.

אחרי זמן מה של ישיבה בדומיה קם הרבי מכסאו, נפרד מבעל הבית ויצא לדרכו, בעל הבית הלך מפני הכבוד, ללוות את הרבי וליווהו עד ביתו. משהגיעו לשם והגביר התכונן לחזור הביתה לא התאפק עוד ופנה אל הרבי: "מחול לי הרבי על שאלתי, הנה בביתי לא היה מן הנמוס לשאלו משום מה כיבדני בביקורו, אבל עכשיו כאן, אני רוצה לדעת את סיבת הביקור".

השיב לו הרבי: "הלכתי לביתו כדי לקיים מצוה וברוך השם שקיימתיה" תמה הגביר: "איזו מצוה"? "רבותינו אמרו - השיב הרבי - כשם שמצוה לומר דבר הנשמע, כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע. ובכן אם אני אשב לי בבית וכבודו בביתו, איזו מצוה תהיה אז כשלא אומר את ה"דבר שאינו נשמע"? צריכים ללכת לבית האיש שאינו שומע ושם לא לומר לו, ואז תהיה המצוה כתיקונה וכך עשיתי".

"אבל - אמר לו הגביר - ימחל לי הרבי להגיד לו הדבר. אולי אשמע". "לא - אמר לו הרבי - מובטחני בך שלא תשמע" וככל שהרבי סירב מלהגיד לו את הדבר, כן גברה הסקרנות של הגביר יותר ויותר לדעת את הסוד, והפציר הרבה ברבי שיגלה לו את ה"דבר שאינו נשמע" עד שלבסוף נעתר לו הרבי ואמר לו:

"הנה אלמנה פלונית, והיא עניה מרודה, חייבת לבית הבנק של כבודו סכום כסף מסויים על המשכנתא של ביתה, בימים הקרובים עומד הבית להמכר על ידי הבנק במכירה פומבית. והיא האלמנה תוצא החוצה, חפצתי לבקש מכבודו שימחל את החוב לאותה אלמנה, אבל לא אמרתי לו את בקשתי משום אותה "מצוה שלא לומר".

"אבל - אמר לו הגביר בתמהון - האיך אפשר דבר שכזה? הלא החוב אינו חוב פרטי שלי אלא של הבנק ואני אינני אלא מנהל של הבנק, אבל עדיין לא בעליו ואדוניו, והסכום הוא של כמה מאות רייניש, ואם כן.. "הלא הוא הדבר" - הפסיקו הרבי - אשר דיברתי. שלא תאבה ולא תשמע".

במלים אלו סיים הרבי את השיחה ונכנס לביתו והגביר אף הוא הלך לו לביתו, אבל הדברים נכנסו כחץ ללבו של הגביר ולא נתנו לו מנוח עד שלבסוף הכניס מכיסו את כל החוב של האלמנה לקופת הבנק והאלמנה נשארה בביתה.

("ספורי חסידים" פ' וארא).

פרק ה'

התקופה שלפני סיביר

- ✯ זקנים שומעים שיעור מנער.
- ✯ "הוי גולה למקום תורה"
- ✯ דוגמא לאמון שהיה בכולל
- ✯ על "חגיגת" בר מצוה

זקנים שומעים שיעור מנער

לאחר שסיימתי ללמוד בתלמוד תורה, עברתי לישיבה קטנה בקיידאן. למדן גדול לא יצאתי משם, ברם קבלתי שם לקח, שעזר לי מאד אח"כ במסירת שיעורים.

במבחן הראשון אמר לי הרבי בערך ככה: אמנם אתה מבין את הגמרא, אולם כפי שאתה מסביר, יהודי פשוט לא יבין... צריך להסביר כך שהדברים יהיו ברורים כשמש לכל מי שישמעם.

לא אומר שהיה לי נעים לשמוע את הביקורת. ברור, שלשמוע מחמאה הרבה יותר נעים. אולם האימרה אומרת: "ידיד אמיתי, לא מחמאות יביע, אלא על מגרעות יצביע".

ודוד המלך ע"ה אמר כבר: "בקמים עלי מרעים תשמענה אזני" (תהלים צ"ב).

וכן אומר הראש (ב"אורחות חיים" מ"ה): "שמח בשמעך תוכחת כמוצא שלל רב"

את הבקורת של הרבי השתדלתי לזכור תמיד. אחי הגדול ר' ישעיהו הי"ו היה אומר שיעור ב"עין יעקב" באחד מבתי הכנסת בקיידאן.

פעם ביקשני אחי למלא את מקומו במסירת השיעור, מכיון שהוא טרוד. הייתי אז נער בן שתים עשרה. תחילה הססתי קצת, כי היתה לי אימת הציבור, ונזכרתי בסיפור ששמעתי על דרשן אחד, שדרש ודרש, והשומעים פיהקו ופיהקו והתחילו להשתמט אחד אחד, עד שנשאר בביהכ"נ רק השמש... וגם הוא, בהרגישו שהדרשן אינו מתכונן לגמור כל כך מהר, ניגש אל הדרשן, ולאחר שהתנצל שהוא נאלץ ללכת, מסר לו את המפתח של ביהכ"נ וביקש ממנו שיואיל בטובו לנעול את בית הכנסת לאחר גמר הדרשה...

אולם בכל זאת החלטתי להגיד את השיעור, בחושבי: מה כבר יקרה אפילו אשאר לבד? הלא לא יהיה לי מפני מי להתבייש... אולם בס"ד עבר השיעור בהצלחה.

קוראים יקרים!

שימו לב לגדלות של "היהודים הפשוטים" של פעם - אנשים מבוגרים

בית הכנסת של עץ (מעבר לנהר)

מוכנים לשמוע שיעור מנער, ולא מתחשבים בכבודם.

הדבר מוכיח, שהיתה קיימת בם התכונה: "ונפשי חשקה בתורה" (יבמות ס"ג:) וכמו שאמר דהמע"ה "מכל מלמדי השכלתי, כי עדותיך שיחה לי" (תהלים קי"ט).

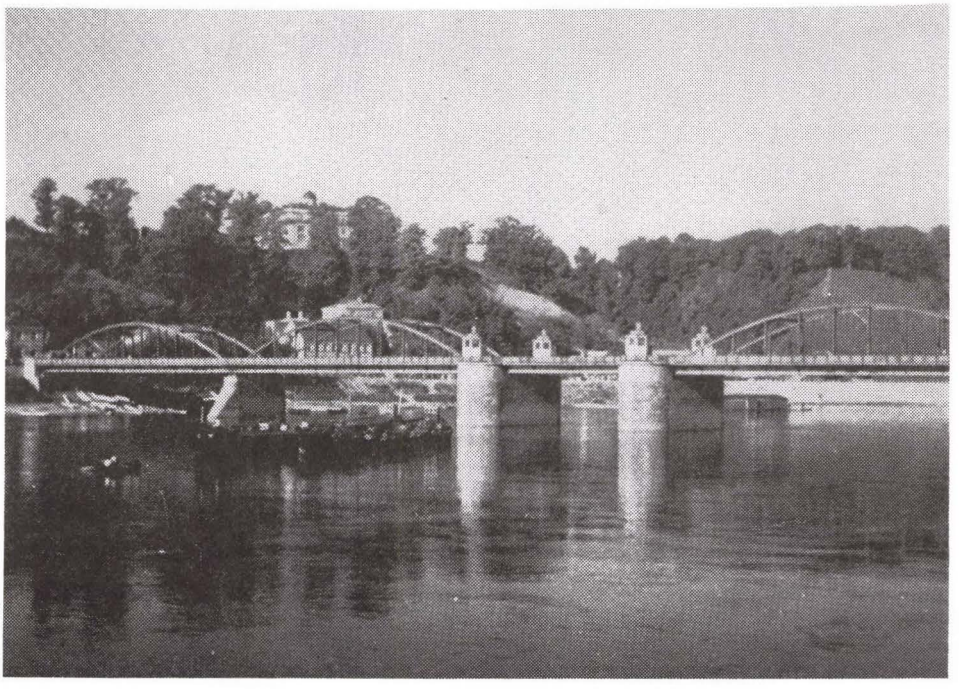

המחבר בנעוריו

הוי גולה למקום תורה

כשגמרתי ללמוד ב"ישיבת" קיידאן שהיתה למעשה רק "מכינה", נסעתי לישיבה קטנה בקובנה.

אגב, בנסיעתי לקובנה, משכתי תמיד את תשומת לב כל רואי, כי תחנת הרכבת היתה רחוקה בכמה ק"מ מהעיירה, ובכדי להגיע אליה הייתי נאלץ לנסוע בכרכרה, וכשרואים נער קטן יושב לבד בכרכרה שעגלון נוהג אותה, הדבר הוא קצת בגדר "אטרקציה"...

קובנה - הגשר שאיחד את העיר עם הפרבר

בקובנה התחלתי כבר להרגיש קצת את ה"הוי גולה למקום תורה" (אבות ד' י"ד). פנימיה לא היתה בישיבה, ארוחת צהרים אכלתי במסעדה עירונית במחירים עממיים, רוב חברי עוד אכלו "ימים". בטרם עברנו לגור בקובנה הייתי "דייר" בחדר אותו שכר האבא זצ"ל, למשרד של הכולל, בו היה גם הציוד של המשרד, כולל מכונת כתיבה (דבר לא פעוט בימים ההם).

לאבא, בתור מזכיר הכולל, היה קשר מכתבי עם אמריקה וארצות מערב אירופה, שתמכו בכולל.

בנייני בית־הילדים בקובנה בעת הצפת הנהרות (ויליה וניימן)

דוגמא לאמון שהיה בכולל

כדאי לציין עובדה אחת המספיקה לשמש דוגמא לאמון שהיה בכולל.

היה בעל עסקים בארה״ב שהתחלק עם הכולל, לא ברווחים... אלא בהרגשות. כל פעם ששלח ש׳ק, צירף מכתב ארוך כמגילת אסתר על עסקיו ועניניו הפרטיים, בו לא הסתיר כי הצלחתו תלויה בתפילות אברכי הכולל. פעם הגיע פתאם מכתב ס.א.ס. (זעקת הצלה). קרה לו אסון - גוי פתח עסק דומה, בדיוק ממולו, וזה מפריע לו. אי לכך, בקשתו הדחופה שיתפללו בכולל ש... הגוי ימות מהר... שם הגוי: ג׳ימי בן אירווינג.

על ״חגיגת״ בר מצוה

״חגיגת״ בר המצוה שלי היתה ״קצת״ צנועה. לא שלחנו אפילו הזמנות, כי לא היה צורך בכך, באשר היא התקיימה בבית בחוג המשפחה - קרובים הפסולים לעדות... כלומר: ראשון בראשון, ראשון בשני, שני בשני. יצויין, כי בימים ההם, אפילו חתונות ערכו בבית.

בכל זאת קנאו בי חברי, משתי סיבות:.

א. זכיתי לעלות לתורה במנין של הגאב״ד מקובנה, הרב ר׳ אברהם דב שפירא זצ״ל, שהתקיים בביתו, בו התפללו רק המי ומי.

ב. קנו לי מתנה ש-ע-ו-ן י-ד!!! אמנם לא ראיתי היום שעונים כאלה... אולם השעון בזמן ההוא היה נחשב ל״תכשיט״ כזה, שהתעוררה שאלה, אם מותר ללכת אתו בשבת כשהוא עומד... (דבר שקרה די תכופות...)

אני התפלאתי על הורי, איך הרשו לעצמם לקנות לי ״לוקסוס״ כזה, ברם התברר לי אח״כ, שהשעון היה מתנה מדוד שבאמריקה...

פרק ו'

התקופה שלפני סיביר

- ישיבת סלבודקה המקורית
- דוגמאות אישיות ממרביצי המוסר:
- א. הגאון ר' אברהם גרודזינסקי זצוק"ל
- ב. הגאון ר' מרדכי שולמן זצ"ל
- ג. הגאון ר' דב זוכובסקי זצ"ל
- היחס של הליטאים לבני תורה.
- התיצבותי לצבא האדום

ישיבת סלבודקה המקורית

לאחר גמר הלימודים בישיבה קטנה "עטרת צבי" למדתי כשלש שנים בישיבת ביניים "אור ישראל" ואח"כ זכיתי להתקבל לישיבת "כנסת ישראל" בסלבודקה.

לישיבת סלבודקה יצאו מוניטין לא רק בכל מדינת ליטא, אלא גם במדינות העולם. מקובל היה בעולם הישיבות, שמי שרוצה לעלות בתורה ובמוסר, עליו לנסוע לסלבודקה.

הישיבה היתה תמיד הומיה מקול הבחורים שעמדו והתנגחו במשא ומתן של תורה, ובמיוחד לאחר שמיעת השיעורים, ששימשו רקע לויכוחים. רוב שעות היום עברו בפלפולי חברים, ואת הדגש שמו על ספרי הראשונים והאחרונים ההולכים בדרך ההבנה.

רובם היו בעלי כשרונות מעולים, חידדו זה את זה בהלכה, והיתה תחרות ביניהם בהתמדה גדולה, בבחינת "קנאת סופרים תרבה חכמה" (ב"ב כ"א). אגב, אימרה שהיתה נאמרת בסלבודקה על דרך צחות - חז"ל אמרו "חש בראשו יעסוק בתורה" (עירובין נ"ד).

נשאלת השאלה, האם זו תרופה לכאבי ראש ר"ל? אדרבה, אם יעסוק בתורה עלולים הכאבים להתחזק עוד יותר. אלא, אם יעסוק בתורה כראוי יווכח, ש...אין לו ראש... אז מה כואב לו?...

יחד עם זאת היה נהוג בישיבה לימוד המוסר, שתפס מקום חשוב מאד על ידי המשפיעים המוסריים, הגאונים הגדולים האמיתיים, כגון: ראש הישיבה ר' יצחק אייזיק שר זצ"ל והמנהל הרוחני ר' אברהם גרודזינסקי זצוק"ל הי"ד, אשר מסרו שיחות מוסריות עמוקות מאוד בצורה מובנת להוגים בהן.

לצערי הרב, טרם הייתי מסוגל להעריך את גודל הזכות להסתופף בסביבה של ענקים רוחניים כאלו. אולם חז"ל אמרו על המאמר של יוסי בן יועזר, "יהי ביתך בית ועד לחכמים" (אבות א' ד') משל למה הדבר דומה? לנכנס לחנות של בשם, אף על פי שלא לקח, מכל מקום ריח טוב קלט והוציא עמו.

חצי שעה לפני מעריב למדו מוסר בניגון ובקול של התעוררות והשתפכות

תמונה קבוצתית של תלמידי ישיבת סלבודקה
(בה למדו גם אחי ר' ישעיהו הי"ו ומנחם ז"ל

הנפש, והתעמקות במחשבה.

הבחורים הקפידו גם על הצורה החיצונית, שהתבטאה בבגדים נקיים ויפים, בהליכות נאות, בנימוסים, בסבר פנים יפות, ועשו רושם כאצילים. על אף עובדת הלבוש וההתנהגות, עמדו הלימודים על רמה גבוהה, ורובם היו למדנים מופלגים.

בעת ההיא למדו בישיבה הגאונים: רבי חיים קרייזווירט שליט"א, רבי אליעזר גולדשמידט זצ"ל, רבי שמעון רפיקא זצ"ל רבי יעקב רוז זצ"ל באותה עת כיהנו הגאונים הגדולים רבי דוב זוכובסקי זצ"ל כמשגיח ורבי מרדכי שולמן זצ"ל כר"מ.

וכך המשיכה הישיבה ברוממותה ותפארתה עד בוא ימי השואה והחורבן.

בשנת ת״ש (1940) כבשו הרוסים את ליטא והחרימו את בניני הישיבה ותלמידי הישיבה נתפזרו.

בנין השיבה

לאחר שהזכרנו את מורי ורבותי הגדולים: הגאון ר׳ אברהם גרודזינסקי זצוק״ל הי״ד, הגאון ר׳ מרדכי שולמן זצ״ל. הגאון ר׳ דב זוכובסקי זצ״ל, שומה עלינו לציין את מעשיהם המאלפים שמהווים דוגמא אישית למופת.

הגאון ר׳ אברהם גרודזינסקי זצוק״ל הי״ד

״אני כותב ספרים ואילו הוא, ה״אלטר״, יוצר אנשים״, התבטאות של ״קנאת סופרים״ של מרן רבנו ישראל מאיר הכהן מראדין. מי שעורר את התפעלותו מכוחו של ה״סבא״ מסלבודקה היה אציל ממלכת המוסר והיראה שבקובנה, הגאון הקדוש רבי אברהם גרודזינסקי זצ״ל הי״ד.

והוא, אכן, כזה היה. תלמיד מובהק של מי שנודע כ״סבא״ מסלבודקה. כזו היתה גם עדותו של היוצר, ה״סבא״, אשר התבטא פעם: ״זה חלקי מכל עמלי״.

״אך״ היה אומר ה״סבא״, ״חידוש היה בעבודתו של רבי אברהם. קול שבירת מידותיו לא נשמע למרחוק״...

בהיותו כבן עשרים ותשע הקים את ביתו עם בתו של משגיח הישיבה, הצדיק רבי דב צבי הלר זצ״ל, אחת מדמויות ההוד שבאישי המוסר בסלבודקה. מנהל רוחני משך חמישים ושלש שנים. ממקורביו של רבי נתן צבי היה ומחניכיו של מרן הסבא מקעלם זצ״ל, עוד מתקופת בית התלמוד שבגראבין. הרד״צ הלר, איש חסד שהיה אהוב מאד על בני הישיבה, ומי שנסמך להוראה ע״י מרנן הנצי״ב והגאון רבי יצחק אלחנן, קובע ברכה ומקום לעצמו בתורה, ביראה, בחסד ובאהבת הזולת.

עד לעליתו על המוקד על קידוש השם עברו עליו כמה וכמה גלי יסורין. אחד מאלה, אולי הקשה שבכולם, היה הארוע הטראגי של מות רעיתו הרבנית שהשאירה אותו מטופל בשמונה ילדים, אשר הקטנים שבהם היו בני שנה ושנתיים. היתה זו ההזדמנות ללמוד הלכה למעשה פרק במצות צידוק הדין. ״לא נצרכה אלא לקבולינהו בשמחה״. והוא, שכל ימיו נלחם בשיגרה, בהרגל וב׳מצות אנשים מלומדה׳ לא בירך על אתר את הברכה הראויה. רק אחרי יומיים, כשהוא בדעת שלמה ונפשו נפש חפצה, בירך כדת כדין ״ברוך דיין האמת״.

בעצם ימי השבעה נכנס אחד מבני הישיבה לספר כי קבל שחרור מחובת השרות בצבא הליטאי. לרגע נדמה היה כי שכח מאסונו הגדול.

הוא קם ונשק את תלמידו בשמחה רבה, משל היה זה בנו היחידי שניצל מעמוד התליה.

עוד בתחילת עבודתו הרוחנית בסלובודקה, תקופה אשר בה עבד את בוראו בהחבא ובהצנע, ואשר הרבה פרטים לא ידועים לנו עליה, עמל משך שנתיים על ארשת פנים האומרת כבוד ויקר, סבר פנים יפות. "למידה זאת", אמר לימים מרן הגר"מ שך שליט"א, אשר היה עד לה בתקופת שהותו בסלובודקה, "הגיעה מתוך הלכה ודקדוקה, ולאו דוקא מתוך מוסר".

תלמידיו, שמכל התקופות, מספרים כי מידה זו היתה לקנין של ממש בנפשו. אלו שהכירו את פרק חייו האחרון, פרק מר וכואב בין חומות קודרות של גיטו קובנאי, סיפרו כי גם אז היתה תמיד צהלתו על פניו וכולו אומר לבביות וכבוד לזולת.

כששהה עוד בתקופת בחרותו באוטבוצק והיה זה בחוג משפחתו, מצאו אותו ערב אחד שרוי בשמחה רבה. כשנשאל לפשרה של השמחה הסביר, כי אחד מבני הישיבה מתחתן אותו יום בסלובודקה. "גם אם אינני ממשתתפי השמחה במקומה, הרי יכול וחייב אני לשמוח בשמחת חברי מרחוק", הסביר לשומעיו.

מה שהיה רבי ירוחם למיר היה רבי אברהם לסלובודקה. עצם לוז שהיתה נדבך יסוד לעשיה המוסרית ששלחה את הודה עד לעיר האבות שבארץ הקדש.

באחד מבתי המלאכה של הגטו נתפס עדין הנפש, כנור נגינתה של תורת המוסר, בידי אלו שהיו תשובת הנגד, הקיצונית ביותר הניתנת לתפישה, לתורת החסד שלו. באכזריות הוכה בידיהם הטמאות עד שהתעלף מעוצמת הכאב. היה צורך לקחת אותו לבית החולים של הגטו.

סברה רווחה בין האומללים כי קרוב יומם של הצוררים. הצדק היה איתם, אך לא הידיעה בגורלו של מי תעלה זכות ההישרדות. "יונה הנביא", אמר רבי אברהם סמוך להסתלקותו, אמר לאנשי הספינה שעמו "שאוני והטילוני אל הים,. המילה "שאוני, מיותר, ואין זאת אלא כמו שביאר ה'סבא' שהיתה כוונתו להרויח זמן נוסף".

"כי רגע אחד של חיים הוא דבר גדול", הסביר וביקש להעביר את גופו

המרוסק אל מקום המסדר של שרידי הגטו, מקום בו אולי תהיה לו נפשו לשלל.

יסורי התופת שמהם סבל לא איפשרו את טילטולו. גם תוקפה של זריקת ההרגעה שקיבל חלף, והיסורים תקפו שוב את הגוף המיוסר.

מחלון החדר אפשר היה לראות את בתי הגטו העולים בלהבות, אם מפונים הם ואם לאו. "מקבל אני על עצמי דין שמים באהבה, אך כואב ליבי על צלם האלקים שיתחלל ע"י הרשעים הללו", אמר בכאב עצור לתלמיד שבקרו, תלמיד אחרון שנפטר מרבו.

אחת ממרגליותיו
(בענין של עשיית חסד)

העולם סובר שמי שיותר עשיר יש לו יותר אפשרויות לעשות חסד, ולי נראה דלבן ישראל הדל שבדלים ישנן יותר אפשרויות מהכי עשיר בעולם, כי העשיר עושה חסד עם הכסף שיש לו, וזה דבר מוגבל, והעני אע״פ שאין לו שום דבר, אבל ישנה לו האפשרות של תפלה, ודבר זה בלתי מוגבל.

כי כאשר מתפלל על חולי עמו ישראל, עושה חסד, ברגע זה, עם אלפים ואולי רבבות יהודים, כמו״כ כאשר מתפלל על פרנסה (ולתפילה הזאת זקוקים אפילו העשירים שבעולם) החסד הוא עם מיליונים וכמו״כ על דעה בינה והשכל וכו׳ וכו׳.

ובתפילת את צמח דוד עבדך וכו׳ עושה חסד עם כל העולם, אע״פ שאינו מרגיש בזה, אולם אם לא ישכח לכוון בתפילה על הנ״ל, יזכה בודאי למה רב טובך אשר צפנת ליראיך עין לא ראתה וגו׳

הגאון רבי מרדכי שולמן זצ"ל

כל מי שזכה להיות קרוב אליו, אף לזמן קצר, ולהתבונן במעשיו, היה רואה שמידת הצנע לכת היתה יסוד כל המעשים שלו. בגאונות נפלאה התנהג בה. היה רואה ואינו נראה, וצניעותו היתה הצנע בתוך פרסום.

מטרת חייו, מיום שעמד על דעתו, היתה תורה ומוסר. עבודה ענקית עבד על מטרתו זו, בלי הרף. כל הגה פיו וכל מעשיו היו מובילים למטרה הנזכרת.

שנים עמד על משמרתו, משמרת הקודש, העמיד תלמידים לאלפים ונתן להם צורה חדשה - עליונה ונשגבה.

דברים כאלו אינם נעשים בחשאי ובהסתר. מפעלים כבירים ועבודה ענקית אינם דברים של צנעה, ובכל זאת - הניכר מי פעל ועשה כל אלה? הידע איש כי הוא הוא המחולל היוצר והמחדש?

הוא נשאר מן הצד, ואיש כמעט לא ידע אותו.

הנה ישיבת סלבודקה. את נפשו מסר עליה. היה מורה ורבה ומנהיגה והרימה למרום גבהה. מאות תלמידים מכל קצוי ארץ למדו בה. ובכל זאת, כלפי חוץ - כלפי העולם הגדול - לא היה כמעט ידוע.

מדה זו - הצנע בתוך פרסום - נראתה גם בחייו הפרטיים. רבי מרדכי זצ"ל חי חיי פרישות עשרות שנים, פרישות מעניני כבוד, ובחכמתו הגדולה היה מסתיר פרישותו על ידי עשירות מחשבותיו ושפעת רגשותיו.

אור פניו המזהיר לכל איש - אהבת אדם שהתבטאה אצלו בכל תנועה ודיבור - שמחת הנפש והעונג הרוחני שהיה ממלא את לב כל אלה שבאו בקרבתו.

את יסוריו שלו נשא בגבורה ובאהבה. תלונה או אנחה היו ביטוי חיצוני מדי עבורו, והוא שמר את כאביו לעצמו. ויחד עם הצנעתו את יסוריו שלו, היה גדול הרוח וגאון החכמה בהרגשת ובהבנת יסורי הזולת:

פעם בליל פסח לאחר התפילה, בקש מהרבנית ע"ה שתארוז לו את צרכי ה"סדר". בבית החלמה לקשישים, במרחק הליכה מבני ברק, מצוי היה ת"ח זקן. "לכם לא חסר מי שיערוך את הסדר. אני הולך להסב לסדר אתו".

גם כשמחמת חולשתו מנע עצמו מללכת ל"בית המשתה", בכל זאת לא מנע עצמו מללכת ל"בית האבל". אם היה שומע על טרגדיה כלשהי, אף מבלי שהיה לו קשר והכרות עם המשפחה, היה יורד לניחום אבלים, כדי לעורר ולהקנות הרגשה של השתתפות בצער.

באחד הימים מסר צרור שטרות כסף למזכיר הישיבה, ובקשו שברדתו לבנק יואיל לפורטם עבורו למטבעות גדולות. התברר, שרה"י זצ"ל התרשם, שפושטי היד מתעצלים לעלות למרומי הגבעה לבקש נדבות, וחשש שבני הישיבה יתרגלו למעט במתן צדקה, לכן בעת התפילה היה מניח על עמודו מטבעות גדולות, כדי שלמבקשי נדבות כדאי יהיה לעלות.

אחד מגדולי הדור התבטא עליו - "בגד הצניעות שלו היה כל כך גדול, שהוא הצליח לכסות בעזרתו גם את עצמו וגם את כל הישיבה".

הגאון רבי חיים דב זוכובסקי זצ״ל (ר׳ בערל יאנובער)

הגאון הצדיק רבי דב זוכובסקי זצ״ל היה דמות מיוחדת במינה בין רבותינו בהנהלת הישיבה בסלבודקה, ולא בכדי נקרא לכהן בהנהלתה הרוחנית של הישיבה, כי הלא כבר בתקופת למודיו בסלבודקה ובחברון השפיע בתורה וביראה.

וכך כותב עליו אחד מבני החבורה בישיבת סלבודקה, הגר״א סוקולובר זצ״ל (ב״הנאמן״ תשכ״א):

״הרבה מאוד יש לספר מדרכיו של הארי שבחבורה, הידוע לנו במשך עשרות בשנים בשם החביב ר׳ בערל ינובר. עוד זכורה לנו אותה תקופה המזהירה - ישיבת סלבודקה במקומה עם כל ההוד והתפארת שלה, עם מאות תלמידיה הגדולים, עם עשרות אברכים גאוני התורה וענקי הרוח, עם עטרת ראשנו, ארזי הלבנון, אדירי התורה, אדמו״ר הסבא קדישא, מרן הגאון האדמו״ר הגר״מ אפשטיין, מורנו ורבנו הגרי״א שר, הגר״א גרודזינסקי, כולם זכרונם לברכה. ואם אנו מעבירים לעינינו התמונה, הנהדרת הזאת, אנו נזכרים, שגם בימים הנעלים ההם ובזמן הזה היה מקומו של ר׳ בערל ינובר ידוע ומפורסם בין הגדולים האלה ותפס מקום חשוב ומכובד בתוך כתלי הישיבות בתור גדול בתורה ומשכיל ביראת ה׳ טהורה, מיחידי סגולה ומהמקורבים ביותר לסבא זצ״ל.

עדיין מצלצל באזני השומעים המערכות הגדולות והמקיפות בקדשים ובטהרות שנאמרו ע״י בחבורות בישיבה ושנכתבו ע״י בחוברות שונות, הן בתורה והן ביראה ומוסר״. עכ״ל.

ולכן אך טבעי היה, שמיד לאחר נשואיו נקרא לכהן בישיבה בסלבודקה והשפיע בדבריו, שהיו כטל של תחיה ללבבות נשברים ומקור מים חיים לבני עליה, להעפיל לפסגות הגבוהות בתורה ובמוסר.

ברצוני להוסיף, כי באזני עדיין מהדהד הקול הערב של מו״ר הרב רבי דב זצ״ל בימים הנוראים. תפלתו היתה כלהבה מתפרצת, קולו הערב העלה את קהל השומעים לטעום טעם של תפילה אמיתית כי היה כולו לב, כולו נשמה.

דוגמא מאפיינת למדותיו

שנת תש״א. הקרקע בערה תחת כפות רגלי היהודים הרוסים נכנסו לליטא. למי שכבר לא היתה האפשרות לעזוב. למו״ר ר׳ דוב היתה. הוא הגיע מארץ ישראל, היה לו פספורט של מדינת פלסטינא. דודו גם שלח פספורט אמריקאי. ביקש שיהגר לשם, ר׳ דוב סירב, הוא החליט לעלות לארץ ישראל.

אודסה. עיר הנמל, הכנות אחרונות, בעוד זמן קצר יסגרו השערים, מלחמה איימה בפתח. בעוד מספר דקות תינתק האוניה הרעועה מהמזח. צפצופי האוניה מהדהדים ברחבי הנמל. בני המשפחה כבר היו על האוניה מישהו חסר? כן, אשה אחת שהתלוותה לבני המשפחה ״נתקעה״ על היבשת. הפקידים מעכבים, הניירות לא בסדר, ״אם כך כולם נשארים״ פסק ר׳ דוב ,אני יורד לסייע לה״ אמר. ידידים שנכחו במקום ניסו למחות. ״אל תרד״ בקשו, ״אם תרד עלול להיגרם שתשאר כל המשפחה״ אך מו״ר ר׳ דוב זצ״ל בשלו. הוא מיהר לרדת אל היבשה. השתדל אצל הפקידים, בקש, הפציר. עשן כבר עלה מהארובה. גם העוגנים כבר הורמו אל הסיפון.

בדקה האחרונה נראו השנים ממהרים אל הסיפון...

היחס של הליטאים לבני תורה

ועתה כמה מילים על היחס של הגויים הליטאים לבני תורה. כידוע, לא הצטיינו הליטאים באהדת יתר ליהודים, (בלשון המעטה.) ליתר דיוק, הם היו אנטישמיים מובהקים, במיוחד האינטליגנטים שבהם, ולעומת זאת היה להם יחס מיוחד לרבנים ולתלמידי ישיבות.

לתלמידי הישיבות היו זכויות מיוחדות במוסדות הממשלה, והם היו על תקן של סטודנט. מותר היה לכל צעיר שנפשו חשקה בתורה, להגשים את שאיפתו באין מפריע, באשר קיבל דחייה משרות בצבא בכל זמן לימודיו.

השלטון היה ימני קיצוני, והמפלגה הקומוניסטית היתה מחוץ לחוק.

פעם פרצה הפגנה בקובנה בראשון למאי. היות שהפרבר סלבודקה היה נחשב לאיזור תעשיה, פחדה המשטרה שפועלי סלבודקה יתאחדו עם הפועלים מקובנה, ולכן העמידו משמר ליד הגשר המאחד את העיר עם הפרבר ולא נתנו לאף אחד לעבור לקובנה. הם אימצו את האימרה של ה"סבא" מסלבודקה: "הגשר נבנה לעבור רק מקובנה לסלבודקה"...

אני הקטן נמצאתי אז בדיוק בסלבודקה והייתי צריך לחזור הביתה, מה עושים!?!?

אזרתי אומץ, נגשתי לשוטרים והסברתי להם שאני לומד בישיבת סלבודקה ואינני צריך לסבול מההפגנה הקומוניסטית.

האם תוכל להוכיח שאתה באמת תלמיד הישיבה? שאל השוטר החמוש. בבקשה! הראיתי לו את כרטיס התלמיד עם התמונה שלי. ברגע זה הוא הזדקף, (ואז נראיתי החצי ממנו...) הוא שם יד אחת על צדעיו, ובידו השניה... רמז לי לעבור.

כל הקהל שנעצר ליד הגשר, הרים גבות עיניו למראה הנדיר הזה - שוטר ליטאי מצדיע לבחורצי"ק יהודי...

בחודש אלול תרצ"ט פרצה המלחמה בין גרמניה לפולין, שכנת ליטא. האוירה היתה מלאה חומר נפץ, ברור היה לכל אחד, שליטא לא תשאר עצמאית.

רחוב בסלבודקה היהודית (בנין הישיבה הישן)

הרב מפוניבז זצ״ל הוזמן לשלטונות הליטאים, במגמה להעביר את הישיבות לארה״ב, והיות שהיה נאלץ לעבור דרך גרמניה ההיטלריסטית, ציידו אותו בדרכון דיפלומטי. ואכן, הוא עבר בשלום. אולם, לדאבוננו הגדול ולצערנו הרב, היה זה קצת מאוחר מדי, משום שבשנת ת״ש כבשו הרוסים את ליטא העצמאית (כמובן ״לפי דרישת ההמון המדוכא״...) ובינתיים נפסקו כל הקשרים ולא יכלו לפעול מאומה. בניני הישיבות הוחרמו.

התיצבותי לצבא האדום

אני הקטן, קבלתי צו התיצבות לצבא האדום. עברתי את כל הבדיקות הרפואיות, ולצערי הרב הכירו שאני... בריא ושלם ב"ה, ומוכשר בהחלט לשרת את העם בצבא האדום.

טבעי הדבר, שהייתי קצת מודאג, ואם אוסיף קצת על ה"קצת", גם זה לא יהיה שקר...

ברם, היות שלמעשה הייתי צריך להתגייס רק אחרי כמה חדשים, אימצתי לי את האימרה "אל תדאג דאגת מחר, כי לא תדע מה ילד יום" (משלי כ"ז א'). ובפרט בימים טרופים כאלה. "והבוטח בה' חסד יסובבנו" (תהלים ל"ב).

ואכן, זכיתי לחסד עצום מהמצמיח ישועות, ולא ידעתי משום צבא אדום, כי לאשרי הגדול הושלכתי לסיביר...

פרק ז'

הגירוש

✯ גלות בתוך גלות

אמר ר' שמעון בן גמליאל: אבותינו על ידי שהריחו מקצת צרתן של מלכיות קצרה רוחם, אנו שאנו מבלעים בתוך מעיהם כמה ימים וכמה שנים וכמה קצין וכמה עבורין על אחת כמה וכמה (איכ"ר ה').

לך לך

ויאמר ה' אל אברהם לך לך. וכו'

מעשה אבות סימן לבנים.

וככה היהודי שומע כמעט בכל דור ודור מעת החורבן, לך לך מאתנו! וכמו כן שמענו גם אנו.

הלכנו, גורשנו. הוגלנו. לך לך!

הכל החל כשלפתע נשמעה הלמות קלגסים בשערי הבית, והנקישות המחרידות הפרו את השלווה...

קיץ תש"א (1941)

חלפה שנה מעת שרוסיה הסוביטית כבשה את מדינת ליטא העצמאית. החיבוק של הדוב הרוסי, מתוך "אהבה לעמלים", כל כך מורגש, עד שעוד קצת "אהבה" ואבדנו. זה היה חיבוק עז, חונק, חצי הנחמה שלנו היתה בזה, שלא רק שהיתה צרת רבים, אלא שחשבנו שבבית אנחנו עדיין הבעלי בתים.

ליל שבת קודש האיום פ' שלח

ליל שבת קודש פ' שלח באותה השבת השתדלנו להיות בין אלה עליהם כתבו "כל מקדש שביעי כראוי לו", בילינו ליד השולחן כתמיד בזמירות ודברי תורה והלכנו לישון במצב רוח של התרוממות הנפש.

ברם, כנראה שלא נתקבלה הפעם תפלתנו "וינוחו בה"...

ויהי בחצי הלילה, הופרה המנוחה. התעוררנו לקול דפיקות חזקות בדלת, רעש, צעקות. הידים למעלה! הדהדה הקריאה האכזרית. לא הספקתי להתבונן על המתרחש בחדר הקדמי, כי פתאום נפרצה הדלת ונדלק החשמל, בחדר נעשה אור, בעינים חושך.. .ראיתי לפני קבוצת מלאכי חבלה אדומים - מאנשי המשטרה החשאית (נ.ק.וו.ד.) בליווית חיילים מזויינים. הם היו נסערים, כאילו אותרה כאן קבוצת אנשי מחתרת. ניסיתי להרגיע את עצמי. כנראה זה חלום בלהות, אמרתי. אולם האקדח שהוצמד לרקתי שיכנע אותי שזוהי מציאות עגומה ביותר.

להתלבש מהר! קבלתי פקודה. הנימה שבה נאמרו הדברים, לא הותירה זמן למחשבות.

מלאתי אותה מהר. לצליל "זעזועים" של האקדח.

"קחו את החפצים ההכרחיים ביותר, כי מורשה לכם לקחת רק מזודה אחת לכל נפש.

יצויין, שהמגורשים מליטא היו משני סוגים:

סוג אחד: מעשירי ליטא - אנשים שהיו מבוססים מבחינה כלכלית, הללו נחשבו לפושעים בתור עושקים.

ו־סוג השני: אנשים בלי שום הון ואולי אפילו עשוקים אולם פושעים גדולי מפני שהיו אישי צבור, אנשים בעלי משקל חברתי.

נ פחתנו היתה שייכת לסוג השני, ולסוג הזה התייחסו ה"צעקיסטים" - אנשי המודיעין באופן ברוטלי במיוחד.

את זה הרגשנו היטב. חושבני, שמספיקה דוגמא אחת בשעה שלסוג הראשון הרשו לקחת כל מה שביכולתם, הורו לנו לקחת רק מזודה אחת לנפש.

וכתוצאה מכך לא פעם סבלנו רעב, במלא מובן המילה.

"אתם נוסעים!!!"

לאן? למה ומדוע?

קושיות כאלו לא שואלים בברית המועצות באשר, מסבירים יהודים האוהבים להתבדח קושיות שואלים בליל הסדר, והיות וברוסיה אין סדר (תרתי משמע) אין קושיות.. משמעת עיוורת, אלא אם כן החלטת על הגרוע ביותר.

היינו שלוש נפשות: אמי בגיל 65 בערך, אחי בגיל עשרים וכמה, ואני הקטן. את אבינו הזקן לא לקחו, כי היה חולה מסוכן באנגינה פקטוריס ל"ע ו"במבצע" הנ"ל לקה בהתקף לב עם אובדן ההכרה. נאלצנו לטפטף לפיו כמה טפות מהתרופה שהרופא התיר לקבל רק באיבוד ההכרה ובע"ה התאושש.

במצב כזה נפרדנו ממנו בעינים מלאות דמעות ויגון. וכך החילונו את דרכנו החדשה, שהיתה מלאה במנה גדולה של יסורים ותלאות.

תשארו יהודים ! ! !

מאז כבר עברו 52 שנה, אבל עד היום עוד מהדהדות באזני מילותיו האחרונות של אבי זצ״ל שנשמע בקול חנוק מדמעות.

״ילדי האהובים! בקשה אחת ויחידה אליכם״ ת־ש־א־ר־ו י־ה־ו־ד־י־ם״!!!

ועכשיו אני חייב לציין פרט חשוב ביותר.

על מצבו של האבא נמנענו לדבר. חשבנו, שתיכף אחרי יציאתנו מן הבית יחזיר נשמתו לבורא עולם, כי בדרך הטבע לא יתכן אחרת.

אולם לתמהוננו הגדול שמענו מפי קרובתנו, אוד מוצל מאש, שהאבא עוד חי בגיטו ארבע שנים, עד שהוציאו אותו ב״אקציה״ האחרונה עם עוד עשרת אלפים זקנים וילדים. הי״ד.

קוראים יקרים!

האם אפשר להבין זאת? בתנאים נוראים כאלו כמו בגיטו אצל הנאצים ימ״ש ובמצב בריאות נורא כזה, כמו שתיארנו לעיל, ובגיל כזה איך אפשר להחזיק מעמד ארבע שנים!!?

האם יימצא פרופסור, פסיכולוג, חוקר מדע וכו׳ שיוכלו להסביר זאת? במקרה הכי טוב. אולי יגידו שזה נס. אולי ישכילו להתבונן,אולי יודו.

אבל אני הקטן, כן יכול להסביר. זה כח התורה הקדושה!!!

כפי שהמשיכה הקרובה לספר, ישב אבא ז״ל יומם ולילה יחד עם המו״צ של קובנה הרב מוסט זצ״ל ולמדו בחברותא. זאת למרות שזה היה כרוך בסכנת נפשות, כאשר מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה. רק לימוד התורה הקדושה הזריק בהם זריקות חיים למשך ארבע שנים, עד שהגיע זמנם לעלות לעקידה על קידוש השם, הי״ד..

האם זה אסון?

נחזור לענינינו. הועמסנו על קרון מסע ששימש להובלת בהמות. צפצוף הקטר בישר את תחלתו של "מסע" מפרך, שקשה לי מאד לתארו. הצליל המונוטוני של שקשוק הקרונות, נקטע מדי פעם בזעקות השבר של הנוסעות, שהפרידו אותן מבעליהם (אותם הובילו בקרונות אחרים למחנות שמשם חזרו מעט מזעיר, ואלה שכן זכו לחזור, חזרו נכים). אמי ישבה על דרגש ואמרה תהלים, כאילו שום דבר לא קרה. אבל כאשר אשה אחת הגבירה את צעקותיה, פנתה אליה בעדינות, סליחה גברת! מה קרה לך במיוחד שאת כל כך צועקת?

"אוי רבונו של עולם! אסון כזה! ועוד שואלת שאלות מוזרות כאלו"? ענתה האשה בקול זעם.

"אסון? אינני בטוחה שזה אסון", אמרה אמי במתק שפתיה, להפתעת הנוכחים.

אם לומר את האמת. גם אחי ואני הופתענו. אבא נותר חולה מסוכן, יעד הנסיעה אינו ידוע ואמא מצהירה שזה אינו אסון. תמהנו מאד. התעורר אצלנו החשש הנורא, אולי השתבשה דעתה עליה, ח"ו, עקב האסון הנורא.

שבוע לאחר מכן, שמענו באיזו תחנה, בה עצרה הרכבת, קול רועם ברמקול שהודיע על פריצת המלחמה בין רוסיה לגרמניה.

היתה זו מלחמת העולם השניה.

באותה עת כבר היינו רחוקים טווח בטחון מהחזית ומהליטאים שהיו יותר גרועים מהנאצים, באשר הם ערכו פוגרומים כמעט בכל מקום תיכף עם בריחת הרוסים, עוד טרם נכנסו הגרמנים.

אז הבננו היטב דברי האמה הקודמים - "אינני בטוחה שזה אסון".

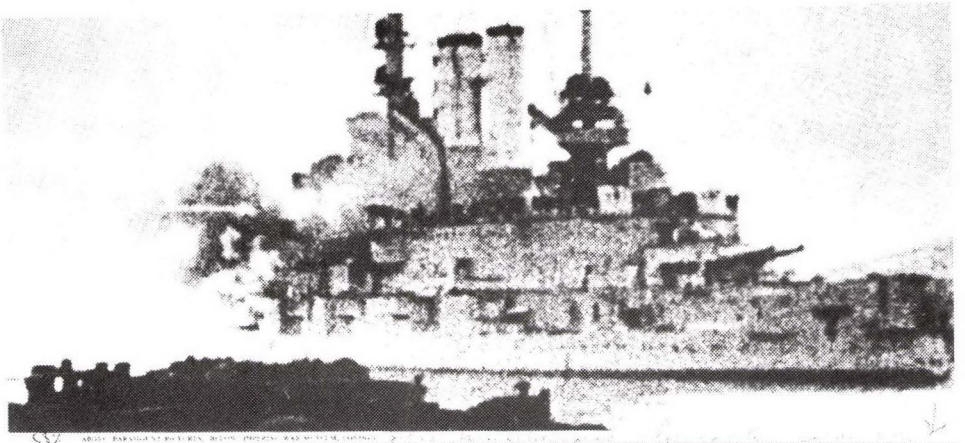
חכם עדיף מנביא קבעו חז"ל (ב"ב י"ב)

"נסתרים דרכי ה'". זוהי מדת הבטחון, הסבירה אמנו. כל מה שעושה הקב"ה הכל לטובה.

בטחון, אין הכוונה שיהיה טוב לפי השגתינו. לזה כל אדם מקווה, באשר

מטבעו הוא אופטימי וחושב על מה שהוא רוצה שיהיה.

בטחון אמיתי בהי״ת הוא האמונה שגם ההווה טוב, גם אם לא כך נראים הדברים בעיני בשר ודם.

חייב אדם לברך וכו'

ואז גם הבנו היטב את המשנה במס' ברכות נ"ד: "**חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה**".

האם יכולה להיות רעה יותר מזו שמצמידים אקדח לרקה! ולמעשה זו היתה ההצלה בעה"י"ת.

פרדוקס מעניין - עם אקדח צמוד למצח אילצו אותנו להישאר בחיים (ע"פ דרך הטבע).

הנה לכם, קוראים יקרים, דוגמאות מוחשיות לכוחם של אמונה ובטחון.

למסקנה זו הגיעו אחינו לצרה, גם אלו, שלא זכו להתחנך על ברכי התורה והיראה, לאחר שנודע להם על חורבנה של ליטא.

פרק ח'

חורבנה של ליטא

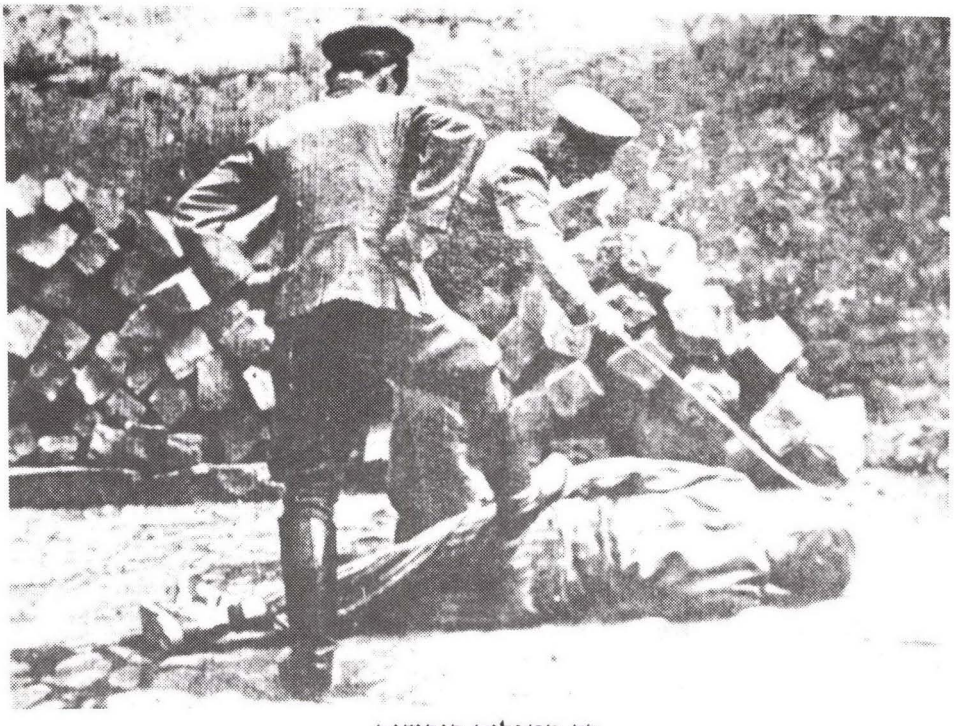
איך אפשר לכתוב על חורבנה של ליטא, מבלי שהעין תזיל דמעה חמה על הריסת משכיות החמדה - היכלי החכמה, שהם גולת תפארתה של ליטא במשך מאות בשנים - תחת עול מִלכויות שונות.

באותו יום מר, כ״ד סיון תש״א, לפני 53 שנה, פרצו גייסותיה של גרמניה הארורה את שערי ליטא שהיתה כבר תחת שלטונה של רוסיה הקומוניסטית. באותו זמן, מצאו בה מחסה אלפי פליטים מתלמידי הישיבות בפולניה. אותם איכרים ובני העם הליטאי שמלפנים אהדו והתיידדו עם יהודיה, הפכו לרוצחיה. האזרחים והחיילים הליטאים הפכו עורם (בהשראתם של הגרמנים), והקימו את פלוגות ההרג ביהודים.

בפרוץ הפלישה הגרמנית לבריה״מ (ב־22 ביוני 1941) נפלה ליטא כולה לידי הגרמנים ימ״ש. למחרת הפלישה, לא היה עוד שלטון סובייטי בקובנה שבליטא. הליטאים הכריזו על ממשלה ליטאית זמנית. והממשלה הליטאית־גרמנית קידמה בברכה את הצבא הגרמני הנכנס. חיילי הקורפוס הליטאי, בסיוע אלפי אזרחים ופרטיזנים ליטאים, תקפו ממארבים את חיילי הצבא האדום הנסוג, והחלו ברצח היהודים. (הפתיון הגרמני לעם הליטאי היה, כי אם יחסלו את היהודים יזכו לעצמאות) כ־15 אלף יהודים (בחלקם הגדול פעילי השלטון הקומוניסטי שהתמוטט בליטא). עוד הצליחו לעזוב את ליטא ולברוח לעומק בריה״מ, וליערות. מאתיים ועשרים אלף יהודים נשארו בליטא, חשופים לאכזריותם של הנוגשים הגרמנים ופלוגות המרד הליטאי. ברובם הגדול הושמדו באכזריות, ר״ל. מעטים מאד הם הפליטים היהודים ששרדו שם לאחר אותם זוועות של רציחות המוניות, ליד בורות כרויים. בודדים שלא הובלו כצאן לטבח ולהרג המוני חיו חיי גיטו ומחנות בתנאים קשים ומשפילים.

מאושרים כבר היו אותם מסכנים מהעם היהודי ומבני הישיבות, שלא הסכימו לקבל על עצמם אזרחות סובייטית, ונשלחו לעבודות כפייה בסיביר, ימים מעטים קודם פרוץ מלחמת גרמניה־רוסיה.

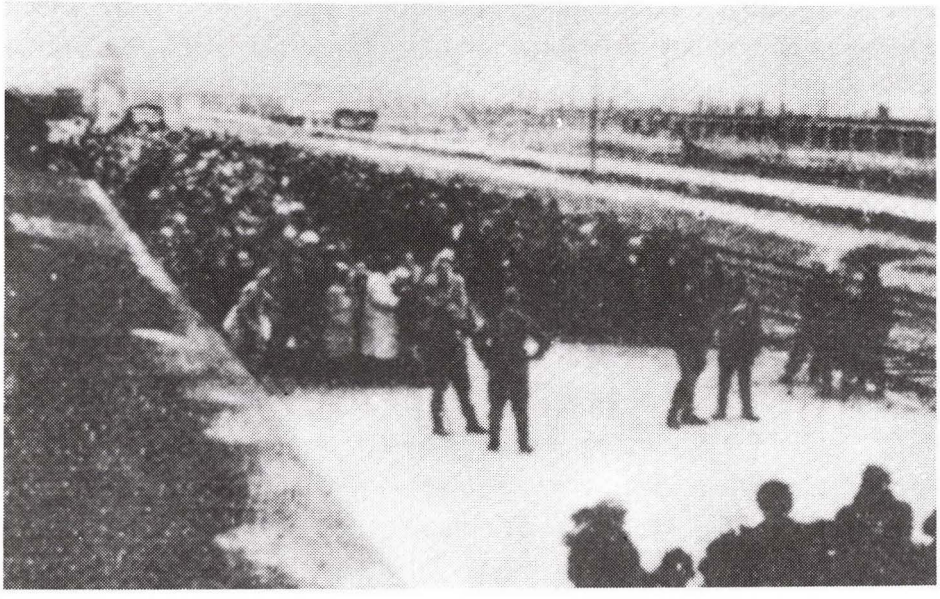
באותו יום מר של הפלישה הגרמנית כ״ד סיון תש״א (41.6.22,) הופיע כרוז מטעם חזית האקטוביסטים הליטאים (בראשי תיבות: lAF - בחזית השתתפו: המפלגות הליטאיות פרטיזנים ולאומניים ליטאים, שנמלטו לגרמניה). בכרוז נאמר: ״**אחים ואחיות ליטאים. הגיע שעת החשבון**

כך מטפלים ביהודים

לפני ה"סלקציה" מפרידים אנשי "זונדר" ותיקים בין בני משפחה בפיקוח חיילי ס.ס.

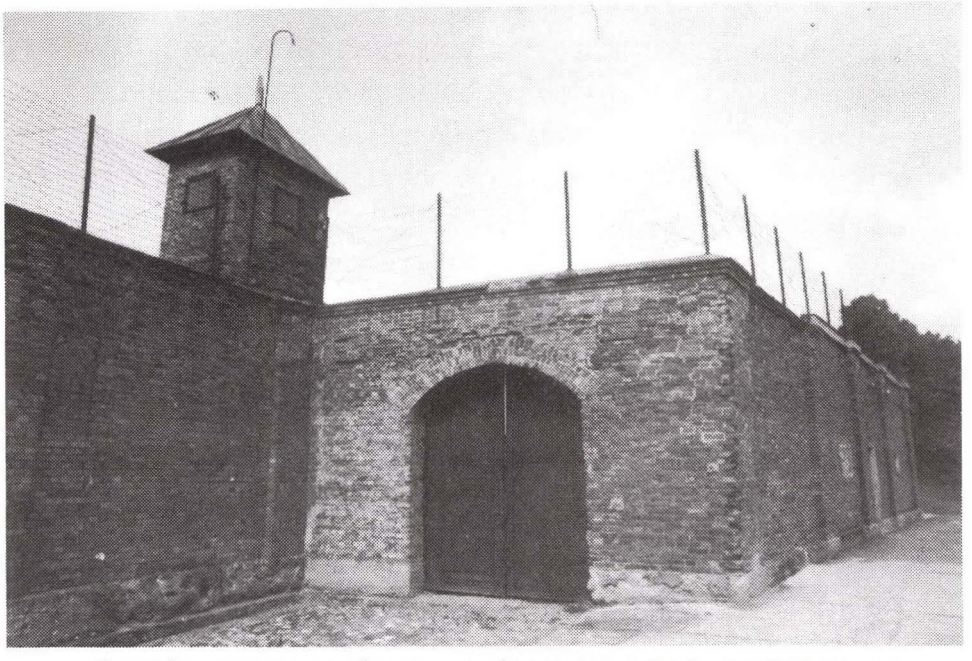
הסלקציה

הפסקת "עישון בזמן ההוצאה להורג

הסופי עם היהודים. ליטא תשוחרר לא רק מהשיעבוד הבולשביקי, אלא גם מהעול רב השנים של היהודים. חזית האקטיבסטים הליטאיים מצהירה בזה, כי היא מבטלת כליל וסופית את זכות המקלט שניתנה ליהודים בליטא בימי ויטאוטס הגדול... היהודים אשר יצוינו כבוגדים בליטא, יועמדו לדין ויקבלו את העונש"!.

תוך ימים מועטים נערכו פרעות עקובים מדם, מלווים במעשי אכזריות והתעללות ביהודים על ידי הפורעים "הפרטיזנים הליטאים" - בשיתוף פעולה הדוק עם אנשי "עוצבת המבצע" הגרמני. חייהם ורכושם של רבע מיליון יהודים בליטא (לרבות יהודי חבל וילנה), נעשה הפקר. ולא רק הפקר, זו היתה חובה נעימה להשמידם, ר"ל. למחרת כניסת הצבא הגרמני לקובנה (ביום ההכרזה על ממשלה ליטאית זמנית בקובנה), ערכו הפרטיזנים הליטאים בהנהגת העיתונאי הליטאי קלימייטיס, טבח נורא של 800 יהודים בהם הרב המקומי בסלבודקה (פרבר קובנה). גם במקומות אחרים ערכו טבח ופרעות חיללו בתי כנסת ובתי מדרש, והעלו באש בתים של יהודים כעשרת

הפורט התשיעי - (מקום הריגתו של הגאון ר' אלחנן וסרמן זצוק"ל הי"ד)

אלפים יהודים הובלו אח״כ למעצר - תוך כדי מכות ועינויים בלתי פוסקים, לפורט השביעי של מבצר קובנה, ושם נורו למוות. כביניהם הקדוש מרן הגאון רבי אלחנן בונם וסרמן הי״ד וקדושי גאוני ישראל, שקדשו את ה׳ באהבה. התאריך המשוער של הריגת הקדושים בפורט התשיעי: י״ג תמוז תש״א.

במאתיים ערים ועיירות בליטא הושמדו היהודים חסרי המגן על ידי הגרמנים בסיוע הפרטיזנים הליטאים.

☆ ☆ ☆

בעיירה קעלם חיו קודם השואה כ־500 משפחות יהודיות. בתאריך ה־7.29 - ה׳ אב תש״א, רוכזו היהודים בככר. הם נורו ונרצחו ליד בורות מוכנים. היו ביניהם כאלו, שכלל לא נרצחו אלא הושלכו חיים לתוך הבורות. בקבוצה האחרונה הובאו ראשי ותלמידי התי״ת המפורסם, מלבד שלושים וחמשה תלמידי הישיבה שנותרו לקבורת נרצחי הסביבה. אלה נרצחו מאוחר יותר בי״א תשרי תש״ב. (41.10.2)

מתוך תיאור של עד ראיה עולה מחזה עגום אבל מרומם של קידש ה׳ ברבים. בקבוצה זו של ראשי הישיבה ותלמידיה, היו רבי דניאל מובשוביץ (חתן הסבא מקעלם ומראשי ת״ח) רבי גרשון מיאדניק. רבי שלמה פיאנקו (ראש הישיבה הקטנה בקעלם) ובראשם הלך רבי קלמן ביינושביץ - ה׳ ינקום דמם! הם הלכו למוקד הרצח, כששירת ״אדון עולם״ ו״אשרינו מה טוב חלקנו״ על שפתם. ליד הבור הורשה ראש הישיבה, רבי דניאל לומר לתלמידיו

העיירה קעלם

את הדבר האחרון. הוא דרש בפניהם בנושא "קידוש ה'", שיש לנצל את ההזדמנות המיוחדת של מסירות נפש על קידוש ה'.

בעיירה פוניבז'. היו קודם השואה כ־10.000 נפש יהודים, והפרעות החלו ע"י המפקדה הליטאית עוד קודם כניסת הגרמנים ימ"ש לעיירה. כאלף נפשות שחסו בצל כנפיו של הגאב"ד הג"ר יוסף שלמה כהנמן, (מייסד ישיבות פוניבז' וגרודנה) זצ"ל, קידשו את ה' - בהם רעייתו וכל משפחתו של הרב במברק האחרון שהריץ אליו הגיס רבי אשר קלמן הי"ד נאמר: "בית החרושת עובד במלוא המרץ והקצב" לחורבן והשדמה. הרמז היה ברור.

במסגרת המצומצמת בספר לא נוכל להרחיב על ההרג והחורבן בכל הקהילות הקדושות שעלו על המוקד, אולם ההרס וההרג היה דומה גם בשאר העיירות.

וליטא של היום, כבר איננה "ליטא". כי ליטא, בלי יהודיה וישיבותיה, איננה ליטא. מה שנותר הוא רק השם, כגלעד לעולם שחרב, וכאצבע מאשימה. הי"ד.

מרן הגאון מפוניבז', רבי יוסף שלמה כהנמן זצוק"ל ראה חובה קדושה להנציח את זכר יהדות ליטא, אחר חורבנה. בחוברת מיוחדת אודות חורבן ליטא שיצאה לאור ע"י מפעל ההנצחה לחיי תורה וחסד של יהדות ליטא, מפעל שהקים בקרית ישיבת פוניבז' בבני ברק, מובאים דברי הרב זצ"ל: **בהותרי לבדי אחד ויחידי ממשפחת הרבנים הליטאית, ראיתי יעוד ושליחות חיים להקים שם ושארית לדמותה המקורית של יהדות ליטא. לשם כך הולכים ומוקמים בקרית הישיבה בבני ברק מפעלי הנצחה לחיי תורה וחסד של יהדות ליטא. וכגולת הכותרת למפעלי ההנצחה יוקמו בע"ה בארצה"ק עוד ישיבות, לזכר שמונה עשרה הישיבות החריבות שבליטא, שלא זכו עדיין להחייאת שמן וזכרן.** (מתוך החוברת "ליטא" - כ"ז סיון תשכ"ה).

שבר וחורבן יהדות ליטא, דחף את הרב זצ"ל ללהט עשיה ובניה של מוסדות תורה וחסד. וכך מספר הגאון מפוניבז' זצ"ל, ביום התייחדותם של ניצולי ליטא עם ניספי השואה של יהדות ליטא ביום כ"ז סיון תשכ"ד, בבניני הישיבה. "נסעתי מליטא עם דרכון דיפלומטי, של השלטון הליטאי, בשלהי אדר תש"א, בהתקבצות אלפי פליטי פולין בליטא, כי קראו לנו מטעם השלטון הליטאי ואמרו לנו, שזה סכנה עבורם כ"כ הרבה פליטים בליטא,

ולכן העצה לכך שניסע לאמריקה לחפש דרכים להצלת הפליטים, לבסוף הרב מקובנה הרב כהנא לא נסע, ואני נסעתי לבדי בכדי לפעול באמריקה, ונותרתי לבדי..."

ב"ה שניצלו רבים מבני הישיבות הגדולות הפליטות דרך יפאן. אבל בליטא היו עוד שמונה עשרה ישיבות, שטבחו והרגו את כל תלמידיהם, וכל הזמן זה עומד לי בראשי, שאני הרי נותרתי לחיות, ואני שואל את עצמי מה צריך לעשות מה שהם היו עושים, אילו היו בחיים? רבי שמעון מגרודנה זצ"ל, והחפץ חיים זצ"ל, אף שנפטרו קודם, אבל הישיבה והכולל קדשים עוד היו קיימים. רבי חיים עוזר זצ"ל נפטר קודם, אבל היה עוד הכולל שלו. אז אמרתי לעצמי כשהקב"ה יעזור וישיבת פוניבז' תיבנה, והקב"ה יתן לי זמן וכח, אז אני אשתדל להקים את כל השמונה עשרה ישיבות, ובע"ה באשדוד ילמדו תלמידים בישיבת גרודנה. ובכולל רבי חיים עוזר, ובישיבה קטנה וילקומיר...

זה היה חלומו של הגאון מפוניבז', ששאף לצאת מתוך ההפיכה והחורבן, בבנין ישיבות ומוסדות תורה באה"ק לזכרם של המצברים הרוחניים בליטא.

על הדברים הנ"ל זכיתי בס"ד לשמוע מפיו הקדוש של מרן הרב מפוניבז' זצ"ל

תפארתה של ליטא

הגאון רבי עקיבא אייגר מפוזנא זיע"א אמר בעת ביקורו אצל יהדות ליטא: "אשרך ארץ ליטא שאפילו העגלונים שבך. מלאים תורה כרימון"

ואכן לא היתה זו אימרה בעלמא של הגאון מפוזנא, כי אפילו הסנדלרים והעגלונים ואנשי אומנות ועמל, שפרנסתם היתה קשה, היו קובעים עיתים לתורה בקלויזים ובבתי המדרשות עד שעות הלילה המאוחרות. והוגים בתורה ללא הרף. לליטא קראו "ממלכת התורה והשולחן ערוך". ובפרט לבני היכלו של הגר"א.

מרן הגא"מ שך שליט"א (באחד מנאומיו בפתיחת ירחי כלה) סיפר: כי אף באמהות בליטא יקדה אהבת התורה, והן היו שרות שירי ערש לפעוטים כדי שכשיגדלו שחלקם יהיה בין לומדים תורה ותלמידי חכמים עמלים בתורה. התינוקות ינקו את חשק התורה כבר מינקותם. בגלל אהבת התורה והמצוה

הגאון מרן רבי יוסף שלמה כהנמן זצ"ל - רבה של פונביז'

ללא גבול, אכן היו מופלאים גאוניה וארזיה. ארץ ליטא הרתה וגידלה את הדרת גאוני הדורות וארזי היהדות: - רבי שלמה לוריא, אף יסד ישיבה בבריסק שבליטא. ואז נקרא בפי הרמ"א בתשובותיו מהר"ש דליטא. רבי נתן שפירא מהורודנא, מח"ס "אמרי שפר". רבי יהושע השיל - בעל מגיני שלמה ופני יהושע. רבי שבתי כהן - הש"ך. רבי משה לימא - בע"מ "חלקת מחוקק". רבי מרדכי יפה - בעל הלבושים שכיהן כאב"ד הורודנא.

המהרש"ק, ובעל שו"ת "שער אפרים". בעל "שאגת אריה". הגר"א ותלמידם הגר"ח מוולוז'ין ותלמידיו. ורבי איצלה אלחנן שהיה סמל מסירות לכלל ישראל. מרן רבי אברהם דאנציג בע"מ "חיי אדם" ומרן ה"חפץ חיים", שפילסו את נתיבות ההלכה בכל בית ישראל ועד לאחרוני גאוניה הנודעים בשערים, רבי שמעון משקאפ, רבי ברוך בער, ורבי אלחנן, ועוד.

"אבינו מלכנו נקום לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך"!

פרק ט'

הנסיעה לסיביר

- חלות השבת
- אין דבר העומד בפני הרצון
- שמור וזכור בפנס אחד
- אחת מתלאות הדרך

"חלות השבת"

לפני שנחזור לענין הנסיעה לסיביר ברצוני לציין "פרט קטן" אולם מאד מאלף.

מסופר לעיל, קבלנו פקודה לקחת את החפצים הנחוצים ביותר. ואז, לקחה האמא קודם כל את סידור התפילה, ואחר כך.. חלות ועוף.

אפשר לחשוב, שהיתה כל כך להוטה אחרי האוכל, חס ושלום!

נא לא לשכוח, שזה היה בליל ש"ק ויש עוד חיוב לקיים מצות שתי סעודות... ובנוגע לעוף היא ציינה: "מי יודע מתי נאכל שוב בשר".

ואכן עד שאכלנו שוב עוף, היתה הפסקה של.. שבע עשרה שנה, בגימטרי' "אוי".

ברצוני לציין, שהיו עוד יהודים אמנם לא הרבה, שלא אכלו בשר עשרות בשנים.

לא אלמן ישראל.

אין דבר העומד בפני הרצון

"עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצוות שמרתי" (רש"י בראשית ל"ב ה').

לכאורה, מה מספר פה יעקב אבינו ע"ה לעשיו הרשע? איכפת לו הרבה לעשיו, השמר יעקב מצות אם לא? ברם, לימוד גדול יש כאן - מעשה אבות סימן לבנים. כאשר יהודי שומר מצוות, ובמיוחד במסירות נפש, אפילו רשע כמו עשיו מוקיר אותו.

רוצים דוגמאות מוחשיות? בבקשה!

אני מקוה שיאמינו לי, אף כי לא יאומן כי יסופר.

ועוד משהו - חז"ל אמרו: "הבא לטהר מסייעין אותו" מי הם ה"מסייעין"?

חשבתי כל הזמן, מלאכים? בני אדם? ואולי... שדים, כמו שהגמרא מספרת לנו במס' מעילה י"ז: על השד בן תמליון.

ב"שיעור" שקבלתי מהקב"ה, נוכחתי להיוודע חידוש עצום - שה"מסייעין" יכולים להיות: רשעים, אנטישמיים, קומוניסטים, שלפי הדעה הכוזבת שלהם, אין למאמין שום זכות קיום בעולם. והם, הם עזרו לי לשמור על השבת ויום טוב. כפי שיסופר.

שמור וזכור ב...פנס אחד.

כבר ששה ימים שאנו כלואים. לא יושבים חלילה בבית סוהר ר"ל, אלא... רק נוסעים בקרון משא, המיועד לבהמות, סגור ומסוגר דחוס ומחניק. מובן מאליו, כי בעיות היו למעלה ראש.

אולם לאמא ע"ה היתה בעיה מיוחדת - איך תדליק היום נרות לשבת? הלא אם אפילו היו לה נרות, אז איפוא לשים אותם, כאשר אין שום שולחן ואפילו כסא. "אולי לא נדליק היום, הלא אונס רחמנא פטריה" (ב"ק כ"ה:) אך היא סרבה אף לחשוב על כך..."מאויבי תחכמני" אמר דהמע"ה. ואם לקומוניסטים ישנה סיסמא - "אין בלתי אפשרי", על אחת כמה וכמה שהיא צריכה לשמש דוגמא בשבילנו, כאשר לנו יש הבטחת חז"ל ברוח הקודש - "הבא לטהר מסייעין אותו". יפה מאד? אבל הלא אין שום אחיזה במציאות, ככה חשבנו אנחנו, אבל האמא חשבה לגמרי אחרת.

כתוב אצל בת פרעה: "ותשלח את אמתה ותקחה" (שמות ב' ב') רש"י: ורבותינו דרשו לשון יד, את אמתה - את ידה ונשתרבבה אמתה אמות הרבה". נו? וכי שם היתה אחיזה במציאות!!? ולמה בכלל הושיטה ידה, כאשר היא עמדה במרחק מן התיבה? אלא, מכאן שלעולם יחתור אדם אל מטרתו תוך אמונה ובטחון, אפילו אם מטרתו היא ממנו והלאה, אמר מהר"ם שפירא מלובלין זצ"ל כמו שאמר המדרש רבה על שיר השירים (ה, ג') "פתחו לי פתח כחודה של מחט ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרונות נכנסות".

וכך האמא נ"ע עשתה - הושיטה ידה ו.. הדליקה.

מה!?? היתכן!?? איך!?? כיצד!??.

זה משהו לא רגיל, זה... זה... זה... מעשי נסים!!

רגע, רגע, תרגעו! שום מעשה נסים לא היה כאן, מה שכן היה, רצון עז לקיים מצוות בכל התנאים ואין דבר העומד בפני הרצון!!!

קצת סבלנות! והכל יהיה לכם ברור.

מצינו בתוה"ק בכמה מקומות, על חובתו של איש ישראל לרכוש את

מידת הכרת הטוב על כל היקף החיוב עד כדי "לא תתעב מצרי (דברים כ"ג ח'). הבה נתבונן קצת:

המצרים היו הראשונים שרצו לפתור את "הבעיה היהודית" עוד טרם היותו לעם, כמש"כ ,הבה נתחכמה לו (שמות א' י') זרקו, כידוע, את הנולדים למים, שמו תינוקות במקום לבנים, ובכלל הביאו עליהם ים של צרות ופורעניות. ולאחר כל זאת "לא תתעב מצרי" מכל וכל, מה טעם? כי גר היית בארצו. (רש"י): נהנית ממנו - אתה חייב לו.

לאור הנ"ל, היינו חייבים הכרת הטוב לרוסים הרשעים שכלאו אותנו לתוך הקרונות, ועם זאת דאגו לנו שלא להיות בחושך, כי זה קצת לא נעים.. וזה יכול גם כן לקלקל לנו, חלילה את מצב הרוח.. אי לכך, הכינו לנו ביום ראשון שבעה נרות - נר ליום, אמנם לא כל כך גדולים כמו בליל הסדר, אבל גם לא כמו נרות חנוכה...

היום יום ששי ז.א. נשארו עוד שני נרות, אמא אימצה את הלימוד של ר' יהודה בן תימא: "הוי עז כנמר", לקחה את הנרות והדליקה בפנס שתלה בתקרת הקרון.

והנה לכם "שמור וזכור" בפנס אחד.

אנחנו נבהלנו, והיינו כמעט בטוחים, שתיכף יהיה כאן "סקאנדאל" וצעקות עד לב השמים מצד הליטאיות האנטישמיות הממורמרות בלאו הכי, על שיצטרכו לשבת בחושך לילה שלם בגלל היהודיה הזקנה. ברם, לא רק, שאף אחת לא פצתה פיה, אלא קבלנו פרס.

כאשר הבחינו שאנו לא אוכלים את הדייסה - מנה היומית שהוסיפו ללחם, נגשה אלינו אנטישמית מובהקת והגישה לנו קופסת שימורים דגים, ללא תשלום.

מחובתי לציין, כי האמא לא הדליקה את הנרות על חשבון הזולת שישב בחושך. חס ושלום! חישובה היה, שהליטאיות יכבו תיכף אחרי הברכה את הנר השני, ברם אף אחת לא כיבתה, ולא שהינו בחושך בע"ה ית"ש.

קיפיאטוק

ועוד אחת מתלאות הדרך - "קיפיאטוק"

בקרון המשא, בו הודחסנו, לא היה חלון, אולם היה איזה אשנב קטן עם סורג לכניסת אויר, אבל להשקיף החוצה לא היתה אפשרות.

בכל זאת, נגשו אליו, כל פעם שנעצרה הרכבת, אי אלה סקרנים להציץ מה נעשה בעולם ה"חופשי". וכמעט כולם העירו הערה מעניינת, כי כל התחנות שעברנו נושאות אותו השם - "קיפיאטאק".

היות שהיינו עמי הארצות, יותר נכון בורים ממש בשפה הרוסית חשבנו שהמלה "קיפיאטוק" הוא השם של התחנה. וא"כ היה זה מוזר ביותר שכל התחנות נושאות שם אחד.

אולם בקרון נמצא איזה "משכיל" בשפה הרוסית, והוא תירץ לנו את הקושיא העצומה, כי תרגום המילה "קיפיאטוק" זה מים רותחים. והיות שנסיעה של יומים שלושה ואפילו יותר, זו סבירה ביותר ברוסיה, לכן נמצא בכל תחנה דוד ענק בנוי בתוך בית ועליו כתוב באותיות גדולות מאוד "ק י פ י א ט ו ק" בכדי שכל נוסע יראה אותם אפילו מרחוק.

אה! איזו דאגה מצד השלטון הקומוניסטי לטובת האזרחים! ממש לדוגמא!

אגב, זו לא המצאה קומוניסטית.

גם אותנו שיחררו כל יום, לכמה דקות, לרדת מן הקרון (תחת משמר כמובן) בכדי לקחת מים חמים, איזו הומניות!

ברם, בלי בעיות הלא לא הולך שום דבר ברוסיה וכאן היתה **הבעיה**, שהרכבת היתה זזה מהתחנה ללא כל התראה מוקדמת. ואז רדפו אנשים אחרי הרכבת, ממילא לא פלא שדחפו אחד את השני ליד הקיפיאטוק כשפניהם מביעות אימה שמא תתחיל הרכבת פתאום לזוז.

בדרך כלל, לא קרה שמישהו ישאר בתחנה, באשר הרכבת טרם צברה תאוצה, חוץ מזה, דאג כבר המשמר, שאף אחד לא יערוק מן הרכבת, ברם, האימה כשלעצמה היתה מספיקה לגרום חלחלה.

פרק י'

ערבות סיביר
(התחנה הראשונה)

- ✯ **דירה ד' אמות על אמה.**
- ✯ **נשים צדקניות**
- ✯ **כל האידישקייט**
- ✯ **מפחדת רק מהקב"ה**

"דירה ד' אמות על אמה."

כמסופר שאחרי שלשה שבועות נסיעה ברכבת הגענו לערבות סיביר, מאחורי הרי אורל. חלק מהמגורשים, כשלושים משפחות יהודים, חוץ מנכרים, הורידו בכפר "סווטלואוזורסק" על יד עיר ביסק. שם קבלו אותנו די יפה. העמידו תיכף לרשותנו דירה בת שלושה חדרים גדולים.

מאיפה צצו וצמחו פתאום שלשה חדרים פנויים כאשר בעית הדיור כל כך חמורה בברית המועצות? ובמיוחד חדרים גדולים, דבר שלא זוכים בו, אפילו מנהלים של מפעלים גדולים.

אלא שהחדרים היו של בנין "פינה אדומה" - העבודה זרה שלהם אשר פינו אותם ל"כבודנו". ממש כמו אצל לבן הרמאי המקצועי שאמר בעצמו "ואנכי פניתי הבית" (בראשית כ"ד ל"א) - מעבודת אלילים (ב"ר).

כאן רואים בעליל ההבדל בין בני ישראל לבין הגויים, הם מוכנים לוותר על אליליהם למען האינטרסים שלהם, ואילו אצל בני ישראל כתוב כאשר פנו אל אהרן הכהן "עשה לנו אלהים" "ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב אשר באזניהם ויביאו אל אהרן" (שמות ל"ב).

נחזור לענייננו. שלושה חדרים! לכאורה נהדר מאד אלא.. שהצרה היתה, שבצירוף למשפחתנו היו שותפים לדירה עוד כ.. מאה נפשות. כך שלכל אחד יצא ד' אמות באורך ואמה ברוחב. בדיוק כמו לנפטר...

סידרו לנו ב"דירה" דרגשים ששימשו במקום מטות וכן במקום שלחנות וכסאות. הם היו ארוכים ובנויים בצורת אות "כ" והמזוודות שלנו על הדרגשים שימשו כמחיצה בין "דירה" ל"דירה".

לכפר הגענו ביום שישי, ואותו יום נתנו לנו האפשרות ליישר את העצמות מן ה"טיול" הארוך בקרון הדחוס.

למרות, שהיינו עייפים ביותר. בכל זאת הצטערנו שלא דחו את יום המנוחה ליום השבת- יום שגרשו את כולנו לעבודה.

נשים צדקניות

ברם, לפני שנכתוב על העבודה שלנו נתעכב קצת על העבודת הקדש של האמא נ״ע.

תולדותיהם של צדיקים - מעשים טובים.

ברצוני להתעכב קצת על מעשים טובים אבל לא של צדיקים אלא של צדקניות, לפי מרן החזון איש זצ״ל כדלקמן: הגמרא במס׳ יומא ל״ה: מספרת לנו על הלל הזקן שהיה משתכר טרעפיק ביום. מזה נתן חצי טרעפיק לשומר ביהמ״ד ומחציו השני התפרנס הוא וביתו.

כמה ערכו של טרעפיק? אומר אבי תנועת המוסר רבי ישראל מסלנט זצ״ל: אומדן קל תספק העובדה, שהשומר קיבל חצי טרעפיק מכולם ובכל זאת נשאר עני. ומכאן אתה למד איזו מטבע קטנה היא. ובזה התפרנס הוא ובני ביתו כל היום.

מובן מאליו שעובדה כזאת מעוררת התפעלות על גדלותו של הלל.

אולם, שואל מרן החזו״א זצ״ל, מדוע אין מי שמדבר על גדלותה של הרבנית שהסכימה לנהל בית בחצי טרעפיק!?!?

נקדיש הפעם את המאמר על מעשים טובים של האמא נ״ע. אשר בטבע הדברים עמדה בראש המחנה, והיתה אחראית להכרעות הרי הגורל בשעות הקשות והמביכות כאחד.

אילו הייתי רושם אותם בזמנו היה נוצר מהם ספר שלם. ועכשיו באפשרותי למסור רק קצת ממעשיה שנחרטו בזכרוני, מעשים שמהווים מסכת ״מדות״מפוארת.

א. בחירתה להיגלות לסיביר.

כפי שסיפרה לנו, היה אצלה בשעת הגירוש, מאבק פנימי היא לא ידעה להחליט. האם להתנגד לגירוש ולא להשאיר את אבא גלמוד על ערש דוי ויהיה מה שיהיה. או לנסוע לסיביר יחד עם הילדים, אותם לוקחים עכשיו לדרך קשה מאד רצופה בקשיים פיזיים ובעיקר רוחניים, כדי להציל את "הנפש" שלהם. הרי "בניך כשתילי זיתים", (מתי?) כשהם "סביב לשולחנך".

כל האידישקייט

המשמעות של סיביר היתה לה, כמו לכולם, ברורה ביותר בימים כתיקונם, המילה סיביר כשלעצמה עוררה צמרמורת. וכפי שקראתם, כבר, קוראים יקרים, בחרה אמא את האלטרנטיבה השניה והצליחה בע"ה להתגבר על ההרגשות הכבדות שהעיקו עליה כל הזמן.

הודות לזה אפשר לזקוף על חשבונה את הזכויות העצומות של כל ה"אידישקייט" שהתנהלה בישובנו.

דוגמאות? בבקשה!.

קיום מנין בדירתנו במשך שבע עשרה שנה (כאן הגימטריה של י"ז כבר לא "אוי" אלא טוב,). לא רק בימים נוראים,יו"ט או שבת אלא פעמיים ביום. אפיית מצה ועריכת סדרים בכל שנה, כדי להחדיר בנוער ובעיקר בילדים את רוח היהדות. ישנם עוד דברים "פעוטים", ארגון קופות גמ"ח וצדקה. גם עניני חברה קדישא ועוד אולם על זה בהמשך.

מפחדת רק מהקב"ה

ביום השבת גרשו את כולם, כאמור, לעבודה, כולם ללא הבדלי גיל (שוויון זכויות למופת) וכמובן גם את האמא, שהיתה אז בגיל פנסיה בערך. העבודה שהוטלה עליה בין שאר הנשים, היתה טיוח קירות. לכאורה לא נורא, עבודה לא כל כך קשה, אבל היום זה שבת. אז במקום לקחת את הפטיש לדפוק מסמרים בקיר, לקחה את.. הסידור והתחילה להגיד תהלים...

החברות לעבודה פנו אליה, גברת! זה לא משחק, הענין הוא די רציני.

אין דבר יותר רציני משמירת שבת, ענתה האמא.

כן, המשיכו החברות, אבל האם תגידי את זה גם לבריגאדיר - מנהל העבודה, שיכול להופיע כל רגע?

אני מפחדת רק מהבורא עולם ית"ש!!!

"אם כן, תחזיקי לכל הפחות את הפטיש בידים, למראית העין, אנחנו נמלא עבורך את המכסה", פנו אליה הנשים בהוקרה והערצה.

מצטערת מאד, ענתה האמא, הפטיש זה מוקצה! והנה נפתחה הדלת והבריגאדיר התפרץ כמו סופה, לב העובדות התמלא פחד, עכשיו נענש כולנו, הרהרו בודאי בחרדה. אך האמא ישבה לה בשקט. ואפילו צעקותיו של הבריגאדיר לא הזיזוה משלוותה. לפתע הפסיק האיש לצעוק ומיהר ל"נאצאלניקים" ("גדולים") הממונים עליו, לדווח על המקרה היוצא דופן, מראה פניו לא בישר טובות.

לאחר הפוגה קצרה נראה הבריגאדיר מתקרב בצעדים נחושים, לב הנוכחיות החסיר פעימה.

לכי הביתה! אמר להפתעת הכל ושב על עקבותיו.

אמי מורתי נ״ע

פרק י"א

ערבות סיביר

- הסוס עדיף מהאדם
- "מלון" ברפת
- בגד לאכול
- דרשתי את ה' ועננני
- אפיית מצות וסדר פסח צבורי בקבוץ יהודי נידח
- הכשרה לארץ ישראל
- חפיסות תה שמהם יצאו ככרות לחם

הסוס עדיף מהאדם

וככה התחילה עבודתנו בגלות סיביר: "ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך וגו' ובכל עבודה בשדה, את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך" (שמות א יי"ג, י:ד) המלה "פרך ידועה כנוטריקון פה רך. הנהגה כזאת היתה אתנו.

ביום הראשון לעבודה, כאשר הוציאו אותנו לעבודת שדה בחום לוהט העמידו לרשותנו תחבורה - עגלה רתומה לסוסה. היות שמקום העבודה היה די רחוק מן הכפר. נסענו כמה קילומטרים בדרך לא דרך, בה הרגשנו טירטור בכל חלקי הגוף. בכל זאת הרגשנו במדה מסויימת הכרת הטוב. כי מה היינו עושים אם היו מצווים אותנו ללכת למקום העבודה ברגל.

לאחר גמר היום הארוך של עבודת הפרך (שאלמלא לא היה נגמר היינו מתמוטטים), חיכינו שיחזירו אותנו הביתה. בינתיים עבר מנהל העבודה ושאל אותנו למה אנו מחכים? מה פירוש?! ענינו, לעגלה. הוא הרים את גביו ואמר בתמהון אני מתפלא עליכם, בתור אנשים נבונים, איך עולה על דעתכם, שהסוסה תסיע אתכם. האם לא ראיתם שהיא עבדה כל היום!!!

נו, מה תגידו? אנחנו לא עבדנו כל היום אלא היא? ממש כמו בדור הפלגה. בו היה החומר יותר יקר מהאדם. כפי שמובא במדרש. בעת בניית המגדל אם נפלה לבינה ארצה, בכו. ואם אדם נפל ולא קם עוד יותר, לא בכו.

באין ברירה, נשאנו את רגלינו ו"יצעדנו" הביתה. בדרך תפס אותנו גשם שוטף ונרטבנו עד לשד העצמות. כמובן שזה לא נעים ביותר... אולם עם זאת הרגיע אותנו רגש הנקמה, שמחר נהיה אי"ה בודאי ובודאי מצוננים עם חום גבוה, ולהכעיס המעבידים נהיה משוחררים מהעבודה.

הוי! כמה מתוקה הנקמה!

ברם למחרת קמנו בע"ה בריאים ושלמים. ולצערנו הגדול לא חלינו... וככה נמשכה עבודתנו בכל מיני עבודות. מעלות השחר עד צאת הכוכבים. זמן רב ללא ימי מנוחה עד שלפעמים נלאו הכוחות לסבול את כל אלה.

"מלון" ברפת

אנו הרגשנו היטב את אימרת שלמה המלך ע"ה "מתוקה שנת העובד וגו' והשבע לעשיר איננו מניח לו לישון" (קהלת ה' י"א) שכבנו על הדרגשים הקשים והשינה שלנו היתה הרבה יותר מתוקה מאלה ששוכבים על מזרוני "פארדייס" והמניות שיש להם בבנקים אינן מניחות להם לעצום עין...

כידוע, הטביע הקב"ה באדם תכונת ההסתגלות בין לטב ובין למוטב.

במשך הזמן התרגלנו לעבודות הפרך ולא הרגשנו כבר כל כך את העייפות, ממילא התחלתי להרגיש קצת שלא נוח כל כך לשכב על הדרגש הקשה.

אז קבלתי תיכף "שיעור" מן השמים שאסור להתפנק.. ויהי ביום חורף, כשחזרנו מן העבודה - כריתת עצים ביער, ויהי אך יצאנו מן היער והנה לפנינו "אוראגאן" - סופת שלג חזקה כזאת שהסוסה כמעט טבעה חציה בשלג ולא יכלה להמשיך לסחוב את המזחלת עליה ישבנו. כמה שהרביצו לה לא עזר מאומה.

נאלצנו לעשות "אחורה פנה" היערה. אמנם זה עוד לא מוצא, אבל ביער, לכל הפחות אין סופה. ברם, עוד מעט יורדת החשיכה.

האם נשאר ללון ביער!?!? זה ממש פיקוח נפש מכל הבחינות. לכן הסתובבנו והסתובבנו עד שהקב"ה ריחם עלינו ופקח לנו את העיניים והנה שביל בתוך היער. עלינו על השביל נסענו ונסענו עד שהצלחנו לצאת מן היער ולפנינו כפר!!!

התחלנו לדפוק על הדלתות. בתחלה לא רצו לפתוח אך כאשר העזנו ודפקנו יותר חזק הואילו לפתוח לנו. כאשר פנינו בתחנונים שיתנו לנו מקום ללון, הסבירו לנו כי דבר כזה לא שייך במציאות: כי לאף אחד אין אפילו פינה אחת פנויה, בכל זאת השפיע המצב שלנו על לב האבן שלהם כך שריחמו עלינו ו"סידרו" לנו "מלון" ב...רפת של בהמות. כמובן, תמורת תשלום במלון.

על מה שכבתי? לא ראיתי בחושך בדיוק. על ערימת תבן או על.. אשפת זבל? העיקר היה ב"ה רך הודתי לה' על חסדו הגדול שלא נשארנו בחוץ בקור כזה. והבנתי טוב, טוב, את המסר - הנה, הלא רצית רך, הא לך רך"...

למרות שהייתי די עייף מהכל ובעיקר מן הדאגה שהאמא ואחי ע"ה בודאי נורא מודאגים מגורלי. כי מי ידוע אולי כבר הספקתי לקפא מקור ח"ו. עובדה, שלא חזרתי מהעבודה, ובדרך ליער אין אפילו אף ביקתה אחת.

בכל זאת עשתה העייפות את שלה, ועיני התחילו להיעצם. אני טרם הספקתי להירדם, פתאם אני מרגיש לטיפה בפנים, נבהלתי נורא. מי יכול ללטף אותי במקום כזה? אם לא איזה מזיק... החשיכה ששררה ברפת הוסיפה לי עוד אימה על פחד.

ניסיתי להרגיע את עצמי כי זה רק חלום. כי אהבה לזולת במדה כזאת עד לטיפה,יכולה לקרות, במציאות של דורנו, רק בחלום...

הבוקר אור, והלטיפות חזרו, ואף על פי שעוד לא עברה השינה מעיני והתנומה מעפעפי, בכל זאת גברה הסקרנות ופקחה לי את העינים ומה אני רואה!!!

לפני עגל גדול, עם עינים גדולות כאלו, מלקק את פני בלשונו הארוכה...

!זה כבר משהו אחר. אהבה לזולת מצד בעל חי יכולה להיות אפלו בברית המועצות...

לא מן הנמנע שמחבר התפילה זכה, התכוון לזה בקטע "ואפילו כבהמה לא הייתי"...

מילא, ברגעים כאלה, לא תופסים מקום "זוטות" כאלו, העיקר חמת הסופה שככה, צריך מה שיותר מהר לחזור "הביתה". להרגיע את המודאגים, וכך עשינו, ויהי אך נכנסנו בחזרה היערה, והנה לפנינו פרש דוהר. "מה!!! אתם חיים!!! הלא מחפשים את גופותיכם בכדי לקבור אתכם... אני חוזר מהר לכפר לבשר את הבשורה שאתם כולכם חיים, בריאים ושלמים..."

אני הקטן, פניתי אליו בבקשה נרגשת שירחם על אמי הזקנה ויקח אותי "טרמפ" כי עד שהסוסה שלנו תגיע לכפר יקח עוד זמן ניכר, ויתכן שלא יאמינו לפרש שאנחנו חיים. הוא נענה לבקשתי.

בדרך סיפר לי מה שהתרחש בכפר במשך הלילה.

כאשר נעשה חשך ואנחנו לא חזרנו, רצו כולם לדירקטור שיחפשו אותנו. ואמנם שלח שני אנשים עם מזחלת גדולה וסוסים טובים, אולם הסופה היתה

מאוד חזקה שגם הם איכשהו הצליחו להגיע עד אמצע הדרך, שם היתה חורבה, וכאשר נכנסו לחורבה ולא מצאו אותנו החליטו לחזור, כי אחרת הם עלולים לקפוא מקור כמו שאנחנו "קפאנו".

משפחותינו חכו בכליון עיניים לחזרת המחפשים, ויהי כאשר חזרו ריקם, פרצו כולם בבכי ובצעקות אז ניסה הדירקטור להרגיע את כולם בהבטחה שלא ינוח ולא ישקט עד אשר ימצא את הגופות ויקבור אותם... ואכן כאשר הסנונית הראשונה, כלומר אני הקטן, נראתה בכפר הרימו כולם את גבות עיניהם והסתכלו עלי כאלו חזרתי מהעולם ההוא...

אינני מסוגל לבטא במילים את ההרגשה הנפלאה שהרגשתי אז - כמה טוב בבית, ואפילו בבית כזה, בו חיינו בתנאים תת אנושיים.

בסיפור הזה, אני הקטן, נזכר די תכופות על משכבי בלילות, כאשר אני שוכב בחדר מרווח ומאורר, במטה נוחה ונקיה, על מזרון גומי אויר.

בגד לאכול

ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש (בראשית כ"ח, כ'). ביקש יעקב, כשיצא לחרן.

המילים לאכול וללבוש לכאורה מיותרות. גם בלי ההדגשה זה מובן. לשם מה הלחם והבגדים, אם לא לאכול וללבוש? על שאלה זו עמדו כבר רבים מהמפרשים, וגם אני הקטן אנסה לפרש בס"ד לפי המציאות שהיתה בסיביר.

בזמן המלחמה היה שם **בגד לא ללבוש אלא לאכול.** החנויות היו ריקות, ולהשיג משהו כגון חלב, תפוחי אדמה וכדו' היה אפשרי רק אצל תושבי הכפר, אשר להם היה שטח אדמה קטן. ברם, הבעיה היתה, שהם פסקו לא כדעת ר' יוחנן - "מעות קונות", אלא הכירו רק בקנין חליפין, כלומר: אהת רוצה חלב, תן חולצה! שק תפוחי אדמה? תן חליפה, מעיל וכדו'. כך שהבגדים (למי שהיו), נהפכו לאוכל.

שלא להיכשל חלילה בעון "לשון הרע" על השלטון הקומוניסטי, אני צריך לציין, שהיתה חנות אחת בעיר, בה כן היה אפשר לקנות קצת מזון, לא בתמורת בגדים. אבל גם לא בכסף, אלא... בזהב - פשוטו כמשמעו.

וכאן אינני יכול לעבור על מקרה המשמש בחינת "ראו מה בין בני לבין חמיי", בענין "מסירות נפש", בקיום כיבוד אם.

לאחת משכנותינו היה בן יחיד בגיל 20 בערך, היא התגאתה בו בזה שהוא אינטליגנט, לדעתה. הוא דיבר טוב רוסית, גרמנית וגם קצת אנגלית. יידיש לא דיבר, באשר לא ידע.. חוץ מזה, במה יתבלט אם ידבר כמו כולם.. עברית! זה פחות או יותר, אבל מריח יהדות...

אמו, אמנם הוקירה את הדתיים על היחס המצויין שלהם להורים, ברם, חשבה שבנה מכבד אותה לא פחות, ואולי אפילו יותר.

ובכן הבה נראה...

כאשר האשה הזאת גמרה את כל ה"סוגיא של חליפין",נזכרה בחנות של זהב. אמנם לא היו לה חפצי זהב, אבל טבעת קדושין עוד נשארה לה. לא חשבה הרבה, לקחה את הטבעת, נסעה לחנות הנ"ל וחזרה עם מעט סולת

ומצב רוח מרומם - היום יאכל ה"בן יחידל" שלה סעודה חגיגית.. אמנם היתה כאן קצת בעיה, כי הסולת הספיקה רק למנה אחת, אבל לא נורא, היא לא מוכרחה לאכול דייסה של סולת. הבעיה התחילה כאשר הגישה לו את המנה. הוא סירב לאכול בטענה שהאם צריכה לאכול את הדייסה, והיא טענה שהיא קנתה את הסולת אך ורק בשבילו. וכאשר התפתח ויכוח חריף על נושא הדייסה, קפצה אמו ונשבעה שהיא לא תאכל אותה בשום פנים ואופן, אז קפץ האינטליגנט והוכיח את המסירות שלו לאמו האהובה, נטל את הדייסה ו...זרק אותה דרך החלון.

אם לא קבלה אמו התקף לב, או לכל הפחות לא התעלפה במקום מ"כבוד אם" שכזה, אז אפשר לקרוא לה גבורה.

"דרשתי את ה' ועננני"

דרשתי את ה' ועננני ומכל מגורותי הצילני (תהלים ל"ד ה')

ויהי היום, השמש עומדת לשקוע. אנו נוסעים הביתה הוי, כמה טוב על הנשמה! אפשר לחשוב שנוסעים בחזרה לקובנה־סלבודקה (אם כל כך טוב על הנשמה). מצטער מאד. בינתיים, זה לא עולה אפילו על הדעת. כי הושלכנו לסיביר לצמיתות.

אמנם, לא היה גזר דין כזה, כי לא היה בכלל משפט. אולם נודע לנו על כך מ"מקורות מהימנים".

עם זאת, הרגיעו אותנו ה"מקורות", שאם נהיה "ילדים טובים", כלומר: נעבוד כמו שעבד "הפועל היהודי" הראשון - יעקב אבינו ע"ה, אזי ישנם סיכויים להשתחרר אחרי... 20 שנה.

בעצם, זה לא היה רחוק מהמציאות. השתחררנו אחרי 17 שנה. אבל לא בגלל שהיינו "ילדים טובים", אלא כשעברו 13 שנה מהגירוש, התפגר סטאלין ימ"ש, ואז התחילו לבדוק את התיקים שלנו. זה לא ארך הרבה זמן אלא רק... 5 שנים, ואז התברר, שבעצם חלה כאן איזו טעות... קבלנו תעודות זהות ונעשינו "חפשיים" כמו כל אזרחי בריה"מ.

נחזור לענייננו. נוסעים הביתה, פשוטו כמשמעו, חוזרים מהעבודה למקום מגורנו.

אם כן, למה כ"כ טוב על הנשמה? לשמחה מה זו עושה? (קהלת ב' ב') קוראים יקרים! אילו הייתם יודעים איך עבדנו, לא היה מקום לשאלות כאלו.

עבדנו מהבוקר עד הערב. ב"ה שלא כשיטת ה"מגן אברהם" - שהיום מתחיל בעלות השחר ומסתיים בצאת הכוכבים - אלא רק כשיטת הגר"א - מהזריחה עד השקיעה.

עבודתנו היתה כריתת עצים ביער לקורות בניה. מכיון שהשיעור שהיה מותר להשאיר מן העץ על הארץ היה לא יותר מלבוד - 30 ס"מ היינו נאלצים לכרוע על הברכיים ולנסר את העץ במסור יד.

כמובן, שזה לקח קצת יותר זמן מ"ואנחנו כורעים"... זה היה גם מסוכן,

כי כאשר מנסרים את העץ משני הצדדים והוא עומד ליפול, הוא משמיע מעין "אנחה", ואז מוכרחים לקום חיש מהר ולברוח, כדי שהעץ לא יפול על כורתיו. וכשעובדים כך כל היום, די סביר שלפעמים אין כח לקום, אולם ברוך הנותן ליעף כח, ויצאנו בשלום, בס"ד.

לאור הנ"ל - (או אולי יותר נכון,לחושך הנ"ל) דומני שאפשר להבין את ההרגשה הנעימה במנוחה שאחרי עבודת פרך כזאת.

אולם איך כתוב אצל יעקב אבינו ע"ה? "ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף" (רש"י בראשית ל"ז, ב').

ואני הקטן חשבתי: עוד מעט אנוח והנה קפץ עלי רוגזו של...סייח. מה פירוש???

אשתדל להסביר בס"ד.

היות שהיער - מקום העבודה שלנו - היה רחוק ממקום מגורנו, העמידו לרשותנו תחבורה - עגלה רתומה לסוסה, שאליה נלווה סייח. בדרך כלל הוא לא הפריע לנו, אך הפעם, כשנסענו בחזרה מן העבודה, הגיחה מולנו מזחלה עם סוסים.

משום מה ה"חברה" של הסוסים מצאה חן בעיני הסייח, והוא עשה "אחורה פנה" ודהר אחריהם. לרוע מזלי, הייתי ביום ההוא האחראי ולכן קפצתי מהר ורדפתי אחרי הסייח.

אולם, עוד לא ראיתי קל ברגליו כזה, שהדביק סייח...ובפרט כשנכנס ליער ולא רואים אותו בכלל

כשהתחלתי להתבונן במצב שנוצר, נעשה לי חושך בעינים. כי אם אין סייח, יש משפט.

ומה זה משפט? אנו אומרים כל יום: "ומשפטים בל ידעום"! כלומר: לפי פירוש עממי- שלא נדע מזה...

ואם זה כתוב על הגויים סתם, קל וחומר על רוסיה, וקל וחומר בן בנו של קל וחומר עלינו - בהיותנו נחשבים אויבי ברית המועצות, ובמיוחד בזמן מלחמה.

היו לי אמנם עדים שלא היתה פה "חבלה ברכוש העם", אולם היה קיים ה"חשש של הארנבת", אשר ניסתה לברוח מברית המועצות, ונתפסה על

מזחלה עם סוסים

הגבול. החוקר דרש ממנה לנמק את נסיון הבריחה, שהיה נגד ההגיון לגמרי, כי הלא אין בכל העולם מקום טוב יותר מגן העדן האדום.

"זאת אינני יודעת" ענתה הארנבת, קצת מבוישת, "באשר עדיין לא הספקתי לבלות את חופשתי בחו"ל"... והמשיכה: "אולם אני יודעת, שמבצע 'חיסול העכברים' עכשיו בעיצומו, ולכן ניסיתי"...

"מה את מקשקשת", שיסע אותה החוקר בקול מורם, "הלא את אינך עכבר!"

"נכון", ענתה הארנבת, "ברם, עד שאוכיח זאת יש לי סיכויים לקבל בינתיים כדור בראש".

הדאגות הנ"ל הסתובבו בראשי, ולא ראיתי שום מוצא מן הסבך אליו נקלעתי בעוונותי הרבים.

מה עושים???

נקטתי ב"פטנט" הישן - צעקתי אל ה': "אנא ה' הושיעה נא! כי אתה, ורק אתה יכול לחלצני מן המיצר".

כך צעקתי מכל הלב, ואע"פ שאף אחד לא שמע את צעקותי, אבינו הרחמן שבשמים כן שמע, כמו שאמר דהמע"ה ברוה"ק: "לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה" (תהלים נ"א י"ט).

חזרתי לקבוצתנו. היה שם איכר רוסי. הוא שאל אותי: "נו, איפוא הסייח"?

רציתי להוריד לו סטירה מצלצלת, על שזרה לי מלח על הפצעים, אבל לא עשיתי זאת, באשר הוא נתן לי עם זאת עצה הוגנת - לקחת מהר את הסוסה ולרדוף אחרי הסייח, לפני שיספיקו הקולחוזניקים לערוך ממנו סעודה חגיגית...

האמת היא, שלא הבנתי כל כך את ההגיון שבדבר. מה כבר יכולה סוסה לעזור לי ביער סמיך? אולם הלילה כבר עמד על הסף, ולא נשאר זמן להתעמק בסוגיא הזאת. התרתי מהר את הסוסה מן הריתמה, קפצתי עליה מהר, והתחלתי לרכוב.

כאשר ראיתי שיש לה סבלנות יותר ממני.. ואינה ממהרת לדהור, "כיבדתי" אותה בכמה מכות. אז התחילה לצעוק (בלשונה), וצעקותיה הגיעו עד לסייח. נוצר דו שיח סוסי, ואחרי כמה דקות התקיים איחוד המשפחה...

אפיית מצות וסדרי פסח צבוריים

אינני חושב למיותר להוסיף עוד עובדה מעניינת המאפיינת את מהותנו ומסירותנו לערכי היהדות ובדרך כלל את מצבם של הגולים בזמן הראשון.

בהתקרב חג הפסח עם בעיותיו המיוחדות, שטחה לפנינו האמא נ״ע רעיונות אודות אפיית מצות.

הדבר היה לפלא בעיני ובעיני אחי מנחם ז״ל, אולם נזכרנו בפתגם ״אין דבר העומד בפני הרצון״ ועוררנו את שאלת אפיית המצות.

אדישות רבה וספקנות גדולה היו התשובות לבעיה זו כמעט מצד כולם.

הנימוק היה איך אפשר יהיה להוציא לפועל רעיון שכזה שאין לו שום אחיזה במציאות. דעת רבים היתה שלילית בהחלט.

כאן התגלה אומץ לבה של אמי נ״ע. בדבר הכרוך בענין דתי - לא נרתעה כלל וכלל. אחרי קשיים עצומים בהשגת קמח למצות, בשכירת מקום מיוחד למטרה זו, ועוד ועוד, נגשו בס״ד לאפיית מצות.

אלה שהתייחסו תחילה באדישות לענין של המצות, הרי בראותם מסירות נפש עילאית שכזאת, נתפסו גם הם להתלהבות מתוך התפעלות רבה, וכולם התחילו לאפות מצות לפסח.

הודות לפעולתנו הנמצרת, ידע קבוץ נידח שקיים חג הפסח בעולם היהודי.

אם זה לא מספיק לכם, קוראים יקרים, נוסיף עוד פרט קטן: במטרה לעודד את הגולים סדרנו בס״ד סדר צ־ב־ו־ר־י! (גם כן, תוך התנגדות רבה מצד ״השפויים״...) ומאוד חגיגי. מצות, הלא היה לנו בעזרת העוזר דלים.. ומרור, היה לנו, דומני, כבר יותר מדי...

בנוגע לארבע כוסות ״יצרנו״ איזה משקה מסלק והנה לכם סדר למהדרין...

ההגדה, אמר ״חזן״ אחד מתוך הסידור וכולם ענו אחריו מלה במלה כמו בשירת הים...אמנם קרו קוריוזים מעניינים, היות שלא כולם שמעו כל כך טוב, והיו גם ״אינטלגנטים״ שלא הבינו כל כך מה שאומרים.. אז במקום ״דם

ואש ותמרות עשן" ענו - דם ואש ושמחה וששון... זה הוסיף שמחה לאוירה החגיגית ששררה ב"ארמוננו"... ובמיוחד כשכל הקהל פצח בשירת "והיא שעמדה".

הוי! קוראים יקרים, האם אפשר להעריך כמה זה שוה לאנשים הנמצאים בחושך, ופתאם מבקיע להם אור גדול שהוציא אותם מהעבדות, לפחות למשך לילה אחד.

ההתלהבות היתה כל כך רבה עד שהשפיעה על הגויים תושבי הכפר, שעמדו מאחורי החלונות ומחאו כפיים מתוך התרגשות.

ליל הסדר היה מאורע כביר שלא ישכח. התושבים הסבו וסיפרו לילדים על משמעות הסדר,יציאת מצרים. הילדים לא ידעו הרבה. בשנים האחרונות טולטלו כל הזמן ממקום למקום.זאת מלבד העובדה שחלק ניכר מהילדים והנוער, כלל לא שמע מהוריהם על חג הפסח מפאת ריחוקם מיהדות. עתה חזרו כולם לאוירת בית האבא והסבא. המילים השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל", קיבלו משמעות מיוחדת.

הסדר הזה עשה לו כנפיים וכמעט כל אחד מהחוגגים דיווח עליו לקרוביו, חבריו ומכיריו שהיו לו בברית המועצות, וזה גרם עידוד רב, כי כולם השתכנעו שעדיין ע־ם י־ש־ר־א־ל ח־י!!!

ככה חדרה רוח היהדות לפינה נידחת בערבות סיביר.

הכשרה לארץ ישראל

עברה שנה מחיינו בכפר הסיבירי.

אף על פי שתנאי חיינו לא קבלו צורה אחרת אולם משנתרגלנו לאורח חיים זה, כבר חשבנו זאת לנורמלי. כל משפחה ומשפחה קבלה חלקת אדמה קטנה, והתחלנו לעבד אותה ולזרוע בה ירקות שונים.

עבדנו אותה ביתר שאת, בחשבנו שזוהי הכשרה טובה לארץ ישראל...

והנה, הודיעו לנו פתאם שעלינו לעזוב הכל ולנסוע הרחק, הרחק, דרך נהרות וימים למקום טוב כזה היה גורלנו. אפילו במקום "מזהיר" כזה גם לא נתנו לשבת במנוחה.

וככה שוב התחילה הפרשה "ויסעו ויחנו" ויחנו ויסעו. ככה נסענו בכל מיני תובלה החל בשוורים וכלה בספינות משא והפעם לא רימו אותנו, באמת היה ה"מקום הטוב" רחוק, רחוק מאתנו. נסענו כשלשה חודשים דרך נהרות (כאלו שלא רואים את הצד השני) וימים, עד שסוף סוף הגענו ל"מקום הטוב" בירכתי הצפון, לארץ "יאקוטיה".

חפיסות תה, שמהם יצאו ככרות לחם

ובינתיים משהו על תחנת ביניים.

אחרי טלטולים ונדודים לא מעטים הגענו לעיר יאקוטסק. קבלנו אזהרה לבל נעיז ללכת העירה לפני שנקבל רשות לכך.

תיכף ומיד אחרי שמיעת האזהרה ניגש אלי אחד מאחי לצרה ושאל אותי אם אני מוכן להצטרף אליו ללכת העירה.

האם לא שמעת את האזהרה?! עניתי לו בשאלה. אני מתפלא עליך! המשיך, האם תצליח להשיג משהו לאחר שכולם יעשו "פשיטה" על החנויות? דבריו שכנעו אותי. לא ארך רגע ואנחנו קפצנו כבר מהגדר שעלינו עליו, הלכנו בדרך לא דרך ואנחנו כבר על הכביש המוביל העירה.

עברה משאית, עצרנו אותה. נפתחה הדלת ומהמשאית קפצה נהגת שפערה עלינו את פיה הגדול. איך אתם כאלה וכאלה... (ב"שבחים" רוסיים) העזתם לעצור משאית צבאית ה..."

ההבחנה בארנק שנשלף מהר מן הכיס סתמה לה תיכף ומיד את הפה ובאדיבות רבה רמזה לנו לעלות על המשאית.

בערך ק"מ לפני העיר נאצלנו לרדת מן ה"טרמפ" "טיילנו" קצת ואנחנו בחנות.

המדפים אמנם כמעט ריקים אולם ישנם תורים, סימן שמוכרים משהו.

לאחר שהגיע תורנו שאלה הזבנית על רצוננו.

האם יש במכירה תה?

כמה חפיסות?! (שאלה ותשובה ביחד).

התשובה (מצד חברי) 50!

האמת היא, שאני נורא נבהלתי מעזות כזאת. בגלל שחששתי מאוד, שלא יחשדונו ב"ספקולציה", דבר שנחשב היה ברוסיה לפשע חמור מאוד.

נרגעתי קצת כשהבחנתי שהזבנית לא התרגשה לגמרי ושאלה אותי בכמה אני מעוניין.

אני הקטן לא הייתי מעודכן כל כך בעניינים כאלה. ידעתי על וואדקא וטאבאק שאפשר לעבור אתם את כל רוסיה לארכה ולרחבה, אולם לא שמעתי בינתיים על המצרך "תה" שהוא כה חשוב, כפי שנתגלה אחר כך. ברם, הספקתי כבר ללמוד במקום מ"חברי" שצריך לקנות כמה שאפשר. אבל כמה לבקש, לא ידעתי להחליט. אם אגיד 10, זה קצת פחות מדי, אלא מה 20? אולי זה הרבה. עשיתי "פשרה" וענית.30..

הזבנית יצאה.

כאשר לא חזרה כל כך מהר, (בכל אופן בעיני היא שהתה זמן רב מדי...) התחלתי לחשוש ברעדה, אולי היא מתקשרת עכשיו עם המשטרה, ואם כן, אולי כדאי לברוח מהר מן החנות, כל עוד שלא מאוחר...

עד שהחלטתי מה לעשות, חזרה הזבנית עם שתי חבילות של תה בהתאם להזמנתינו. כמובן שנגולה לי אבן מלבי.

אחר כמה שבועות, כשהגענו לירכתי הצפון וקבלתי בעסק חליפין שתי ככרות לחם בעד חפיסה אחת תה, הצטערתי שלא הייתי "חצוף" לכה"פ כמו "חברי".

דרך אגב, שמו של "חברי" הגבור "יעפים" זה תרגום ברוסית של השם חיים, שנתנו לו בהכנסו בבריתו של אאע"ה. אולם כשהוריו נעשו "אינטלגנטים", לאחר שהתעשרו, לא היה נעים להם במיוחד לקרא את בנם בשם המריח עם אידישקייט... (כי אם ידברו אידיש, אז במה תתבטא האינטלגנציה שלהם?...).

יהודי אחד, לא "אינטליגנט" שנפל בפח עם "אינטליגנטית" כזאת, ביטא את התמרמרותו הפנימית בזה שענה על השאלה "מה שמך"? קלרנט!

הפעם הראשונה שאני שומע שם מוזר כזה נענה השואל.

אני אסביר לך,יקירי, שם של זוגתי, שתאריך ימים ושנים, היא חיה.

אולם היות ששם יהודי מובהק כזה לא מתאים לאשה "אינטלגנטית" כמו רעייתי הצנועה, אז היא החליפה את שמה לשם "קלארא", ממילא, היות ששמי האמיתי הוא חיים, ולאשתי היקרה זה לא מריח... לכן אם חיה זו קלארא, יוצא שחיים הוא קלרנט...

פרק י"ב

ירכתי הצפון
(תחנה שניה),

- ״יאקוטיה״ בה האקלים הקשה ביותר בתבל.
- מרכז לדייג
- ה״חיים״ בספינה שבורה
- שלחן שבת בגיא צלמוות

"יאקוטיה"
בה האקלים הקשה ביותר בתבל.

"יאקוטיה". איזור ענק בגבול הקוטב. יחודו ופרסומו באו לו בשל האקלים שבו - הקשה ביותר שעל פני העולם המיושב. פלדת המכוניות נעשית רכה ושבירה. וניתן לנפץ אותה כמו קרח. גלגלי משאיות עלולים להתפרק ולהתפוצץ בגלל הקור העז. התושבים כולם נועלים מנעלי עור או לבד, משום שחומר מלאכותי עלול להתבקע ולהשבר לאחר 15-10 דקות של חשיפה לקור.

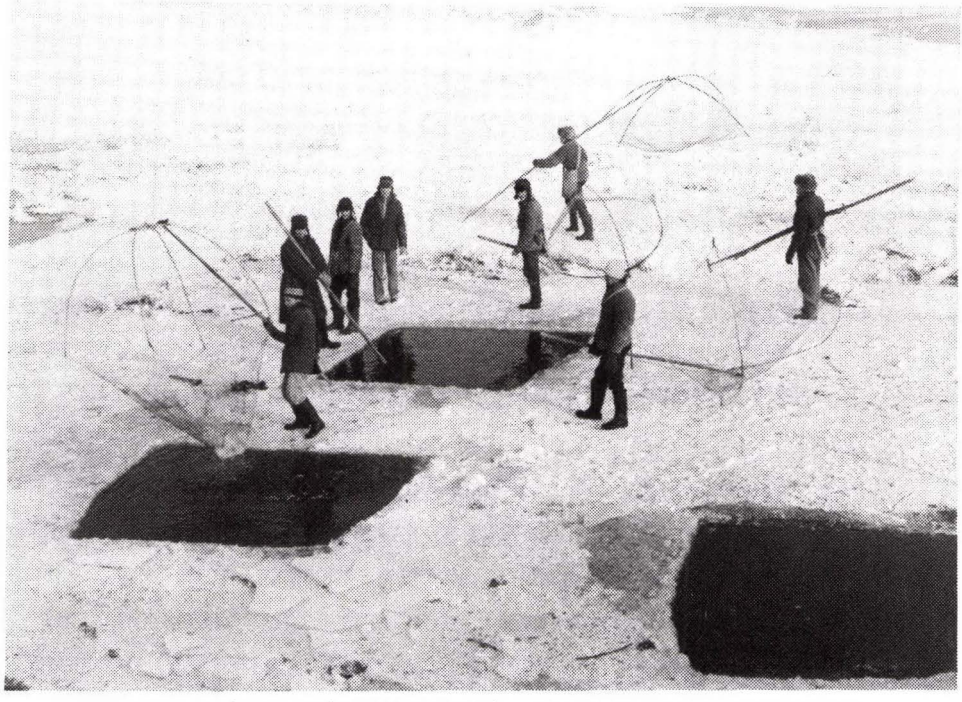
לחצי אי שומם באיזור זה, סמוך למקום שהנהר הגדול "לנה" נשפך לים הקרח הצפוני ויוצר מעין דלתא, הובאו ע"י סירות גרר למעלה משבע מאות יהודי ליטא.

לא בכדי כונה המקום - "כלא ללא סורגים". שכן בחלק ניכר של השנה שורר שם הלילה הארקטי הארוך, וסופות שלג מכסות הכל. הקור מגיע לכ-50 מעלות מתחת לאפס. על אדמת הטונדרה שעומקה כ-50 ס"מ בלבד, מתחתיה קרח נצחי, גדלים בחודשי הקיץ המועטים צמחי טחב וחזיזית בלבד. הקשר עם תבל התנהל אז, בשעתו על ידי שיירות אניות שהגיעו בשלושה חדשים בשנה.

המקום אליו הוגלנו נמצא בצפון מזרח סיביר. שם המקום - ביקוב מיס. מיקומו על קו רוחב 72 סמוך לקוטב הוא ממוקם באחד המקומות הצפוניים ביותר בתבל מבין המקומות המיושבים (מבחינה מינהלית משתייך המקום לרפובליקה הסובייטית היאקוטית האוטונומית, כחלק מהרפובליקה הסובייטית הרוסית).

מרכז לדייג

לשם מה הביאו אותנו מליטא למקום כה נידח ומרוחק? הסתבר שסיבת העברתנו היתה פרוזאית לגמרי וקשורה לרעב הגדול שפקד באותה עת את בריה"מ. כיון שהחלק הפורה של שטחה באירופה נכבש ברובו בידי הגרמנים. תוך כדי חיפוש אחרי מקורות למחיה ומזון. גילו שבשפך הלנה מצויה דגה בשפע. הרוסים החליטו ליישב את המקום ושלחו לשם כך

החורים שבהם דגו את הדגים - לפעמים הגיעו לעומק של שני מטר

אותנו. משהגענו למקום לא נותר לנו אלא לעבוד בשביל המפעל למוצרי דג, לרבות ביצוע דייג תת קרחי בתנאים אקלימיים קשים מאד ובעזרת ציוד מיושן ופרימיטיבי.

אנחנו, שמעולם לא התנסנו בעבודות מעין אלו, נאצלנו כדי להתקיים להתעסק בדייג במשך רוב שעות היום, כדי להמריץ את העבודה הונהגה שיטת קבלנות: השכר ניתן לפי כמות הדגים שניצודה. אם כל זאת, היה

השכר זעום, והספיק בדרך כלל רק לקניית המצרכים המעטים שנמכרו לנו לפי כרטיס מזון.

המצרכים שהשלטונות נתנו תמורת הדייג לא הספיקו למחיה, ועל כן מזוננו העיקרי התבסס על הדגים עצמם, זאת למרות שלפי התקנות אסור היה להשתמש בשלל הדייג לצרכים פרטיים. חלק מן הגולים הועסקו גם בעבודות אחרות הקשורות בענף הדייג, כגון, שימור הדגים, הובלתם, הכנת רשתות וכדו׳.

מכיון שהאספקה הגיעה, כאמור, רק שלש פעמים בשנה, היה תמיד מורגש מחסור בדברים חיוניים, כגון, לבוש, וחומר להסקה שהיו חיוניים באיזור זה לא פחות מאשר לחם, מסיבה זו הוצרכו ליצור בעצמם לעיתים פריטי לבוש. המקומיים יצרו ביגוד בדרכים פרימיטיביות והידע נרכש מהם כך למשל, היו תופרים מעילי רוח - ״בושלאקים״ - בשפת המקום, מעצמות הממותה שמצאו לפעמים בקרח המתפורר, יצרו כלים קטנים וקישוטים שונים.

החיים בספינה שבורה

נחזור לענינינו. ויהי אחרי שלושה חודשים בערך, לאחר שעברנו הרבה טלטולים ונדודים בכל מיני אמצעי תחבורה: משאיות, רכבות, עגלות רתומות לשוורים, (הסוסים היו מגוייסים למלחמה) אניות משא, דרך נהרות, אגמים וימים, הגענו סוף סוף לחוף "מבטחים", לחצי אי בים הלפטבי, 60 ק"מ מהקוטב הצפוני. המקום הזה לא צויין על המפה כי לא היה שם שום דבר, ממש מדבר שמם. לא רק מבחינה הרוחנית, (כי מבחינה זאת היתה אז, לצערנו הגדול, שממה בכל השטח הענק של ברית המועצות.) אלא פשוטו כמשמעו. מדבר קרח.

אז, איפה להניח את הראש? בכל זאת הרוסים הם לא הנאצים. הם "דאגו" לנו מראש, ו"אירחו" אותנו - קבוצה של אלפיים נפש - גברים נשים וילדים בספינת משא שבורה שהיתה, למזלנו (ואולי להיפך) על שפת הים.

זה היה בתחילת חודש אב, בכינו על החורבן. על החורבן הכללי, אך גם על חורבננו שלנו. שם אמנם עוד לא היה חורף ממש, אבל היה די קר, ואיפה להתחמם, כמעט שלא היה. כל ה"חימום" בספינה היה מורכב מכמה מטילי ברזל ששימשו גם בתור "כיריים", שלידם הזדנבנו בשורות ארוכות בתור לחימום מים, כי מה לבשל כמעט שלא היה.

לאחר גשם לא היתה אפשרות להתייבש ולהתחמם. במשך כמה שבועות לא החלפנו בגד, כי אפשר היה לקפא מקור. על רחיצה אין כבר מה לדבר, ממילא אין פלא שאנשים נפלו כזבובים, והדבר לא עורר כבר התרגשות, באשר זה נעשה הרגל, והרגל נעשה טבע שני, כידוע.

מה שחשוב מאד לציין, כי מבני ישראל לא מת אף אחד. הרגשנו בחוש מה שהקב"ה הבטיח לנו בתוה"ק (ויקרא כ"ו מ"ד). **"ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלקיהם"**

ככה "חיינו" (או יותר נכון התקיימנו) בעזרת הבורא יתברך עד שגמרנו את בנין היורטות.

"שלחן שבת בגיא צלמות"

חושבני שאי אפשר להתחיל נושא היורטות מבלי לציין את ה"שלחן שבת".

ערב שבת, דיירת אחת צדקנית חושבת בקול: ומה עם הדלקת נרות, וכי לא אקיים מצוה זו הפעם? חשבה בחרדה. היו לא תהיה!!! אני אדליק נרות גם כאן על גיא הצלמות הזה, אמרה לילדיה שסובבוה.

"מאויבי תחכמני", אמר דהמע"ה, וזאת גם למדנו, להבדיל, מהסיסמא הסוביטית "אין בלתי אפשרי". חפשו וחפשו ומצאו, כמש"נ "יגעתי ולא מצאתי אל תאמין" (מגילה ו:) בשלמונים מיוחדים השיגו מעט נפט. איתרו 2 פתילות, פרשו חתיכת בד לבן על שתי מזוודות, והרי לכם "שלחן שבת". זה מה שהיה.

יצויין, אמנם הוספתי לשלחן שבת מרכאות, אולם מאידך שולחן שבת כזה, שנבנה על בסיס של מסירות נפש, שוה מינימום מאה פעמים יותר משלחנות עליהם פרושות מפות צחורות ופמוטי כסף, לפי המאמר באבות דר' נתן (פרק ג') "מצוה אחת בצער ממאה פעמים שלא בצער".

שלחן כזה מפיץ קדושה ומשמש מעין מגדלור לכל הסביבה.

ואכן, הגויים שהיו בסביבה, אחזם רטט וחלחלה בראותם נרות אלו. הם פחדו לצעוד ליד הנרות, וכשנאלצו לעבור שמה צעדו על בהונות רגליהם, הביטו במבט קדושה על האורות המרצדים בחשכת הליל.

"כל זמן שהנר דולק אפשר לתקן"

ואחרון אחרון לא חביב. היה שם בספינה זו גם מהנדס יהודי אחד, שלא גרע עיניו מהנרות. הוא ישב וחלם, מי יודע על מה הזה והזה. דמעות נגרו מעיניו כל הזמן שהאש דלקה.

ניסינו לנחש אולי זה בבחינת "כל זמן שהנר דולק אפשר לתקן" (הוא לא

קיים מצוות). ברם, כאשר קמנו בבוקר, מצאנו אותו, לתדהמתנו הגדולה, שוכב ללא רוח חיים.

כוחות האמונה והבטחון שעמדו ליהודים בכל תלאותיהם וצרותיהם היו חסרים למסכן הנ״ל.

אות וסימן נוסף, שאי אפשר לצעוד על הגשר הצר של זה העולם בלא אמונה ובטחון בה׳ יתברך שמו.

פרק י"ג

הדירות ביורטות

- ✯ שכונה יהודית במדבר.
- ✯ והקרח הגן מצינת הרוח,
- ✯ "קבורים חיים"
- ✯ "פלשתינה של הצפון"
- ✯ הכח של זמירות השבת.
- ✯ דברים לזכרו

בנינו "שכונה" יהודית במדבר.

לפני שנצייר את בנין היורטות, חשוב מאד לציין שהיו לנו שתי אלטרנטיבות:

א. לבנות בשבילנו יורטה צבורית ל־60 נפש. כלומר "אולם" אחד גדול באורך 15 מ"ר על 6 מ"ר רוחב.

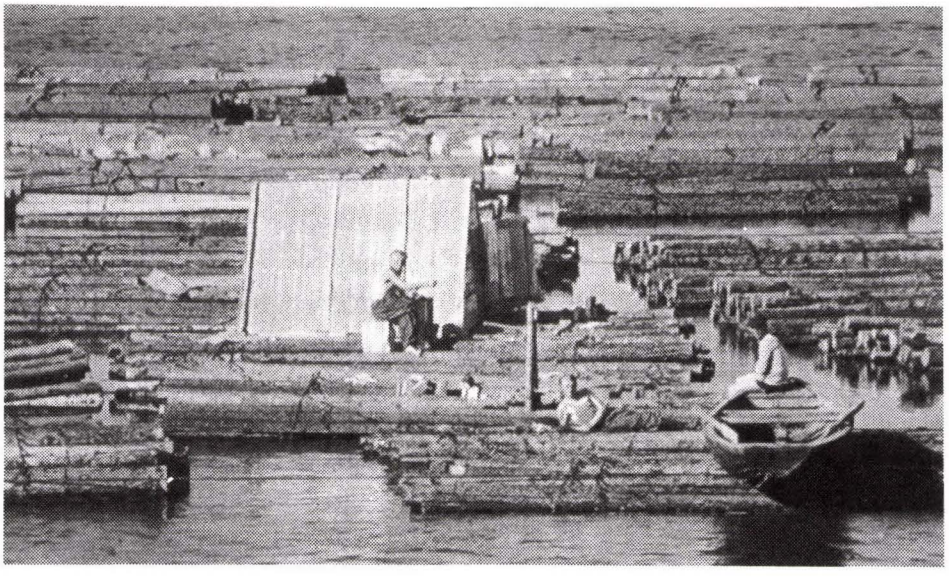
ב. יורטה באותו גודל, אולם חדרים חדרים, כלומר חדר אחד לשתי משפחות, אבל על חשבוננו, - לא לקבל משכורת בעד חודש עבודה. במילים אחרות, לסבול חודש חרפת רעב. ואת הטעם הנורא של רעב, אינני מסוגל לתאר, אע"פ שטעמתי אותו כמה פעמים.

אנו הבינונו היטב, שמלבד התנאים התת אנושיים שקשורים ב"דירות" המשותפות, העובדה כשלעצמה לדור ביחד עם גויים כלומר **לכבות את הגחלת האחרונה של היהדות.** היא נוראה כשלעצמה, לכן משפחתנו ועוד שתי משפחות - לנגלבן ואוילשטיין, (קרובים של מרן הגה"צ רבי אליהו דסלר זצ"ל) היינו היחידים שארגנו, למרות הקשיים החומריים וההתנגדות, מצד רוב אחינו בני ישראל, בנין שלש יורטות אינדיבידואליות, במקום מיוחד לרגל הר. אשר היוותה "שכונה" יהודית. והמקום הפך לכעין עיירה ליטאית טיפוסית כפי שיצויין בהמשך.

והקרח הגן מצינת הרוח

ועכשיו לעצם הבנין של היורטות:

על שפת הים התנדנדו רפסודות של קורות עצים. אותם היינו צריכים לפרק, למשות מן המים ולשאת אותם על שכמנו דרך גבעות, בדרך לא דרך, למקום הבניה. (סוסים לא היו שמה ואנחנו נאצלנו למלא מקומם...) במקום הבנייה חצו את הקורות לשנים מהם עשו שלד עץ ועליהם הצמידו שכבות איזוב ואדמה - חומרי הבניה היחידים שנמצאו באיזור.

רפסודות של קורות עצים

כשנעשה חורף ממש, משחנו את הקירות במים אשר קפאו מיד, וכך נוצרה **חומת קרח אשר הגנה מפני הסופות**

טבעי הדבר, שהקורות של הרפסודות, שהיו הרבה זמן במים ספגו לא מעט מים, ולכן לאחר ההסקה ב"דירה" הוזילו לא מעט "דמעות". גם לזה התרגלנו בס"ד. לעיתים התערבו דמעות קרות אלה בדמעותינו החמות.

ברם, היתה קצת בעיה, שהחום לא החזיק הרבה זמן ובלילה נהפכו הדמעות לקרח.

אדם אחד שקע בשינה עמוקה ולא הרגיש ששערותיו נצמדו לדמעות של הקיר לפני שנקפאו.. וכשהתעורר באמצע הלילה ולא יכל להניע את הראש. בנוסף לזה שרר החושך בדירה, אז הוא כמעט התעלף מפחד אימים. ובכדי לשחרר אותו מזרועות הקרח שעל הקיר נאלצו לגזוז את שערותיו.

ה"דירות" היו בעלות שתי קומות, כלומר הדרגשים, היו בעלי שתי קומות. בחדר כזה דרו שתי משפחות.

באיזה שם לקרוא לחדר הזה, אינני יודע, כי הוא שימש לנו בתור חדר המיטות, חדר אוכל ומטבח (כשהיה מה לבשל)...

יצויין, שהיה לנו בחדר שני חלונות בשטח של חצי מטר מרובע כל אחד. אבל אם ח"ו התפוצצה השימשה, זה היה אוי ואבוי, כי חנות של חומרי בנין לא היתה שמה. אבל החונן לאדם דעת העניק לאדם תושיה, ובמיוחד כשהוא נמצא במצוקה פועל אצלו כח ההמצאה. וגם כאן המציא המח היהודי, שאפשר לנסר בים חצי מטר קרח שקוף, והנה תחליף לשימשה... ואם תאמר, זהו פתרון בחורף, אבל מה עושים בקיץ! ויש לאמר, לפי אימרת הרוסים, שבמקום ההוא החורף שרר שנים עשר חודש, והיתר...קיץ.

ואם הזכרנו חלונות, אסור לקפח את הדלתות, ובכן הדלתות היו נורמליות, פחות או יותר. ברם, בלי בעיות הלא לא הולך שום דבר, בפרט בבריה"מ. היתה גם פה "קצת בעיה" בזה שלא תמיד אפשר היה לפתוח אותן...

קבורים "חיים"

אחרי סופת שלג שנמשכה לפעמים יומיים או שלשה (וזה היה די תכופות בעידן הלילה שארך שלושה חדשים) כיסה השלג את כל היורטה מעל לגג, באשר כפי שציינו היו היורטות למרגלות ההר. כך שהיינו "קבורים חיים" עד שהאב הרחמן שבשמים ריחם עלינו ושלח לנו "מלאך בצורת אדם, מיושבי היורטות שעל ההר, שניקה את השלג שנערם ליד הדלת ויצאנו בשלום מן ה"קברים".

לאחר עמל רב הצליחו להגיע לדלת של "הקבר"

פלשתינה של הצפון

בשם זה קראו הגויים לשכונתינו. ולא לחינם. כי במשך הזמן "התאזרחנו" והתארגננו לקהילה עם מוסדות (בלי מרכאות): קודם כל מנין קבוע (בחדרנו) כל יום בבוקר ובערב. קופת גמ"ח וצדקה שעזרה ליתומים, אלמנות, (וכאלה לא היו חסרים עקב מאורעות הזמן בגזירת עליון.

כמו כן היו במקום נשים בודדות שבעליהן היו בבתי סוהר ובמחנות עבודה, והיו זקוקות לעידוד.)

חברה קדישא שטיפלו בנפטרים במסירות. ערכו טהרה, לויה וקבורה. הקבורה היתה בקרח, אחרי חפירת 50 ס"מ מגיעים לשכבת קרח ואדמה ששרויה בקפאון נצחי. לאדמה זו קוראים "פרמפרוסט". החפירה בה קשה, אך אנשי החי"ק פעלו בנאמנות ובמסירות להביא כל נפטר בכבוד הראוי לקבר ישראל.

המצבות לקברים היו עשויות עץ, נחקקו עליהם פרטי הנפטר. (מובן מאליו שהכל התנהל ע"י ועד נבחר).

ועניינים יותר משמחים, לא יאומן כי יסופר, אפו מצות כל שנה, וערכו סדרים צבוריים (כפי שכבר צויין לעיל) לימוד ילדים ובני נוער.

במשפט אחד. מעין אי קטן של יהדות בתוך ים סוער של כפירה, הגחלת שלא כבתה, חיממה את הלב.

הכח של זמירות השבת

בלילי ש״ק לא הספקנו לגמור את ״סעודת״ השבת וביתנו התמלא מבני נוער שנמשכו לקול הזמירות ע״י אחי היקר מנחם ואני הקטן.

בבית היה מאד חם (תרתי משמע) עד שילד תמים אחד ביקש ממני הסבר למה בבית הוריו אין נעימות כזאת כמו אצלנו בלילות שבת.

הצעתי למסכנצ׳יק (היום הוא מהנדס מסכן...) לבקש את האמא שלו, שתפרוס בליל שבת חתיכת בד לבן על השלחן ותדליק נרות בפמוטים מאולתרים כמו שלנו ואז הוא ירגיש בביתם מה שהוא מרגיש אצלנו.

הזמירות, אותם לא שמעו בני הנוער בבתיהם, עשו את שלהם, כלומר השפיעו על שומעיהם, עד שהתחילו להתענין יותר ביהדות, כי חשו שהם זקוקים יותר מכל לגחלת שתחזק, תדרבן ותשמור, שלא ליפול בזרועות היאוש.

ואכן התארגנו ״שיעורים״ לתורה ״שבעל פה״ - לתנ״ך, עברית, ועוד.

בשבת בבוקר כבר לא היה כל כך חם בבית, יותר מדויק, היה די קר עד שה״שיקסע״ באה להסיק את התנור (בתשלום שבועי כמובן). ולכן היה כל כך נעים לשכב תחת שמיכת הצמר גפן, בפרט במחשבה שאינני הולך היום לעבודה... הרגשתי היטב את ה״שינה בשבת תענוג״ (ילקוט ראובני ואתחנן) ברם, לא יכולתי לישון בגלל המנגינות הנפלאות שהגיעו לאזני. מאיפה??? מהטעמים של שנים מקרא ואחד תרגום שעבר עליהם אחי היקר מנחם בטעם מיוחד, ובעיקר מהמנגינה של ההפטרה, היתה לי ההרגשה שאני שומע אותם מהבעל קורא המצויין שבישיבת סלבודקה. הוי! כמה טוב להימצא, ולו אפילו בדמיון, בסביבה נפלאה כזאת.

דברים לזכרו

כעת, הקול הערב הזה של אחי היקר נדם, לצערי הגדול, ומחובתי להקדיש דברים לזכרו.

אני הקטן נמצא כעת ל״ע, באבל שלושים על אחי הגדול ממני, מנחם קליבנסקי ז״ל. אתו הלכתי יחד שנים רבות יד ביד על גשר החיים הצר בגלות סיביר, בכל המצבים וכשהיה לנו צר מאוד, חיזקנו זה את זה באמונה ובטחון בהשי״ת, לפי החינוך שקבלנו בבית אבא ובישיבה, והודות לזה לא נפלנו לתהום של יאוש ודכאון.

יהיה עוול מצידי אם לא אקדיש כמה מילים לכבודו. לא דוקא מפאת קירבת אח, אלא בגלל היותו יהודי מקיים מצוות בסיביר.

בבחינת הגמרא במס׳ יבמות ע״ח: ״ויבקש דוד את פני ה׳ (על סיבת הרעב) ויאמר ה׳ אל שאול״ שלא נספד כהלכה. לא נרחיב את הדבור על מדותיו התרומיות, כי אז תקצר היריעה מהכיל. נציין רק נקודה אחת - כתוב במס׳ אבות ב׳ ט׳: אמר להם ר׳ יוחנן בן זכאי לתלמידיו המצויינים: איזו היא דרך טובה שידבק בה האדם? (שאלה חשובה, שיש לה משמעות גדולה גם בחיי החברה של ימינו). ר׳ אליעזר זקן התלמידים אמר - עין טובה - הסתפקות במה שיש, שמח בחלקו ואינו מקנא באחרים, ר׳ יהושע חברו אמר - חבר טוב - שתהא רוח הבריות נוחה הימנו. וכן הלאה, ר׳ אלעזר בן ערך אמר - לב טוב. והכל נובע מן הלב: אמונה, מקורה בלב, אהבה לזולת נובעת מהלב. אורך רוח וכן סבלנות נובעים מהלב.

מורם ורבם הנערץ מסכם ואומר: ״רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם, שבכלל דבריו דבריכם״. כי לב טוב כולל הכל. והקב״ה הסכים לכך, כי רחמנא לבא בעי.

וזוהי התכונה הנפשית המרכזית של אחי מנחם ז״ל - לב טוב, מלא אמונה יסודית, אהבה לזולת, סבלנות ואורך רוח.

אהוב היה על כולם, כי היה כולו מלא אהבה: אהבת ה׳, אהבה לתורת ה׳, אהבת ישראל, אהבה לא״י, אהבה לכל המשפחה.

כל האהבות הללו היו נובעות מלבו הגדול והרחב. לבו הפיסי היה חולה, אבל לבו הרוחני היה בריא וחזק.

זכה לראות עולמו בחייו - לגדל בנו ובתו בדרכי התורה והמסורה ביחד עם רעייתו תבדלחט"א. יהי רצון, שיהיה מליץ יושר על משפחתו, ידידיו,ועל כל העם היושב בציון הזקוק לרחמי ה' במדה מרובה.

ת.נ.צ.ב.ה

פרק י"ד

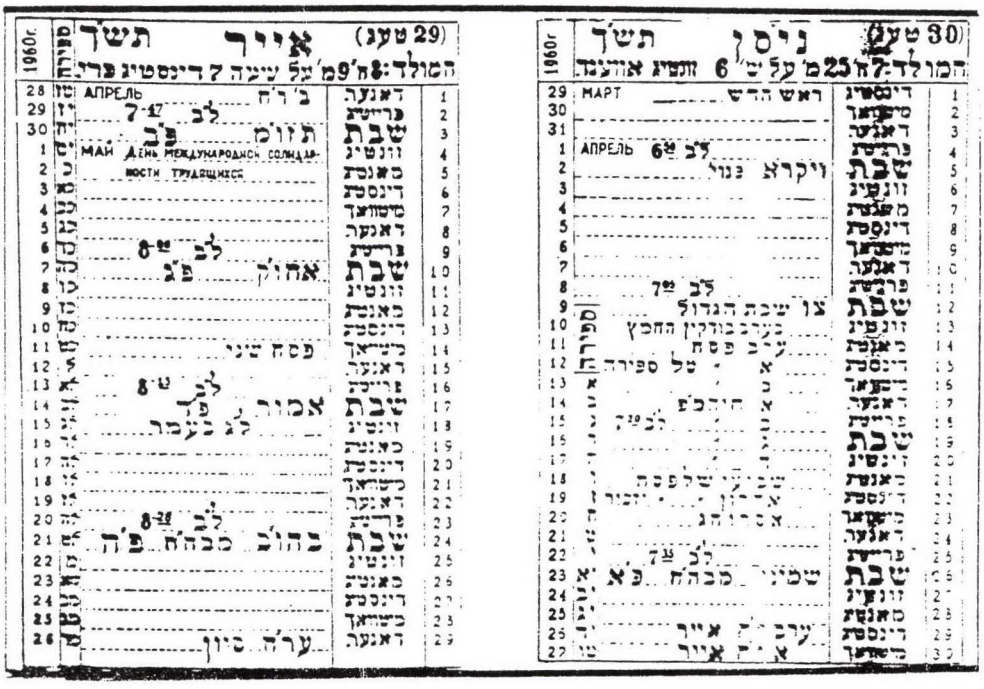
"והיו למועדים ולשנים"

- ערכו הגדול של לוח קטן
- ספר "קטן"
- לא שלטה רימה

ערכו הגדול של לוח קטן.

רבי שלמה גאנצפריד זצ״ל כתב (בהקדמה ללוח הקביעות): ״מ״ע מן התורה לקבוע חדשים ולעבר שנים בבי״ד הגדול באי״י ולקבוע מועדי השנה ע״פ אותו קידוש, שהיו מקדשין את החודש עפ״י ראיית עדים עד ימי האמורא ר׳ הלל הנשיא (בנו של ר׳ יהודה נשיאה בן בנו של רבינו הקדוש) שהיה בימי אביי ורבא, הוא שנת ד׳ אלפים קי״ח לבריאת עולם (ולמספרם 358 סימן בגימטריה נחש) ומאז ועד עתה אנו סומכים על חשבון המקובל מהלל שתיקן לנו חשבון מסודר עד סוף כל הדורות״. ולכן אין לנו בזמן הזה שום בעיות בנידון זה. הכל קבוע, הכל ידוע. כה פשוט, כה קל. בעד כמה שקלים משיגים לוח לכל השנה.

ברם מה עושים יהודים הנמצאים במקומות נידחים, בהם אי אפשר להשיג לוח בעד כל הון שבעולם? כיצד יקבעו חגיהם ומועדיהם? הן ציר חייו של היהודי סובב סביב אותו לוח, שאיננו...

המחשבה הזאת לא נתנה לי מנוח, בהיותי בין אלו עליהם כתוב (ישעיה ה כו) "והנדחים בארץ מצרים". הושלכנו לארץ גזירה. הפיקוח הקלגסי הרוסי היה הדוק. הנה הלוח ממנו נעלמו עיני המשטרה החשאית בעת חיפוש בחפצינו, עוד מעט יפסיק פעולתו ויפוג תוקפו. ואז? כיצד נדע מתי חל פסח, יום הכפורים שבת ומועד? הלא אפשר, ר"ל, להכשל ח"ו באכילת חמץ בפסח, אכילה ביום הכיפורים וחילול שבת. אמנם, זה הכל באונס, ואונס רחמנא פטריה, אבל נשים לב, שחז"ל שסדרו את הוידוי "על חטא", שמו את ה"על חטא שחטאנו לפניך באונס במקום הראשון... אונס רחמנא פטריה, אבל לא רצינו להפטר. בכל מאודינו חפצנו לקיים לשמור. אבל לוח מנין?

ספר "קטן"

ידעתי מה שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים ל"ב) הבוטח בה' חסד יסובבנו",ולכן לא נפלתי לגמרי ברוחי ולא שקעתי לתהומות היאוש. יחד עם זאת לא ראיתי שום אחיזה במציאות לפתרון הבעיה. בפרט כאשר היינו מנותקים מהעולם החפשי. נאחזנו באמונה, בכוח. היא היתה לנו מפלט אחרון.

אבל ישועת ה' כהרף עין. והנה, נכנסת אלינו אשה עם ספר קטן בידה. כך באה, ללא הודעה מוקדמת, ואמרה לנו: "הבאתי לך חפץ שמצאתי בין חפצי בעלי שנפטר. אולי אתה תמצא ענין בו. אינני מבינה את טיבו. אין לי חפץ בו".

התחלתי לדפדף בספר הקטן, שהיה לא פחות מ"קיצור שולחן ערוך" של רבי שלמה גאנצפריד זצ"ל. כשדפדפתי בין דפיו, לא האמנתי למראה עיני. מצאתי שם לוח השנים לחמישים שנה. אינני מסוגל לתאר את גודל השמחה שאפפה אותי, משהו בתוכי התרונן. דוד המלך ע"ה אמר: "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב", ואני הקטן יכול לציין בודאות, שאם הייתי מוצא שלל רב, לא הייתי כה שמח כמו עם הספר הקטן הזה, ששימש לנו בעזהי"ת כעוגן הצלה שלא להיכשל בעוון כרת, ר"ל. כדי להשתדל לקיים, כמובן בנסיבות הקיימות, את מועדי ישראל.

ולא רק לנו. אלא לכל היהודים שפנו אלינו מהרבה מקומות רחוקים. הם שיגרו אגרות ושאלו בשלום הדודים פסח "ויאמכיפער" ועל הדודה "חנוכה"... וכדו'...

"והיו לאותות ולמועדים ולשנים". גם שם, בחשכת הגלות, "רצון יראיו יעשה"! כוחה של אמונה, כוחו של בטחון. "כי קרובה ישועתי לבוא".

לא שלטה רימה

אשה זו, שנתגלגלה על ידיה הזכות של זיכוי הרבים, זכתה לאריכות ימים ושנים ונפטרה בגיל למעלה מתשעים, למרות שלא קימה מצוות, אולי בשל כך זכתה. שהרי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה.

גם בעלה הנפטר, הגורם הראשי להצלתנו מעוון חמור זה, אם כי בדרך עקיפה, גם הוא בא על שכרו בזה שלא שלטה בגופו רימה ותולעה, גם לאחר שנים רבות באשר קברו היה בתוך הקרח... מכיון שהישוב שלנו היה על חצי אי קרח מכוסה בשכבת אדמה של 50 ס"מ בערך, אדמה שהצטברה מהחולות שהביאו במשך הזמן הסופות העזות.

הגוף שנקבר באי הקפוא קפא תוך דקות ונשאר קפוא עד ל"הפשרתו" בתחיית המתים במהרה בימינו אמן ואמן.

כתוב בדברים ל' ד: "**אם יהיה נידחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלוקיך ומשם יקחך**". שבח והודיה לאבינו הרחמן שבשמים המקבץ נידחי עמו ישראל על שהתקיים בנו בס"ד הכתוב במלואו, כלומר לא רק "משם יקחך", אלא גם "והביאך ה' אלוקיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך והטיבך" וכו'. יתן ה', שכן נזכה לגאולה שלימה ע"י משיח צדקנו בבאו"א.

פרק ט"ו

שביתת השמש והירח

- יום שנמשך 3 חודשים וכמו"כ הלילה
- בעיות רוחניות.
- בקשה צנועה - להעתיק סידור
- תעודת אופי או יושר...
- מה נאכל? "חסד לאומים חטאת"

יום ארוך שנמשך 3 חודשים וכמו"כ הלילה

(בראשית ח', כ"ב) "ויום ולילה לא ישבותו". שאלו פעם את מרן החי"ח זצ"ל, במה אנו בטוחים שמחר יהיה יום ולילה? בפליאתו על השאלה בכלל, השיב: הלא כתוב מפורש בתורה "ויום ולילה לא ישבותו". בזה רצה להדגיש שחוקי טבע לא קיימים בכלל. יש רק תורתנו הקדושה. ומה שכתוב בה לא יכול להשתנות.

רש"י מביא, שכתוב בב"ר פ' כ"ה ופי' ל"ד שבכל ימות המבול לא שמשו המזלות ולא ניכר בין יום ובין לילה. ומפרש השפתי חכמים - שלא היתה תנועת הגלגלים אלא במקום שהיה השמש עומד שם היה אור כל י"ב חודש, ולא היה יום ולילה כשאר ימים אלא חצי הכדור היה אור וחצי כדור היה חושך כל י"ב חודש, כמו שהיה בתחילת הבריאה קודם שנתלו המאורות בגלגלים, וראיה, שחז"ל אמרו"שלא שמשו המאורות" ולא אמרו שלא האירו, עכ"ל. וממשיך רש"י לפרש "לא ישבותו" היינו לא יפסקו כל אלה מלהתנהל כסדרן.

בהיותי בבית אבא זצ"ל, לא התעוררו אצלי על הפסוק הנ"ל שום שאלות. אך לא יכולתי להבין פסוק אחר: "אם יהיה נדחך בקצה השמים". איפה זה קצה השמים? איך הם נראים? עד שהקב"ה בכבודו ובעצמו נתן לי שיעור ע"י מלאכי החבלה האדומים של האשמדאי סטאלין ימ"ש, שגלגלו אותנו לקצה העולם. אחרי שלשה חדשים של טלטולים ונדודים הגענו לאי של קרח, לארץ ציה וצלמות, למקום שאין שם אפילו בעלי חיים, כיון שאין שם צמחים בגלל הקור הנורא ששרר שם - 60 מעלות מתחת לאפס. כל כך נורא שם ואפילו השמש "בורחת" משם כל שנה לשלושה חודשים...

ובכן הפסוק בקצה השמים התברר לי כאמור. אבל מה עם יום ולילה לא ישבותו? הלא שם השמש **כן שבתה** בתקופת טבת, ובתקופת ניסן שבת הלילה, הוי אומר, יום נמשך שלושה חודשים רצופים. כך גם הלילה. (אז הבנתי היטב את "חובת הלבבות" שמפליג על החסד של הלילה).

חשבתי ליישב את הקושיה, אולי בדוחק, שבפסוק כתוב עוד כל ימי הארץ ושם כאמור היה אי קרח...

יש לציין שהלילה הארוך הנ״ל היה כרוך בסכנת נפשות. זאת בעטיין של סופות שלג שנמשכו יומים שלשה ופעמים אפילו יותר, והיו נאלצים לצאת מן הבית. לצערנו הגדול היו לא מעט מקרים של אנשים שאיבדו את הכיוון ולא חזרו הביתה, ועד היום לא ידוע מקום קבורתם. כך שה״חיים״ שלנו היו עמוסים בעיות שאין כמותן.

בעיות רוחניות

אולם למשפחתנו היו בעיות נוספות - רוחניות. בין היתר בנוגע ללוח הזמנים. כשאין שמש, האיך אפשר לדעת זמני ציצית ותפילין, ק"ש ותפילה, כניסת יציאת השבת. ומה שהיה גרוע ביותר הוא שלא היה את מי לשאול ובכלל עם מי לדבר על זה הרגשנו ממש את דברי הנביא עמוס: ,הנה ימים באים נאם ה' והשלחתי רעב בארץ, לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה'". (עמוס ח' י"א).

והנה, בשיחה עם אחד מהאחים לצרה נודעה לי כתובת קרובו - רב ולמדן גדול בבני ברק. לא הססתי וכתבתי לו תיכף ומיד את כל השאלות שהטרידו אותנו מאד. למרות שהסיכויים לקבל תשובה היו מאוד קלושים, באשר הצנזורה בבריה"מ לא ידעו מה זה עיצומים ושביתות. אולם לתמהוני הגדול כן קבלתי תשובה. אינני מסוגל לבטא במילים את השמחה הגדולה שאפפה אותי, ברם כל זה עד... שקראתי את התשובה, שהיתה בזה הלשון: ה"תפארת ישראל בתחילת מס' ברכות מדבר על זה".

לא פחות ולא יותר.

נו, מה תגידו למענה כזה, לו חיכיתי בכליון עינים. תודה לקל שלא התעלפתי במקום. האכזבה היתה נוראית. מצב הרוח התערפל וקדר. בכל זאת דנתי את הרב ההוא לכף זכות הוא חשב, כנראה, שאם יהודי נמצא בישוב כה נידח ומתעסק בשאלות כאלו, סימן שהוא יושב כל הזמן ולומד, ומן הסתם יש לו ספריה מלאה ספרים. אולם הרב ההוא לא ידע שהספריה שלי הסתכמה ב...סידור תפילה אחד, שגם הוא נשאר לנו הודות למסירות הנפש העילאית של אמי הצדקנית נ"ע.

כאשר הרוסים, אנשי המשטרה החשאית, ערכו אצלנו חיפוש ומצאו את הסידור, רצו לגזול אותו אולם האמא התכופפה והגנה עליו בגופה הצנום ולא נתנה להם, בשום פנים ואופן, אפילו לנגוע בו בידיהם הטמאות.

הזדים, נעצו בה מבט חמור סבר. מבט שהיה בו הרבה יותר מאיום של עונש. בסיביר היו למבטים כאלה משמעות חד משמעית. נוקבת עד למאד. אך הרשעים, בהתקלם בתקיפות כזאת, נרתעו ממנה אני הקטן רעדתי מפחד, כי

אם היו ח״ו יורים בה, לא היה מי שהיה פוצה פה ומצפצף. אבל כשראיתי במו עיני את מה שכתוב ״שומר נפשות חסידיו מיד רשעים יצילם״ שימשה העובדה עבורי לקח מאלף, שבעניני דת אין מה לפחד מאף אחד, יהיה מה שיהיה . יהודי פוחד רק מבורא עולם.

זה מה שאמר הגר״א זצוק״ל - עקשנות ברוחניות יצליח!!! שמעתי מפי הגר״ע עדס שליט״א, כי ראשי תיבות עברי הם, עקשנות ברוחניות יצליח. כלומר, כל אשר בשם עברי יכונה חייב להצדיק את השם...

חושבני, כי לא למיותר למסור בקיצור את הדיאלוג בין הרשעים לאמי בעת החיפוש:

הרשעים: מעניין מאד, מה יש בספר הישן הזה שאת נאחזת בו עם כל הכח שלך?

האמא: הספר היקר הזה מקשר אותי עם אבינו שבשמים.

הרשעים, (בלעג מזלזל) חא, חא, חא אנחנו כבר חיים עשרים שנה ללא קשר מסוג זה (עפ״ל).

האמא, איך אתם חיים, אני לא יודעת, מה שאני כן יודעת, שאני אינני יכולה לחיות בלי אמונה אפילו רגע אחד. ואשר לכם, קשה לקרוא לחיים מסוג זה, חיים....

בקשה אחת לי אליכם, קוראים יקרים! - ״קחו עמכם דברים״. נא אל תשכחו את ה״ספריה״ שלי ואת הרעבון לשמוע את דבר ה׳. זה בודאי יוסיף לכם יותר הבנה במדת הכרת הטוב, להעריך ולהודות לה׳ כראוי על האושר הגדול, שאין כאן ב״ה שום מחסור בספרים ושאין שום בעיה לברר במקום שאלה הכי פעוטה, ובפרט שמצויים אנו בין גדולי תורה,, פוסקי הלכה, שיאירו את עינינו.

בקשה צנועה - להעתיק סידור.

רבינו יונה זצ"ל פותח את השער השני בספור "שערי תשובה" בזה"ל:

"דע כי דרכי הסבות שיתעורר האדם בהן לשוב מדרכיו הרעות ששה הן וכו'.

הדרך הראשונה- כאשר תמצאנה את האיש צרות, ישיב אל לבו ויאמר: אין זה כי אם דרכיו ומעלליו אשר עשו אלה לו, וחטאיו עוללו לנפשו, וישוב אל ה' וירחמהו, כענין שנאמר (דברים ל"א, י"ז) "ומצאוהו רעות רבות וצרות ואמר ביום ההוא, הלא על כי אין אלקי בקרבי מצאוני הרעות האלה".

וכאמור לא חסרו לנו צרות, ובכל זאת, לצערנו, לא התעוררו לחשוב כנ"ל.

ננסה לדון אותם לכף זכות, שכנראה לא למדו את השערי תשובה...

והנה, ביום אחד בהיר, בא אלי בחור אחד ושפך לבו לפני, שיש לו צרה מיוחדת, והיא - שתפסו אותו בגניבה פעוטה - (כי חנויות של תכשיטי זהב לא היו שם) שהיה נאלץ לבצע בכדי להחיות את נפשו, ועכשיו הוא מאד מפחד, שישלחו אותו למקום ממנו לא חוזרים. וממשיך: אמנם לא קבלתי חינוך דתי, אבל יש לי הרגשה פנימית, כי רק אבינו הרחמן שבשמים יכול להציל אותי, ולכן רצוני לחזור בתשובה. מראהו היה נראה כֵּנה. מצוקתו היתה רבה.

מאין יבוא עזרי? עזרי מעם ה'! הוא הבין, הרגיש.

אי לכך. יש לו בקשה קטנה אלי ש... אעתיק לו את הסידור שיש לנו.

נו, מה תגידו, קוראים יקרים, בקשה צנועה ביותר...

אז - בזמן המלחמה היה מחסור גדול בנייר, עד כדי כך שאפילו במשרדים הממשלתיים נאלצו לכתוב פעמיים על אותו הנייר. כלומר, לקחו ניירות מארכיון, מחקו את הכתוב וכתבו מחדש. איזו צורה היתה לכתב הזה, אתם יכולים לתאר לעצמכם.

אז הבנתי את הפשט של המשנה במס' אבות ד' כ'..." והלומד זקן למה הוא דומה לדיו כתובה על נייר מחוק", ומפרש התפארת ישראל - "לא קאמר על נייר ישן, דאז הוה משמע חלק וישן, אלא על נייר מחוק".

ברם ה"חברהמאן" השיג באיזה אופן מחברת עבה, כמשאחז"ל "הבא לטהר מסייעין אותו" (שבת קי"ד) ולא היתה לי ברירה אלא למלא את בקשתו. התאזרתי בסבלנות והעתקתי לו בס"ד את הברכות והתפילות.

אמנם עשיתי זאת בהתנדבות, אך בכל זאת קבלתי "שכר" - ברכה מאמי הצדקנית נ"ע, שבזכות זה אהיה כתבן, לפי מאמר חז"ל "במדה שאדם מודד, מודדין לו" (סוטה ט:) ואכן ברכתה התקיימה, תודה לקל. אחרי שגמרתי את העבודה הנ"ל, קבלתי משרה וכתבתי הוראות ומסמכים בתור מנהל עבודה. נפלאים דרכי שמים מופלאה יד ההשגחה. גם "אם יהיה נדחך בקצה השמים"...

זה היה בשבילי דבר עצום, כי מלבד שלא הייתי צריך לעבוד עבודה שחורה בחוץ, במזג אויר של 45 מעלות מתחת לאפס, היה בזה עוד דבר. אך דבר זה, היה עבורי הענין העיקרי, שהיתה לי אפשרות לא לעשות מלאכה בשבת.

תעודת אופי או יושר...

אכן אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה. אבל בלי בעיות לא הולך שום דבר, ובפרט בברית המועצות.. ממילא גם בעבודה ה"קלה. לי היתה בעיה, בין היתר - כי מבין העובדים שעמדו לרשותי נמצאו פושעים ורוצחים.

על התנהגותם אפשר לקבל מושג מה"זוטות" האלה:

א. אחד הביא למשרד בקשה. המזכירה שקיבלה אותה ממנו אמרה לו שיקבל תשובה לאחר הדיון. לאחר שהלך חזר פתאום ואמר למזכירה, שכחתי פרט קטן אולם חשוב ביותר תמסרי להם שלפני שיחליטו יקחו בחשבון, שאני כבר הספקתי ... להרוג בן אדם...

ב. היה ביניהם גם כזה, שדיבר דוקא יפה יחסית, כאשר פנה למישהו בבקשה, ברם משום מה "שכח" תמיד להוציא את הגרזן מאפודתו

ג. אחד בא ב"שאלת חכם" - כמה שנים יקבל, אם ישבור את הכסא על... ראשו של מנהל החשבונות, המסרב לתת לו מקדמה, ואינו מתחשב בכלל שכל כך יבש לו בפה...

ועם ברנשים כאלו הייתי עסוק יום יום ונאלצתי ללכת על חבל דק, עד שגמרתי את יום העבודה. אבל תודה לקל, שזכיתי ללמוד קצת מוסר, והודות לזה הצלחתי בס"ד להסתדר אתם. ככה, שהביאו לי אפילו "מתנות". כמובן, לא של כסף וזהב, אלא של דגים טריים, שהיו שוים יותר מכסף, באשר אי אפשר היה להשיגם.

מה נאכל? חסד לאומים חטאת.

די תכופות התעוררה אצלנו השאלה הכתובה בתוה״ק (ויקרא כ״ה, כ׳). ״וכי תאמרו מה נאכל״...

והנה נכנס אלינו גברתן ליטאי והניח על השלחן קופסת שימורים. כשהתבוננתי בקופסה, לא האמנתי למראה עיני: ״בשר כשר למהדרין מן המהדרין עם חותמת של רב אורטודוכסי בניו יורק.

איך הגעת אליה? שאלתי בתמהון

קבלתי אותה בחבילה מארצות הברית! ענה לי (אביו היה שגריר מדינת ליטא בארצות הברית, כאשר מדינת ליטא היתה עצמאית).

נו, מה יקר חסדך?... המשכתי לשאול.

״חלילה לי לקחת כסף ממך״, היתה תשובתו ״ידוע לנו, שאתה לא אוכל את מנת השומן שמקבלים בחנות. כמו״כ אינך אוכל את הדגים השמנים שאין להם קשקשים, רק כמה גרמים חמאה ביום איננו מבינים איך אתה מסוגל להחזיק מעמד בקור גדול כזה.

אי לכך החלטתי, שאם אני אוכל את הבשר יהיה זה נגד מצפוני, ואם תואיל לקבל ממני בתור מתנה, אשמח מאד, באשר יהיה לי סיפוק גדול מאד.

הדברים האלו הביאו אותי להתרגשות גדולה והתפעלות עוד יותר ממעשה חסד נפלא כזה מצד נכרי.

יחד עם זאת הייתי מודאג מאד שזה לא יביא לידי קיטרוג למעלה. ברם, תודה לקל, החשש שלי לא האריך ימים... למחרת הגיע אלי שומר מחסני העצים והפחם, עליהם הייתי ממונה, ודיווח לי בקול רועד, כי ״בעל החסד, הנ״ל יחד עם קבוצת מרעיו הצליחו לחטוף קורת עץ להסקה, והתראותיו בצעקות, שייענשו קשות על הפשע הזה לא פעלו מאומה עובדה, שבמקום להשיב את הגזילה החישו את הפסיעות ונמלטו.

זה שאמר שהמע״ה ״חסד לאומים חטאת״ (משלי יד. כד).

אכן, ״דברי חכמים כדרבנות״. (קהלת י״ב י״א).

פרק ט"ז

חג ה' לנו (שמות י'. ט.)

אנחנו בירכתי הצפון. הימים הנוראים ממשמשים ובאים. המחשבה המכרסמת בראש כולם, איך ניתן להתחמק מן העבודה. רצינו לשפוך לבנו כמים לפני בורא העולם לפחות בימי הדין והמשפט.

והנה קם זקן אחד מבינינו והציע לבחור משלחת, שתייצג את היהודים לפני הדירקטור, שהיה ה"בוס" הקובע בכל העניינים, ולהתחנן לפניו שיאפשר לנו לא לעבוד בימים אלה, היות שאנו עובדים כמה חדשים בלי יום מנוחה. כולם הביטו עליו במבטים מלאי חמלה, משל יצא מדעתו. "האם אינך מכיר את מקומך"? לעגו, "האם אינך יודע שזה דבר בלתי אפשרי ובלתי מציאותי? האם אפשר להעלות על הדעת לבקש מרשע שכזה, המתבטא תמיד בפומבי בשצף קצף על האמונה, שישחרר המון רב (יחסית) מעבודה ועוד בחג יהודי?! הלא זו היא ממש הפגנה נגד הקומוניזם"!, צעקו אחדים מאתנו.

אך הזקן התעקש בעקשנות יהודית טיפוסית והמשיך להטעים, שה"בוס" יכול רק לא למלא את בקשתנו אך לא להעניש, (אולם היה החשש שמא יגיד כמו פרעה, "תכבד העבודה על האנשים וגו'". שמות ה', ט'). לפתע נוספו עליו עוד שני מתנדבים זקנים ואמרו שהם מוכנים לצאת כרגע לדירקטור לבקש מלפניו על עמם. בליווי ברכה חמה של הכלל הלכו השלושה אליו ודברו שם מה שדברו, וכשיצאו ממנו נבהלנו לראותם רצים במהירות. ברם, כשראינו שלא רודפים אחריהם, הבינונו שהם רצים מתוך שמחה. הם באים ואנו איננו מאמינים למשמע אזנינו. הדירקטור הבטיח למלא את בקשתנו. ליום המחרת יצא צו שכל העובדים היהודיים משוחררים מעבודה ב - 3 ימי החג

אינני מסוגל לתאר את עצמת השמחה ששררה אז בקרב כל היהודים. הרגשנו בפועל כי חג ה' לנו, ודוקא בזכות מסירות נפשם של אותם שלשה זקנים הגיעה הזכות העצומה הזאת. הכל הוציאו את החליפות המקומטות מהמזודות והופיעו במרוכז להתפלל. הצפיפות היתה גדולה אפילו בחדרים מסביב ל"בית התפילה", אך ההרגשה בלב היתה נפלאה, אפילו אצל אלה שמחסרים לפעמים... להתפלל כולם זכו לשפוך לב כמים לפני אבינו שבשמים.

הם עמדו עטופי טליתות ומנגינת "כל נדרי" שנאמרה ברטט התגלגלה על ערבות הקרח האינסופיות, שבודאי זו הפעם הראשונה מאז שנברא היקום שבמקום זה נשמעות נעימות מרגשות אלו... תפילת הנעילה הרקיעה שחקים.

המתפללים התעלו לאטמוספירה אחרת. הם לא חשו את קור הקרח שהו באוירה אחרת, לוהטת, של "פתח לנו שער בעת נעילת שער".

על כגון דא נאמר: "פתחו לי פתח כחודה של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם". (שהש"ר ה. ג).

יצויין,כי הליטאים, בהסתכלם עלינו, הגישו כמו"כ בקשה לשחרור מעבודה בחגא שלהם, אולם בקשתם נדחתה על הסף...

אכן, "לא עשה כן לכל גוי"... (תהלים קמ"ז כ').

פרק י"ז

והשבת שמרה עלינו

- ✯ מי אתה סטאלין העריץ???
- ✯ יום ארוך וחום גבוה.
- ✯ והשבת שמרה עלינו.

מי אתה סטאלין העריץ?
בס״ה בן תמותה!

לידיעתכם, קוראים יקרים. הייתי גם דייג.

כתוב בפרשת המן ״והיה משנה על אשר ילקטו יום יום (שמות ט״ז, ה׳) גם ברשתות שלי מצאתי תמיד, בזכות השבת, כמות כפולה דגים, אולם לא ביום שישי אלא... ביום ראשון.

להבנת הדברים האלו, יש צורך בשיעור קטן בסוגיית ביצוע דייג תת קרחי. שיטת הדייג היתה כך: קודחים שני בורות עמוקים בשכבת הקרח שכסתה את הים, במרחק 8 מטר זה מזה ומעבירים בעזרת מוט ארוך חבל המקשר על פני הבורות, קושרים את הרשת לצד אחד של החבל ומעבירים אותה מתחת לקרח.

שני קצוות הרשת קושרים על שתי חתיכות עץ מניחים מעל גבי הבורות וככה נמצאת הרשת מתחת לקרח יממה שלימה והדגים נלכדים בה. מדי יום מושכים את הרשת החוצה. מוציאים את כמות הדגים שנתפסה. מחזירים את הרשת למים וחוזר חלילה.

הערה. הדגים שנתפסו ברשת מחזיקים מעמד, ובכוחם להתנער מן התולעים שמתנפלים עליהם במים, רק עד יממה. למחרת, כאשר הם מתים, מכרסמים אותם שרצים קטנים עגולים כעדשה (עליהם מובא בחכמת אדם). ודגים כאלו נותנים לכלבים. באשר הם מקולקלים.

כשהביאו את הדגים למפעל, מה שהיינו חייבים כל יום, (בלי יום מנוחה), אם נמצאו דגים מכורסמים, זה היה סימן מובהק שלא עבדו יום אחד. ואז אין מנוס ממשפט בתור ״סאבאטאז״ חתרנות. ובמה שזה כרוך בבריה״מ, אתם יכולים לתאר לעצמכם.

ואף על פי כן ולמרות הכל, לקחתי סיכון גדול על עצמי - לא לעבוד בשבת ובבטחון גמור שהבוטח בה׳ חסד יסובבנו (תהלים ל״ב י׳). שומר מצוה לא ידע דבר רע (קהלת ח׳ ה׳). ישבתי בשקט בבית ביום שבת קודש ושרתי זמירות גם כן בשקט ובמיוחד נהניתי כשהגעתי ל... ״כי ברכך מכל העמים״ חשבתי, כולם

עובדים עכשיו קשה וקופאים מקור ואני הקטן מוצא בו מרגוע לגוף ולנפש.

כמובן שעשיתי איזו השתדלות מצידי, קודם כל בחרתי לי שותף נער בן 17 ז.א. עוד לא בר עונשין... אפילו בבריה"מ. ואת הרשתות פרשתי הרחק מעין רואה, כדי שלא יעקבו אחרי.

יצויין, שהעבודה כשלעצמה היתה מאד מפרכת. לעתים היה מדובר בעובי של שני מטרים ויותר, הכאב בידים היה נורא, כאלף מחטים בבשר החי, בכפפות לא ניתן להשתמש. זאת משום שמיד הפכו לקרח.

אגב, לאחר זמן קצר חליתי במחלת ה"צינגא". זו נובעת ממחסור בויטמינים בגוף, הסימפטומים כיסו את הגוף בפצעים מוגלתיים. קשה לשכב או לשבת, יסורים איומים.

החלטתי לנצל את מצבי כדי להשתמט מהעבודה המפרכת. ניסיתי לנצל את מערכת קשרי החמים עם החובש המקומי. (רופא טרם היה אז במקום) אך גוי נשאר גוי. בקשתי נדחתה בעדינות. אם תעבוד במקום מחומם, גופך לא יתחשל, נימק החובש את סרובו. עליך לעבוד באויר הצח. תקבל תאבון ותבריא המשיך הנ"ל, מה יש לאכול כשמקבלים תיאבון? זו כבר שאלה אחרת... בכל אופן יצאתי ממנו בהרגשה קשה. עם זאת ידעתי שכל מה שעושה הקב"ה הכל לטובה. ואכן, רק בזכות סרוב זה הצלחתי בס"ד לשמור שבת.

כפי שצויין היתה עבודת הדיג קשה מאד אך להפתעתי ולהפתעת הדייגים בצעתיה בקלות.

כמעט כולם לא יכלו להבין פשר הדבר, איך בחורצ'יק, שקם מספסל הישיבה ולא עבד בחייו עבודה פיסית, נעשה פתאם יותר חזק מגויים חסונים. אולם לי היה הענין ברור לגמרי. פשוט מאד, "שבטך ומשענתך המה ינחמוני". (תהלים כ"ג ־ד) את ה"שבטך" הרגשתי עוד איך, בהתחלה. כעונש על עוונותי הרבים, אולם כמו"כ גם אתה ה"משענתך", בזכות השבת שהשתדלתי מאד לשמור וזה בא לידי ביטוי שחוץ מזה שעבודתי הפסיקה מהיות קשה, היתה אצלי תפוקת הדגים גדולה במאות אחוזים משל אחרים, לא אחת זכיתי בפרס על עבודתי ־ אריג לבגד. אלה חולקו בימי הראשון למאי ־ יום אידם. אך עיקר שכרי היה שרכשתי את אימון ה"בוס" ומשרתיו ועל סמך זה לא יצאתי לעבודה בשבת.

ככה התנהלו העניינים על מי מנוחות עד...

שבאחד מימי ראשון הבחנתי צללים שמתקרבים אל מקום הדייג שלי, כשנשאתי את עיני ראיתי "והנה עשיו בא" ז.א. ה"בוס" והפאליטרוק לביקורת. נורה אדומה נדלקה במוחי, כי הם רואים רשת מלאה דגים אבל... חצי מתים. ז.א. אתמול לא עבדתי, אפשר להאשים אותי "בסאבאטאז'" ובמה זה מריח, ידוע לכולם. בכ"ז תפסתי את עצמי וחשבתי "מי אתם בכלל? בשם מי אתם באים? בשם סטאלין ימ"ש, אמנם הוא עריץ אבל בן תמותה, היום כאן ומחר בקבר, ואילו אני בא בשם מלך מלכי המלכים הקב"ה, אשר את שבתו אני שומר.

בעוד אני מתחזק במחשבה יקרה זו הרעים ה"בוס" בקולו, כמה דגים מסרת אתמול? הוא הבין, שאתמול לא עבדתי אבל כנראה רצה לתפוס אותי בשקר. אולם אני עניתי לו את האמת. לא מסרתי כלל!

מה פירוש? היתכן!??

נימקתי את תשובתי כי שותפי לעבודה חלה ולא יכולתי לדוג בכוחות עצמי.

התשובה לא סיפקה אותו. הודיע לי שאני מוזמן אחרי העבודה לישיבה מיוחדת. כשחזרתי מאוחר מהעבודה למשרד, מצאתי במקום את כל ראשי המחלקות.

כמה ק"ג דגים מסרת היום? שאל ה"בוס"?

180 ק"ג! השבתי. (לשם השואה, רובם ככולם מסרו באותו יום 5-6 ק"ג.

אם היית עובד אתמול הרי היו היום 360 ק"ג החל הבוס, ובנאומו שלב פראזות מפוצצות על המפלגה, כגון: "כל דג הוא ראש מחץ על האויב". (היתה זו תקופת מלחמת העולם השניה). איך אפשר במצב כזה להתייחס בקלות ראש כזאת לעבודה.

שומו שמים!!! והוסיף עוד מנת ביטויים מפוצצים.!

למרות שעיני כל הנוכחים היו נעוצים בי, בכ"ז ישבתי בשקט סמוך ובטוח שבזכות השבת לא אנזק.

וכך פוזרה הישיבה ללא דיונים וללא שום עונש.

לאחר הישיבה נגשתי אליו ואמרתי לו, אמנם לא נתת לי רשות תגובה, אבל אני אגיד לך עכשיו רק שני מילים.

כל הדברים שאמרת עלי כולם כזב, גם אתה יודע זאת, אך אני מבטיח לך שממחר הם יהיו נכונים, כאשר אני אעבוד כמו כולם.

הבוס הרגיע אותי ואמר, אל דאגה! אנו יודעים היטב את ערכך, משום כך מוענקים לך פרסים, אך היינו מוכרחים לקיים מעמד זה למען ישמעו ויראו.

ואכן השבת ששמרתי, שמרה עלי.

יום ארוך

זה היה בתקופה בה שרר היום הארוך שלשה חדשים. היינו נאלצים לעבוד כל שש שעות בהפסקה של 6 שעות.

העבודה מפרכת - פריקת משא מן הספינות, ז"א לסחוב על הגב בערך 80-70 ק"ג.

ערב שבת. בגדי לא הספיקו להתייבש מן הזיעה שבפנים ומהגשם שבחוץ. החלטתי לקיים מצות "לא תעשה כל מלאכה" ולהשאר בבית.

שכני לחדר, שלא היה כ"כ מדקדק במצוות, החליט לשתף אתי פעולה, כלומר: כמוני - לא לעשות שום פעולה. הדבר הזה לא מצא חן בעיני, כי אם שניים נעדרים מן העבודה אפשר לפרש את זה כ"סבוטז מאורגן" ואז ירחם ה'. אך לאמר לו שיצא לעבוד בשבת, לא יכולתי. נשארנו בבית.

שכננו שחזר מן העבודה "בישר" לנו, שהיתה בקורת נוכחות, ועלינו להכין תירוץ מוצדק להעדרותנו מעבודה. שקענו בתדהמה, לא ידענו כיצד להחלץ מהעסק ביש. הדבר היחידי שהיה יכול לחלץ אותנו מהצרה, אליה נקלענו, הוא אישור רפואי.

שכני מצא אבעבועה זעירה בכף רגלו. הוא חבש את המקום במגדל תחבושות ויצא אל המרפאה.

מה עלי לעשות? נותרתי חסר מענה. אולם איזו השתדלות הלא צריך לעשות! יצאתי גם כן אל המרפאה...

והנה שמעתי מאחורי הפרגוד את הרופאה מרעימה בקולה: "האינך מתבייש? בגלל פצעון כזה להעדר מהעבודה"? רעדה אחזתני.

"חום" גבוה.

לפתע עברה במקום אחות המרפאה. בקשתי מד חום. לא היה פנוי, אולם ברגע שמישהו גמר למדוד, היא נתנה לי תכף במהירות, ואפילו לא הסתכלה כמה שהיה רשום עליו... אבל אני כן הבחנתי - 5. 37 מיהרתי להטמינו תחת בית השחי...

אמנם אישור העדרות ניתן רק מ - 5. 38 מעלות ומעלה, אולם יש כבר ב"ה איזו שהיא אחיזה.

כששבה האחות הראיתי לה את תוצאות הבדיקה. ביקשתיה שתתן לי את התוצאה בכתב ידה.

היות וישנם כאלה העושים "קונצים" עם המד חום, לכן בכדי שהרופאה לא תהיה חושדת בכשרים חלילה, ותטרח לשוא למדוד לי עוד פעם... נימקתי את בקשתי. כשנכנסתי לרופאה עם הפתק של החום "שלי". היא התייחסה למקרה בכובד ראש.

"אינני מוצאת דבר" אמרה בתום בדיקה ממושכת. "החום נובע בגלל עיפות הגוף בעבודה. עליך להשאר יום אחד בבית ואז תבריא".

האישור המיוחל ניתן.

הוכחה נוספת, שיותר משמרתי את השבת, שמרה השבת עלי.

ואיך נגמר הענין עם השכן? האם היה לו משפט?

חס ושלום! הרי אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, הלא למעשה לא עבד בשבת.

בסוף הוא הצליח בס"ד להיחלץ מן העסק ביש בסכום שהיה ראוי להתכבד...

פרק י"ח

"שומר מצוה לא ידע דבר רע"

- ✯ להיאבק עם הים.
- ✯ המשביר לצרכן
- ✯ אתה תהיה אחראי, זכור!!!
- ✯ עיסקה "בגד לאכול"
- ✯ הזדמנות פז
- ✯ אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה
- ✯ אין הקיבה מכירה בהגיון.
- ✯ חשש לכתוב
- ✯ "אוצרות" בזכות הטעות
- ✯ מזון כשר לפסח תוצרת סיביר

שומר מצוה לא ידע דבר רע (קהלת ח, ה.)

שלשה עשירים היו בירושלים לפני חורבן הבית השני, מספרת הגמרא במס' גיטין נ"ו, כאשר אספסינוס קיסר עשה מצור על העיר. שניים מהם קבלו על עצמם לפרנס את העיר במצרכים החיוניים, באשר היה להם מלאי לעשרים ואחת שנה לכל תושבי העיר. והשלישי גם הוא התנדב לספק עצים למשך 21 שנה.

חז"ל שבחו במיוחד את העשיר שתרם את העצים. ומוסיפה הגמרא, כי ר' חסדא מסר למשרתו את כל המפתחות חוץ משל מחסן העצים.

מובן מאליו איזו חשיבות היתה לעצים בירכתי הצפון, במזג אויר של 45 מעלות מתחת לאפס.

ואעפ"כ, כשמסרו לי את המפתחות של מחסני העצים, כלומר: את האחריות על הכל, לא ששתי לגמרי, (למרות שהרבה חיפשו פרוטקציה אצלי), כי ידעתי היטב איזו עבודה קשה מטילים עלי, הרבה יותר קשה מדייג מתחת לקרח בעובי של 2 מטר. באשר אחרי עבודה פיזית אפשר היה לנוח, ומהמשרה הנ"ל לא היתה לי מנוחה גם אחרי העבודה.

מאיפה בכלל היו לנו עצים, אם בשטח של אלפי ק"מ לא היו שום צמחים?

אלא, שהקב"ה, אשר נותן לכל בריה די מחסורה, צוה לים שיפלוט לנו ב"קיץ" עצים ששטף מן היערות הסמוכים לשפת הים. אולם הים לא הגיש לנו את העצים על טס של כסף. היה צורך למשות אותם מן המים, להעביר אותם (על הכתפיים) למקום יותר רחוק מן הים, שלא יסחוף אותם בחזרה בשעת גאות, ואח"כ לנסר ולסדר, בקיצור: עבודה מעל הראש. ותמיד היה חוסר בכוח עבודה, כלומר בעובדים, באשר רובם היו עסוקים בעבודות דגים, אותם החשיבו השלטונות יותר מעצים...

קרה לנו תכופות, שהים זעף והגיע עד העצים לקחת אותם בחזרה. ואז היינו נאלצים "ללחום" עם הים, ומאבק כזה אני יכול לאחל רק לשונאי ישראל...

אולם הבעיה העיקרית היתה, שאף פעם לא היו עצים די הצורך,

והאנשים באו אלי הביתה להתחנן, שארחם אליהם שלא יקפאו מקור. ועם כל הרצון הטוב, לא היתה לי האפשרות להשביע רצונם, מה שעלה לי בלא מעט בריאות.

ידעתי את כל זה מראש, ברם, כשהטילו עלי את התפקיד לא יכולתי לסרב, מכמה סיבות: א. כתוב בתוה"ק, כאשר אלדד ומידד ניבאו במחנה "ויען יהושע בן נון משרת משה מבחוריו ויאמר אדני משה כלאם (במדבר י"א כ"ח). מפרשת הגמרא במס' סנהדרין י"ז. "מאי כלאם, א"ל הטל עליהן צרכי ציבור והן כלין מאליהן". ולכאורה מה פירוש הטל עליהן, הלא יש להם ברירה לא לקבל! אלא מכאן, שבמקרה כזה אי אפשר לסרב.

הרוסים אמנם לא ידעו את ה"חידוש" הזה... ברם, לא נזקקו אליו, באשר בין כל האוכלוסיה בבריה"מ, שמנתה כ־250 מיליון, לא נמצא אף אחד שיתנגד...

ב. בעבודה הנ"ל היתה לי האפשרות לא לחלל שבת, ועבור זה הייתי מוכן לשלם כל מחיר.

המשביר לצרכן

מהות העבודה - המשביר לצרכן... כלומר לארגן נסירת ובקיעת העצים ולהעביר אותם ע"י סוסה למוסדות ולאוכלוסיה. יצוין, כי הסוסה לא היתה ילידת המקום. ואם תשאלו עבור מה הגיע לה גירוש לסיביר? אוכל להשיב רק בשאלה - עבור מה הגיע לנו???

בין העצים שהים פלט היו גם רקובים, ולבחור רק טובים לא היתה אפשרות, מפאת חוסר כח עבודה וגם מפאת הכמות שלא היתה מספיקה. הייתי נאלץ לערבב אותם בין הטובים ולתמרן..

פעם דרש ממני ה"בוס" הסבר (בקול קצת מורם...): "למה הביאו למשרד, בו ישבה ההנהלה עם כל הפקידים שבישוב, עצים רקובים למחצה"? תשובתי, כי באותו יום לא היו יותר טובים. - "האם אתה חושב שטרם יצאתי מגיל הילדות, שאתה מספר לי סיפורי סבתא... הלא כאן אצל האשה מהפינה ההיא (כוונתו היתה ליהודיה אלמנה וחולה) עצים לדוגמא".

היה לי קשה למצוא התנצלות מתאימה על "פשע" חמור כזה, אולם היתה לי הבטחה משלמה המלך ע"ה, שאמר ברוח הקודש "שומר מצוה לא ידע דבר רע".

אזרתי אומץ בס"ד ואמרתי לו בעזרת החונן לאדם דעת:

"חבר המנהל! תרשה לי לשאול אותך, בתור קומוניסט הדוגל בשם הצדק והיושר. האם היה מן הצדק ומן היושר להמציא עצים כאלו, אשר שלחתי למשרד, לאשה אלמנה, חולה ועניה, שבקושי רב צוברת את הסכום בעד העצים ושקופאת מקור עד שמגיע תורה???"

לא היה לו אומץ להודות שצדקתי, ברם לי היה מספיק ששתק רגע (ושתיקה כהודאה דמיא) ואח"כ נענה ואמר: "בכל זאת תשתדל שלא ירננו עליך..."

אילו ה"בוס" היה יהודי, הייתי מציע לו להגיד: ברוך שכוונתי לדעת החכם מכל אדם - "ולזות שפתיים הרחק ממך" (משלי ד' כ"ד).

"אתה תהיה האחראי זכור!!!

שבת קודש בבוקר.

חלקתי את העבודה (בעל פה כמובן) לכל העובדים שעמדו לרשותי.

אני רץ בחזרה הביתה להתפלל ולטעום קצת מן ה"מעין עולם הבא - יום שבת מנוחה". פתאום עצרה אותי מנהלת כח האדם של ישובנו.

אני שמחה מאד, שסוף סוף הצלחתי לתפוס אותך. (אבל אני לגמרי לא שמח... הרהרתי בלבי) תמלא לי דחוף את השאלון בכדי שאוכל עוד היום להעביר אותו למרכז יחד עם כל השאלונים. קבלתי פקודה.

נורא מצטער! אין לי פנאי, אפילו לדבר אתך, עניתי לה.

אתה אדם רציני? אם תעכב, אתה תהיה האחראי, זכור!!! צעקה אחרי.

הבנתי די טוב שהענין רציני ביותר. נכנסתי ל"בוס" לברר אם האיום שלה נכון.

כן, אישר ה"בוס" אולם תמסור לה בשמי, שתעביר היום את כל השאלונים חוץ משלך ושל אחיך. היאומן!!!

עיסקה "בגד לאכול"

רציתי פעם לבצע עיסקת "בגד לאכול" ברם, לא נתנו לי מן השמים. ולא אשכח לעולם את החסד העצום של אבינו הרחמן שבשמים, שהעיסקה לא יצאה לפועל.

ובכן, לאחר כמה שנים, אחרי שהתאקלמנו בצפון הרחוק, קבלתי מאחי, שהיה גר באי"י, חבילה ובה חתיכת בד לחליפה. הצעתי את הבד למחסנאי של מצרכי המזון תמורת שק קמח. (חשש של גזל לא התעורר אצלי, באשר הרוסים גזלו מאיתנו **בית** בליטא). עקרונית הסכים. נשאר רק הביצוע של ההסכם, זה יתבצע בהזדמנות הראשונה, כאשר תהיה האפשרות להכנס לשטח של המחסנים, כי השומר לא נתן לאף אחד להכנס בלי רשיון.

סיכויים להזדמנות כזאת - להוציא שק קמח, באופן לא חוקי, היו קלושים ביותר.

הזדמנות פז

והנה ביום שישי אחד קבלתי הוראה מה״בוס״ לקבל אצל המחסנאי ארבעה שקי קמח ולחלק אותם לצמרת... כמובן שקבלתי רשיון להכנס לשטח. בחרתי לי עגלון יהודי, ובערך שעה אחת לפני כניסת השבת נכנסתי לשטח של המחסנים. ברם המחסנאי היה עסוק מאד בענין דחוף, ועד שהשתחרר נכנסה השבת. פניו של המחסנאי צהלו מרב שמחה על ההזדמנות הנדירה לבצע את עיסקת החליפין, ז״א שק קמח עבור הבד, עליה הסכמנו בזמנו. ברם כאשר רצה למסור 5 שקים במקום הארבעה ה״חוקיים״, אמרתי לו שלא ישים חמישי.

״מה קרה״?!?! שאל בתמהון גדול.

״מתי תהיה לך הזדמנות פז כזאת? האם אינך מעונין להיות שבע זמן ארוך? אינני יכול להבין זאת בשום פנים ואופן״!

אם היה אפשר, הייתי מסביר לו, כי בשבת קודש אינני מוכן לעשות שום עיסקאות, ואפילו הטובות ביותר, ובפרט מסוכנת כזאת.

למרות שמסרתי את הכתובות לעגלון בכתב ובעל פה, למי להוביל את שקי הקמח, בכל זאת לא הסתמכתי עליו, מחשש שמא יעשה טעות, והלכתי ביחד אתו.

לפתע צצה מראש ההר מזחלה רתומה ל־13 כלבים, ובמקרה כזה מוכרחים לנוס הצדה, אחרת הם מסוגלים לטרוף כמו זאבים את כל מי שנתקל בדרכם. העגלון שישב על השקים היה יכול להמשיך לנסוע עם הסוס, ואני בהיותי הולך רגל נאלצתי לברוח הצדה כמה מטרים. בינתיים הוא התקדם יותר ממני, וכשעליתי ההרה כבר לא ראיתי לא עגלון ולא סוס.

התחלתי לחפש אותו לפי הכתובות שמסרתי לו. רצתי לבית ה״בוס״, הילד איננו, לסגנו, לא נמצא, לפוליטרוק, אין שום סימן. כמו״כ אצל מנהל הישוב. מה לעשות? התחלתי להסתובב זעוף אצל כל בית ובית. פתאום אני רואה סוס עם השקים עומד ליד... מנהל החשבונות הראשי, וה״חברהמאן״ שלי יושב לו בהרחבה ליד השלחן ושותה כוס תה חם, שכבדו אותו עבור ההפתעה הנעימה הזאת, שק קמח - זו מילתא זוטרתא! אבל אני המסכן

נאצלתי גם כן להפתיע אותו, שיחזיר במחילת כבודו את ה״מתנה״.

סביר מאד שמנהל החשבונות התרתח מאד ושאל בקצף על שפתיו, למי מוכנים השקים? כלומר, למי מגיע יותר ממנו, באשר הוא מסכן את חייו בהבאת הכסף למשכורות מן הנמל הסמוך. הסברתי לו, שאני בס״ה חייל הממלא פקודות, אבל הוא לא נרגע ורטן, שלא יעבור לסדר היום.

עכשיו תארו לעצמכם, קוראים נכבדים, מה היה קורה אילו היה רואה את השק ״שלי״. ירחם ה׳.

את השורות האלו בודאי שלא הייתי כבר כותב...

זו דוגמא מוחשית לאימרה הנפוצה, כי ״יותר ממה ששומרים בני ישראל את השבת, השבת שומרת אותם״. נוסף לזה, אין הקב״ה מקפח שכר כל בריה, ובפרט עבור מצוה שיש בה מסירות נפש. לא עבר זמן רב ונפתחו לפני בס״ד ״אוצרות״ של החנות, כולל לחם וקמח.

אין הקב"ה מקפח שכר כל בריה

ומעשה שהיה כך היה: ויהי היום, וה"בוס" אמר לי ללבוש חלוק לבן ולחלק כל יום לחם לאוכלוסיה. היות ויש בעיות, שהעובדים אינם מקבלים את מנת הלחם המגיעה להם, וישנם איומים אפילו לשביתות, לכן החליטו כולם פה אחד למסור לי, ורק לי, את התפקיד האחראי הזה, ואז לא יהיו שום בעיות.

קוראים יקרים! שימו לב! לא מצאו בין כל האוכלוסיה, שמנתה אלפים, אף אחד שאינו חשוד בגניבה... ואפילו מבין חברי המפלגה, שהתיימרה לבנות את העולם מחדש על אדני הצדק והיושר. מצאו רק יהודי, שבדרך כלל אינו כל כך אהוד (בלשון המעטה) על הרוסים.

ואיזה? פושע חמור! (מבחינה פוליטית).

ונוסף לזה - כופר בעיקר האמונה הכוזבת שלהם.

ולמה? אך ורק מפני שזכיתי להיות בן תורה!

אני מתגאה, מתגאה מאד! ואם יחזיקו אותי לבעל גאוה, לא איכפת לי, כי גאוותי היא ברשות התורה, בבחינת "ויגבה לבו בדרכי ה'" (דברי הימים ב' פרק י"ז פסוק ו').

אכן, אשרינו, מה טוב חלקנו, מה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו!

דרך אגב, בדיחה מאפיינת. כי מקובל, שכל בדיחה מבטאת את הווי הסביבה והמציאות. "המשביר לצרכן" מתבטא ברוסית בראשי תיבות א.ר.ס - אבעספעצעניע ראבאציך סלוזאסיך כלומר: המשביר לפועלים ופקידים, אולם ההמון מפרש את הר"ת קצת אחרת, אבל בהתאם למציאות - א.ר.ס - אבעספעץ ראינשע סיעבע - כלומר: לוקח קודם כל לעצמו. אר.ס - אבעספעץ ראדניק סבאייך, כלומר משביר לקרובים שלו. א.ר.ס - אסטאלנאיע ראבאצים סלוזאשצים - כלומר: השאריות לפועלים ופקידים.

נחזור לענינינו. ההצעה הנ"ל של ה"בוס" לא שמחה אותי, כי אני מכיר את עצמי, פחות או יותר, ואני יודע את החולשה שלי, שקשה לי מאד להגיד "לא", למי שפונה אלי. ואע"פ שאינני חכם, בכל זאת ראיתי את הנולד, שיהיו

לי בעיות מזה. ואכן, החשש שלי לא איחר לבוא, ולמחרת חלוקת הלחם פנתה אלי אשה אלמנה חולה בבקשה לתת לה תוספת לחם לה ולבתה, הסברתי לה, שלא יכול להיות אצלי לחם יותר, בזמן שאף אחד לא מוותר אפילו על פירור, ובחנות בה הייתי מקבל את הלחם לחלוקה, אני יכול לקבל רק פחות... ולא יותר. היא הבינה את זה, אולם שיכנעה אותי שהרעב המכרסם אינו מבין מה זה הגיון..

לבי התכווץ בקרבי, ואמרתי לה: תנסי לבוא בגמר העבודה, אולי ירחם ה', אבל תתפללי קודם טוב טוב...

היא באה, כמובן, אחרי העבודה, וכנראה שבאמת התפללה טוב, כי בס"ד היתה לי האפשרות למלא בקשתה..

זה היה לא רק יום אחד, ולא איתה בלבד...

חשש לכתוב

האמת היא, שהססתי לכתוב את זה, כי חששתי שלא יאמינו לי, ואם כן יאמינו, יש חשש יותר גדול מזה, ש...יחזיקו אותי ל"בעל מופת"... כי זה לכאורה למעלה מדרך הטבע. ברם, הנכון הוא שזה הכח הגדול של התפילה. לפי הגמרא (במס' תענית ח':)

"תנו רבנן, הנכנס למוד את גורנו אומר יר"מ ה' אלקינו שתשלח ברכה במעשה ידינו וכו'. מדד ואח"כ בירך הרי זו תפלת שוא".

למעשה ב"יהי רצון" הוא מתפלל שיהיה יותר ממה שיש, האם אין זה שינוי בסדרי הטבע ובמעשה בראשית? הוא מזכיר שם ומלכות ואינו חושש מ"לא תשא את שם ה' לשוא", שהעולם נזדעזע בשעה שנאמר? ואין מדובר כאן באנשים כגון ר' חנינא בן דוסא המלומד בנסים או חוני המעגל וכדו' ולאו דווקא בתלמיד חכם... אלא בסתם יהודי "הנכנס למוד", ז"א כל יהודי שנכנס יש לו סיכוי לשינוי הטבע אם יתפלל כדבעי.

ובפרט במדה שהלב זועק בה, כמו שאמר מרן הגר"י לוינשטיין זצ"ל בספר "מופת הדור" (עמוד קלו) והסמיך לזה דברי הסבא מקלם זצ"ל על דברי הגמרא במס' יומא (נ"ג) האומרת, שהכהן הגדול בצאתו בשלום מקדש הקדשים ביום הכפורים, היה מתפלל שלא תתקבל תפילתם של עוברי דרכים, וכוונתו לעוברי דרכים המתפללים להפסקת הגשמים המפריעים להם בדרכם. ויש לתמוה, מהו הפחד מפני תפילתם של סתם עוברי דרכים, עד שהכהן הגדול הוצרך להתפלל שלא תתקבל תפילתם? ואמר הסבא, שמאחר שתפילתם היא מעומק הלב, מתוך הכרה מציאותית שרק הקב"ה יכול לעזור להם בהפסקת הגשם, היא בוקעת רקיעים ומגעת עד כסא הכבוד. על כן נזקק הכה"ג להתפלל ולבקש שתפילתם לא תתקבל. (ועיין נפש החיים שער ג' י"ב).

לאור הנ"ל אינני מפחד כבר לגלות את הסוד דלקמן: כשעבדתי בדייג, היו זמנים שהדגים נעלמו כמעט לגמרי. עבדתי קשה כל היום, הוצאתי מתחת לקרח שהיה בגובה של 2 מטרים 20 רשתות (אורך כל רשת 8 מטר) ולא מצאתי אף דגיג אחד.

בשיעור שקבלתי מאת הקב"ה הבנתי היטב את הפשט של הפסוק "ויאנחו בני ישראל מן העבודה" ויזעקו" (שמות ב', כ"ג). זה דבר פשוט? לעמול יום שלם במזג אויר של 45 מעלות מתחת לאפס ולחזור הביתה ריקם, בפרט שהמשכורת היתה לפי מסירת כמות הדגים.

עם זאת, לא קרה אף פעם, שביום חמישי חזרתי הביתה בלי "שלל" של 3-4 דגים. נפלאות הבורא וזכות של שבת קודש!!!

"אוצרות"
פתוחים לפני בזכות ה"טעות"

בינתיים סטיתי מן הנושא של ה"אוצרות" של החנות שנפתחו לפני.

הזבנית, אצלה קבלתי את הלחם לחלוקה, היתה מוכרת כ"בעלת טעויות", והמענין שתמיד לטובתה..

פעם אחת, כשעשתה לי חשבון בעד כמות גדולה של לחם, אמרתי לה: מצטער, יש כאן טעות. היא חישבה עוד פעם ואמרה לי שוב אותו הסכום.

אינני מסכים!

היא התחילה להתרגז ואמרה לי: אז תגיד אתה כמה מגיע לדידך?

לדידי, מגיע **לך** עוד 300 רובל.

היא הרימה גבות עיניה ונשארה כמעט קפואה במקום עם פה פעור.

היה לי הרושם שהיא מסתכלת עלי כעל אדם שאינו מן הישוב... ולאחר ששלמתי לה בשטרות של אלפי רובלים והגיע לי עודף, נתנה לי מרוב התרגשות 200 רובל יותר. כמובן שהחזרתי לה אותם. אז היא כמעט קפצה מן המקום והצהירה לי חגיגית - מעתה תוכל לקבל מן החנות כל מה שאתה רוצה וכמה שאתה רוצה!

אח"כ היא "התלוננה" עלי שאני "נצלן" חלש... (כי לקחתי רק את ההכרחי בשבילנו ובשביל מסכנים).

מזון "כשר לפסח" תוצרת סיביר

ערב פסח.

אחרי העבודה, אני חוזר הביתה לנוח, ברם, המחשבות אינן נותנות לי מנוחה, איך נעבור את הפסח? מצות יש לנו, בחסדי ה' יתי. זה אמנם לא מילתא זוטרתי במקום נידח כזה, אולם רק ק"ג אחד. כי רק ק"ג אחד קמח קבלנו ל"כבוד" הראשון במאי בכדי לשמח אותנו. האם זה יכול להספיק לשבוע, בזמן שאין לנו שום ירקות ופירות.

מה אתה כועס עלי, מה עשיתי לך? הוציא אותי ממחשבותי הקול של "עמיתי" לעבודה - המחסנאי של הדגים.

מה פתאום, איזו המצאה? עניתי לו בחיוך. (מלאכותי).

אז למה לא ענית לי על השלום, המשיך לתקוף.

האם אינך חי את הבעיות שלנו, המשכתי להצטדק, לפעמים הראש מסתובב מזה, כך שאינך רואה אף אחד..

כן, לך טוב! אתה מחרתיים תשמח בחגיך ותשכח את כל הבעיות.

איזו חוצפה של גוי, אנטישמי, לא מפרגן, מה לו ולעניינים הפרטיים שלי. התאפקתי מרוגזי, מאיפה אתה יודע? סיקרן אותי.

מה זה חשוב, נדבר לעניין. דבר סתר לי אליך... דע כי הכנתי לך דגים שיספיקו לך לכל החג, רק תתפלל טוב טוב, שתצליח להוציא אותם מהמחסן מבלי שיבחינו בנו.

בעזרת הנותן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו, הצלחתי.

פרק י"ט

גם זו לטובה

* **הפקדון המסוכן**
* **"סמיכה" לרב בירכתי הצפון מ.. גויים.**
* **נס נסתר וגלוי.**

הפקדון המסוכן

פעם הביא אלי אחד העובדים "פקדון" - דבר שהצליח לקנות במשיכה.. ממקום עבודתו, לזמן בלתי מוגבל, כלומר: עד שיימצא הסוחר המתאים.

סרובי לקבל את הפקדון - בנימוק שזה מסוכן מאד, באשר סחורה כזאת לא שייכת למחסני, לא עזר. בעל הפקדון טען, שאצלי לא יחפשו, וכן, שיש לו משפחה גדולה, ואין בה אף אחד שיתלונן על חוסר תיאבון... אלא על חוסר לתיאבון... כמו כן כתוב: "הוי גביר לאחיך", ולא רק לעצמך. כלומר: אם מסרו לך מחסנים, תדאג שגם אחיך ייהנו מזה... והוא הסתלק.

לרדוף אחריו עם ה"סחורה". היה מסוכן לשנינו, ולכן השארתי אותה אצלי. אך לא הייתי רגוע כל הזמן. החשש לא איחר לבוא. בבוקר אחד, כאשר באתי למקום העבודה לחלק את התפקידים, פגשתי שם "פנים חדשות". במוחי נדלקה מיד נורה אדומה: מה פתאום פנים חדשות? הלא אין כאן שבע ברכות... והיו אלה פרצופים לגמרי לא סימפטיים. אחד, מן המפלגה - רשע מפורסם, שני, מנהל חשבונות, שלישי - שיכור מקצועי, ומזכירה ליטאית. היא לחשה לי באוזן, שרוצים "לקבור" אותי.

זה היה ענין "פוליטי". הם כעסו על ה"בוס", שנסע לכמה שבועות, וחשבו אותי ל"ידידו הנאמן". הם היו מן ה"אופוזיציה" הבלתי רשמית.

נעשה לי חושך בעינים, אך ורק בגלל הפקדון הנ"ל. לא ראיתי שום מוצא בדרך הטבע להיפטר ממנו, ואם יראו אותו (ואיך אפשר שלא יראו אותו???) אזי יצליחו ח"ו להפיק את זעמם. אולם השתדלתי ככל האפשר שלא יכירו על פני שום פחד. (בבית הספר של סטאלין ימ"ש נאלצתי ללמוד כמה מקצועות: טרקטוריסט, דייג, מנהל חשבונות, וגם... שחקן, בשעת הדחק), כי אם פני היו משתנים, הם היו חשים מיד שמשהו לא בסדר. ואף על פי שהם לא למדו, כי צורת האדם נקראת פנים בגלל שמראה מה שבפנים - בלב - מכל מקום הם ידעו את המציאות.

דרך אגב, היתה במשטרה החשאית שיטה כזאת: כאשר ערכו חיפוש, היה תמיד אחד שהחזיק את אצבעו על הדופק של החשוד, וברגע שהגיעו למקום שבו היה מוטמן מה שחיפשו, אז עלה קצב הדופק של הנחשד בעל כרחו, ואז

התמקד החיפוש באותו מקום, עד שהצליחו לגלות את הדבר החשוד.

נחזור לענייננו. קבלתי פקודה - "עליך למסור את המחסנים לאיש הנכבד הזה", בהצביעם על השיכור הנ"ל.

"אין שום בעיות מצדי", השבתי בשקט מלאכותי, (כאשר לאזני הגיעו דפיקות הלב: פקדון, פקדון, פקדון, פקדון). "אולם בקשה קטנה אליכם, חברים נכבדים! (ישמרנו ה' מחברים כאלו) תרשו לי לקפוץ הביתה לשתות כוס תה, ואז נוכל לעסוק בענין בשקט כל היום" (כוונתי היתה לקפוץ למחסן לבער את הפקדון).

ברם, "לא!!! עם אלף רבתי", היתה התשובה.

הולכים למחסן. כולם רציניים ביותר. אף אחד אינו מוציא הגה מפיו. נצלתי את הדומיה וזעקתי לאבינו הרחמן שבשמים: "אנא! חוסה נא עלי, כי אתה ורק אתה יכול לחלצני מן המיצר, אליו נקלעתי בעוונותי הרבים. הוציאה ממסגר נפשי להודות את שמך! (תהלים קמ"ב).

וכך הגענו למחסן. המדפים מסודרים עם כלים מכלים שונים, חדשים גם ישנים, ברגים גדולים עם קטנים, את הכל צריך לספור ולרשום.

רצו להתחיל מן ה"מזרח", שם קנה ,שביתה" הפקדון הנכבד, ברם, אני התנגדתי, בנימוק: "מי זה מתחיל מהסוף"! בס"ד הסכימו.

להרויח זמן, זה לא דבר פעוט.. התחלנו לספור ולרשום. לספור ולרשום. נציג המפלגה התחיל לפהק. פיהק ופיהק, עד שנענה: "חושבני שאתם יכולים להסתדר בלעדי"... ונפנה מאתנו. ניצוץ של אור הבקיע את חשכי. המזכירה נזכרה, שיש לה פגישה במשרד, ואצה מהר שלא לאחר...

נשאר רק מחליפי השיכור ומנהל החשבונות. זו כבר חצי צרה, באשר עם שיכור אפשר להסתדר, ומנהל החשבונות יצר רושם של "גוי הגון", באמרו על סיר אחד, כי סיר גדול כזה, אם היה לו.. היה מבשל רק פעם בשבוע.

נעניתי אחריו, כי יש כאן סיר כזה, שהיה מספיק לו לבשל בו פעם בחודש...

יצויין, כי ברוסיה היה נחשב "גוי הגון" אחד שלוקח שוחד, ורשע - מי שאינו לוקח. ברם, יהודים מצאו תמיד, בע"ה, עצה גם לרשעים כאלו. (מסופר

על רשע אחד שלא נתן אפילו לדבר על שוחד. נכנס אליו יהודי, שהיה נאלץ לפנות אליו באיזו בקשה, והתיישב לידו.

"מה רצית"? שאל הרשע את היהודי, בלי אדיבות יתר.

היהודי התכופף ו"הרים" מעל הרצפה מאה רובל ואמר לרשע: ,סליחה, אדוני הנכבד, כבודו 'איבד' מאה רובל", ומסר לו את ה"אבידה".

"הוי, גנב שכמוך"! צעק הרשע על היהודי, (במקום להגיד תודה,) "הלא איבדתי מאתיים רובל..."

ובכן, אנו ממשיכים לספור ולרשום, למנות ולרשום. הבעיה היא, שלמנהל החשבונות יש סבלנות יתר, במקום שלא צריך, ואנו כבר מגיעים למזרח, לא רחוק מן הפקדון. לבי מתחיל לדפוק יותר חזק. כבר הגענו לפקדון, המכוסה בשקים ריקים.

"מה זה פה"? שואל המנה"ח.

"שקי טרה!

כמה הם?

צריך לספור"! מתחילים. אני מקבל סחרחורת. הדופק כפול ומכופל. ברם, עכשיו אין זמן ל"שטויות" כאלו, צריך לפעול! אך מה כבר אפשר לפעול!??

לזה כבר דאגו חכמינו ז"ל: "אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן התפילה ומן הרחמים" (ברכות י).

נקטתי את ה"פטנט" של החפץ חיים זצ"ל - לשתף בכל ענין את הקב"ה: זעקתי זעקה גדולה ומרה, אמנם חרישית, אולם מכל עומק הלב.

"ר־ב־ו־נ־ו ש־ל ע־ו־ל־ם! עשה אתי למען ש־מ־ך!!! למה יאמרו הגויים הרב ג־נ ב!!!"

"סמיכה"
לרב בירכתי הצפון מ.. גויים.

"צריך אדם לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום, שנאמר (במדבר ל"ב כ"ב): 'והייתם נקיים מה' ומישראל' (שקלים ג' ב')". כיניתי לעיל את עצמי בתואר רב, על סמך מה? האם היתה לי סמיכה?

תתפלאו לקרוא, כן!

איפוא קבלתי אותה?

שמה, בירכתי הצפון!

מי היה יכול להסמיך אותי שמה!?!?

ה...ליטאים!

האיך?

כפי שנודע לי מ"מקור ליטאי מהימן", היה דיון אצל הליטאים: מי הוא הרב אצל היהודים?

אחד הצביע על פלוני, באשר יש לו זקנצ'יק. השערתו לא התקבלה, כי לאלמוני היה זקן יותר ארוך.

"אני יודע"! נענה פחח־אקדמאי, "זה גרשון, כי הוא הזמין אצלי צלחות וקערות לפסח מפח"!

כנראה, שהשערתו כן התקבלה, כי באחד הימים, כאשר הגשתי חשבון חודשי עבור עצים להסקה לאיש הנ.ק.וו.ד, הוא שאל אותי פתאום: "מי הוא אצלכם הרב"?

"אין לנו פה רב"! עניתי לו.

"אבל לי אמרו שאתה הוא הרב", לא הרפה ממני.

"איזה אבסורד!

לידיעתך, בכדי להיות רב צריך ללמוד כעשרים שנה, ובן כמה אני בסך הכל"? ניסיתי לשכנע אותו. אבל הוא בשלו. אמרו לו מפורש שאני הרב.

ואני מתפלא עליו שהוא מאמין בכל מיני שטויות...

"נניח שאתה לא רב, אבל אתה מאמין"?

"נכון"! עניתי לו, ללא שום היסוס. (אלא מה, אני אתפעל ממנוול כזה) ־.

"אז יש לי קושיא עצומה.

אתם מאמינים שבגוף האדם נמצאת נשמה, וכשאדם מת יוצאת ממנו הנשמה ופורחת למעלה. אם כך, איך תסביר את העובדה עם איוואן פעטראוויטש, שמעד ונפל לבור שנכרה בים של קרח. כמובן, שפירפר כרבע שעה עד שיצאה נשמתו, ובינתיים קפאו המים, והקרח כיסה את הבור. ואם כן, מהיכן יצאה הנשמה"?

ברוך חונן הדעת שזכיתי לקיים מה שכתב שלמה המלך ע"ה: "ענה כסיל כאולתו פן יהיה חכם בעיניו" (משלי כ"ו ה'). עניתי לו, שאין הכרח, שהנשמה תצא דוקא מאותו בור.. היא מוצאת לה מספיק בורות מהיכן לצאת...

נס נסתר וגלוי

ושוב נחזור לענינינו.

הוי, געוואלד!!! רבונו של עולם!!!

והנה, הרגשתי בחוש נס גדול מן השמים. כאשר אחזתי בשקים האחרונים, פנה אלינו פתאום מנהל החשבונות:

"מצטער מאד, אני נאלץ לצאת לשתי דקות, סליחה"!

ויהי, כאשר אך יצא מן המחסן, הסרתי מהר את השקים מן הפקדון ואמרתי לממלא מקומי.

"אתה רוצה את זה לעצמך? אז קח מהר ותחביא במהירות רבה"!

למרות שהיה צולע... מילא את ה"עבודה" במהירות הבזק...

כנראה, שהספיק כבר לעשות חישוב, כמה בקבוקי וודקה ירויח מן העסק, כי עיניו נצצו מרוב שמחה.

המנה"ח חזר מיד, וביקש שוב סליחה, בהתנצלות שהוא רק בן אדם...

'לפעמים גם זה לא', רציתי להוסיף... ברם, מדת הכרת הטוב לא הרשתה לי.

וכך מסרתי הכל בשלום, בעזרת עושה נפלאות גדולות לבדו. נפרדנו בחיוכים ובאיחולי הצלחה.

ברכתי התקיימה. הוא "הצליח" להיות כל יום שיכור כמו לוט.

אולם גם ברכתו - "ברכת הדיוט" - התקיימה. כי לאחר שמסרתי את המחסנים והפסקתי להיות "אישיות חשובה", קבלתי **בס"ד יותר בקלות את הרשיון לצאת מעמק הבכא ההוא.**

אכן, "דרשתי את ה' וענני ומכל מגורותי הצילני". (תהלים ל"ד).

יצויין, כי היציאה משם היתה מסובכת מאד, מכל הבחינות, אולם בס"ד הצליחו כולם לצאת משם במשך הזמן.

מצבות העץ שנותרו במקום נשארו כעדות אילמת לחיים יהודיים בגבול הקוטב הצפוני.

פרק כ'

עיר הבירה "יאקוטסק" (תחנה שלישית)

- הבא ליטהר מסייעין אותו
- האמא הזקנה לא ברחה
- הקב"ה נתן לנו רק תורה אחת
- מה נקרא כסף טהור?
- ימיה האחרונים של האמא ע"ה
- בחריש ובקציר תשבות

הבא ליטהר מסייעין אותו

שנת תשי״א (1952) לאחר חצי ח״י שנים של ה״חיים״ שלנו בירכתי הצפון.

התקדמנו קצת בעהית״ש. התקרבנו יותר למרכז. באיזה מרחק, אינני יודע בדיוק. מה שאני כן יודע, שנסענו בספינה שלשה שבועות על נהר ״לענא״ שלא רואים את הצד השני שלו.

אנו גרים בעיר הבירה יאקוטסק.

אני הקטן, עובד במשרד הבריאות באחד מן המדורים בתור מנהל חשבונות ראשי.

הגעתי לזה בזכות השבת. כלומר שאיפתי היתה תמיד להיות עצמאי. ז.א. שלא יהיה עלי פיקוח. והוראות אני אתן ולא אקבל. ומכיון ״שהבא לטהר מסייעין אותו״, עזרו לי מן השמים להגיע לזה, אחרי לא מעט יגיעה ועמל. (כנראה שלא עמלתי ויגעתי, בזמנו, מספיק בתורה, ענשו לי מן השמים, מדה כנגד מדה, לעמול בהנהלת חשבונות)...

ערב ראש השנה. אני יושב במשרד ושובר את הראש איך אפשר להתחמק מן העבודה שלשה ימים, (ר״ה חל אז ביום חמישי) זה מסובך ביותר.

הפקידות שלי מן הסתם חשבו, שאם אני שקוע כל כך במחשבות, סימן שהמאזן לא הולך אצלי, בעצם לא טעו, לא יכולתי לאזן את מבצע ״התכוננות לחורף״ שהיה בעיצומו עם הפסוק בחומש במדבר (כ״ט, א׳) ״ובחודש השביעי באחד לחודש מקרא קודש יהיה לכם ״כל מלאכת עבודה לא תעשו״.

הזמנה להיכנס ל״בוס״ עשתה לי הפסקה קטנה. לאחר כמה שאלות קצרות באה השאלה ״מתי אצלכם מתחילה השנה החדשה״?

השאלה הזאת הדהדה באזני כמו פיצוץ... אוי ואבוי! אם הוא מתעניין על ראש השנה, אז גמרנו עם כל ה״קונצים״ שאני נוקט בכל ערב חג, לצערי הרב אאלץ לשבת במשרד ולבדוק״ את כל המסמכים (כמו שאני עושה בכל שבת) וכולם יודעים שאסור להפריע לי ב״עיון״ כזה... זה בנוגע ל״כל מלאכת עבודה לא תעשו״.

אבל מה יהיה עם תפילה בצבור, קריאת התורה, תקיעת שופר? רבונו של עולם! תרחם עלי!!! צעק לבי בקרבי.

מה אתה חושב כל כך הרבה? הפסיק אותי ה״בוס״.

מה זה שייך בכלל לעבודה? שאלתי אותו.

לתשובה כזאת לא חכיתי, אני חושב עליך רק לטובה. לא יאה לך, שלא תרגיש את זה, אמר לי ה״בוס״ בנימה ידידותית.

מחר בערב יחול ראש השנה שלנו! עניתי לו בפחות עצבנות.

אז מה אתה שותק!!! בא ונסדר את כל הענינים על מנת שתוכל לשבת בבית בשקט, אמר לי ה״בוס״ בחיוך רחב.

כעבור כמה ימים שאלו אותי מכרי לשלומי. כי הבוס אמר לכולם שאני חולה ר״ל.

האמא הזקנה לא ברחה

תוספת "קטנה" על נושא של השבת.

כאשר גרנו בעיר יאקוטסק עמדנו תחת פיקוח תמידי. כלומר, היינו חייבים לבוא למושל לחתום פעם בחודש, שייווכח שלא ברחנו.

איך אפשר לברוח ולאן? רכבת היתה רחוקה מאתנו כמה אלפי ק"מ. אוטובוסים לא היו, אפילו לא פנימיים, אלא מה, התחבורה היחידה - מזחלת רתומה ע"י שלשה עשר כלבים מאולפים. האם אפשר לצאת בתחבורה כזאת מגבול האיזור הענק הנקרא יאקוטיה?

כלי תחבורה המצוי בצפון סיביר

חוץ מזה, נניח אולי בחורף, אבל בקיץ, איזה חשש של בריחה היה יכול להיות? זו אמנם שאלה עצומה, ברם, כאמור בברית המועצות לא שואלים למה ומדוע? באשר יש תירוץ אחד מפורסם ביותר - "נאנטשאלסטבא לוצשע זנאיעטי". פירוש הדבר המנהיגות יודעת הרבה יותר טוב ממך, נקודה.

על רקע זה נפוץ אצל ההמון סיפור המלגלג על השלטונות.

הפוגה בחזית. ממיינים מהר את ההרוגים והפצועים, ל"ע. פצוע אחד, שסחבו אותו באלונקה, שואל לאן אתם סוחבים אותי, התשובה, שתוק! כשהתקרבו לערימת ההרוגים, הוא שואל שוב "מה פתאום סוחבים אותי להרוגים?

הלא אמרו לך שתוק, אז תשתוק!

וככה זרקו אותו על הערימה של המתים. אבל הלא אני חי!!! צועק הפצוע בכל הכח. בכל זאת השאירו אותו הסאניטארים שם, אולם בכדי להרגיע אותו העירו... המנהיגות יודעת יותר טוב ממך אם אתה חי או מת...

נחזור לענינינו. ובכן, גם האמא שהיתה אז בגיל שבעים וחמש בערך היתה צריכה להוכיח שלא ברחה.

אולם הקומוניסטים הלא ידועים כ"ג'נטלמנים"... ממילא לא הטריחו אותה לבוא למושל ברגל, אלא שלחו אליה שליח לקבל את החתימה.

ככה התנהל הענין כל חודש על מי מנוחות. עד...שפעם אחת הגיע השליח בשבת. כמובן שהאמא לא חתמה בנימוק שהיום שבת קודש. וכשהבחינה שהשליח לא מבין מה היא סחה... הסבירה לו, שגרשו אותה פעם מבית הספר הרוסי, כשהיתה ילדה, בגלל סירובה לכתוב בשבת. ועכשיו כשהיא עומדת כבר ברגל אחת בעולם האמת, היא תחתום!!!

בטריקת דלת חזקה עזב אותה השליח ובאיום שהיא עוד תשלם ביוקר בעד "משחקים" כאלו.

כנראה, שהפעם הוא כן קיים את דבריו... למחרת קבלתי הזמנה דחופה להתייצב לפני המושל.

"איזה קונצים" אתם עושים פה? התחיל המושל בטון גבוה, הלא אתם לא עושים רושם של חומדי לצון?

התחלתי להסביר לו שהיא שומרת מצוות ומקפידה מאד, אולם הוא לא נתן לי לדבר, המשיך ורטן: באשר אליה אין לי טענות, היא אשה זקנה, אבל אתה, הלא הנך צעיר ולא טפש, האם אינך מסוגל לשכנע אותה באיזה עידן ובאיזה מצב אתם נמצאים? סימן, שאתה לא יותר טוב ממנה. נטפל, אם כן, בך.

חבר המושל, (יצילנו ה' מחברים כאלו) פניתי אליו. אבהיר לך, כי האדם הוא עץ השדה (דברים כ' י"ט) ועץ, כאשר הוא שתיל, אפשר להטותו לכל רוח, אבל כאשר הוא זקן, לא תניד אותו אפילו כחוט השערה...

כנראה, שתשובתי מצאה חן בעיניו כי על פניו נראה פתאום חיוך, דבר שלא היה חזון נפרץ... לשונו התרככה לפתע ופנה אלי במבט תחנונים.

"אבל תבין אותי, חביבי, איזה מושל אני אם אינני יכול להסתדר עם סבתא זקנה, הלא אני יכול לעוף ממשרתי הרמה, והלואי שייגמר עם זה...

הכל נכון, אולם מה אני יכול לעשות?

אתה יכול לסדר את הענין אם תצליח לחתום כמוה.

אנסה, אמרתי לו, הוא הגיש לי את הרשימה לחתום הצלחתי בס"ד לחתום כמוה. ומאז חשב אותי כידיד...

האם צריך דוגמא יותר טובה למאמר חז"ל "שלוחי מצוה אינן ניזוקין"?.

הקב״ה נתן לנו רק תורה אחת

בעיר יאקוטסק הנזכרת לעיל היה קור עז - 60 מעלות מתחת לאפס. הדם כמעט קופא בעורקים. כל יריקה הפכה מיד לקרח.

המנה החודשית שקבלנו (בתשלום כמובן) כללה 800 גרם חמאה, אך לא באריזות של נייר כסף, אלא מתוך חבית גדולה, נחתכו פרוסות. במצב זה, התעוררה בעיה. ייתכן שהסכין שבה נחתכה החמאה שימשה גם לחיתוך שומן, טענה האמא. ניגשה אל החתיכות של החמאה והסירה מהם כדי קליפה.

נודה על האמת, עמדנו מהצד והשתוממנו, בתנאים קשים כאלה, לוותר על כל גרם חמאה, היה ממש מסירות נפש. הקיבה הזכירה לנו די תכופות את חסרונו של כל גרם.

הקב״ה נתן לנו תורה אחת! אמרה לנו האמא והסבירה - אילו היו לנו כמה תורות, יכולנו לומר, שיש תורה לליטא, תורה לארץ ישראל ותורה לסיביר. אך יש לנו רק תורה אחת, עלינו לקיימה בכל מקום, בכל זמן ובכל תנאי.

מה נקרא כסף טהור?

בזמן האחרון, היא כבר הרגישה שימיה ספורים, היא שכבה כבר זמן ממושך במטה, ממנה לא קמה, לצערנו הגדול. קבלנו פתאום הוראה להזמין אליה אשה מאוהדותיה. כשהאשה הופיעה, הציעה לה האמא... שידוך לבנה. לאחר שהאשה הלכה, והאמא הבחינה על פנינו בתמהוננו הגדול - האם השעה כשרה לכך? כלומר בימים האחרונים ממש, אין לה כבר על מה לדאוג אלא על שידוכים? הסבירה לנו, שמעולם לא התעסקה בזה, אולם במקרה הנ"ל יש לה חשש גדול, שהבן של האשה יקח ח"ו אשה שלא מבנות העם. לכן היא ניסתה להציע שידוך, אולי זה יעזור.

רבש"ע! לחשוב על הזולת בימים האחרונים, לא כל אחד מסוגל לזה.

דוגמא מוחשית לאימרה של ר' ישראל מסלנט זצ"ל "כל זמן שהנר דולק עוד אפשר לחטוף ולתקן"

אינני רוצה לציין בזה, שהיא חשבה רק על הזולת. היא דאגה גם לעצמה והכינה לה תכריכים מסדיני פשתן, שהקב"ה הזמין לה בבחינת "רצון יראיו יעשה". רק עדיין חסר סדין ל"סובב" (אחד מבגדי התכריכים). לצורך כך, בקשה אותי להשיג בד להשלמת התכריכים. אולם בתנאי אחד - רק בכסף טהור.

מה פירוש???

"בכסף שאתה מרויח מכריכת מסמכים, לאחר שעות העבודה, **ורק בכסף זה,** הדגישה. התחקות אחר הסיבה שמאחורי הדברים, חשפה תשובה מפתיעה. משכורתך החודשית משולמת גם עבור שבת. שכר שבת נבלע בו (למרות שכמעט לא עבדתי בשבת). בעבודת כריכת מסמכים אינך מועסק ביום קדוש. אינני רוצה להטמן בתכריכים משכר שבת, גם אם שולם בהבלעה, הסבירה.

דומני, שפרשנות מיותרת.

ימיה האחרונים של האמא ע"ה

תקופה ארוכה שכבה האמא על ערש דווי. בלילות האחרונים חששנו כל לילה, שזה הלילה האחרון.

ביום האחרון אמרתי לאחי "היום יהיה יום פטירתה, כי היא שאלה אותי מיהו האיש המלובש בטלית ותפילין שניצב בפתח".

לא ראינו שום דמות בבית. והשכל שלה היה צלול לגמרי, כאן נזכרתי בגמרא (ברכות כ"ח) על רבי יוחנן בן זכאי שאמר, פנו כלים מפני הטומאה והכינו כסא לחזקיהו מלך יהודה שבא" (אלי ללוותי (רש"י)

כך נלקח מאתנו ספר מוסר נדיר על שתי רגלים שהאיר לנו את כל הדרך.

ולא רק לנו אלא לכל הישוב, כולל נכרים שבאו לחלוק לה את הכבוד האחרון, בהלוויה שהתקיימה במזג אויר של 50 מעלות מתחת לאפס.

גם ה"חבר" הבאס הרוסי הביע את השתתפותו באופן מיוחד - הסוס ששלח להוביל את הארון היה במיוחד... שחור... (מחווה מיוחדת לפי השקפת עולמו).

יהי זכרה ברוך.

מצבת קברה של אמי ע״ה

"בחריש ובקציר תשבות"

חייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו (בר"ר צ"ד ה.) רואים מזה על כל פנים, שחייבים בכבוד זקנו גם כן, אלא שבכבוד אבא יותר. ולכן מוצא אני לחובה לציין, שלפענ"ד שאבה האמא ע"ה את כוחותיה הנדירים מאביה ז"ל.

אמנם הוא לא היה ראש ישיבה או ראש כולל וגם לא רב אלא בעל בית פשוט. רק... בשבת קודש הוא לא דיבר אלא מה שהיה נאלץ לדבר, וזאת אך ורק בלשון הקודש.

אפשר להגיד עליו, שקיים את הפסוק "בחריש ובקציר תשבות" (שמות ל"ד, כ"א) כלומר מדברים שאינם הכרחיים היה מחריש לגמרי ודברים ההכרחיים היה מוציא בתכלית הקיצור.

הנה לכם דוגמא מיהודים "פשוטים" של פעם.

פרק כ"א

החקירה ברוסיה

- ✯ **חקירה אצל חוקר "מחנך"**
- ✯ **מאויבי תחכמני**
- ✯ **אופן תפילתו של ר' משה פיינשטיין זצ"ל.**

חקירה אצל חוקר "מחנך"

כפי שכתבנו כבר, אני הקטן עובד במדור האפסנאות של משרד הבריאות בתור מנהל חשבונות.

אנו צריכים לקבל עשרה אמבולנסים ממוסקבה. הבעיה היא ההעברה. בדרך כלל, כשהיה צורך לסדר ענין, היו תמיד בפי הפקיד הממונה על כך שתי מילים - נאדא זדאט, שלהן שני פירושים: א. צריך לחכות. ב. צריך לתת.

מובן מאליו, שכוונת הפקיד היתה תמיד לפירוש ב'... ומי שלא הבין כוונתו, התקבל אצלו הפירוש א' במלואו, כלומר: הוא חיכה וחיכה ועדיין מחכה...

ה"בוס" שלי תפס לשון אחרון... והאמבולנסים הגיעו מהר, ברם, לשלם סכום הגון ציוה עלי.

איך אשלם מתחת לשולחן? זה, לא עניין אותו במיוחד.

כאשר ה"מאכער" דרש ממני את הסכום שהובטח לו, הסברתי לו שלא יהיו שום בעיות ברגע שיגיש חשבון. לאחר שהוא התלונן עלי שאני לא בסדר, שאל אותי ה"בוס" בנימה ידידותית, האם אינני יודע, שהחוק הוא רק לטפשים. והוסיף, שאינו חושב אותי לטיפש.

מעניין, שהדעה הזאת היתה מקובלת אפילו אצל סטאלין ימ"ש ב"כבודו" ובעצמו. מסופר, שהרודן הסיני - מאו דזה דונג ביקש מאד את סטאלין שיואיל לקבל ממנו "מתנה" - 250 חכמים סינים. סטאלין סירב, בנימוק שיש לו 250 מיליון אזרחים חכמים, המשתכרים בממוצע 500 רובל בחודש וחיים ברמה של 1000 רובל...

כאשר ה"בוס" שמע שאני מעדיף הפעם להיות טיפש, קם והלך מיד לשר, וכנראה התלונן עלי שאינני יודע חשבון, באשר אצלי שתיים כפול שתיים שווה ארבע במקום שלוש או חמש, כפי שצריך... אחרי כמה דקות עמדתי לפני השר.

"למה אינך רוצה לשלם את הכסף המגיע"? התחיל השר בקול קצת מורם.

"לא מקובל לשלם כסף ללא מסמכים, בפרט סכום כה סולידי", היתה התשובה.

המ.. רגע דומיה, סביר להניח שהשר חשב, 'מה עושים עם הזיד הנוקשה הזה'.

לאיים עליו? זה קצת מסוכן במקרה כזה.

"ולמה באמת אין מסמכים"? הוא פנה פתאום ל"בוס" בתמימות מעושה... האחרון התחיל לגמגם.

"צריך לסדר איכשהו", פנה אלי השר בלשון בקשה, והדגיש "אני מבקש"!

אם לא אמלא מה שהשר "מבקש" איאלץ מחר אני "לבקש..." עבודה.

בלית ברירה אמרתי: "אשתדל".

"אני סומך עליך", קבלתי מחמאה מן השר.

ה"מאכער" הגיש לנו חשבון, לפי הצעתי, על כמה "עבודות". ה"בוס" הורה לי בכתב לשלם. הוצאתי שיק על שם החברה, בה עבד ה"מאכער". כולם היו מרוצים, חוץ ממני. אף על פי שהענין "סודר" מבחינה פורמלית די חלק, בכל זאת לא הייתי רגוע. כמו שכתוב בגמרא במס' מגילה דף ג' "אף על גב דאינהו לא חזו, מזלייהו חזו".

עבר זמן לא רב, ביקר אותי במשרד אורח לא מוזמן והראה לי כרטיס מבקר.

(לא ידעתי אפילו איך קוראים לו, כי למבקר לא קוראים, הוא בא לבד...) הוא העתיק את המסמכים של הענין הנ"ל והלך. אחרי כמה ימים הופיע אורח שני, בלי כרטיס, אולם.. במדי משטרה, ו"הזמין" אותי לבוא היום בשעה זו וזו לחדר זה וזה, לפי הכתובת שהיתה ידועה לכולם...

מה עושים? לספר את זה בבית? יש סיכוי רציני שיתעלפו. לא לספר? מי יודע אם אחזור משם...

גיליתי את הסוד לידידי, שישאר בינתיים בינינו. מה אפשר לעשות עוד?

ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא (תענית ט.) "שמות בני ישראל הבאים

מצרימה״ (מלשון מיצר) סופי תיבות תהלים ־לרמז, שעל כל צרה שלא תבוא ישנה עצה ־ תהלים. נקטתי בעצה זו. אינני זוכר אם גמרתי אז את כל התהלים או לא...

בשעה הקבועה התיצבתי בחדר ההמתנה של החוקר. מסביב אימה וצלמות. הכל שחור: הספה, הכסאות, השלחן, הוילונות.

כנראה זוהי שיטתם ־ להטיל אימה על הנחקר. כי אצל הנכרים מסמל הצבע השחור אֵבֶל, ר״ל.

לא חכיתי זמן רב (המשטרה בטוחה, כנראה, כי מספיק להיות כמה דקות בחדר המתנה כזה בכדי לקבל את ההשפעה הרצויה לה...) עד שהיה לי ה״כבוד״ לשבת ליד החוקר. ברם לא ראיתי אותו, באשר החדר היה אפל, ורק אני הייתי מואר. נעשיתי פתאום נראה ואינו רואה. עכשיו התברר לי למה מסביב הכל שחור, המסמל אבל, ר״ל, כי סומא חשוב כמת (נדרים סד:).

״ברצוני לקבל הסבר על בזבוז סכום גדול של כספי צבור העמלים״, שמעתי קול.

״לא בזבזתי אף פעם כספי צבור, שילמתי בעד עבודות״, עניתי לקול...

״עבודות, עבודות, האם ראית את ביצוע העבודות״?

״בשבילי הספיק שהמנהל שלי ראה אותם והורה לי לשלם״.

־ ״בא נדבר גלויות האם אתה בטוח שהמנהל שלך וה״מאכער״ לא עשו יד אחת״?

״מ־ה???״ הרמתי טיפה את קולי, ״אינני מבין בכלל את השאלה!

המפלגה והממשלה העניקו לו אימון מלא, ואני, האדם הקטן, אחשוד בו״???

נבצרה ממני האפשרות לראות את הבעת פניו של החוקר, לכן לא ידעתי איך הוא הסתכל עלי, כתמים, מיתמם, או כ... ערמומי.

בעצם זה לא משנה. העיקר שלבסוף אמר: ״מזלך, שאנחנו מכירים אותך יותר ממה שאתה מכיר את עצמך, ואנו בטוחים שלא היתה לך שום טובת הנאה מה׳עסק׳ הזה.

אנו לא מעוניינים להעניש, אלא לחנך (יצילנו ה' ממחנכים כאלו...) לכן, דע לך, שאתה לא רק מנהל חשבונות, אלא גם מבקר כל דבר! אם תנהג כך, תעשה קריירה. אתה משוחרר"!!!

כשיצאתי ממנו, ראיתי לפני עולם נהדר! אותה השמש, שלפני זמן קצר היה נדמה לי שיש לה ליקוי חמה, זרחה עכשיו באלף צבעים. הצפורים שעצבנו אותי קודם בצפצופם, נגנו לפני עכשיו בקול זמיר, ואפילו היבבה של האמבולנס, שחלף מהר, צלצלה באזני כסימפוניה.

בקיצור, היה לי הרושם שכל הבריאה אומרת שירה.

מאויבי תחכמני

דוד המלך ע"ה אמר: "מאויבי תחכמניי" (תהלים קי"ט).

לאחר ששמעתי מהחוקר, שהמשטרה איננה מעוניינת להעניש, אלא לחנך, התחלתי לחשוב - קל וחומר בן בנו של קל וחומר, שבשמים בודאי ובודאי לא רוצים להעניש, אלא ללמד לאדם לקח. אם כן, איזה לקח אני צריך להפיק מן ה"שיעור" הנ"ל? והגעתי למסקנה כדלהלן:

א. אדם חושב, על פי רוב, שהעניינים אצלו מסודרים (הרוחניים, כמובן), ברם, מתברר שזה לגמרי לא ככה.

ב. ישנם מצבים שבהם האדם לא רואה, אולם רואים אותו.

ג. לאדם נדמה, שהוא מכיר את עצמו. למעשה, מכירים אותו אחרים יותר ממנו.

ד. אם אדם מנהל חשבונות, (רוחניים) לכאורה, זה מצוין, אולם מסתבר שזה עוד לא מספיק. צריך להיות גם מבקר, כלומר למשמש במעשיו (לפי פירוש המסילת ישרים בפרק ג' על מאמר חז"ל במס' עירובין י"ג).

ה. אם רואים את הבריאה הנהדרת, אחרי שהתייסרו בייסורים, זה לא רע, ברם הרבה יותר נעלה לראותה מתוך שפע, כמו שכתוב: "ואכלת **ושבעת** (ואז) וברכת את ה' אלוקיך" וכו' (דברים ח' י').

ועל כגון דא נאמר:

"אף חכמתי עמדה לי" (קהלת ב' ט') - "חכמה שלמדתי באף" (מ"ר). ו"מכל מלמדי השכלתי כי עדותיך שיחה לי" (תהלים קי"ט, צ"ח).

אופן תפילתו של
מרן הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל

מסופר על הגאון האדיר ר' משה פיינשטיין זצ"ל שבכל פעם שהתפלל את תפלת "שמונה עשרה" היה עומד בלא לנוע ובלא לזוע, כלל לא היה מניד את גופו, פרט לפעמים שבהן השתחוה.

פעם נשאל הגאון לפשר עמידתו חסרת התנועה, והוא סיפר, כי בזמן היותו ברוסיה לקחוהו הקומוניסטים לחקירה, ואז אלצו אותו לעמוד דום מבלי לנוע ולזוע. כחייל העומד על משמרתו.

"מעודי לא הרגשתי עצמי כה משפל" סח הגאון, "ומאותה חקירה והלאה החלטתי כי אפגין את כניעתי המוחלטת לפני המושל האמיתי של העולם - כשאעמוד עמידה שכזאת בכל פעם להתפלל את תפלת שמונה עשרה".

(מעשה אבות עמוד כ"ט)

פרק כ"ב

תקופת טולה
(התחנה האחרונה)

- ויסעו ויחנו
- הכל חרב
- שוחט לחד יומא...
- דירת ה"פאר" שלנו.
- מצרכים בסיסיים
- כשאומרים "כלי" אז אין לחם.

ויסעו ויחנו

שנת תשי"ח (1958)

ויסעו מסיביר ויחנו בטולה. - עיר בעמקי רוסיה הגדולה.

(אגב, זכתה טולה לארח, במשך שנה חלק מישיבת קעלעם, בזמן מלחמת העולם הראשונה. היות שלרגלי התגברות המלחמה וגיוס כל בני התשחורת מגיל שמונה עשרה עד חמישים, לא היתה כל אפשרות לצעיר, שלא במדי צבא, להיראות ברחוב , ואף מי שהיה משוחרר באופן פורמלי, היו חושדים בו ובודקים וחוקרים אחריו. ברם, בעיר טולה, שבה התרכזה החרושת הכבדה ותעשיית הנשק, עסקו התושבים רובם ככולם בעבודה זו והיו משוחררים מהצבא בתור עובדים לטובת המאמץ המלחמתי, והיה נקל איפוא לצעירי הישיבה להסתובב ביניהם).

מה פתאום בטולה - עיר אשר לא ידעתי ולא ידעו אבותיי?

כדי להשיב על השאלה הזאת, אני נאלץ להרחיב את הדיבור.

והיה (לשון שמחה) כאשר סטאלין ימ"ש התפגר, רצתה הממשלה החדשה, שקמה תחתיו (בלי בחירות) להוכיח שאיננה הולכת בדרכיו, והתחילה, בין היתר, לבדוק גם את התיקים שלנו.

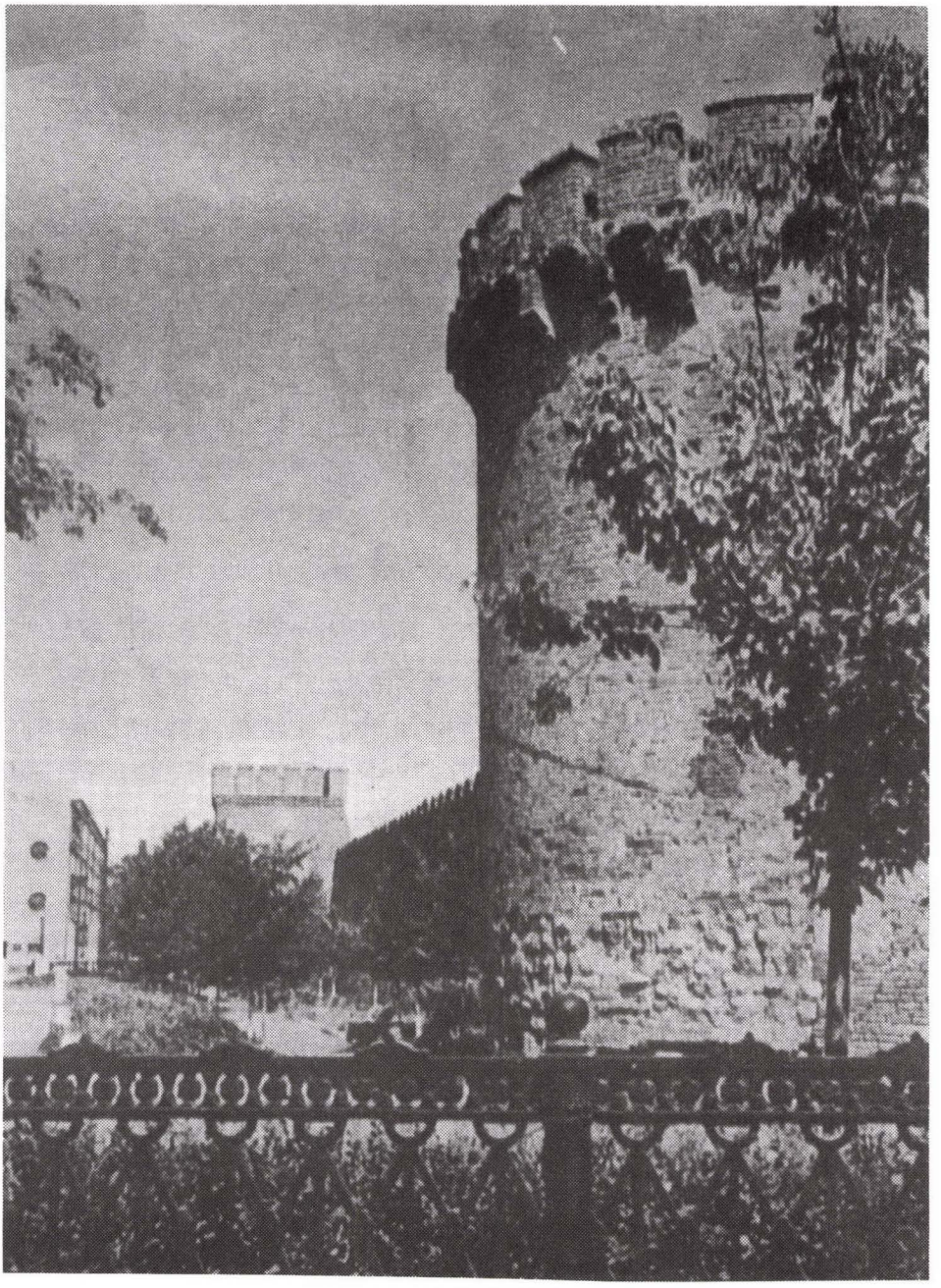
זה לא ארך הרבה זמן, רק 5 שנים... והתברר כי בעצם לא היו צריכים לגרש אותנו לסיביר, שם בילינו (מלשון בלאי..) שבע עשרה שנה, בס"ה. ולכן "העניקו" לנו אזרחות סובייטית, קבלנו תעודות זהות ונחשבנו "לאנשים" כמו כולם.

אף על פי שהיינו בעיר יאקוטסק מסודרים: בדירה, פרנסה ומעמד והיה בעיר גם נהר, בו אפשר היה ליטבול במשך 4 חדשים בשנה...

בכל זאת לא בא בחשבון להשתקע שמה, ולכן החלטנו לוותר על כל ה"אושר" הנ"ל ולחפש איזה מקום בליטא או לכל הפחות במרכז.

למטרה זו קבלתי חופש שלשה חודשים, שהצטבר לזכותי, והתחלתי לשוט בארץ.

עליתי על מטוס, בו טסתי חמש שעות עד שהגעתי למסילת ברזל.

חומת העיר העתיקה בטולה

התישבתי ברכבת מהירה, ואז התברר לי הפשט של "תשבו כעין תדורו". כי "ישבתי" שם שבע יממות עד שהגעתי למוסקבה.

התקבלתי אצל הרב ממוסקבה, שעכב אותי לא מעט, והזמין אותי שאבוא אליו בשבת לחדר המיוחד שיש לו בבית הכנסת, ואז נוכל לשוחח בלי הפרעות.

הרב לוין ז"ל - רבה של מוסקבה

להגיע אליו ביום השבת, היה לגמרי לא פשוט, כי מקום מגורי היה די רחוק מביהכ"נ. אולם יהודים טובים, אתם הצלחתי כבר בס"ד להתיידד, סידרו לי מקום קרוב ביותר, ממנו הלכתי רק שעה אחת (בליל ש"ק הציעו לי שם את המיטה על השולחן...)

במוסקבה התקיימה אז "ישיבה" רשמית עם פנימיה, ממנה יצאו שוחטים טובים, כי הרבנים שלימדו היו שני תלמידי החפץ חיים זצ"ל והשוחט ממוסקבה. למדו שמה כשני מניינים של תלמידים, ברובם מגרוזיה, להם היו פריבילגיות מיוחדות, באשר סטאלין ימ"ש היה גרוזיני. השלטונות היו מעוניינים בישיבה, כדי להראות לעולם החופשי איזה חופש דת ישנו ברוסיה...

להתקבל לישיבה לא היה פשוט, כי למעשה קיבלו את התלמיד רק... השלטונות. לרב היתה רשות רק להמליץ...

הרב הציע לי להגיש בקשה להתקבל לישיבה, ובינתיים... להתחיל ללמוד. הסברתי לו, שהשלטונות לא יאשרו בשום פנים ואופן ל"פושע" כמוני, ובפרט שיש לו גם קשרים עם חו"ל, להיות זמן ממושך במוסקבה, כי בדרך כלל מותר

לשהות במוסקבה רק יממה אחת בלי רשיון, חוץ מאלה הנמצאים במלון, ושם כמובן יש עליהם פיקוח, ואם הם באים אחרי השעה 12 בלילה, מודיעים מיד למשטרה, והשירותים החשאיים מתחילים לחפש אחריהם, פרט לאדם שהולך לקונצרט האמור להסתיים אחרי חצות, לו מותר לאחר, בתנאי שהודיע על כך מראש וציין את מקום הקונצרט.

הרב הסכים לדעתי, אולם הסביר, כי בביורוקרטיה הרוסית יקח זמן עד שאקבל תשובה שלילית, ועד אז אוכל לקבל קבלה על שחיטה, כי הלכות שחיטה למדתי כבר בע״ה בעיר יאקוטסק.

(כפי שציינתי כבר, לא אכלנו בשר כשבע עשרה שנה. כמובן, היה לנו די קשה, אולם החזקנו מעמד בס״ד. ברם, כאשר נולדה לנו בת בשנה האחרונה להיותנו בסיביר, ואותה יש להאכיל כראוי, החלטתי ללמוד שחיטה עבור משפחתי, (ובע״ה קבלתי מוילנה הספרים הדרושים לכך).

הצעת הרב אמנם היתה עניינית, ברם מסיבות מסוימות לא הייתי מעוניין להיות תלמיד רשמי בישיבה.

מראה חזית בית הכנסת הגדול במוסקובה,
בו נערכו תפילות החג ובו חולקו קודם לכם המצות

הכל חרב

עשיתי "קפיצה" לליטא - נסעתי ברכבת רק... 15 שעות הגעתי לעירי קובנה, בה בילתי את מיטב שנות חיי, ואע"פ שחז"ל קבעו "חן המקום על יושביו", בכל זאת רציתי מהר לברוח משם, כי בכל מקום שפניתי מצאתי הרס וחורבן רוחני. במקום שהיתה קודם עיר שוקקת חיים יהודיים. כמעט שלא נראו יהודים ברחוב, מקומות התפילה הפכו למחסנים או למקומות בידור. ביהכ"נ היחיד שנשאר היה בית כנסת עם מקהלה לשעבר, וכמובן ששום אדם חרדי לא התכבד להתפלל בו. ועכשיו היו צריכים לחפש עשירי למנין ביום חול. בביהכ"נ היה קיר מלא ספרים מכוסים אבק, וכנראה שיד אדם לא נגעה בהם.

מראה חזיתי בית הכנסת היחיד שנשאר בקובנה

כאשר עיינתי באחד מן הספרים, ניגש אלי "למדן" אחד מן הזקנים ושאל אותי "שאלה", וכאשר קבל תשובה "קפץ" מהתפעלות והכתיר אותי בשם גאון, באשר הייתי הראשון מן המבקרים שהצליח להשיב לו.

אם מעניינת אתכם השאלה, אוכל לגלות - "כמה מסכתות ישנן"?

בקשתי רשות מהגבאי לקחת כמה ספרים ישנים, עקרונית לא התנגד, ברם, הסביר לי, שאסור לבזבז את רכוש העם...

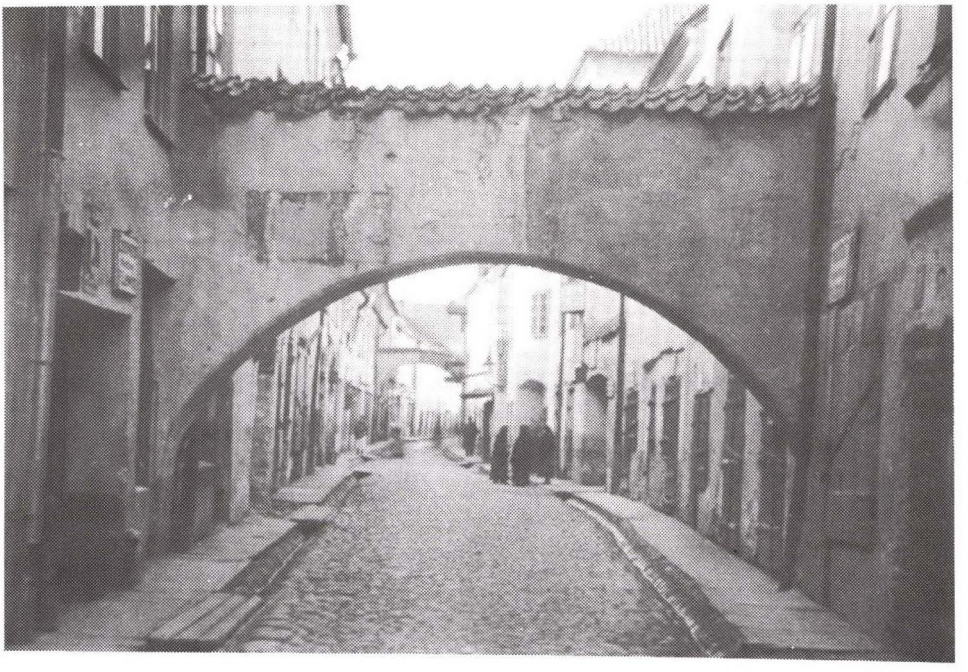
לאחר תשובה כזאת "לקחתי" לבד בלי רשות.

את אותו ההסבר על הספרים קבלתי גם בוילנה. אולם כאשר הצהרתי כי אקח בלי רשות, רמזו לי, שכמה שאצליח ליטול יהיה לי רווח נקי... וב"ה היתה לי הצלחה רבה...

שער בית הכנסת בוילנה

העיר וילנה - ירושלים דליטא של פעם, אותה ביקרתי פעם לפני השואה והייתי בחצר, בה היו 25 בתי כנסת, כולל ביהמ"ד של הרש"ש זצ"ל, היתה גם כן די חריבה. בכל זאת היתה שמה קהילה רשמית עם בית שחיטה, לשם התקבצו כל שרידי המלחמה והשואה מפולין וליטא.

רחוב ברובע היהודי בוילנה

גששתי אחר אפשרות להסתדר שמה, ברם מן השמים לא רצו.

חזרתי למוסקבה, הצלחתי בס״ד ללמוד שחיטה ולקבל קבלה. לצערי הרב, קבל גם הרב על הראש כהוגן על שהחזיק אותי כחודשיים בלי רשות. נאלצתי לברוח לוילנה.

וגם שם לא שקטתי. חזרתי למסוקבה, היה לי שם דוד שלא פחד שאתאכסן אצלו, וכאן אני מוצא לחובה לציין לזכותו ולזכות דודתי, כי הכנסת אורחים מבלי לדווח למשטרה היתה נחשבת לעבירה חמורה כי לפי החוק, היה המארח חייב להודיע למשטרה שאירח אדם לא מקומי. והאורח היה חייב להסביר למשטרה על מטרת בואו עם כל הפרטים הקשורים עם בקורו.

כמו״כ אם מישהו שכר חדר לנופש, היה חייב להמציא אישור ממקום עבודתו שהוא אכן זכאי לחופשה, ולהעביר למשטרה את האישור עם הפספורט.

בה"י. פה מוסקבה.

הנה איקלע לאתרין,האתרוג המצוין,אחד מיחידי סגולה,למדן וחכים, המוכ"ז ר.גרשון בן הרב ר.חיים בן-ציון קליבאנסקי נ"י ובקש מאתנו שנבחין אותו בדיני שחיטת עופות ונראה את מכיניו,למען נוכל לחוות את דעתנו עליו ועל אומנותו בתור שוחט עופות הראוי והגון לכך.

מלאנו את בקשתו ותהינו על קנקנו ובחנו אותו בכל הפרטים המייכים לכל הענין הנ"ל,כדקנו ומצאנו:

כי יודע הוא ר.גרשון בהרב ר.ח.ב.קליבאנסקי הנ"ל בשוב דיני והלכות שחיטת עופות כהוגן,הן מה ששייך להעמדת השכין חד וחלק,קולע אל המשרה כחוש מטערה ומרגיש בפגימה דקה מן הדקה והן בה' הלכות שחיטה, לשחיטת עופות.

על כן אמרנו כל מן דין שמוכו לנא ונוח לנא שישחוט עופות לכל ישראל בכל מקום שהם במדינתנו,גם למהדרין מן המהדרין,ובלבד ועל פי תנאי שלא ישיג גבול אחרים,ח"ו,על כן יאכלו ענוים וישמחו ויתעגבר על רוב שלום,בעזה"י,בכל מקום שהם.

ועל דא באנו על החתום,היום,יום ג' בשבת,ג' אלול,שנת תשיח' לפ"ק

ברשך שלה עד כולנו החובה להגיד דברי אמת,כי האברך היקיר ר.גרשון בהרב ר.חיים בן-ציון קליבאנסקי הנ"ל,הנהו מחונן ביראה,יראת ה',הקודמת לכל, ועליו יש לומר בפה מלא,כי ירא ה' מרבים הוא,על כן יש לסמוך עליו בכל מה ששייך לעניינים הנ"ל ויש לקרבו בכל מיני התקרבות,וכל העושה כן יבוא על הברכה,בעזה"י.

/הרב חיים בר.אליהו הכהן כ"ץ./

/הרב שמעון בר.אליעזר ש ר ב נ י ק./

/יעקב אלשבין שו"ב דמוסקבה

מהנ"ל די מובן, איזה סיכון לקח על עצמו דודי ר' צבי ז"ל, שאירח אותי כשלושה חדשים ואחר כך את משפחתי, ובמיוחד, כאשר היו לו בנים "מיוחסים" - אחד מהם קבל עבודת הנדסה בקרמלין.

מעניין לציין, שכאשר הדוד נפטר, פנו אלי בבקשה, שאדאג ביותר, שכל ענייני הקבורה יבוצעו כדת משה וישראל במאה אחוז, למרות שהיו "קומוניסטים".

זוהי נפש יהודית, אף על פי שמתיר איסורים, בכל זאת ומקיים אמונתו לישיני עפר...

כתב אישור עם החותמות של קהילת מוסקבה כמובא לעיל

שוחט לחד יומא

הגיעה עונת השחיטה, פירוש הדבר, שלפני הימים הנוראים פונים אל הרב ממוסקבה מערים רבות, שימציא להם שוחט לחד יומא...

רבונו של עולם! איזה יהודים יקרים יש לך! כל השנה מסתדרים איכשהו... אבל בימים נוראים מוכרחים עוף כשר. אין להם בכלל "ייידישקייט", אולם יש להם אימת הדין, ברם, שוחטים מנא לן?!?

הרב הציע לי לנסוע לעיר טולא לשחוט. תחלה סירבתי, בנימוק שלא חשבתי אף פעם להיות שוחט. למדתי שחיטה רק לעצמי. ברם הוא טען: "למס מרעהו חסד". (איוב ו'). "אל תמנע טוב מבעליו, בהיות לאל ידיך לעשות" (משלי ל' י')

הגעתי לטולא. וה' נתן לי חן בעיני ה"בעליבתים". התחילו להתעניין בי, ובין היתר שאלו אותי, איפה אני נמצא בכלל, התשובה היתה - "בין השמים ובין הארץ", כלומר: בלי שום בסיס. "נפלת לנו ממש מן השמים, אנו מחפשים אדם כמוך. יש לנו דירה פנויה, ולא תחסר לך פרנסה בע"ה. לאחר עיון רציני בענין, הצגתי להם תנאי, שימצאו לי עבודה ללא חילול שבת, וכאשר הבטיחו לי, עשינו הסכם.

משפחתי הגיעה אלי מסיביר בס"ד, והסתדרנו בע"ה פחות או יותר.

דירת ה"פאר" שלנו

קבלנו בע"ה דירה. זה לא מילתא זוטרתא, בפרט בבריה"מ. אם אכתוב שהיא היתה דירת פאר, זה יהיה קצת מוגזם, באשר לא היה בה, לא מטבח אמריקאי. גם לא שרותים.

כמו"כ לא מים, גם זה לא נורא. לא רחוק מאתנו, כ־100 מ"ר בס"ה, היה ברז ברחוב לכל מאן דבעי. לקחתי שני דליים, מלאתי אותם, והודיתי להשי"ת על חסדיו הגדולים: א. שיש לי מים מוכנים, ואני לא צריך לחפור בארות ולריב עם הנוכרים על המים כמו אבותינו אברהם ויצחק ע"ה. ב. שהברז היום לא מקולקל...

קרה אמנם לפעמים שהחלקתי עם הדליים המלאים על המדרכה, בגלל הקרח, גם זה לא אסון. ב"ה שקמתי לבד... אלא מה, נרטבתי קצת... נו, אז מה? לעשות מזה ענין? יהיה בזיון, כי זה כבר גובל עם פינוק... בדירה ההיא היו חסרים עוד אי אלה דברים... אבל רבותי! בשביל מה להתאונן, לנגד עיני עמדו דברי ירמיה הנביא שאמר "מה יתאונן אדם חי, גבר על חטאיו" (איכה) ועל זה אומרים חז"ל - "די שהוא חי". במקום להתלונן על מה ש"חסר", מצאתי לחובה להודות ולהלל להי"ת על שהיה לי לחם לאכול ובגד ללבוש (לפרש את ההדגשה חושבני למיותר, באשר הקדשנו מאמר מיוחד על הנושא). וכי דבר פעוט הוא זה? והלא יעקב אבינו ע"ה, שדיוקנו חקוק בכסא הכבוד, על אף זכויותיו העצומות לא היה בטוח שיהיה לו, ולכן התפלל "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש".

ועוד - בהלל הגדול, ברשימה הגדולה של נפלאות הבורא, כגון "לעושה השמים בתבונה, לרוקע הארץ על המים, לעושה אורים גדולים, נכלל גם נותן לחם לכל בשר".

מצרכים בסיסיים

אנחנו אסירי תודה להי"ת על שהיו לנו חלב, ביצים, ירקות ופירות.

קוראים יקרים! אינני יכול לראות אתכם בעת קריאת המאמר, ברם, עיני השכל שלי רואות, שהמילים האחרונות עוררו אצלכם חיוך.. כלומר, איזה השגות יש לו כשמשיג מצרכים זולים כהנ"ל, הוא כבר מאושר, אתמהא.

כן, יקירי, את זה מסוגלים להבין רק אלו שהיו אתנו יחד, ולא טעמו במשך תשע שנים (בגימטרי' חצי חי...) טעם המצרכים הנ"ל, אבל לא תושבי ארצנו הקדושה, המבורכת, תודה לקל, ב"ארץ לא תחסר כל בה" (דברים ח' ט'). וזה סביר, באשר מטבעו של אדם, שאינו מעריך מה שיש לו. נקח לדוגמא ענין של בריאות. האם אדם מרגיש אושר בזה שהוא בריא? ברם, כאשר שן קטנטנה מתחילה לדגדג... אז הוא כבר לא מסוגל לשום דבר - סוף העולם. יותר מזה, אם מישהו יצהיר שהוא מאושר, יגידו לו תיכף, נו, תגיד כבר, כמה הגרלת בפיס? ואם ישיב - אני מאושר בזה שאני בריא, ולא כואב לי שום דבר, - איך יסתכלו עליו? מסתמא, כעל אדם שאינו מן הישוב...

בירכתי הצפון, לאחר הליל הארוך, כאשר השמש חוזרת מן "החופש הגדול" שארך שלשה חדשים ומתגלית בהתחלה רק לחצי שעה ביום, התושבים הותיקים - יאקוטים - אסקימוסים, עורכים חינגא שלימה, יוצאים החוצה (רחובות לא היו שמה) שרים ורוקדים במחול, אה! אה! שוב יש שמש! שוב יש שמש! ואצלנו השמש זורחת, מאירה, מחממת ומרפאת כל היום ובכל יום, בלי שום חופש, האם אנחנו שמחים בה כמו התושבים הנ"ל החצי פראים? אלא הוא אשר דברנו - מטבעו של אדם שאינו מעריך מה שיש לו.

קצת לא נעים לי שהרחבתי את הדיבור על עניני אוכל. אפשר לחשוב, שאני הקטן איזה גרגרן גדול... לכן ברצוני להסביר קצת את גודל החשיבות של חלב, ביצים, ירקות ופירות בענין הבריאות. אמנם לא למדתי רפואה... אבל יש לי ב"ה משהו לספר מן הנסיון.

כפי שכתבנו באחד מן המאמרים הקודמים, לא היו בארץ הגזירה, אליה הושלכנו, שום צמחים, בהמות ועופות. כתוצאה מזה חלינו במחלת "צינגא" - חוסר ויטמינים, אשר הטביעה חותמה בגופנו.

בעוונותינו הרבים, התקיים בנו הכתוב, "ייככה ה' בשחין רע על הברכיים ועל השוקיים, מכף רגלך ועד קדקדיך" (דברים כ"ח ל"ה). מחוסר ויטמינים לקה גופנו בפצעים שהקשו עלינו לשבת, לשכב ואפילו לעמוד, מאין כח. ואם בזה לא די, נשברו לנו השיניים.

נא לשים לב, לא נשרו השיניים, אלא נשברו. כלומר השרשים נשארו. קרה לנו כמו בבדיחה הידועה, על אדם שאמר לחברו שינשרו לו כל השיניים פרט לאחת. "מה פתאם אתה מרחם עלי ומשאיר לי שן אחת", התעניין חברו. "למה אתה לא מבין? כוונתי שתשאר לך שן אחת לכאבי שיניים".

וזה הדבר היחיד שהיה לנו מן השרשים. ולו היה שם לכל הפחות רופא שיניים, אז היה חצי צרה, אבל במקום כזה, בפרט בזמן מלחמה, אי אפשר היה אפילו לחשוב על זה.

כך שקבלנו שיעור מעשי להתאזר טוב טוב בסבלנות, עד שאבינו הרחמן שבשמים ריחם עלינו והצלחנו לצאת מעמק הבכא, והגענו בע"ה לעיר יאקוטסק, (בירת חבל יאקוטיה), שם היתה ב"ה מרפאת שיניים. התחלתי בטיפול ובע"ה הוציאו לי את השרשים במספר בן שתי ספרות... ו...בלי הרדמה. ברוך הנותן ליעף כח!

פעם אחת פנתה אלי הרופאה (יהודיה) אולי תואיל להסביר לי מה שאינני מסוגלת להבין - באים אלי כל מיני פציענטים ביניהם חסונים, גבורים, וכשאני מוציאה מהם שורש בלי הרדמה מרימים צעקות עד לשמים, וממך - בחור רזה כזה. לא שמעתי אף פעם אפילו צעקה אחת.

איזו תשובה השבתי לה, אינני זוכר כבר, בכל אופן לא זו שאגלה לכם, קוראים יקרים, שכאשר כאב לי מאד נזכרתי במאמר חז"ל "יסורין ממרקין כל עונותיו של אדם" (ברכות ה.) וכן אמר דוד המלך ע"ה "אשרי הגבר אשר תיסרנו קה" (תהלים צ"ד) וכמו"כ אמר ישעיהו "ואמרת ביום ההוא אודך ה' כי אנפת בי ישב אפך ותנחמני" (ישעיה י"ב א').

כן יקירי, זה היה פעם, היום אין לי כבר כח לסגולה הנפלאה הזאת, ברם משתדל אני גם היום להיות גבר, מבחינה הרוחנית, לפי המאמר חז"ל "שלשה סימנים באומה זו - גומלי חסדים, ביישנין, רחמנים" (יבמות ע"ט) ר"ת גבר...

חושבני, שלאחר קריאת הדברים הנ"ל אפשר כבר להבין אותי, שהייתי מאושר כאשר היו לנו דברים "פעוטים" כמו חלב, ביצים, ירקות ופירות.

כשאומרים "כל" אז אין לחם

ברם, אם אני הקטן כל כך "שמח בחלקו", יש כאן בעיה רצינית ביותר. לפי הגמרא במס' ערכין ז: "תנא דבי רבי ישמעאל כל שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין קיבל עולמו"...

אולם אל דאגה! הייתי עוד די רחוק מזה, כדלהלן: עבודה בינתיים אין, אמנם חיפשו מאד, אולם עבודה ללא חילול שבת בבריה"מ זו ממש אשליה, עבר חודש, חודשיים, התחילו להזהיר אותי שאם אדם לא עובד כמה חדשים הוא נעשה מוכר כ"פאראזיט" (ואני לא הייתי רשום כשוחט) וכאלה לא מחזיקים בעיר אלא מעבירים לקולחאז. ומה זה קולחאז? מסבירים יהודים ככה - כל פעם כשאומרים "כל" אין לחם. פירוש הדבר - כשאומרים "כל נדרי" אין לחם למשך יממה, כאשר אומרים "כל חמירא" אין לחם שבוע שלם, ובנוגע לכל חאז - אין לחם כל השנה...

צחוק בצד, המצב הוא די רציני. ה"בעלי בתים" אמנם התירו לי לעבוד בשבת, וכן גם למדנים ממוסקבה, אולם הצהרתי היתה - שחיטה וחילול שבת לא הולכים ביחד. ומוצא בינתיים אין, ואפילו לא נראה באופק.

אבל חז"ל הלא אמרו: "ישועת ה' כהרף עין". והנה קבלתי בע"ה עבודה - הפצת כרטיסים באשראי ל...תיאטרון. (לגויים מותר) היות שאנשים לא ממהרים לבוא לבד, הייתי צריך ללכת לכל מיני מוסדות, בתי חרושת וכו', להסביר ולשכנע "לחטוף" את הכרטיסים.

בעבודה זו לא ראו מתי אני עובד והיכן אני נמצא, לכן היתה לי אפשרות לשמור שבת.

להגיד שהייתי "מוקסם" מהעבודה אינני יכול, מכמה סיבות:

כיתתי את רגלי מהבוקר עד הערב, אך לא ביתר הצלחה... על פי רוב קיבלתי הסבר הגיוני על סירוב לקחת כרטיס לתיאטרון מה בעצם שומעים שם, חוץ מתעמולה ופוליטיקה? ומזה אנו שבעים כבר יותר מדי... מילא, בעבודה אנו נאלצים לשמוע את התעמולה ברדיו... אבל בערב אנו רוצים קצת לנוח...

נוסף לזה העירו לי, שהעבודה הזאת משמשת לי "כסות עיניים", באשר

עבודה פשוטה כזאת לא מתאימה לי.. ועיקר הבעיה היה בקיץ, כאשר התיאטרון יוצא לחופש גדול - לשלושה חודשים, ואז נתהוו קשיים במישור הפרנסה...

בכל זאת, הכריע הסיפוק של שמירת שבת על הסבל, אולם היה די קשה.

התיאטרון בטולה

פרק כ"ג

עבודה בקירקס

- שמועה טובה
- תמיהה על..דייקנות
- אריה טורף
- גאווה של גויים... לא עלינו
- לימוד מוסר אפילו בקרקס

שמועה טובה

"שמועה טובה תדשן עצם" (משלי ט"ו.)

לאחר שנים מספר של עבודה בתיאטרון נתבשרתי על בנין קרקס עם אלפיים מקומות בעיר טולה. הדמיון התחיל מיד לפעול אצלי: התקבלתי שמה לעבודה בלי בעיות, והנה תור גדול הזדנב לידי. הכרטיסים אזלו מהר והתור עוד נשאר די ארוך, (כפי שמקובל בבריה"מ עם כל הסחורות... שמוכרים מפעם לפעם). ברם המציאות היתה קצת אחרת...

עברו שנתיים, הדמיון נהפך למציאות, ברם עם שינויים קטנים. הקרקס כבר בפעילות: תוך 5 דקות הבמה נהפכת לגן רוה, חיות מאולפות על הקרח, ועוד, ועוד.

הכרטיסים אכן אוזלים חיש מהר, אך.. לא אצלי, אלא בקופה של הקרקס.

הפעלתי פרוטקציה, שגמרה עלי את ההלל...המנהל רשם לפניו את הנתונים שלי, והבטיח להזמין אותי כאשר בקירקס יהיה דליל...

ציפיתי בכליון עיניים ליום שבקרקס יהיה דליל ובמרק סמיך.. ונאלצתי להתאזר בסבלנות רבה, כי הציפיה כבר נהפכה אצלי לתוחלת ממושכת.

והנה הגיע ב"ה היום המיוחל. קבלתי הזמנה לראיון מחר בקרקס, ברם לצערי הרב היתה זו "אליה וקוץ בה". זה היה ביום רביעי ערב חג הסוכות - יומיים חג ואח"כ שבת קודש.

מה עושים!?!? ללכת! הלא יכולים לתת לי במקום למלא שאלון ולחתום!

לא ללכת! כלומר: לפספס הזדמנות פז כזאת, שאינה חוזרת, ולהמשיך להתייסר.

הוי, רבש"ע, רבש"ע!!! למה אתה מעמיד אותי בנסיון כזה, הלא אתה יודע, שאין לי כבר כח!

החלטתי, כמובן, לא ללכת, ושמחת החג היתה אצלי הפעם יותר גדולה בגלל הסיפוק הגדול, שהצלחתי בס"ד לעמוד בנסיון.

אחר השבת החלטתי בכל זאת להופיע לראיון, עם תירוץ מוכן, באשר לא היה לי מה להפסיד. וכן עשיתי.

ובעז"ה לא הזדקקתי לתירוץ, כי המנהל קיבל אותי בשמחה והביע תקוה שאצדיק את מה ששמע עלי. תשובתי היתה - שאני תקוה שלא יתאכזב.

הקירקס

תמיהה על.. דייקנות

אחרי כמה חדשים הוזמנתי לחוקר. הפעם לא נבהלתי..

"מצטער מאד שנאצלתי להטריד אותך בגלל אי סדרים שנתגלו בין העובדים.. אי לכך, עליך להביא מחר את כל המסמכים והחשבונות שיש לך, מדווח לי החוקר.

"מותר לי למסור לך עכשיו"?, אני שואל. "מה?!?" שואל אותי החוקר בפה פעור, "כיצד ידעת להביא לי את הכל מוכן"?

"הבנתי היטב, שאתה לא מזמין אותי לכוס קפה...!" אמרתי.

"זכיתי" לחיוך מצדו, דבר שאינו חזון נפרץ... "אם ככה", אמר לי, "תמסור את המסמכים למומחים הנמצאים בקומה התחתונה".

לאחר בדיקתם היסודית הביעו המומחים התפעלות רבה על דייקנותי. (כי לא היה שום הפרש בין חשבונותי לחשבונותיהם). ואני התפלאתי מאד, מהיכן יש להם דייקנות כזאת... כי דייקנות אמיתית נמצאת רק אצל שומרי מצוות, לדוגמא: איחור לרגע - חילול שבת ר"ל, ביטול מצות קריאת שמע. התפילין של ראש - ס"מ אחד למטה מן השיער - ביטול מצות תפילין וברכה לבטלה. שחיטת הסימנים כחוט השערה פחות מהרוב - טרפות ר"ל, וכן הלאה וכן הלאה.

והסבא מקלם זצ"ל מציין - מי שאינו מסודר, הוא פשוט לא נורמלי... והראיה מההדס, אם עלה אחד גבוה או נמוך מחברו, הוא נקרא הדס שוטה (במקום הדס פסול...)

אריה טורף

מבוהל וחיוור התפרץ אחד מן העובדים למשרד של הקרקס וצעק לנעול מהר את הדלת על מנעול ובריח, כי מתכונן להכנס הנה... א־ר־י־ה!!! ואכן נשמעו תיכף שריטות חזקות על הדלת. הזעיקו מהר את הממונה על האריות, **ששכח** לנעול את הכלוב, והלה הוביל את האריה למקום.

כאשר הכל הפקר, כולל חיי אדם, לא היה בכך משהו מיוחד אלא.. "טעות אנוש"...

כאשר העובד הנ"ל נרגע קצת, הוא סיפר, כשכולו מתנשף, כי הלך למשרד, ופתאום הגיח מקרן זוית אריה גדול. מרוב פחד הוא כמעט התעלף, ברם לא איבד עשתונותיו. הוא לא ברח, כי אז היה האריה רודף אחריו, אלא האיט את צעדיו, כאילו שום דבר לא קרה. והאריה אכן לא נגע בו, רק צעד אחריו... אולם הרגשתו היתה נוראה ואיומה, כי חשב שעוד מעט קצו מגיע, ומיתה משונה כזאת לא ראה אפילו בחלום הכי שחור.

"כנראה, שהאריה אינו אוהב בשר שמן" (לעובד היה עודף בשר.. קצת) סיים בחיוך את סיפורו המרתק.

אני הקטן חשבתי קצת אחרת בשמעי את מסקנתו. חשדתי שהאריה היה ממשפחת האריות שבניו יורק. מה פירוש!?!?

יושב יהודי בגן אחד מגני ניו יורק בראש מורכן, שקוע במחשבות. לידו מתיישב פתאום אמריקאי טיפוסי, עם צילינדער..

"אתה נראה לי מודאג, מותר לשאול מה קרה"? פונה האמריקאי אל היהודי.

"הוי, אל תשאל", עונה לו היהודי, "אני מבוטל. בבית חושך, הילדים שואלים לחם ו..." -

"אל דאגה"! משסע אותו העשיר, "אלקים גדול! יש לי בשבילך עבודה אידיאלית, קלה וריווחית מאד".

"אני בעל קירקס", ממשיך העשיר. "קרה לנו אסון. האריה הכי גדול הסתלק פתאום מן העולם... ברם אנחנו אנשים מעשיים, ואפשר תמיד למצוא

מוצא. פשטנו מעליו במומחיות רבה את העור, ועכשיו צריך רק ליכנס לעורו, לעשות כמה קונצים... וכסף יזרום ישר לכיס. אם אתה מוכן לזה, אז בוא. תעשה כמה חזרות ותופיע בתור אריה...״

צהלו פניו של היהודי, הלך ישר לקרקס, עשה חזרות והופיע...

הקרקס מלא מקיר אל קיר. ה״אריה״ שלנו, בהכנסו לבמה של החיות, קד קידה לכל הצדדים. הקהל העניק לו מחיאות כפיים.

ה״אריה, התיישב בכורסא. מחיאות כפיים סוערות. ה״אריה הרכיב משקפיים וקרא בעתון. בתחילה קרא את הדף הראשון, ואח״כ בפנים.

הקירקס כמעט התפוצץ מקול הרעש הגדול של מחיאות הכפיים בלי הרף, הצעקות והשריקות...

ה״אריה״ שלנו מתמוגג משמחה ומהדמיונות על מה שיעשה בכסף שיזרום לכיסו...

קהל הצופים נרגע רק לאחר שנכנס הדוב, ברם ה״אריה התחיל קצת לרעוד.. ובמיוחד כאשר הדוב התבונן עליו קצת יותר מדי. כלומר: אף על פי שהדוב מאולף, בכל זאת חיה נשארת חיה... אך ב״ה, התזמורת החלה להשמיע מוסיקה רעשנית כזאת (כמו באולמי שמחות בארץ...) והדוב התחיל לרקוד. שוב מחיאות כפיים, צעקות, שריקות.

פתאום קרה אסון. הדוב מעד ונפל ישר על ה״אריה״. כאן כבר לא יכל ה״אריה״ להתאפק, וצעקת ״שמע ישראל״ התפרצה מגרונו.

״השתגעת?!? הלא אתה מגלה אותנו, לחש ל״אריה״ ה...״דוב״...

גאווה של גויים (לא עלינו)

ביום בהיר אחד באתי לעבודה, פתחתי את דלת חדר העבודה שלי, ונעשה לי חושך בעינים. השולחן היה ערוך בכל מיני מטעמים, בעיקר בשר ויין, וכל ה"גדולים" של הקרקס ישבו מסובים מסביבו. טרקתי מהר את הדלת והתחלתי לברוח, ברם השיכורים היו זריזים יותר ממני.

"מה? לא נאה לך לשבת בחברה שלנו"?, שאלו בתרעומת.

"חס ושלום", עניתי, "אני קטן מדי לשבת עם גדולים כמוכם".

בקיצור, סחבו אותי לחדר ומזגו לי כוסית יין. מה עושים?

לשתות יין נסך? חס ושלום! דחיתי את הכוסית הצדה ו"נעלבתי" שחושבים אותי לחלשלוש כזה שלא מזגו וואדקה.

"איזה יופי! איזה יופי!" קראו בסיפוק והחליפו לי מיד את היין לוואדקה, אולם, גם את הכוסית החליפו לכוס.. ולא כוס של קידוש, אלא של...תה.

"היי חברים"! קראתי (יצילני ה' מחברים כאלו!) "האם זה לא קצת מוגזם?

"הלא אתה בעצמך הצהרת עכשיו שאתה גבר, אז תוכיח"! נענו.

כל המבטים מופנים עכשיו רק אלי, מלווים בחיוך שטני, האומר: נפלת יהודי בפח. כי ממה נפשך: אם לא אשתה, אז אני בעצמי מאשר את מה שטוענים עלי - שאני לא מתאים לעידן האטומי.. כי אני לא שותה כמוהם, לא משחק ולא נכנס למקום בילוי כמנהגם.

ויותר מזה: אחד מן ה"גדולים" קבע, שאני בכלל לא מן הישוב... באשר שחח אתי שעה שלמה ולא שמע ממני אפילו מילה אחת בסגנון זול.

ואם אשתה, אז אין שום ספק שאתמוטט במקום (ר"ל). וכאן נדלקה אצלי הגאוה הלאומית - הרמתי את הכוס, ו...גמעתי כמעט את כולה... כל ה"גבורים" נשארו רתוקים למקום בפה פעור.

כעבור דקה, כשחזרו לעצמם, הגישו לי, מתוך הוקרה והערצה, סנדביץ עם...נקניק. דחיתי אותו בעדינות הצדה ולקחתי במקומו סוכריה.

כאן קפץ ה"בוס" ממקומו, ניגש אלי, טפח לי על הכתפיים ואמר בקול רם: "לא ידעתי עד היום איזה כח אדם יש לי".

ו"גדול" אחד קרא לחברו: "הוי איוואן! אתה מתרברב שאתה יודע לשתות, לדעתי, אתה יכול לקבל אצלו שיעור בשתיה... האם נשמע דבר כזה,לשלשל כמות וואדקה כזאת ולקנח רק עם סוכריה"?

לימוד מוסר אפילו ב...קירקס.

כשנזכרתי במאמר בן זומא "איזהו חכם, הלומד **מכל** אדם" (אבות ד' א'), חשבתי: מה כבר אפשר ללמוד מאנשי הקירקס!!?

ידעתי, שמלוליין אפשר ללמוד דבר גדול, כדברי ראש ישיבת חברון, מרן הגרי"ל חסמן זצ"ל בספרו "אור יהל" וז"ל:

"את מסלול חייו של האדם המשילו חכמים לחבל הנמשך מיום לידתו עד יומו האחרון, ועליו הוא צריך לצעוד כלוליין המהלך על חבל דק המתוח על פני תהום עמוקה.

"המתבונן בלוליין, בעת הליכתו על החבל, רואה לפניו אדם אחוז חרדה, אשר כל מחשבותיו מרוכזות בריכוז עילאי שאין למעלה הימנו. איש מאתנו לא יתמה לנוכח רצינות האימים האופפת כל צעד וכל שעל של אותו לוליין. ומדוע? כי כל היסח הדעת, ואפילו קל שבקלים, יגבה ממנו מחיר כבד - את החיים.

"כזו צריכה להיות תחושתו של כל בן תמותה בכל רגע מימי חייו. אל לו להסיח דעת מן המצב בו הוא נתון - חרב מונחת לו בין ירכותיו וגהנום פעורה מתחתיו. אם יתבונן בדרכיו תמיד, הרי הוא ניצול.

"כדי לשמור על שיווי משקל נכון, יחקוק על צד ימינו: "שויתי ה' לנגדי תמיד", וכמו שנאמר, "כי מימיני בל אמוט (תהלים ט"ז). בזה יבטיח לעצמו את עמידתו במבחן ההליכה על החבל הדק. וגדול הוא שכרו של המגיע למחוז חפצו בשלום" עכ"ל.

אם כן, מן הלולין אפשר ללמוד משהו, אולם מה אפשר ללמוד מן המוקיונים - הליצנים!!? והרי בן זומא אמר: "איזהו חכם, הלומד **מכל** אדם"!

דרך אגב, התקשיתי להבין עוד דבר אחד: דהמע"ה אמר ברוח הקודש: "עבדו את ה' בשמחה" (תהלים ק'). איך אפשר לצוות על שמחה? הלא שמחה נובעת מהתעוררות פנימית, ולא באה לפי הזמנה, אז מה עושים אם יש כל מיני בעיות והלב ממאן לשמוח?

נשארתי תקופה מסויימת בצריך עיון גדול על השאלות הנ"ל, עד שפעם אחת עברתי מאחורי הקלעים ונתקלתי בריב בין שני מוקיונים ליצנים, שהיה מלווה בחירופים ובגידופים, בקללות, בצעקות ובהתרגזות כזאת, שעלה קצף על שפתותיהם. לפתע הגיע אליהם בריצה האחראי וצעק, שהקהל מחכה להם כבר 5 דקות, ועליהם לעלות חיש מהר על הבמה!! הם יצאו מהר,וגם אני הקטן מיהרתי אל האולם, לראות איך יהיו המוקיונים מסוגלים להצחיק את קהל הצופים במצב רוח כזה. וראה זה פלא - הם צחקו והצחיקו, כאילו שום דבר לא קרה!

בתחילה חשבתי: האם הם באמת אמנים כאלה? אך לבסוף הגעתי למסקנה, שבמילוי תפקיד אין מקום למצבי רוח.

ובזה התחוורו לי הקושיות הנ"ל.

א. "עבדו את ה' בשמחה". איך אפשר לצוות על כך? אם נשים לב, נזכור, שלהיות תמיד בשמחה זה התפקיד שלנו, "כי אין השכינה שורה מתוך עצבות", (שבת ל') כי "עוז וחדוה במקומו" (ד"ה יא, טז כו.) אלא מה, המצב הרוח קצת מפריע לפעמים... אז נקח בחשבון, שבמילוי תפקיד אין מקום למצבי רוח.

ב. הבה נקח דוגמא מהמוקיונים, שברגע אחד אפשר להשתנות מן הקצה אל הקצה. וזה הפשט "הלומד מכל אדם" - אפילו מליצנים...

כפי שאתם רואים, קוריאם יקרים! אפשר ללמוד מוסר בכל מקום, אפילו ב...קרקס.

החזק במוסר אל תרף, נצרה כי היא חייך, (משלי ד', י"ג)

פרק כ"ד

המניין במחתרת

- התקהלות בלתי חוקית
- שכר פסיעות
- חגיגת שמחת תורה

"התקהלות בלתי חוקית"

העיר טולה, משם עלינו ארצה בס"ד, היתה יחסית עיר לא גדולה בבריה"מ.

האוכלוסיה שלה נאמדה בכחצי מיליון בערך. לפי כמות הספרים שראיתי בגניזה בבית העלמין, התרשמתי שהיתה שם פעם קהילה גדולה ומכובדת. נוסף לזה היו שם בזמננו 65 ספרי תורה. חלק מהם זכו בע"ה להגיע ארצה. גם אני הקטן הצלחתי להגניב (להשחיר את הגבול) ספר תורה שהעניקה לי הקהילה במסיבת פרידה שערכה לי. והוא נמצא עכשיו ב"ה במקום קדוש בעיה"ק ירושלים כמוקדש לזכרון הורי נ"ע.

עם עליית הקומוניסטים לשלטון נסגרו כל בתי הכנסת בערי בריה"מ והתפילה בצבור היתה אסורה ונחשבת בתעמולה דתית במקום צבורי. מסופר על הרבה מקרים, בהם ניסו יהודים קשישים לארגן מנין. מיד פיזרה אותם המשטרה והזהירה שאם יעיזו שוב להתכנס, יאשימו אותם לפי הסעיף "התקהלות בלתי חוקית".

בערים ראשיות כמו מוסקבה, לנינגרד, קייב, וילנה, הירשו איכשהו קיום בית כנסת, כדי להראות לתיירים מחו"ל, שלפי החוק פולחן הדת מותר, אלא... שאין מתפללים...

כאשר העריץ האכזרי סטאלין ימ"ש התפגר משבץ מוח, באמצע ישיבת הקבינט, בה ביקש לאשר החלטתו על גירוש כל היהודים למקום ציה וצלמות, (חשוב מאד לציין, שזה היה בפורים) נשמה קצת לרווחה כל האוכלוסיה של בריה"מ. כולל כמובן, כל אחינו בני ישראל.

אגב, בדיחה שהביעה את הלך הרוחות של האוכלוסיה ונלחשה מפה לאוזן:

ילד חזר מבית הספר בצהלה שעבר בהצלחה את המבחן. האמא שמחה מאד בבשורה הטובה, אולם העירה לו שעכשיו אומרים "תודה לסטאלין" - שמש העמים. על כל הצלחה. הילד הפקח סירב לקבל את ההערה של אמו המודרנית ושאל: אבל, אמא'לה יקירתי! הלא סטאלין הוא רק בן אדם, ומה יגידו כשימות?

כ־ש־י־מ־ו־ת, אז כולם יגידו ת־ו־ד־ה ל־ק־ל... השיבה לו אמו הנבונה.

אחרי תקופת סטאלין, אמנם לא נפתחו בתי כנסיות, אולם הרשו להתפלל במנין רשמי, בתנאי שיגישו רשימה של 20 מתפללים לכל הפחות.

למצוא 20 קשישים לא היתה בעיה, מכיון שעוד נשארו כאלה שלמדו בזמנם בחיידר. ברם לחתום על בקשה רשמית בעניני דת פחדו מאד, כי זה יכול היה להשפיע על גורל ילדיהם.

זה מזכיר לי את הסיפור על העכברים שהצליחו לארגן אסיפה כללית, אליה הגיעו רוב החברים, (תופעה נדירה אצל האנשים...)

על סדר היום: נקיטת אמצעי הגנה נגד האויב. לא היה שום ויכוח, שהאויב מספר 1 הוא החתול, אשר צץ תמיד מתחת לאדמה ועושה בהם שמות. הדיון נסב סביב הנושא, איזה אמצעי הגנה אפשר לנקוט בכדי להישאר בחיים.. לאחר שעות ארוכות של דיוני סרק על הצעות חסרות הגיון, קפץ פתאום עכברצ׳יק, שובב, על במת הנואמים והציע משהו ״מעשי״ - לתלות פעמון על צואר החתול, וכאשר רק יתכונן להתקפה, הפעמון יתחיל לצלצל. זה ישמש מעין אזעקה לעכברים המסכנים לקפוץ לחדר האטום לפני שיגיע האויב.

כל העכברים ממש מרותקים למקום מרוב התפעלות מן ההצעה ״הגאונית״, ומובן מאליו שההצעה התקבלה פה אחד בצהלה ומחיאות כפיים.

היו״ר רצה כבר לנעול את האסיפה, כשלפתע נפתחה הדלת והגיע עכברוש ותיק מתנשף, עם הלשון בחוץ. היה נראה על פניו שהוא ממש מאושר שעוד הספיק להגיע, אולם כאשר נודע לו על ההחלטה שנתקבלה, נעלם פתאום החיוך מעל פניו, בקש רשות מהיו״ר, עלה על במת הנואמים ושאל בקול רם:

אולי תגידו, חברים נכבדים, מי הוא זה ואיזה הוא הגבור שיעיז לתלות את הפעמון על צוארו של החתול?...

אוירה קודרת מילאה את האולם, באשר לא נמצא אף מתנדב - מתאבד... אחד למטרה כה חיונית.

לבעיה הכאובה הזאת לא מצאו פתרון אפילו היהודים הזקנים ברוסיה,

למרות שהיו מלומדי נסיון רב בחיים. הרעיון של 20 איש מצויין, אך לא היה מי שיעיז לתלות את הפעמון ולחתום.

בשלמונים ראויים להתכבד, השכירו לנו מטבח במקום חדר לשעה אחת ביום, ובשבת לשעתיים ואעפ"כ זרקו לנו, די תכופות, את הגט בפנים. כלומר "תחפשו לכם מקום אחר". אלא שהודות לריב עקרוני מתמיד בין זוג המשכירים, לא יצא הגרוש לפועל.

כאשר הבאלעבאסטע הכריזה - "רגליכם לא יעברו מחר את הסף..."! הרגיע אותנו הבאלעבאס: "אל דאגה! אני כאן בעל הבית"! וכאשר בעל הבית הצהיר בתוקף - "גמרנו..."! נעמדה הבעלעבאסטע לצדנו ואמרה בקול רם דברים בטלים! מה שהוא אומר. הבאלעבאסטע האמיתית זו אני! כי הבית נרשם על שמי".

וכך "התחממנו" באש שבערה כל הזמן בבית ההוא. לזכותם יאמר - לימים נוראים העמידו לרשותנו את ה"סאלון" (בעד תוספת נכבדה, כמובן) ונאספו שמה כמעט עשרה מניינים (כולל נשים שהתפללו במטבח). אפשר להוסיף, כי קרה שם נס בדומה לבית המקדש, כלומר: "עומדים צפופים"...

אבל "משתחוים רווחים" לא היה... וגם לא היה צורך בזה, מכיון שחוץ מהש"ץ וממני הקטן, אף אחד לא נפל כורעים...

שכר פסיעות

מלבד בעיות פנים, היו לנו גם בעיות חוץ, איך להגיע למנין.

בעיני הגויים - השכנים של המנין - היה הדבר חשוד, לאן הולכים הזקנים כל בוקר? למזלנו הוביל הרחוב לתחנת הרכבת, לשם הולכים, כמובן, הרבה אנשים. אבל האם הזקנים נוסעים בכל יום? זה קצת לא חלק. ובמיוחד ל"זקן" כמוני, שהייתי אז "אברך" (אגב, אני גם היום "אברך", כלומר אב בשנים ורך בחכמה...) ולכן השתדלתי ללכת סחור סחור בדרכים עקלקלות. מה שכלל לא היה קל, אולם כשנזכרתי בשכר פסיעות... נעשה לי יותר קל. ברם, גם בדרכים ההם אי אפשר היה להמשיך כל הזמן, כי גם שם גרו נכרים עם עיניים בולשות...

קשה ביותר היה ביום השבת, כי זמן התפילה היה בדיוק בזמן העבודה, ובכדי להגיע למנין נאלצתי לעבור ליד מקום העבודה שלי, שהיה ליד גשר, אותו אי אפשר היה לעקוף בשום דרך.

פעם אחת אמנם "תפסו" אותי "חברים" לעבודה: למה אתה הולך בלי תיק, כרגיל? האם אתה לא עובד היום? מה קרה!?! שאלו אותי בתמהון.

אולם, חז"ל הלא קבעו "שלוחי מצוה אינן ניזוקין" (פסחים ח':) הבריק לי ההקב"ה תרוץ - "לידיעתכם, סדר עבודה שלי הוא, שיום שבת אצלי הוא יום גביית כספים. ואני בטוח שתסכימו אתי שבמצב כזה, עדיף ללכת בלי תיק..."

ואעפ"כ ולמרות הנ"ל, קנאו בנו האורחים שבאו מרחוק. ולא פעם התבטאו, כמה טוב לכם - מנין במקום, עם ספר תורה ושופר, ואינכם זקוקים להטלטל ברכבת כל הלילה שלם. נוסיף "פרט קטן", המנין היה באיזור בתי חרושת של נשק לא קונבנציונלי, בהם עבדו 120 אלף עמלים.

חגיגת שמחת התורה

בכדי להפיג קצת את המתח, נציין שמבין הענינים נבקעו גם אורות.

בשמחת תורה ערכו שם סעודה הראויה לשמה... אז כבר לא היה צורך לחפש עשירי... כי אפילו אלה שפחדו מ"התקהלות בלתי חוקית", לא חששו הפעם להשתתף בה, באשר התקהלות כזאת, בה משחקת ה"וואדקא" תקפיד ראשי, כשרה לכל הדעות... ואכן כאשר נתרוקנו הבקבוקים.. צהל הקהל ושמח. שרו ורקדו כמו פעם בעיירה.

אז נזכרתי בשיר ששמעתי פעם באידיש:.

...שמחת תורה ביי דער נאכט גייט דאך יעדער

אין שול אריין, אן אונטערשייד, פון אפטייקער ("נאור") מיטן בעדער (בלן)

מען הויבט אן צו זינגען, שפרינגען טאנצן און דעם אויבערשטן צו לויבן.

וער ס' האט די תורה געענדיקט אינגאנצן און.. וער ס' האט ניט אנגעהויבן...

כמעט כל אחד השתדל לשיר מה שזכר מהימים של פעם, ומצב הרוח היה ב"ה די מרומם. חלקו שם גם ציונים לשבח ל"עסקנים", שהתבטאו במי שבירך (בלי בעבור שנדב...)

היות שאנו חיים ב"ה בעידן ה"קידמה", התקדמנו גם אנו, ובמקום ה"מי שבירכים" חברנו, בעזרת החונן לאדם דעת, שיר בחרוזים, שאפיין גם כן את החיים ה"רוחניים" בעירנו.

המנגינה היא בדיוק כמו שהילדים שרים בשמחת בר מצוה לחברם חתן הבר מצוה.

מורי ורבותי, חברים און פריינט מיר האבן זיך דא אלע, צונויפנגעקליבן היינט.

צו דאנקען און לויבן דעם הייליקן בורא.

און טרינקען א "לחיים" לכבוד די הייליקע תורה.

צוזאנג: טריי לאי, לאי לאם, טריי לאי לאי לאם...

מען דארף אבער באמערקטן, דאס חוץ טרינקען און עסן.

איז אונזער חוב ניט צו פארגעסן.

אויסצודריקן א צל״ש די אלע יידן

פון וועלכע מיר זיינען אלע זייער צפרידן...

צוזאנג.

קודם כל די באלעבאסטע מיטן באלעבאס

לכבוד וועלכע, מיר הויבן אלע, דעם ערשטן כוס...

דערפאר וואס זיי לאזן דעם מנין ביי זיי אין שטוב

זאל זיי טאקע דער אויבערשטער העלפן שטענדיק מכל טוב.

צוזאנג.

ס׳ קומט אויך א שבח דעם חשובען גאבע (גבאי)

וועלכער נעמט אן יעטווידערן מיט א ברייטן ברוך האבע

און זאגט שטענדיק צו, דאס ס׳ וועט זיין אלעס בסדר

אויב איר וועט צוזאגן פארן מנין א גרעסערן נדר...

צוזאנג.

א שבח אויך די הנהלה און די חברה קדישא.

דעם יו״ר און חברים פון די דעוויזיאנע קאמיסיע (ועדת ביקורת)

וועלכע זיינען בודק די קאסע, אויב ס׳ שטימט אדער פעלט...

ממילא קאן קיינער ניט זאגן, אז מען פארטרינקט די גאנצע געלט...

(לצערנו, היו קודם רינונים כאלה, באשר כמעט כל יום לגמו הזקנים כוסית מהמשקה שהביאו היאהרצייטים).

און די אנשי חברה קדישא, א שבח אן אסאבן (מיוחד).

השי״ת זאל רחמנות האבן, זיי זאלן נאר קיין ארבעט ניט האבן...

נור אזוי ווי זיי ווילן דאך געוויס, האבן גן עדן.

טא זאלן זיי קומען אין מיטן וואך צום דאוונען, און אין דאוונען ניט ריידן...

צוזאנג.

ואחרון, אחרון, א שבח די באלעבאסטעס די בעריעס די גרויסע

פארן צוגרייטן אזא סעודה פון קאלטע און הייסע.

און כאטיא ס׳ איז אזוי שווער מיט פראדוקטן, פונדעסטוועגן האט ניט געפעלט חלילה קיין האר.

טא זאל אונז טאקע דער אויבערשטער אלעמען העלפן אין ירושלים איבער איאהר.

תרגום לעברית (אולם בלי חרוזים)

מורי ורבותי, חברים וידידים

התאספנו כאן היום כולנו

להודות ולהלל להקב״ה

ולשתות ״לחיים״ לכבוד התורה הקדושה

(צוזאנג) לשיר: טרייאלא, לאם, טריי לא, לאי לאם

צריך לשים לב, שמלבד לאכול ולשתות

חובה עלינו לזכור (לא לשכוח)

להביע שבח לכל היהודים

לאלה שאנחנו מהם מרוצים...

קודם כל עקרת הבית ובעל הבית

לכבוד אלה שכולנו מרימים את הכוס הראשונה

על שמכניסים את המנין לביתם

שה׳ יעזור להם תמיד מכל טוב

מגיע גם שבח לגבאי החשוב
שמקבל תמיד ב״ברוך הבא״
ומרגיע תמיד, שהכל יהיה בסדר
אם תבטיחו למנין נדר גדול יותר...
שבח גם להנהלה ולחברא קדישא.
ליו״ר ולחברי ועדת הבקורת
שבודקים את הקופות, אם מתאים או חסר
ממילא א״א לומר ש״מבליעים״ את כל הכסף...
ולאנשי החברא קדישא שבח מיוחד
שה׳ ירחם רק שלא תהיה להם עבודה...
היות שהם רוצים בודאי שיהיה להם גן עדן
שיבואו באמצע השבוע להתפלל,ובתפילה שלא ידברו...
ואחרון אחרון, שבח לעקרות הבית החרוצות
על הכנת כזו סעודה קרה וחמה
ולמרות הקושי במוצרים, שום שערה לא חסרה
שה׳ באמת יעזור לכולם, שנהיה בירושלם בשנה הבאה.

פרק כ"ה

מבצע ברית מילה

- "מעצר בית"
- חשש מפיטפוט,
- כוונות מיוחדות בברכת שהחיינו
- לחוש חסדי ה' ית"ש.
- להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות
- כאילו מקריבו למולך
- סכנת נפשות
- הבטחון בה' אצל נשי הדור הקודם
- בעית השגת חלות לשבת

"מעצר בית"

תשכ"ב (1962)

"וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים" (בראשית כ"א ד').

אנחנו, אמנם זכינו להכניס את בננו היחיד בבריתו של אאע"ה. אולם, לצערנו, לא בעתו וזמנו, אחרי שמונת ימים.

לא שמצב הבריאות שלו לא הרשה. אדרבה, הוא היה בריא וחזק, וגם לא היתה לו צהבת ב"ה.

(אמנם, סבל מ"אדמת הסוביטית" ברם, הוא לא היה היחיד שסבל מרוסיה האדומה, אתו יחד סבלו מאות מיליונים...)

בעית הבריאות בנדון זה היתה בכך שדאגו ביותר לבריאות של הרך.

בזמן הראשון היתה באה אחות, לא מוזמנת, מטעם "אם וילד" די תכופות לבדוק אותו, (ובשבילנו זה היה תכוף מדי...)

רק אחרי חודש, בערך, כשהפסיקה לבקר אותו, הצלחנו בס"ד רבה לארגן ברית מילה במעמד כזה:

המוהל הגיע אלינו ממוסקבה (מרחק 200 ק"מ בערך) באישון לילה.

ביום היה ב"מעצר בית", כלומר פחד להסתובב ברחוב העיר שלא יזיקו לו "עינא בישא" - העינים הבולשות של סוכני נ.ק.וו.ד ששרצו בכל מקום.

הוא לא בא אפילו להתפלל במנין שלנו.

חשש מפיטפוט

את אחות הרך, שהיתה אז בת חמש נאלצנו להעביר מהבית למקום אחר, מחשש שמא תפטפט לחברותיה הלא יהודיות (כי חברות יהודיות לא היו לה, לצערנו הגדול) על מה שמתרחש בבית.

היום היא, תודה לקל, בוגרת "בית יעקב", נשואה לבעל שתורתו אומנותו. יד ההשגחה.

מנין היה לנו ב"ה בברית, אך מצומצם - עשרה ולא יותר. לא מפני שהיתה בעיה למצוא משתתפים. להיפך, היו רבים שחפצו מאד להשתתף בשמחה זו.

לא אשכח אף פעם את התמונה העצובה מאד, שיהודי זקן התחנן לפני בעיניים מלאות דמעות, שארשה לו להכנס הביתה ולו אפילו רק לעמוד ליד הדלת, כי לצערו הרב, כבר עשרות בשנים, שלא זכה להשתתף במעמד כזה. אלא שלא מצאנו בעירנו, בת אוכלוסיה של חצי מיליון, יותר אנשים אשר היה אפשר לסמוך עליהם, שלא יגלו את הדבר.

יצויין, שבברית המועצות היתה נחשבת "ברית" לעבירה פלילית של כפיה דתית, באשר הרך לא הסכים לזה, ואין בכוחו להתנגד...

ובכלל, הילדים אינם רכושם הפרטי של ההורים אלא רכוש המדינה. התפקיד של ההורים הוא לגדלם ולחנכם שיהיו אזרחים טובים, ובבא הזמן יוכלו לשרת את העם. ואם ההורים אינם מסוגלים למלא את התפקיד הזה כראוי, מאפשר החוק לקחת מהם את הילדים ולמסור אותם למוסדותיהם.

לצערנו היו מקרים, שהעבירו את הילדים למוסד ואת ההורים ל...בית הסוהר או ל...בית משוגעים.

בכל זאת, למרות כל הפחד, היינו מאושרים מאד, שהיתה לנו האפשרות להכניסו בס"ד בבריתו של אאע"ה, כי לצערינו הרב היו אז בבריה"מ איזורים ענקיים, בהם לא היה כלל שוחט או מוהל, וא"א היה לחשוב אפילו על דברים כאלו. לכן ידענו היטב להעריך את האושר הגדול אליו זכינו בחסדיו הגדולים של השי"ת.

כוונות מיוחדות בברכת שהחיינו

ואכן, כאשר ברכתי ברכת "שהחיינו" היו לי כוונות מיוחדות, מה שאין, לפענ"ד, לאף אחד כאן בארץ.

אבקש לא לחשוד בי, שכוונתי ליחודים מעלות ודרגות וכדו' אלא פשוט מאד:

שמחנו שהבן **נולד לנו אחרי הבת ולא להיפך,** וגם שהברית בוצע ב"ה ע"י **מוהל ולא ע"י מנתח.**

סביר להניח שהדבר לא מובן לכם, קוראים יקרים! ובכן נשתדל לפרש בס"ד.

כאשר נתבשרתי, שהשי"ת פקד את רעייתי ע"ה היתה שמחתנו, אין לשער ואין לתאר. אולם יחד עם זאת היתה שמחתנו הגדולה מהולה בצער לא פחות. כי תיכף התחילה לכרסם במוחנו מחשבה נוראה - מה נעשה אם יוולד לנו בן?

כלומר איך נכניס אותו לבריתו של אאע"ה? כי אפילו שוחט לא היה בכל חבל יקוטיה, ששטחו יותר גדול מאנגליה, צרפת איטליה וספרד ביחד, מכל שכן מוהל. אלא מה, המוצא היחיד הוא לנסוע למוסקבה, שם כן היה אפשר למצא מוהל במחתרת, ברם דבר כזה היה לגמרי לא פשוט.

קודם כל, זה היה קצת רחוק.

כדי שיהיה לכם, קוראים יקרים, מושג על איזה מרחק מדובר, נוסיף לידיעתכם, כי כאשר סוף סוף זכינו בע"ה לצאת מעמק הבכא, טסנו 5 שעות עד מסילת ברזל, ואח"כ כאשר **הצלחנו** לעלות על הרכבת, נסענו ברכבת מהירה שבע יממות רצופות עד שהגענו למוסקבה.

ובכן, האם אפשר לעבור נסיעה כזאת עם תינוק רך? ומי בכלל היה יכול לחשוב על נסיעה, בזמן שהיינו מוגבלי תנועה. פירוש הדבר, היה אסור לנו לזוז ממקום מגורנו.

ובכן, לא היתה שום אחיזה למחשבה על ביצוע ברית.

הדבר הזה לא נתן לנו מנוחה יומם ולילה. כיון שלא מצאנו שום פתרון לבעיה הכאובה הזאת.

נקטנו את המוצא היחיד - צעקנו אל אבינו הרחמן שבשמים: רבונו של עולם, אנא, חוסה נא עלינו ברחמיך הרבים וחלצנו מן המיצר! וכשהגיע הזמן ונוכחנו שהשומע קול בכיות שם את דמעותינו בנאדו ונולדה לנו **בת** בשעטו"מ **ולא בן**, אין לשער ואין לתאר את שמחתנו.

קוראים יקרים! הנשמע כדבר הזה!?!? שיצעקו אל ה', אנא ה' הושיעה נא שהילד הראשון לא יהיה חלילה בן?

עכשיו כבר ברורה לכם כוונתי בשהחיינו!

הדבר השני, לו פיללנו והתכוונו בברכת שהחיינו, שיהיה מוהל ולא מנתח.

כפי שנודע לנו לאחר זמן רב, היו אתנו יחד הורים, שאע"פ שלא היו דתיים, לא יכלו להסכים שבניהם יהיו ערלים.

ברם, הם לא צעקו אל ה' ופתרו את הבעיה באופן אחר.

נדברו עם מנתח, ובעד שלמונים שהיו ראויים להתכבד, ערך להם "ברית" בבית.

להגיד שהמילה היתה בסדר אי אפשר, בגלל שהמנתח לא ידע אפילו הלכה אחת, באשר... היה נכרי...

קוראים יקרים! השורות האלו מעלות אצלכם, ללא ספק, חיוך. אולם, אם נתבונן, אפשר למצוא בזה מסירות נפש גדולה בבחינת "מה לך יוצא ליהרג, על שמלתי את בני" (מכילתא שהובאה ברמב"ן על הפסוק שמות כ' ו.) כי אכן היו להם אח"כ צרות צרורות מהמשטרה החשאית לאחר ה"מבצע" הזה.

איננו יודעים איך ענינים כאלו נערכים בשמים.

לחוש חסדי ה'

ברצוני לציין, שאינני יכול לדעת למה מתכוון האבא המאושר בברכתו "שהחיינו" במעמד הברית בימינו, שאין שום בעיות לערוך ברית כראוי.

מה שאני כן מתאר לעצמי שבודאי לא מה שאני הקטן חשתי.

לי, כמובן קל יותר להעריך כראוי את הכרת הטוב למכלכל חיים בחסד, על חסדיו העצומים, מהם אנו נהנים על כל צעד ושעל. מאנשים שנולדו ב"ה כאן בארץ, ולא היו, ונקווה שלא יהיו, אף פעם בארצות המצוקה.

ולכאורה, אולי רק אלו שחיו את זה וה' הרחמן עזר להם, חייבים להעריך זאת? ואילו אנשים שלא חוו כמוני את ה"שהחיינו", פטורים הם מלחוש את מה שחשתי אני? מחשבות כאלו בטעות יסודן. לפי ההנחה של הגאון ר' שמואל גומינר זצ"ל על המאמר, "ואני ברוב חסדך אבא ביתך" בספרו "עולת תמיד" דף ט"ו, וז"ל:

והנה, אדם שהיה חולה ר"ל ולא היה יכול ללכת לביהכ"נ, בודאי מצטער מאד על שחסרה לו תפלה בצבור, עניית איש"ר, קדושה, ברכו, ועוד ועוד. ונפשו תערוג ורוחו תכלה שיזכהו השי"ת לשוב לאיתנו וילך שוב לביכ"נ לקיים מצוות אלו.

וכשנתרפא בעזהשי"ת וחוזר ללכת לביהכנ"ס, מתמלא שמחה וגיל, על שזכה שוב לשרת את פני המלך הקדוש בביתו. ובהכנסו לביהכ"נ מכיר ומרגיש באמת גודל החסד שעשה עמו הקב"ה ואומר בפה מלא ובהתרגשות עצומה "ואני ברוב חסדך אבא ביתך" וכו' וכו'.

ומוסיף הגאון הנ"ל - זה לימוד לאדם הבריא. "וכי הוא גרוע חס וחלילה מלהכיר ולהרגיש חסדי השי"ת **בגלל שלא חלה ולא סבל!!!**

"להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות"

כאלו מקריבו למולך

מרן החפץ חיים זצ"ל, אמר כל מי שמוסר את ילדו לבית ספר קומוניסטי כאילו הקריבו למולך.

רעיון זה החריד אותנו ולא נתן לנו מרגוע. הזמן מתקרב, ועוד מעט נאלץ למסרו לביה"ס רוסי. אמנם זה היה אונס גמור, אך צריך לשים לב, שהרשימה הגדולה של "על חטא" מתחילה דווקא ב"על חטא שחטאנו לפניך באונס"...

רעייתי ע"ה ואבדלח"ט אני חשבנו לעצמנו, שאם לא נוכל לחנכו ברוח התורה והמסורה - למה לנו חיים!!!

השומע קול בכיות יודע כמה דמעות היזלתי על משכבי בלילות. ועם זאת לא נפלתי לזרועות היאוש. לבי היה מלא בטחון באלקים, וידעתי שלא לעולם חושך, עוד נזכה אי"ה לעלות לארצנו ושם יצמח לת"ח, בס"ד.

בהרגשה זו חיינו בתוך התופת ההיא. איך זה יהיה, לא ידעתי, כי הסיכויים להיחלץ מן המיצר, בדרך הטבע, היו קלושים מאד, אבל בכל זאת הייתי בטוח, שזה יהיה, בבחינת "ותתצב אחותו מרחוק לדעת מה יעשה לו" (שמות ב',) ומפרש האלשי"ך, שמרים הנביאה ידעה בוודאות שמשה יינצל, אלא לא ידעה באיזה אופן, ולכן צפתה לראות איזה נס יעשה עמו הקב"ה.

לכאורה איזה משל זה? למרים הנביאה היה על מה לסמוך, אע"פ שהיתה אז רק בת חמש, אולם כבר הספיקה להיות מתנבאה "עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל" (סוטה י"ג).

אך על מה אני, הדל שבדלים, יכולתי לסמוך!?!?

בגמרא במס' ב"ק נ. נאמר: "מעשה בבתו של נחוניא חופר שיחין (לעולי רגלים שיהיה להם מה לשתות) שנפלה לבור הגדול. באו והודיעו לר' חנינא בן דוסא. שעה ראשונה אמר להם שלו' שניה אמר שלו', שלישית אמר להם עלתה. אמרו לו וכי נביא אתה? אמר להם לא נביא אנכי ולא בן נביא, אלא דבר שהצדיק מתעסק בו יכשל זרעו!?!?"

אני הקטן, אמנם רחוק מלהיות צדיק, ברם, "דבר שהתעסק בו יכשל בו זרעו"! התקיים אצלי.

סכנת נפשות?

ארשה לעצמי הפעם לחרוג ממסגרת הצניעות ולהוסיף לידיעתכם, קוראים יקרים, פרט קטן - שלימדתי את ילדי ישראל יהדות, למרות שזה היה כרוך בסכנת נפשות. וכאשר נאלצתי להפסיק, לא נחתי ולא שקטתי עד שמצאתי ממלא מקום ושלמתי לו שכר לימוד מכיסי, למרות שפרנסתי לא היתה מצויה ברווח. ועל סמך זה אמרתי לעצמי בבטחון מלא, שאזכה אי"ה, שבני עוד יהיה תלמיד חכם.

ואכן, כמו שהבטחון בה' לא הכזיב אף פעם, כמו"כ ארע אף בפעם הזאת. בני יחי' התחיל ללמוד תורה בגיל 5, וב"ה ממשיך ללמוד וללמד בס"ד בהצלחה רבה.

והרך אחר כך...

היו גם רגעים של "אושר"

בתקופת הצהרתו: אני אלמד אי"ה רק בארצנו הקדושה

ואכן הבוטח בה' חסד יסובבנהו - ביום חתונתו (בירושלים)

ביום שמחת לבו

עוד משהו על בטחון:

על אף החיים הקשים ועל אף התנאים התת אנושיים בהם גרנו, כאשר היינו בירכתי הצפון, בכל זאת הייתי מאושר בזה שגדלתי וחונכתי ב"ה על יסודות התורה. ממנה שאבתי את האמונה והבטחון בה' בכל המצרים, והודות לזה הצלחתי בע"ה לא רק להחזיק מעמד, אלא גם לתמוך בברכיים כושלות, שהיו ביאוש ודכאון.

עודדתי אותם בתקוה, שעוד יבוא יום ונספר על כל הקורות האלו בארץ ישראל.

לא אתבייש לגלות לכם, קוראים יקרים, שהסתכלו עלי במבטי חמלה, כלומר איזה מסכן הוא זה, כנראה שהמצב הנורא כבר השפיע עליו, עד כדי כך שדעתו כבר משובשת, ר"ל.

איך אפשר אפילו להעלות על הדעת דמיונות כאלו, בזמן שאנו חולמים רק על חיים נורמליים, כלומר: לחיות במקום שיש יום ולילה, ולא רק יום או רק לילה במשך שלשה חדשים.

בזמן שאצלנו אפילו ביקתה היא דמיון - רק לא יורטה, שכל פעם אחרי סופת שלג ישנה סכנה להישאר "קבורים" חיים תחת השלג, (כמו שקראתם כבר במאמר מיוחד על זה). ואם אצלנו זה חלום לאכול לחם לשובע, לטעום טעם חלב, ביצים, ירקות, פירות, הכיצד חי אדם באשליות כאלו - להיות בארץ ישראל? האם הוא נורמלי?

מובן, שאם אין תורה, ממילא אין אמונה ובטחון, ואי אפשר לחשוב אחרת, ולכן מסכנים כאלו מתוסכלים ומדוכאים. ברם מי שאומר כל יום הי"ג עיקרים, בהם כתוב "אני מאמין באמונה שלימה שכל דברי נביאים אמת", סמוך ובטוח בדברי הנביא ירמיהו: **"ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו". (ירמיה י"ז ז')**

ואכן, מן המיצר קראתי קה ענני במרחב קה" (תהלים קי"ח ה').

הבטחון בה׳ אצל נשי הדור הקודם

ובסיום, ״פרט קטן״ על אמונה ובטחון בה׳ מאשתי ע״ה שהיתה בוגרת גימנסיה ליטאית ולא חניכת ״בית־יעקב״.

רבים מידידנו בעיר טולה הציעו לנו לעבור לעיר וילנה. זאת תוך התחשבות בשאיפתינו לעלות ארצה. בנימוק שבוילנה נמצאים משרדי שרותי ההגירה לחו״ל.

לאחר הבעת תודה על דאגתם עבורנו, המשיכה רעייתי ע״ה ואמרה האם אנחנו צריכים לעזור לקב״ה? אם חפץ השי״ת לסייע לנו לעלות ארצה, הרי שאינו זקוק שנעבור לוילנה.

וכאן הוסיפה בנימת תוכחה מי שחושב שאפשר ליטול את הגורל בידים, צריך להגר אך אנו שמים מבטחנו באבינו שבשמים שיכול הכל, ולא זקוקים אנו שוב למקל נדודים.

ישועת ה׳ כהרף עין, אכן נראו הדברים במבחן המציאות.

לאחר זמן קצר זכינו בעזהשי״ת ברשיון המיוחל.

ואחינו לצרה, ה״חברהמאנים״ שהגרו לוילנא נותרו מאחורי מסך הברזל לזמן ניכר. מהם קבלנו מכתבים מלאי יאוש ודכאון.

אולם הקב״ה ברוב רחמיו על כל מעשיו ריחם גם עליהם וסוף סוף עלו גם הם ארצה.

בעית השגת חלות לשבת

לחם לא לאכול

היו זמנים כאשר מספיק לחם היה אותיות חלום...

לאחר השיחרור, כשגרנו במרכז, היה כבר לחם מספיק, אולם, לצערנו, לא לאכול. כלומר, חוץ מלחם רגיל, היו חלות נחמדות למראה, אבל לא טובות למאכל, באשר היו משוחות בשומן.

התעוררה הבעיה, חלות לשבת מנין?

קמח לא היה למכירה, ואם אפילו היה, היכן אפשר לאפות? (על תנורי אפיה עוד לא חלמו?)

למזלי, היתה לי דריסת רגל בבית חרושת של לחם, באשר עסקתי בהפצת כרטיסים (בכדי לא לעבוד בשבת) ולכן היה לי רשיון מיוחד להכנס לכל בתי החרושת, (זה נושא בפני עצמו), כולל נשק.

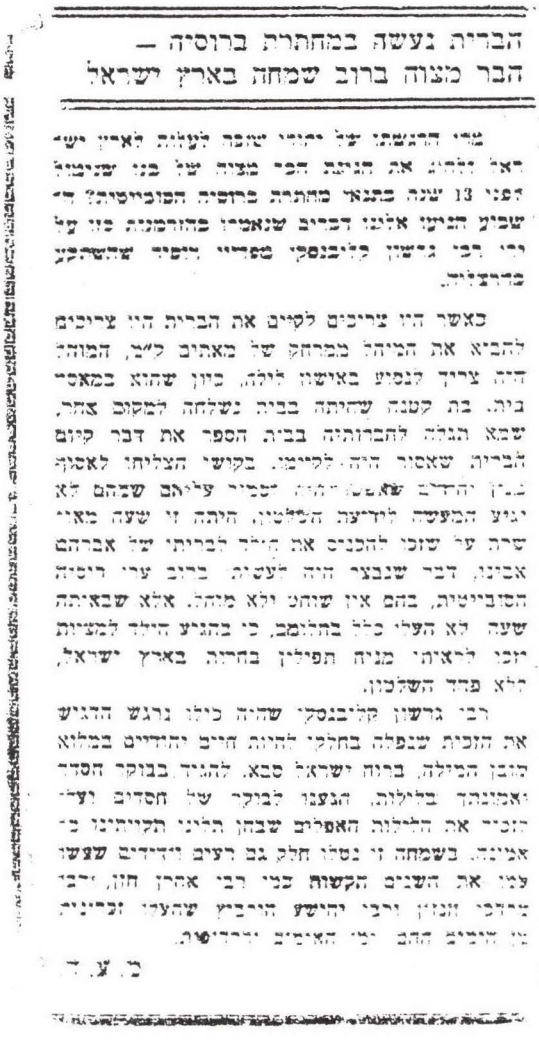
יצויין, שברוסיה היה הכל מרוכז, ולא היו מאפיות פרטיות.

פניתי ללבורנטית של בית החרושת של לחם, בבקשה להגיד לי באיזה לחם לבן אין שומן? הכלל של "כבדהו וחשדהו" היה מקובל מאד בבריה"מ, והחשדהו הרבה יותר מה"כבדהו"... לכן שאלה אותי תיכף, איזה ענין יש לי בזה? הסברתי לה, ש... חמותי סובלת מאד מלחץ דם גבוה ל"ע ולכן ביקשה אותי לברר איזה לחם כן תוכל לאכול. היא אמרה לי להרגיע אותה, שיכולה לאכול כמעט כל לחם לבן, באשר יש שם מעט מאד... כאשר ראתה שאני בכל זאת לא נרתע מבקשתי והבינה שטרחתה לא תהיה בחינם... הפכה את כל הניירות ומצאה, שיש לחם לבן המורכב רק מקמח ומים, והוא נקרא, תתפלאו לקרא - חאלא.

שמחתי על הידיעה כמוצא שלל רב, עכשיו יהיו אי"ה חלות לשבת "מהודרות".

ברם בלי בעיות לא הולך שום דבר, בפרט בבריה"מ - היות שהחלות האלו זולות יותר, ממילא חוטפים אותן יותר, והייתי נאלץ לכתת את רגלי לא מעט עד שהשגתי בע"ה אי שם את החלות לשבת.

בסיפור הזה נזכרתי, כשזכיתי לעבור בע"ה לבני ברק וראיתי ביום השישי הראשון שאנשים נגשים לקרטונים עם חלות נהדרות, מגביהים אותם, מסתכלים עליהם וזורקים בחזרה לקרטון. העניין לא היה מובן לי, הלא בעיר התורה כמעט כולם יודעים שקונים בהגבהה... אז למה מחזירים אותן לקרטון? אח"כ הוברר לי, שלא חשבו לקנות אותן אם אין עליהן התוית הרצויה...

הבריה נעשה במחתרת ברוסיה —
הבר מצוה ברוב שמחה בארץ ישראל

פרק כ"ו

יסורי היציאה

- ידעו את האמת
- יש תקוה
- לא למהר
- כף זכות
- עליכם לוותר על האזרחות
- חזיונות
- התנצלות
- השגרירות סגורה ומסוגרת

ידעו את האמת

כל הפותח פתח לחברו נפשו חייב לו (שמ"ר ד').

מרגיש אני צורך נפשי עז להכיר טובה לאחי הגדול ר' ישעיה הי"ו ולגיסי ר' צבי הגר הי"ו היקרים לי מאוד שנאבקו בכל כחם ונפשם למען משפחתנו, כדי לפתוח פתח במסך הברזל, שנזכה ונעלה אל ארצנו הקדושה.

במשך כשלושים שנה שבהן לא התראינו, נשמר הקשר באמצעות מכתבי עידוד וברכה ששלחו.

אמנם מסך הברזל הפריד בינינו גיאוגרפית, אך תחושה של "עמו אנכי בצרה" ושל קירבה רבה היתה בינינו.

וכך כתבה לנו אחותי היקרה חסיה רחל תחי': "מה ששלושים שנה לא היה, יבוא בפתע ביום אחד אי"ה".

ואכן קבלנו פתאום "דרישה" לאחוד המשפחה. נמסר לנו, כי אין שום בעיות לעלות ארצה בס"ד. אך כל זה רק... מצד אחד - מצד המשפחה.

מצדנו נשאר עוד "משהו" לסדר - "רק" לקבל היתר יציאה מבריה"מ.

ראש ממשלת בריה"מ דאז, קאסיגין, השיב פעם במסיבת עיתונאים בחו"ל על השאלה: "מדוע לא מרשים להגר לחו"ל"?

אנו מרשים לכל אחד ואחד שרק רוצה, אך אף אחד לא רוצה!!!"

מבחינה מסויימת צדק, כי הפחד התגבר על הרצון.

למעשה, עצם הגשת הבקשה ליציאה לחו"ל היתה ממש סטירת לחי מצלצלת לשלטון שבבריה"מ - רוצים לעזוב מקום עדנה כזה ולעבור לאיזו מדינה קפיטליסטית, בה חיים טוב רק קומץ בורגנים, אבל האוכלוסיה המסכנה כמעט גוועת ברעב... אפשר לפרש רצון כזה כבגידה במולדת!

לפי ההגיון היו צריכים לדון את מגיש הבקשה הזאת לכף שטות ולהיפטר מהר מאדם לא נורמלי כזה. ברם, הבעיה היא שהם ידעו את האמת.

מסופר על אחד מה"צארים" (מלכים) בשם ניקולאי שהיה טיפש גדול, והאוכלוסיה ציינה זאת די תכופות. המשטרה הזהירה שכל המתבטא

"ניקולאי טיפש", ייענש בעונש חמור.

פעם שמע בלש אדם שחוזר ואומר "ניקולאי טפש, ניקולאי טיפש. מיד ניגש אליו ולקחו למשטרה. על שאלת הקצין "האם לא ידוע לך על העונש הגדול שמצפה לך על התבטאויותיך הטפשיות"?

"אינני יודע מה רוצים ממני, יש לי שכן טפש ששמו ניקולאי ואליו התכוונתו", הצטדק החשוד.

"אל תספר לי סיפורים", צעק עליו הקצין, "אני יודע בדיוק איזה ניקולאי טפש"...

יש תקוה

נשוב לעניין. אם חסרות היו לי בעיות, נתוספה לי עתה עוד אחת - התלבטות, ועוד איזו. מה לעשות? האם לא להגיש בקשה להיתר יציאה מבריה"מ - כלומר להישאר שם??? ח"ו! לא! לא! אינני מסכים בשום פנים ואופן!

ונקודה נוספת - שאלו את הבן יקיר שלי יחי' שהיה אז בגיל ארבע: "לייבאלע! באיזה בית ספר אתה תלמד כאן"?

"בשום בית ספר כאן. אני אלמד אי"ה בארץ ישראל"! הצהיר חד וחלק...

נו, ואם לא אגיש בקשה, אז אגרום, שיהיה ח"ו, שקרן...

מאידך, כמעט שאין סיכוי שנקבל תשובה חיובית, אם האמא ע"ה, קבלה תשובה שלילית על בקשתה לפני פטירתה.

אז מה עושים? רבונו של עולם!

פתאום שמעתי קול פנימי מדבר אלי ואומר: מה אתך? מה קרה לך? הלא עד היום היית פחות או יותר... עברת בחיים מנהרה כה ארוכה, ועכשיו כאשר אתה כבר בקצה המנהרה ומתגלה כבר קצת אור, אתה מאבד את עשתונותיך? ומה עם הבטחון בכל יכול יתי"ש? רואים עליך, שאתה ממש עם הארץ בתורת הבטחון תתבייש לך!

הבטחון הוא כאשר אין פרנסה חלילה ולא נראית באופק, ובכל זאת בוטחים ב"**מאין** יבוא עזרי", כלומר מאפס תבוא העזרה, כי הלא עזרי מעם ה', והוא עושה שמים וארץ - יש מאין, על בוטח כזה אמר דוד המלך ע"ה "הבוטח בה' חסד יסובבנו" (תהלים ל"ב).

לאחר ששמעתי בקרבי את הדברים האלה, הודיתי להי"ת שאף אחד, חוץ ממני, לא שמע את הקול הנ"ל. כי קצת לא נעים שיחזיקו אותי לעם הארץ... ותירוץ, שלא היו לי ברוסיה ספרי מוסר, לא יעזור פה. באשר קיבלתי כל כך הרבה שיעורים מוחשיים בנושא הבטחון מאת הקב"ה בכבודו ובעצמו. ובכן, שנסתי מתני והגעתי לפקידת ההגירה.

באתי לקבל אינפורמציה. רק אינפורמציה, מה צריך לפעול מצדי, אם

אני, אולי, ארצה לנסוע אל משפחתי בחו״ל? פניתי בשאלה אל הפקידה.

״המ... לחו״ל? לאן?״

״לישראל״!

״מה??? לישראל?!?!״

פליאתה היתה מובנת לי, באשר התקשורת הסובייטית לא הפסיקה לפעור פיה כל יום על ארץ זו, שהיא מסוכנת, ולמרות שהיא קטנה, בכל זאת מהווה סכנה לשלום העולם!

סיפרתי לה, שהאבא ז״ל עם כל המשפחה ניספו בשואה והאמא ע״ה קבורה בסיביר, ונשארו לי בישראל אח ואחות, אתם לא התראתי כשלושים שנה, ולכן ברצוני להגיש בקשה להתאחד אתם במסגרת איחוד המשפחה המקובל מאד בבריה״מ.

אם דברי השפיעו עליה אינני בטוח, בכל אופן היתה אדיבה מאד ואמרה לי להמציא תעודת אופי מוועד הרחוב, מוועד העובדים וממקום העבודה ו־12 תמונות.

כמה??? 12!

אוי ואבוי! מי יודע בכמה מקומות לא רצויים תימצא התמונה שלי.

תעודות מוועד הרחוב ומוועד העובדים לא הדאיגו אותי, כי הוואדקה תענה את הכל. ברם, מה עושים עם מקום העבודה?

ואם המנהל לא יסכים לתת לי תעודת אופי, מה אעשה? שאלתי אותה.

הוא חייב לתת לך לפי החוק! ענתה.

אתם יודעים, אבל לא הוא, המשכתי.

אם יסרב תצלצל אלי, היתה התשובה.

וכך היה.

לא למהר

מהוועדים קבלתי בקלות לפי הנ״ל. בנוגע ל״חברי״ המנהל, לא הבין בהתחלה על מה אני שח. וכשהבין מה מטרת בקשתי, הבנתי ממבטו עלי, שלא תיאר לעצמו שאני מסוגל להיות חוצפן כזה.

אחר כך אמר לי שהוא צריך ״לטפל״ בענין.

כש״הטיפול״ ארך יותר מדי זמן חכיתי לו בכניסה למקום עבודתי, עד ש״תפסתי״ אותו. אך הוא לא דיבר אתי כמעט, רק אמר: ״אין מה למהר עם תעודת האופי, כי בין כך ובין כך לא תקבל היתר יציאה לחו״ל״.

במקום להתווכח אתו העדפתי לצלצל למשרד ההגירה, כפי שהורו לי.

אחרי כמה דקות הזמין אותי המנהל להיכנס אליו מיד, נתן לי גליון נייר ואמר, תכתוב מה שדרוש לך ואני אחתום...

אבל זה תפקיד מאד קשה בשבילי (לכתוב תעודת אופי על עצמי), סירבתי.

אין דבר! אמרתי לך, מה שתכתוב אני אחתום.

בלית ברירה כתבתי כמה מילים, והגשתי לו לחתימה. אך הוא לא מיהר לחתום, חשב וחשב. הרגשתי לא נעים ולכן שאלתי אותו האם כתבתי יותר מדי. הלא כמעט שלא כתבתי שום דבר, התחלתי להצטדק.

בזה הענין! כתבת פחות מדי, ענה לי בנימה חברותית, והוסיף כהנה וכהנה. בהזדמנות זאת הביע סיפוקו הרב, כשפניו זוהרות, מהמצב הקיים. ״תראה איזה חופש שורר עכשיו״. בתקופת סטאלין, היתה התשובה על בקשתך לא אחרת רק כדור בראש... הנה לכם מושג של עבד על חופש.

הגשתי בס״ד כל המסמכים וחיכיתי לתשובה. לא ארך זמן רב, והתשובה הגיעה. נאלצתי להתאזר בסבלנות כדי לדעת איזו תשובה, משום שקיבלתי אותה ע״י הדואר ביום שבת. סקרנותי לא גדלה כל כך, כי הייתי כמעט בטוח שהיא שלילית, באשר זה היה בשבת ״חזון״ - בזמן שריע מזליה. האם יכול להיות שאקבל בשורה טובה כזאת - שהתגשם החזון שלי?

וכן גם, הענין של היתר יציאה היה כמו טסט אצלנו.

שמעתי ממכר שלי "מחר אני צריך שוב ללכת לטסט".

שאלתי אותו, סליחה, כמה פעמים כבר נכשלת?.

התשובה "מחר **תהיה** הפעם השמינית..."

במוצש"ק נוכחתי לדעת שנחשתי נכון. התשובה היתה כמו שחשבתי. אולם לא התעצלתי והגשתי שוב בקשה, הלא אני ב"ה בן לעם קשה עורף. וחוץ מזה שמעתי שאנשי שלומנו מקבלים טיפין טיפין היתרי יציאה, כי טיפוסים כאלה נחשבים, תודה לקל, כ"פערסאנא נאן גראטא) (אנשים בלתי רצויים) והשלטונות מעונינים דוקא להיפטר מהם.

כף זכות

הפעם התמהמה התשובה לבוא, ואני ראיתי בזה דווקא סימן לא רע. כי משיח צדקנו הרהרתי בדרך צחות, גם כן מתמהמה, ואנו בטוחים כי בוא יבוא ויביא לנו את "הגאולה" השלמה בב"א.

יום אחד הוזמנו אני ורעייתי ע"ה לפקידת ההגירה. חשבתי שהוזמנו בענין תיקון מסמכים מסויימים. אולם כשהגענו אליה, הגישה לנו למלא טופס לשגרירות האוסטרית, בענין טרנזיט.

לבה הגויי לא הניח לה לבשר לנו בשורה משמחת כזו, שכמותה עוד לא היתה לנו בחיים - שהגיע בס"ד האישור המבוקש, עליו חלמנו עשרות שנים.

בעצם, לא יפה מצדי. "הוי דן את כל האדם לכף זכות", אם כן אפשר להניח שחשבה אותנו לחכמים, "ודי לחכימא ברמיזא" (מדרש שמואל כ"ב ט"ו?) ובאמת היה בכחו של הרמז למלא אותי כל כולי באושר ובשמחה כזאת, שהייתי נאלץ לעבוד קשה על עצמי, שלא תתפרץ ממני ברכת הודאה ל' הודו לה' כי טוב וכו' שהחיינו וכו' וברכת הטוב והמטיב בשם ומלכות ולכבול את הרגליים, שלא יתחילו לרקוד באופן ספונטני. "והיא שעמדה, והיא שעמדה" וכו' וכו' והקב"ה מצילנו מ־י־ד־ם.

הוי! איזו עבודה קשה היא - לבלום את עצמי...

אולם אחרי כמה דקות "שחררה" אותי הפקידה מה"עמלי" הזה, בהוסיפה, שלרוע מזלנו יצא עכשיו חוק חדש - כי כל מי שיוצא מבריה"מ, מאבד מיד את האזרחות הסובייטית. (קודם היה עוד נחשב לאזרח סובייטי במשך שנתיים).

עליכם לוותר על האזרחות.

שוב נאלצתי להיהפך לשְחקן (כי בינתיים עוד לא עזבתי את בריה"מ).

"רגע! רגע! ומה נעשה אם כאשר נגיע לשם לא נהיה מרוצים מכל מיני סיבות, כי סוף כל סוף אנחנו לא רגילים למשטר קפיטליסטי.. האם נוכל לחזור בלי בעיות"?

"אה! זה לגמרי לא פשוט. במקרה כזה תצטרכו להגיש בקשה לאישור כניסה. ושאלה גדולה אם ירשו לכם..." היתה התשובה.

"אוי! זו בעיה רצינית ביותר..." המשכתי, בשימי ידי על המצח.

"נו, תחליט"! אמרה היא.

"קל להגיד 'תחליט'", אמרתי אני.

דומיה, כמה רגעים.

נו! פקעה אצלה הסבלנות.

"מה לעשות? אין לי ברירה, אני "נאלץ" לוותר על האזרחות", השבתי לה בדאגה לבאות.

"אז תחתום"! הושיטה לי את הטופס.

אך חתמתי, חטפה ממני את הטופס והצהירה": "עכשיו רואים ממש שאתם אויבי ברית המועצות"!!!

אוי ואבוי! מי יודע אם אין פה איזה מארב, כי קונצים כאלו עשו עם יהודי פולין ובגללם הוגלו לסיביר. מי יודע אם לא טמנו לי פה פח ואני נלכדתי בו, בעוונותי הרבים. מה יהיה עכשיו? כעת אינני בכלל אזרח. את האזרחות הסובייטית איבדתי במו ידי, ואזרחות ישראלית עוד כל כך רחוקה ממני. נעשה לי חושך בעיניים.

ומה אני רואה?

חזיונות

קרנות משא מיוחדות לבהמות, צליל שקשוק אופני הרכבת: סיביר, סיביר, סיביר, סיביר, סיביר. ה"מלון" בספינה שבורה, יורטות, קבורים חיים, קפואים מקור, הלילה הארוך, סופות השלג, אמירת וידוי בעת סופה בגלל אובדן הכיוון, ועוד רעב. ברם האם עכשיו הזמן לראות חזיונות!?!? התעוררתי מהחלום השחור משחור ונקטתי באסטרטגיה הצבאית - ההתקפה היא ההגנה הטובה ביותר.

"מה את אמרת? מה את אמרת!?!?" התחלתי לצעוק עליה.

"לידיעתך, יש לי הזכות המלאה להיות אויב ברית המועצות! כי ברית המועצות הרסה לי את חיי, גזלה ממני את השנים הכי טובות בחיים - שנות הנעורים, בהן חייתי בסיביר בתת תנאים ונשארתי נכה רוחני.

והכל בגלל מה!? תגידי לי, אני דורש!!!" ברם, מכיון שיחד עם זאת נשארתי ב"ה בחיים המשכתי: "כי ברית המועצות הרחיקה אותי הרחק הרחק מן הנאצים ומן המלחמה, לכן מוכן אני למחול ולסלוח ובזה לחסל את החשבונות. אבל לשמוע "מחמאה" כזאת אך ורק בגלל שרצוני עז להתאחד עם משפחתי, לא יכולתי אפילו להעלות על הדעת".

לאחר שגמרתי את "נאומי" הסוער, הבחנתי בסומק שעלה על פניה, כנראה מרוב התרגזות.

היה לי הרושם, שתחזיר לי תיכף תשובה בצעקות כמו: "איך אתה, אדם קטן, העזת לצעוק על פקידה בכירה בבריה"מ? עתה תקבל מאתנו "שיעור" כזה שתבין כבר טוב טוב, איך צריך להיות היחס של עבד אל אדוניו".

נכון, אני מכיר, אני עבד.

אולם לא לעבדים כמותכם...

אלא עבד לאדון עולם - מלך מלכי המלכים הקב"ה, ש"כל הגויים כאין נגדו, מאפס ותהו נחשבו לו" (ישעיהו מ' י"ז) כולל "מעצמות" כברית המועצות שלכם.

ואני מאמין באמונה שלמה בשלשה עשר עיקרים של הרמב"ם, בהם

העיקר הראשון הוא, "אני מאמין באמונה שלמה שהבורא יתברך שמו הוא בורא ומנהיג לכל הברואים והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים". כך שכל דבר, גם הפעוט ביותר בעולם, הוא בהשגחה פרטית, כמו שאמרו חז"ל "אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה" (חולין ז:) אם כן, האם יכול מישהו אפילו לנגוע בי בלי רצונו ית"ש?

אין לי אפילו צל של ספק שהקב"ה לא יעניש אותי על ה"פשע" שרצוני כה עז לעזוב את בריה"מ באשר מגמתי היא לחיות כמו יהודי, במלא מובן המילה, לחנך את ילדי ברוח ישראל סבא, ללמוד, ואם אזכה ואצליח בס"ד, אז גם ללמד תורתנו הקדושה, להקדיש את מרצי וכוחותי רק למעשים טובים. האם בעד זה יתכן עונש מן השמים? להיפך, הבא לטהר מסייעין אותו.

אני מלגלג עליך, פקידה בכירה, ועל אלף כמותך, כולל ה"גדולים" שלך!!!

התנצלות

"אתה, אתה", התחילה הפקידה להתנצל בגמגום, "אתה צריך להבין אותי - מיליוני אנשים חולמים לקבל אזרחות סובייטית, ואתה ויתרת ברגע אחד על דבר גדול כזה.

ובכל זאת, אני מכבדת אתכם ואשתדל לעזור לכם".

(במשך הטיפול היא הוכיחה את עצמה והשתכנעתי בכנות דבריה).

כך נגמר בס"ד ה"קרב" "דוד" ו"גליתי".

כשיצאתי ממנה, יצאה אתי גם השמש מבין העננים השחורים... האושר חזר אלי, תודה לקל, והרגשתי את עצמי מהמאושרים בעולם. אם זה היה באמת ככה, לא יכולתי לבדוק. בכל אופן הייתי מאד מאד מאושר.

וזה ההבדל בין אושר לחכמה. כי מי שמרגיש עצמו מאושר הוא באמת מאושר. אולם מי שמרגיש עצמו חכם גדול, אין לך טפש יותר גדול ממנו...

כדאי לציין, שלמחרת חל אצלי "פיחות" באושר, ולמחרתיים עוד יותר...

על זה כבר מדברים חכמי המוסר, כי בתכונות נפשו של אדם טבועה מדת ההסתגלות. בין לטב ובין למוטב. ולכן התבטא דוד המלך ע"ה "שש אנכי על אמרתך כמוצא (לשון הווה) שלל רב" (תהלים קי"ט קס"ב). היינו, שהשמחה היא רק בשעה שמוצא, ואח"כ היא דועכת קמעא.

השגרירות סגורה ומסוגרת

הנסיעה לשגרירות ישראל

הזמן קצר והמלאכה מרובה. צריך לנסוע לשגרירות הישראלית לסדר עניני חוץ.

נגשתי לנהג מונית, "לאן אתה צריך"? שאל אותי, לרחוב לרמנטוב! "לרחוב ההוא אינני נוסע", קבלתי הצהרה, אינני מבין למה! "לשם אינני נוסע, נקודה".

נגשתי לנהג שני. לאן? לרחוב לרמנטוב!

"אה! מצטער".

"נדבר לענין, אתה לא רוצה את התשלום לפי השעון... אין בעיות".

"מוחל טובות! אינני רוצה לשבת אצל החוקר ולספר כל מילה שאמרת, ובמה התעניינת, ואם שתקת כל הזמן אז יוצא שאינני משתף פעולה עם החוקר. הבנת אותי"?

מה לעשות? לצערי אינני יודע שום רחוב המקביל או הסמוך לרחוב השגרירות.

ניסיתי לנהג שלישי.

אתה פנוי? כן! מותר להכנס? בבקשה, חבר נכבד!

ב"ה, בינתיים הכל בסדר. רק שלא "יזרוק" אותי אח"כ.

"לאן פניך מועדות"?

באיזור רח' לרמנטוב!

שתיקה, כל זמן הנסיעה.

לאחר שעצר, הסביר לי איך להסתובב דרך כמה רחובות כדי להגיע למקום שאני צריך.

סביר להניח, שהנהג היה יהודי...

עמדתי כבר ב"ה ליד השער של שגרירות ישראל. אח! איזו הרגשה נעימה!

פתאום צץ מתחת לאדמה שוטר גברתן.

לאן???

לשגרירות!

"את המסמכים"! ביקש. לאחר שלקח מידי את היתר היציאה, קרא בקול רם את שמי, שם משפחתי, הכתובת וכו' וכו'.

למה דוקא בקול רם? מסתבר, שהיה לו באיזה מקום, בכיסים או על הגוף, מכשיר שקלט ומסר למקום שצריך (או יותר נכון למקום שלא היה צריך).

עברתי ב"ה כבר גם את הגבול הזה. הוי, הלוואי שהייתי כבר מצדו השני של הגבול הרוסי! עברתי את החצר והגעתי לדלת השגרירות. והשגרירות סגורה ומסוגרת, אין יוצא ואין בא.

דפקתי בחזקה, וברגע שפתחו לי הראו לי מיד אצבע על הפה ונתנו לי פיסת נייר ועט. כתבתי.

אזנים לכותל: "אשרי אדם מפחד תמיד".

לאחר שמסרו את הפתק, יצא אלי אדון נכבד וציין על הפתק - גיטין נ"ז. הרגשתי בקרבי קצת לא נוח, כי אני ידעתי את הפסוק רק... מספר משלי, והוא ידע אותו מהגמרא... מאידך גיסא היה לי נעים מאד שמצאתי כאן "תלמיד חכם".

לולא דמסתפינא הייתי אומר שיש לו חברים לא מעט במישור זה...

ניהלנו דו שיח על הנייר ויצאתי משם ברכוש גדול: תפילין, ציצית, מזוזות, אי אלה ספרים, ולהבדיל, מצית מנגן...

הכל לפי הזמנות מאנשים שניצלו את רשותי להיכנס לשגרירות.

כמובן שלא קיפחו בשגרירות גם אותי...

ביציאתי נתקלתי שוב בשוטר. הוא בדק אותי מכף רגל עד ראש, אך תודה לקל, שרק בעינים. אילו היה בודק בידיים, לא הייתי מצליח "להבריח" את הסחורה.

אכן, שלוחי מצוה אינן ניזוקין.

פרק כ"ז

ההכנות ליציאה מעמק הבכא.

- ✯ המשמעות של בגד ללבוש.
- ✯ חיים של שמחה.
- ✯ מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע.
- ✯ הלבוש אכן נהדר ברם, רק... לפורים...
- ✯ "טעות מצערת"
- ✯ האורח המיסתורי.
- ✯ תביעה להצדיק את התואר.
- ✯ האם מי המקוה היו טעימים?.
- ✯ "כי היא מקור הברכה"

המשמעות של בגד ללבוש

"אמרי אנשי: במתא שמאי, בלא מתא תותבאי (שבת קמ"ה:) פירוש, בעירי נודעתי בשמי, אבל בעיר אחרת צריך אני ללבוש בגדים חשובים.

לכן, בהיותי מתכונן לנסוע אי"ה לארץ אחרת, ברור שצריך לחשוב על בגדים חשובים. מה הם בגדים חשובים בארץ? אינני יודע בדיוק, בכל אופן לא אלה שנקראים חשובים בברית המועצות...

בעצם יש לי ב"ה חליפה, שאין להתבייש בה אפילו בארץ, - בהירה, עם משבצות אדומות וקשקושים מקשקושים שונים בתוך המשבצות. אגב, היא תפורה לפי הזמנתי אצל חייט מיוחד. נא לא לחשוד בי, שהזמנתיה בגלל היופי, הזמנתי אותה במיוחד בגלל חשש שעטנז, ולחייט ההוא רחשתי אימון ב-99%

למה לא 100%

קודם כל, 100% אין באף מקום, על אחת כמה וכמה ברוסיה... ובגלל האחוז האחד של הספק מסרתי אחר כך, בבואי לארץ הקודש, את החליפה לבדיקה במעבדה. ואכן, הכל היה בסדר ב"ה. ובכן, בנוגע לחליפה אין בעיות. מה שחסר הוא כובע, עניבה יפה וגם נעליים. דברים אלה קשה להשיג ב"עיירה" כמו טולה (אוכלוסיה בת חצי מיליון) בה אנו גרים. למטרה זו צריך לנסוע למוסקבה. (שלא להיכשל חלילה בלשון הרע על עיר מגורי לשעבר, אני מוצא לחובה לציין, שלא חסרו בה חלילה הלבשה ונעליים, אך אלה התאימו רק לרוסיה...)

לנסיעה זו נאלצתי להקדיש יום שלם. סביר להניח שתחשבו - שמונה שעות נכון. ברם חוץ משעות נוספות לנסיעה - בערך 10 שעות. (כולל נסיעות פנימיות בתוך מוסקבה). קמתי עם עמוד השחר ואחרי כמה שעות הייתי במוסקבה, פני מועדות, כמובן, ל"גום" - סופרמרקט ענק בן 5 קומות, בו מתגאה המסחר של ברית המועצות.

במקום זה חמשת אלפים עובדים (המספר הוא בלי אחריות כי אני לא בדקתי, רק שמעתי. לא מן הנמנע שאם מישהו היה בודק היה מקבל הנחה...)

המקום מלא אנשים תמיד, כי יש בו סחורה רבה - החל מסיכה ועד ארון

עם 3 מ״ר ספרים, יש שם הכל, הכל חוץ מדבר אחד - הדבר שחפצים לקנות (ולא שנאלצים לקנות מחוסר ברירה).

ה״גום״ מקיף ארבעה רחובות מרכזיים, כך שאפשר להכנס אליו מכל ארבע רוחות, להבדיל כמו הבית של אברהם אבינו ע״ה, שהיה פתוח לארבע רוחות העולם כדי שלא יצטרכו האורחים להקיף למצא הפתח. אלא שמבית אאע״ה יצא כל אחד שמח וטוב לב, ומה״גום״ יצאו על פי רוב מאוכזבים וממורמרים.

אני הקטן, לא יצאתי מאוכזב וממורמר. לא משום שמצאתי מיד מה שרציתי, אלא בגלל שידעתי מראש שלא אמצא...

ובכן צריך לנסוע לחנויות שוליות, הרחק ממרכז העיר, שם יש סיכויים למצוא משהו. יש לי כבר ב״ה נסיון איך לחיות בברית המועצות...

כך עשיתי ובע״ה הצלחתי להשיג כובע. ולא סתם - אלא מחו״ל... לא מארה״ב, כמובן, וגם לא ממערב אירופה, אלא ממדינה ידידותית קומוניסטית. בעצם, מה זה חשוב העיקר כתוב ״...made in והמראה... איזה צבע נחמד - אפור בהיר, עם סרט, סליחה, לא היה סרט אלא חבל כזה קלוע עם חוטים בכל צבעי הקשת... במילה אחת, איך מתבטאים פה - כובע... בובה בכל זאת, מחשש של גניבת דעת חלילה, אני מוצא לחובה לציין, כי הכובע היה של קש, בדיוק מתאים למזג האוויר של הארץ.

ב״ה, בעיה אחת נפתרה בס״ד.

עניין הנעליים היה קצת יותר מסובך. עברתי מחנות אחת לשניה, ולא מצאתי. כל הנעליים שהראו לי לא היו לפי טעמי, ואם אני כבר מסכים להנחות, אלו לוחצות ואלו דוקרות...

אז עלה על זכרוני מעשה שהיה בקובנה לפני הגירוש. כאשר הרוסים כבשו את מדינת ליטא ועוד לא הספיקו להלאים את החנויות, נכנס קצין מהצבא האדום לחנות נעליים. החנות היתה ריקה מאנשים אולם מלאה נעליים.

״מעניין מאד, בשביל מה אתה מחזיק חנות מלאה עם קופסאות ריקות״? פונה הקצין אל בעל החנות.

"מה פתאום ריקות? הן כולן מלאות", השיב בעל הבית.

"לא יתכן!!!" ממשיך הקצין, "הראה לי קופסה זו".

"בבקשה"! - אכן מלאה. "וזו?" גם כן מלאה. "מצד זה"! שוב נעליים יפות, ומצד זה כמו כן.

אז נענה הקצין ואמר: "כמה צדקה התעמולה שלנו שטענה, שבמדינות הקפיטליסטיות האוכלוסיה מסכנה ביותר. עובדה, נעליים נהדרות כאלו, ואין אף קונה אחד בחנות. אילו סחורה כזאת היתה אצלנו, היה מזדנב תור של קילומטר...

נחזור לענייננו. רגלי כאבו, אך אני יודע שחז"ל אמרו יגעתי ולא מצאתי אל תאמין. ובכן נמשיך לחפש, כי אני כבר מספיק יגע... התמזל מזלי, ונתקלתי בזוג נעליים, לא כמו כל הנעליים הפשוטות אלא עם "שפיצים". לא ראיתי כאלו בכל מוסקבה ליופי. עכשיו, כאשר אברך "שעשה לי כל צרכי" ואתכוון במיוחד על הנעליים, בודאי לא תהיה זאת ברכה לבטלה...

מה עוד נשאר לרכוש? עניבה! בינתיים עוד לא מצאתי משהו עם טעם, מילא! צריך לחזור הביתה, ואינני מוכן "להרוג" יום שלם ולבוא עוד פעם למסוקבה בשביל עניבה.

בדרך חזרה נתקלתי בתור מעניין מאד, לא חנות ולא קיוסק, סתם פינת רחוב ותור. יש לי כבר ב"ה נסיון, ואני יודע שהשאלה הראשונה צריכה להיות מי אחרון, ורק אחר כך אפשר לברר מה שאפשר להשיג כאן אחרי כמה שעות... כי אם תתחיל בבירורים, יגדל בינתיים התור בכפליים ואולי אפילו יותר, ותצטרך לעמוד עוד כמה שעות. ובכן בררתי שמוכרים פה, לא פחות ולא יותר אלא... עניבות. על התמיהה דלעיל, שאין כאן שום סימן של בית מסחר, התשובה היא פשוטה ביותר - מהיצרן לצרכן...ולכן המכירה מתבצעת בפינת הרחוב מטעמי זהירות, ששום שוטר לא יפתיע את המוכר.

בס"ד לא אזלו העניבות לפני שתורי הגיע, ויש לי ב"ה עניבה, ועוד איזו! כחול כהה עם כדורים לבנים נ-ו-צ-צ-י-ם!!!

נו, ב"ה אני יכול עכשיו להגיד מה שאמר יעקב אבינו ע"ה "יש לי כל" (בראשית ל"ג י"א). יצאתי הפעם ב"רכוש גדול" בס"ד וחזרתי הביתה במצב רוח מרומם, שמח וטוב לב, תודה לקל.

חיים של שמחה

ארשה לעצמי לקבוע, כי את המצוה להיות בשמחה קיימו ברוסיה יותר מאשר בארצנו הקדושה.

קודם כל מבחינת... "ויין ישמח לבב אנוש" (תהלים ק"ד ט"ו). אולם נשאיר את הנושא של שתייה, פשוט לא נעים אפילו לכתוב על כך, אלא שיש שם הרבה אפשרויות לשמוח כמעט כל יום, כאלו שאין כאן בארץ.

אם מישהו יביע כאן את שמחתו בהצלחת השגת עניבה, כובע של קש או נעליים, בוודאי יסתכלו עליו כאדם שאינו מן הישוב... ואלו כבר נחשבים שמה כ"דברים גדולים".

נקח דוגמא מדברים פחות חשובים. למשל, איזו שמחה היתה, כאשר הצליחו, לאחר עמידה בתור כמה שעות, להשיג ק"ג אחד דגים טריים. וגם זה קרה פעם בשנה בתקופת החגים שלנו.

(אין מקריות בעולם כל דבר, גם הפעוט ביותר, מחושב בשמים.)

עם תפוזים שמחים יותר, כי אותם משיגים כמה פעמים בשנה...

מי יעלה פה על הדעת שתיתכן שמחה בהשגת ליטר אחד "קוואס" - משקה שעושים מלחם יבש (אם הוא נשאר...) נא לשים לב, שלא זרקו את הלחם, אפילו כשעבר את גיל יומיים... אלא הפיקו ממנו את התועלת המקסימלית.

מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע

יצויין, שכל הנ״ל לא היה בכפר נידח אלא בעיר חשובה מאד, אותה מצא לנחוץ לבקר העריץ חרושצוב, באשר היו בה שלשה בתי חרושת של נשק עם ארבעים אלף עובדים בכל אחד מהם.

אחד מבתי החרושת

וכיון דאתא לידן, נימא בה מילתא. פעם אחת הודיעו שחרושצ'וב יקבל קהל בעיר טולה במשך שעתיים. מחוץ לקבינט, בו היה, הזדנב תור ענק. ולא שמישהו האמין בפתרון בעיותיו אלא בגלל העובדה, שיוכל אח"כ להתגאות בכך שחרושצ'וב קבל אותו, ורשם לו לפניו בפנקס כיס את הבעיה שהבטיח לטפל בה.

רובם ככולם לא האמינו במילוי הבטחתו, ומיעוט התמימים שכן האמינו לו, היו שמחים מאד באפשרות הנדירה שהזדמנה להם למסור לו אישית את בקשתם, כי בדרך המקובלת היתה הבקשה צריכה לעבור כמה וכמה בדיקות עד שהיתה מגיעה אליו, אם בכלל... עם זאת הבינו היטב כי את התשובה יוכלו לקבל לא לפני שנתיים שלש, כי הלא חרושצוב מטפל באוכלוסיה בת 250 מיליון.

ומה בנוגע לעניני החוץ, החשובים הרבה יותר מעניני פנים?..?

אולם לתמהונם העצום של כל העותרים, קבלו כמעט כולם תשובה אחרי שבועיים שלשה. העובדה הנ"ל שימשה לי חומר להסברה בס"ד. ולציור מוחשי כדלהלן:

ה"עיון תפלה" מסביר את תפילת "יעלה ויבוא" בזה"ל: הזכיר כאן שמונה גישות וקריבות. כי בעוונותינו הרבים נסתלקה השכינה למעלה משמונת הרקיעים הנזכרים במס' חגיגה י"ב: ושם חביון עזו בה וכמסתיר פנים ממנו. לפיכך אנו מתאמצים להעלות תפלתנו למעלה משמונת המסכים האלה המבדילים בינינו לבין אבינו שבשמים עכ"ל. אולם בעשרת ימי תשובה הקב"ה קרוב אלינו מאד, כמו שדרשו חז"ל (במס' ראש השנה י"ח) "דרשו ה' בהמצאו קראהו בהיותו קרוב" (ישעיה נ"ה ו') - אלו עשרת ימי תשובה.

ואחז"ל "מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיע" (ברכות נ"ח). יוצא, שבעשי"ת הקב"ה מקבל, כביכול, באופן אישי ופונה לכל יהודי: "שאל בני שאל" (שבת לא) "הרחב פיך ואמלאהו", (תהלים פ"א).

הלבוש אכן נהדר ברם, רק... לפורים.

נחזור לענין הלבוש. שמחתי הגדולה על הצלחתי בס״ד בהשגת הבגדים היתה מהולה בחשש שלא יסתכלו עלי כעל... גנדרן. ואם עוד יוודעו שעסקתי בשחיטה, אז אוי ואבוי. אולם החשש שלי לא האריך ימים ת״ל. ביום שישי הראשון מעלייתי ארצה שאלו אותי אם אין לי בגדים להחלפה לשבת... כל כך נפגעתי והשבתי בשאלה מתוך התרגזות: בגדים כה נהדרים, האם אינם מתאימים לשבת?

״נהדרים?! בעצם, אולי כן, ברם ל...פורים...״ קיבלתי תשובה.

טעות מצערת

עברו כבר כמה שבועות מעת קבלת היתר היציאה, ועדיין לא קבלתי את ה״ויזא״ שהייתי צריך לקבל כבר מזמן. כל יום שעבר עלה לי לא מעט בריאות, כי היחסים הדיפלומטיים עם מדינת ישראל היו מתוחים ביותר והיו מקרים, כפי ששמעתי, שביטלו את היתר היציאה בנימוק, שהיתה בהוצאת ההיתר ״טעות מצערת״.

פקידת ההגירה יעצה לי לנסוע למשרד החוץ, לברר ולתת ״דחיפה״ לענין.

התרוצצתי בבנין המשרד בן 36 הקומות, בו הכניסה לכשעצמה היא לא פשוטה.

הפקידה ננזפה כהוגן עבור העצה, כפי שסיפרה לי אחר כך, ואני הקטן קבלתי בס״ד, סוף סוף את הויזה המיוחלת.

האורח המיסתורי

חשבתי לתומי, כי אין לי יותר בעיות (חוץ מן השיגרתיות כמובן), אך בעיה חדשה צצה מכיוון שלא עלה אפילו על דעתי.

הקהילה היהודית החליטה להביע לי, באופן מעשי את הכרת הטוב, עבור העזרה הרוחנית במסירות (ולדידם במסירות נפש) במשך 9 שנים והעניקו לי מתנה - ספר תורה נדיר. הייתי נרגש מאד מהמתנה הנהדרת הזאת, אולם יחד עם זאת נוצרה בעיה חדשה - איך מבריחים דרך הגבול הרוסי "קאנטרע באנדע" (סחורה אסורה) כזאת? "מרבה נכסים מרבה דאגה" (אבות ב' ז') בעיה רצינית).

לילה. אני מתכונן ללכת לישון. דפיקות בדלת.

לכאורה דבר כה רגיל, אבל לא ברוסיה. לשמע דפיקות בדלת בשעה מאוחרת, מתחיל הלב לדפוק יותר חזק...

אין בדלת עין, לראות מי הדופק מחוץ לדלת. לעומת זאת ישנן הרבה עיניים רואות ואינן נראות...).

מי שם? תפתח בבקשה! שומע אני קול זקן ברוסית.

פתחתי. לפני זקן עם זקן לבן.

"אולי תרשה לי בטובך ללון אצלך", פונה אלי.

בעיה קשה. מצד אחד, "חזותו מוכיחה עליו" (ב"מ כ"א). מאידך, לא מן הנמנע שהזקן מודבק... היו מקרים עם נוכלים עטורי זקן שבדקו מזוזות של יהודים יקרים באופן יסודי, כך שבעל הבית לא מצא אח"כ אף שגיאה אחת במזוזה, באשר לא מצא את המזוזה...

ה"כבדהו וחשדהו" (כלה רבתי ט.) מקובל מאד ברוסיה. וה"חשדהו" יותר מה"כבדהו"... אם זוכרים אתם, קוראים יקרים, ציינתי פעם אחת מן החולשות שלי - שאינני מסוגל להשיב "לא"...

ובכן, הוא כבר מצידה הפנימי של הדלת. ושוב בקשה בפיו: "אנא, השכיבני לישון כאן ליד הדלת".

מעוניין דווקא ליד הדלת! כנראה, חושב הוא "לסדר" אותנו ולברוח בלי הפרעות...

מה עשית? מתחיל ההגיון שלי "לצעוק" עלי, הכנסת אדם שאתה לא מכיר ולא יודע אפילו אם הוא יהודי בכלל, באשר הוא לא מדבר לא יידיש ולא עברית, אלא רוסית.

"מה אתה חושב כל כך", שואל אותי האורח המיסתורי.

"אין כאן מה לחשוב, לא מקובל להשכיב אורח ליד הדלת ובפרט אדם חשוב..."

אולם לא יכולתי לעמוד בפני הפצרותיו והסכמתי.

אבל איך כתוב במגילת אסתר "בלילה ההוא נדדה שנת המלך", גם אני הקטן לא עצמתי עין, ויהי בחצי הלילה, ולאזני מגיע רשרוש. זהו זה! "אשר יגורתי בא לי" (איוב ג' כ"ה).

מה לעשות? להזעיק את בני ביתי? מה כבר יכולים לעזור לי נשים וילדים קטנים? אולי לדפוק בקיר שהשכנים יתעוררו? אבל מה יגידו לי, "היית צריך לחשוב קודם, לפני שהכנסת אותו ולא לעורר אותנו באמצע הלילה, לילה טוב"!

אני במבוכה, בכל אופן, צריך להיות ערוך ומוכן ל"קרב". אבל רגע! אולי יש לו נשק? אם לא נשק חם, קר גם מספיק... רבש"ע! מה עושים???

באין מוצא החלטתי לא לעשות דבר, "שב ואל תעשה עדיף" (עירובין ק.) צריך להתאזר בסבלנות ולעקוב אחרי התפתחות העניינים.

והנה, הבקיע אור את חשכת הלילה. האורח הדליק נר, התיישב על הרצפה ליד הדלת ו... ערך תיקון חצות...

נמלאתי התרגשות.

רבונו של עולם!!! כחמישים שנה אחרי המהפכה הקומוניסטית ששטפה את כל רוסיה הענקית בים של כפירה, נמצאים עוד יהודים, שבכוחם לשחות נגד הזרם האדיר, ועוד לערוך תיקון חצות. לא ייאמן כי יסופר.

אכן, לא אלמן ישראל (ירמיה נ"א ה').

תביעה להצדיק את התואר

"איך ישנתם, ר' רפאל"?

"ב"ה טוב, אבל עשה לי טובה וקרא לי רפאל סתם, בלי ה"רבי". אנא! אל תגרום לי בעיות"!

לא ירדתי לסוף דעתו, עד ששמעתי את ההסבר המשכנע - "אני יהודי פשוט, משתדל כמה שאפשר שלא יהיו אלי טענות גדולות לאחר מאה ועשרים.. קורה לפעמים שאני מצליח בס"ד לעשות "משהו" ת"ל. אבל אם יקראו אותי ר' רפאל, מה אשיב אם ישאלו אותי בעוה"ב: "רפאלקע! בעולם ההוא כינו אותך בתואר "רבי", האם הצדקת את התואר?"

הנה לכם, קוראים יקרים, השקפה של יהודי "פשוט" של פעם.

לאחר ההסבר באה הצעה מעשית - היות והנסיעה לחו"ל כרוכה בהוצאות רבות, על כן, אם אני מעוניין, יוכל לתת לי הלוואה, כמה שצריך, בתנאי שאחזיר לו אי פעם בארצנו הקדושה.

לאחר תודתי הרבה סיפרתי לו שכבר קבלתי הלוואה כזאת מבעל בטחון אחר... אולם אבקש לעזור לי, בתור בעל נסיון רב בחיים, ב"הברחת" ספר תורה.

"אין שום בעיות, תן לי סכום כך וכך (לשוחד, כמובן) והספר יהיה אי"ה בירושלים עוד לפניך. זו לא הפעם הראשונה אצלי...

רציתי להוסיף לו כהנה וכהנה מהסכום שביקש, ברם סירב לקחת בנימוק שהוא לא מעוניין בדמי תיווך ח"ו אלא בעשיית חסד.

ספר התורה אכן הגיע ארצה לאחר זמן קצר. הכנסנו אותו ברוב פאר והדר לישיבה קדושה לזכר עולם אבינו הקדוש הי"ד ואמנו הצדקנית נ"ע, וכעת נמצא בכולל חשוב מאד בירושלים.

"הכל תלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל" (תקו"ז ס"ט).

חגיגת הכנסת ספר התורה

תנו כבוד לתורה

אורה ושמחה בבנין הישיבה

האם מי המקוה היו טעימים?

כעבור כמה שנים נפגשתי עם ר' רפאל הנ"ל באולמי ווגשל בבני ברק בקבלת פנים שערכה "אגודת ישראל" במיוחד לכבודו, בה הופיעו לא מעט נואמים שדיברו רק על נושא אחד - המעשים טובים העילאיים של ר' רפאל.

ר' רפאל ישב "כמי שכפאו שד" (נדרים כ:) והיה הרושם ש"אזניים לו ולא ישמעו" באשר התנגד בכלל לכל האירוע הזה, אלא הנימוק שהכל לתועלת הענין אילץ אותו להסכים.

תיקצר היריעה מהכיל את כל מה שסופר באותו ערב. נסתפק הפעם ב"זוטא" אחת, עליה אי אפשר לדלג.

"אמור נא, ר' רפאל היקר! האם מי המקווה היו טעימים"?... שאל אותו ידידי היקר עוד מרוסיה, (כעת אחד מיקירי בני ברק,) הרב ר' אהרן חזן שליט"א.

בביתו של ר' רפאל סמרקנד היה מקוה לכל מאן דבעי. מובן מאליו, שבתנאי מחתרת, היו חסרים בו "אי אלה" תנאים סניטריים... ולמרות שאף אחד לא התלונן על זה, בכל זאת התנפל עליו השוטר ש"ביקר" אותו לפי הלשנה בצעקות שצריך לתלות אותו באשר הוא מסכן את החברה הטהורה עם הזוהמה הגדולה שמפיץ.

זוהמה?!?! שאל ר' רפאל בנחת במתק שפתיו את השוטר, תיכף תראה. לקח כוס, שאב מן המקווה ו... לגם אותו. השוטר הסתלק.

ומה עם ברכה ראשונה ואחרונה?...

עד כדי כך לא דייקתי... ואתכם הסליחה.

יהי זכרו ברוך.

"כי היא מקור הברכה"

אגב, ר' רפאל חודידייטוב יהודי מסמרקנד, היה איש אמיד והיו לו שטחים גדולים של אדמה חקלאית וגידל שם ענבים. באותם הימים החרימו השלטונות את האדמות שהיו בידים פרטיות. והקימו קולחוזים. ר' רפאל התחכם והקים הוא בעצמו קולחוז משותף עבור יהודים בלבד. וקולחוז זה הצליח מאד.

אנשי השלטון בראותם את ההצלחה, לא נטפלו לרפאל והשאירו בידו את כל רכושו וביתו הפרטי. כתוצאה מזה יכלו הקולחוזניקים לשמור על קדושת השבת מבלי שאיש יפריע להם, ועוד הציעו להם שטחים חקלאיים נוספים למען הקים שם קולחוז נוסף.

אכן, הבא לטהר מסייעין אותו.

פרק כ"ח

יציאת מצרים דרוסיה

* לקנות כרטיסים לחו"ל או לא???
* מפרק הרים ומשבר סלעים - ר"ת: סוריה לבנון, עיראק, ירדן מצרים.
* קופצים אל הסכנה בהתלהבות.
* רצון עז לשאוג בקול שהחיינו ברם...
* העזתי לצעוק על מפקד תחנת הגבול.
* ברוך אתה ה' שלא עשני גוי.
* דוקא במצב הנורא ההוא היינו מאושרים.
* אוי, רבש"ע, רבש"ע, אנא אמור כבר לצרותינו די!!!
* צפירה שנשמעה מעין "שופרו של משיח"

לקנות כרטיסים לחו"ל או לא???

נסעתי למוסקבה. עשיתי דרכי כרגיל ל"מלון" שלי אצל ידידי היקר הרב וועלוול באגמאלני (מנוחתו כבוד באשקלון).

הדרך ארוכה. נסעתי כשעתיים בתוך מוסקבה. באותו היום, משום מה, נראתה לי העיר נהדרת, הרחובות יפים ואיזה יופי של גנות. נדמה לי אפילו, שהאנשים פחות עצבניים...

מה יום מיומיים? מסתבר שאני הקטן "אשם" בזה, כי באתי לקנות כרטיסים לעיר וינה (אוסטריה). ומשם טסים ישר לארצנו הקדושה.

איזה מצב רוח מרומם! תודה לקל. וכי זוהי מילתא זוטרתא? לזכות למה שלא זכו, לצערי הרב, מליונים יהודים בארצות המצוקה. יעזור להם הקב"ה שגם הם יזכו לזה בעגלא ובזמן קריב.

"שלום עליכם!" "עליכם שלום!

מה שלומך? ר' גרשון?" -

"ב"ה, היום מצויין". - "מה יש לך לסדר היום? אולי אוכל לעזור?" -

"תודה רבה, אין לי משהו מיוחד חוץ מ... רכישת כרטיסים לחו"ל".

"המ... אה, כן, ב"ה, ב"ה. אבל רגע, שמעת חדשות?"

"החדשות אינן מעניינות אותי כלל, גם אם תיהפך היום כל רוסיה, לא יהיה איכפת לי, ובלבד שזה לא יזיק חלילה ליהודים...".

"כנראה אינך יודע, שפרצה היום מלחמה בין מדינת ישראל עם שכנותיה המדינות הערביות".

"מ- - - ה?!?!"

רציתי להרגיע את עצמי, שזהו חלום בלהות. אולם הבנתי שזוהי מציאות עגומה ביותר.

חשתי כאילו השמים מתמוטטים על ראשי. רק צעד אחד היה חסר לעלות על גשר חיים חדש, ופתאום - פער גדול כזה.

אוי, רבש״ע! בראת לנו עולם נפלא כזה, אבל כל כך קשה ליהנות ממנו.

מה עושים? לקנות כרטיסים או לא לקנות?

השאלה היא עכשיו, איזו סכנה יותר גדולה? סכנת הנפש או סכנת הגוף?

שאלה עצומה!

לכאורה, אין פה בכלל שאלה. להישאר ברוסיה - סכנת הנפש - **ברי.** לנסוע ארצה סכנת הגוף? **שמא.** ואפילו ילד שרק מתחיל ללמוד גמרא יודע - ברי ושמא, ברי עדיף. החלטתי: אני קונה היום כרטיסים.

רגע! רגע! מה פתאום נעשית, גרשון, פחז כמים?

קודם כל מי שמך לפוסק בכלל, ובדיני נפשות בפרט.

ועוד, האם אינך מרגיש צורך וחובה להתייעץ עם רעייתך - הרע הכי טוב בחיים, בענין כה רציני. בענין כה גורלי, אתה מחליט לבד!

נעשית כמו הכפרי, שנסע במיוחד העירה אל הרב לקבל פסק על שאלה חמורה.

שאלות קלות הוא פוסק לבדו, באשר אין רב בכפר.

הרב התעניין מה הן השאלות הקלות ומה החמורות.

הכפרי השיב, דוקא כמו חכם - על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון.

שאלות קלות - יש לו בדירה המשותפת מטבח המשותף לו ולשכנו הגוי.

קורה לפעמים, שהגוי הטפש טועה ולוקח את הכף של היהודי ובוחש בה את הסיר שלו.

נו, הלא ידוע כי טעות גוי מותר. ממילא אין כאן לגמרי שאלה. נכון כבוד הרב?

והשאלה החמורה, אותה הוא לא יודע לפסוק לבד היא - יש לו רק מחט אחת בה הוא משתמש גם לתפירת הקישקע לכבוד שבת קודש.

האם המחט אינה נעשית בשרית? ואז השאלה אם מותר לתפור אתה בתשעת הימים...

ובכן, החלטתי, אינני קונה כרטיסים.

חזרתי הביתה כלעומת שיצאתי, ערכנו מיד ישיבה דחופה עם כל הגורמים, כלומר שיתפנו בישיבה הזו גם את חמותי ע"ה (אשה זקנה וחולה) והחלטנו פה אחד - נוסעים לוינה.

מה אחר כך??? ה' יעזור!!!

למחרת נסעתי לקנות כרטיסים והצלחתי בס"ד להשיג לתאריך קרוב יחסית - בעוד שבועיים.

"משבר סלעים" - ר"ת:

בסוף מלחמת ששת הימים הצלחנו להיודע משדורי חו"ל, על תבוסת מדינות ערב, בהתאם לנבואה, "והנה ה' עובר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים" (מלכים א', י"ט, י"א) ר"ת סוריה, לבנון, עירק, ירדן, מצרים. (מפי השמועה).

קופצים אל הסכנה בהתלהבות

איך נודע ליהודי טולה, שיש לנו כבר כרטיסים, אינני יודע, אך מאז לא היתה לנו מנוחה, לא בבית, לא במנין ולא ברחוב. כולם התחילו לדאוג לנו, כל אחד מעוניין בהצלת נפשות... אף אחד לא הבין איך טחו עינינו מראות את הסכנה, אליה אנו קופצים בהתלהבות...

לא ידענו בעצמנו כמה ידידים טובים רכשנו לנו, ת״ל. ואף על פי שלא התחשבנו כלל ב״עצות הטובות״ שלהם, בכל זאת בא קהל רב (יחסית) ללוות אותנו בצאתנו מטולה. היינו נרגשים ושמחים מאד, ברם בכיים של המלווים העיב על שמחתנו ויצר הרגשה מאד לא נעימה. קשה מאד היה להשתחרר ממנה.

אולם כשעלינו על הרכבת, רציתי מרוב שמחה לתת נשיקה ל...קרון. אבל השמחה לא ארכה זמן רב, כי נאספו אלינו קרובים וידידים ממוסקבה ומוילנא, והמחזה חזר על עצמו - פרידה בקול חנוק, בכי בקול רם. ההבעה היתה גלויה - לא על גורלנו כי אם על גורלם... ושוב הופרה שמחתנו.

אולם ככל שהתרחקנו יותר ממוסקבה, פג העצב, ושקשוק גלגלי הרכבת נשמע באזנינו כמנגינה עריבה - כ־י ב־ש־מ־ח־ה ת־צ־א־ו ו־ב־ש־ל־ו־ם ת־ו־ב־ל־ו־ן (ישעיה נ״ה י״ב).

רצון עז לשאוג בקול
שהחיינו והטוב ומטיב

הרכבת הגיעה לתחנת הגבול - בריסק. כמה טוב על הנשמה! עוד מעט יתגשם החלום המתוק, עליו חלמנו 26 שנה. הקב"ה מפוצץ בשבילנו את מסך הברזל, כמו שכתוב "כי שבר דלתות נחושת ובריחי ברזל גדע" (תהלים ק"ז ט"ז).

איזו הרגשה נפלאה! כזאת אנו מרגישים הפעם הראשונה בחיים!

הרכבת נעצרה. חילופי משמרות. העובדים הרוסים יורדים והפולנים עולים וממשיכים. אני כולי נרגש, הלב דופק בחוזקה, כמו כן הדם בצעדים. ברצוני לשאוג בקול ש־ה־ח י־נ־ו!!! ולברך הטוב והמ... רגע!!!

מה זה?

דלת התא נפרצה.

לפנינו פרצוף כעור בלווי חייל נושא רובה מכודן.

"עליכם לרדת מהר מהרכבת ולהוציא את המזוודות" קראו בגסות.

מה פתאום? למה? מדוע?

"שאלות תשאלו את מפקד התחנה, ועתה פחות דבורים".

הורדנו מהרכבת בכח.

הרכבת חלפה והלכה לה יחד עם חלומותינו הוורודים.

העזתי לצעוק על מפקד תחנת הגבול (קצין צבא גבוה)

התפרצתי לחדרו של מנהל התחנה בצעקות.

מה עשיתם ל־נ־ו! הנה כל הרשיונות ה־ד־ר־ו־ש־י־ם!!! זעקתי במר לבי.

התפלאתי אח״כ על עצמי, איך העזתי לצעוק על קצין גבוה כזה, הלא יכול היה לצוות לחייל, שומר הראש, להוציא אותי ־ החוצפן הזה, החוצה ולהוריד אותו בדחיפה אחת מכל המדרגות...

הגעתי למסקנה שלא אני צעקתי אלא הכאבים שלי...

וכנראה שגם המנהל הבין, כי הוא התנצל באמרו ״אתה צודק, אך אלו הוראות מגבוה. אנו אנשי צבא. מקוה שעד שעה 5 אחה״צ יתברר הענין״.

השתררה דממה, שתיקה שיש בה חומרי יסוד חריפים של חולשת דעת.

יצאתי ממנו חסר אונים, המצב היה קריטי. נותרנו במקום חדש, ללא בית, ללא עבודה, ללא כסף. מטופלים בפעוטות ובסבתא זקנה וחולה.

כנראה, שעוד לא נתמלאה סאת היסורים שלנו. רבש״ע!

אין לי טענות אליך חס ושלום ״צדיק אתה ה׳ וישרו משפטיך״ (תהלים קי״ט הל״ז) כי אין יסורין בלא עון (שבת נ״ה.) אך שועתי אליך חזקני ואמצני שלא אתמוטט ר״ל!!!

ברוך אתה ה'... שלא עשני גוי.

לפתע נזכרתי מעשה באדם אחד, שביתו נשרף כליל וכל רכושו ירד לטימיון. עמד ובירך: "ברוך אתה ה' שלא עשני גוי". שאם גוי היה במצבו, היה שולח יד בנפשו כי נחרב עליו כל עולמו, ואילו אני, אף שכל רכושי אבד, אבל אמונתי קיימת. יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם!

הסיפור הזה כל כך עודד אותי, עד שהתחלתי לשיר "אשרי איש שלא ישכחך ובן אדם יתאמץ בך, הוי! אשרי אדם עוז לו בך, עוז לו בך, עוז לו בך..."

הייתי יוצא אפילו בריקוד, לולא החשש שיחשבו שהצרות השפיעו עלי עד כדי כך..

הבעיה שנשארה היא רק השאלות מצד רעייתי מה להשיב לה.

אולם כשחזרתי אל משפחתי, שחנתה על ערימת החפצים, בחיוך על פני, גם הם חייכו ולא היו שום שאלות... התגובה היתה עידוד הדדי.

דוקא במצב הנורא ההוא היינו מאושרים

כשמצאנו פינה שקטה בחדר המדרגות של בנין מבנייני התחנה, התישבנו לסעוד את לבנו. את הארוחה קינחנו בפלחי תפוז.

כפי שציינתי לעיל. נחשב תפוז בבריה"מ למעדן, אם כן האם מותר לנו להתלונן? חלילה!

אנחנו חיים ב"ה. ומאן דיהיב חיי יהיב מזוני (תענית ח:) "כל מי שיש לו מה לאכל היום ואומר מה אוכל למחר הרי זה מקטני אמנה (סוטה מ"ח).

אני חושש, שלא יאמינו לי שדוקא במצב הנורא ההוא היינו מאושרים. בזה שחנן אלקים אותנו בהשקפות כאלו.

אכן אשרינו מה טוב חלקנו, ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו.

בשעה 5 אחה"צ ניצבתי ליד חדר מנהל התחנה. הבנתי מראש, שלא ימהר לבוא ולהודיע לי על תוצאות הבירור מגבוה,ולכן לא התאכזבתי כשראיתי שמחוגי השעון זזים וזזים ו"הילד איננו"... מה שכן הדאיג אותי - הלא דהמע"ה קבע, "פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר" (תהלים קמ"ד י"א) מי יודע אם הוא בכלל יבוא כפי שהבטיח.

השעה 7.30

האם יש עוד טעם לחכות? אולי ללכת? אולם לאן??? האם יש לי לאן ללכת?

והנה הגיע סוף סוף, (כשהייתי כבר בארץ וקבלתי הזמנות לשמחות נוכחתי לדעת כי שעה 5 היא למעשה ..7.30. אז דנתי את המנהל לכף זכות למפרע...)

המנהל אמנם לא נתן לי תשובה ברורה, ברם הספיק לי הרמז לקנות למחרת בבוקר כרטיסים חדשים לוינה. לא היית "חכם" לשאול איפה היושר, הלא שלמתי כבר סכום הגון בעד הנסיעה לוינה, אולם טענתי שלא נשאר לי אף רובל אחד. נכון היתה תשובת הרשעים -, אבל יש לך דולרים (לפי החוק היה מותר לנו לרכוש 90 דולר לגולגולת).

הייתי מוכן לתת להם הכל הכל, ובלבד להיות כבר מצד השני של הגבול, בס"ה מטרים ספורים, אולם הרחק מהמנוולים הללו.

אוי רבש״ע, רבש״ע אנא,
אמור כבר לצרותינו די!!!

ב״ה, ב״ה אנו כבר בשלב בדיקת המזוודות לפני העלייה על הרכבת המובילה אותנו לאושר. הבדיקה היא קפדנית ביותר, מבטי פקידי המכס (קציני צבא) יורים שנאה ארסית. אני מרגיש ממש כמו ה״באלעבאסטע״ והחתול לגבי העכברים. הראשונה מעוניינת שלא יהיו אצלה בכלל עכברים, אולם החתול רוצה מאד שכן יהיו, בכדי שיוכל לחסל אותם... אני יודע שלא ימצאו אצלי שום דבר לא חוקי, אך, יש לי מזוודה קטנטנה עם... הטלית והתפילין ועם הסידור תוצרת הארץ, זה כבר נושא לויכוח (אם במקרה הטוב לא יפתחו את הבתים של התפילין לבדיקה שלהם) ובינתיים הרכבת שוב תזוז... ולקנות פעם שלישית כרטיסים לוינה, כבר אין לי דולרים. אוי רבש״ע, רבונו של עולם! רחם עלינו ואמור כבר לצרותינו די!!!

הפקיד בינתיים ממשיך את הבדיקה, המזוודות שנבדקו בצד שמאל של הדלפק, והנה הגיע תור המזוודה עם התשמישי קדושה. הוא לא רואה אבל אפשר היה להבחין אצלי פיק ברכיים.

ברם, אין כאלקינו, וכו׳ וכו׳ אין כמושיענו.

ברגע הזה בקש סליחה לרגע ויצא.

ואני... הזזתי את המזוודה לצד הבדוק...

הוא חזר והמשיך לבדוק, ותודה לקל שלום על ישראל.

צפירה שנשמעה
מעין שופרו של משיח

יצאנו מבית הנתיבות, בדרך לרכבת.

הרציף של הטרמינל נראה כמו חזית. על כל מטר חייל עם רובה מכודן לאורך כל הרכבת.

אנחנו בפנים, הסתדרנו יפה עם כל המזוודות, אבל הרכבת עדיין לא זזה. מכל רגע אנו מקבלים מושג מה זה נצחיות...

והנה! צפירה ארוכה של הקטר ובאזנינו נשמע מעין שופרו של משיח.. להבדיל.

דקות מספר חלפו, וחצינו את הגבול.

"הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו!!! יאמרו גאולי ה' אשר גאלם מיד צר"!!! (תהלים ק"ז א', ב') התפרצה הודיה להשי"ת מכל הלב עם ידים נשואות לשמים.

הוי אדון עולם! בחרת לך עם שונה ומשונה מכל עם.

אצל כל העמים, הידים למעלה מסמלות תבוסה, כניעה, ואילו אצל ה"אידאלעך" שלך - סמל של נצחון והודיה.

"והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל" (שמות י"ז, י"א).)

פרק כ"ט

ושב ה' את שובתך וכו' (דברים)

* החיים ברוסיה נתנו בגרות לילדינו.
* הוי! כמה שוה החירות והעצמאות.
* קבלת הפנים: חיבוקים! נשיקות! דמעות!

החיים ברוסיה נתנו בגרות לילדינו.

אנחנו ב״ה כל כך מאושרים, שלגמרי לא הבחנו איך שעברנו כבר את הטריטוריות של פולין וצ׳כוסלובקיה, ואנו נמצאים כעת ליד הגבול האוסטרי. כאן קרתה לנו תקלה קטנה.

פקיד המכס האוסטרי ניגש אלינו לבדוק את ה״ויזא״ האוסטרית אשר... לא היתה לנו. בשגרירות הישראלית אמרו לנו, שאין צורך להוציא ויזה מהקונסוליה האוסטרית, באשר אוסטריה היא מדינה ידידותית לישראל.

הפקיד קיבל את ההסבר, אולם למען הסדר הטוב אמר לי לרדת אתו לתחנת המכס לסדר את הענין בקלות.

בתי תחי׳ שהיתה אז בגיל תשע ולא הבינה גרמנית, חששה, שהגוי הולך לעצור את אבא.

קפצה ממקומה, תחבה ידה הקטנה לתוך ידי ולא משה ממנה עד שחזרתי, משל ״אל תדאג אבא׳לע! אני לא אתן לעשות לך שום דבר רע״...

מעניין לציין איך שהחיים ברוסיה נתנו לילדים בגרות.

בתי שיחקה עם חברותיה ה׳שיקסעס׳, פתאום עזבה את המשחק ורצה מהר הביתה.

מה קרה?

עברה אשה עם תרנגול לשחיטה, אמנם מכוסה, בהתאם להוראות שלי, (באשר לא הייתי שוחט רשמי כפי שציינתי כבר), אבל עיניה החדות הבחינו שהזנב של התרנגול נראה בעליל... הסתכלה קודם לכל הצדדים... ורצה לדווח לי על מנת שאתן לאשה נזיפה ואזהרה.

נחזור לענינינו, באוסטריה אין ביורוקרטיה של רוסיה. בכמה דקות סדרו לי את ה״ויזא״ ללא תשלום, כי האמינו לי שאין לי כסף, והודיעו אפילו לסוכנות היהודית בוינה שיבואו לקבל אותנו.

הוי! כמה שוה החירות והעצמאות.

הגענו ב״ה לוינה.

ירדנו מהרכבת. איזה אויר, משכר, מרענן! כמה שוה החירות העצמאות שהעניק לנו השי״ת לאחר 26 שנה, שנות ראינו רעה בעמק הבכא. נציגי הסוכונת לקחו אותנו העירה לנוח קצת.

לעת ערב צעדנו מהטרמינל אל מטוס ״אל על״. ללא כל פחד מאלפי עיניים של מלאכי החבלה שעקבו אחרינו כל הזמן ברוסיה.

עולים למטוס.

מקבלים אותנו בברכת ״שלום וברוכים הבאים״ בשפה שלנו. מסתדרים במושבים שלנו, מסביב רק יהודים. שומעים רק יידיש ועברית, יש לי הרושם שאנחנו כבר בארץ...

עם התחלת הטיסה הגישו לנו ארוחת צהריים בשרית בטעם גן עדן...

למרות שהארוחה היתה בהכשר למהדרין מן המהדרין, עשתה נוסעת זקנה מרוסיה ״סקאנדאל״ על שרוצים להכשיל אותה בחלבי אחרי בשר, כאשר כבדו אותה בחפיסת שוקולד מריר לקינוח.

יצויין שברוסיה יש רק שוקולד חלבי. שם לא יצרו מריר כי החיים כשלעצמם היו מרירים דיים...

קבלת פנים: חיבוקים! נשיקות! דמעות!

לא ארך זמן רב, ונחתנו בארץ הקודש, בס״ד.

לצערי הרב, אינני מסוגל להביע את מה שהתרחש בפנים, כשרגלי נגעו באדמת ארצנו הקדושה, אליה ערגנו כל ימי חיינו.

הנה המשפחה, שבאה לקבל אותנו!

קשה לתאר במילים את הפגישה, אחרי 30 שנה בהן לא התראינו. חיבוקים! נשיקות! דמעות!

מאיפה לוקחים כח לאושר כזה! איך אמר חוני המעגל לקב״ה - ״רבש״ע! עמך ישראל שהוצאת ממצרים אינם יכולים לעמוד לא ברוב פורענות ולא ברוב טובה״ (תענית כ״ג.)

הצעדים הראשונים על אדמת הקודש

פרק ל'

והיה... כאשר התגשם בס"ד החלום המתוק

☆ נהג יהודי לא ידרוס ילד..

☆ ליד הכותל המערבי

נהג יהודי לא ידרוס ילד!

התאקלמנו בע"ה די מהר.

עם השפה לא היו לי בעיות ב"ה, באשר ידעתי אותה לפני עלייתי ארצה. רק פעם אחת היתה לי אי נעימות, כאשר שאלתי בעברית, האם לא מגיעה לי הנחה בתור עולה חדש מרוסיה, העירו לי שזה לא מתאים לי, באשר אינני עושה רושם של רמאי או של חומד לצון...

בתקופה הראשונה דיברו הילדים עם חבריהם החדשים באצבעות... אולם זה ארך רק כמה שבועות. לקרוא ידעו בע"ה. כאשר באתי עם בני הקטן, בן 5, בפעם הראשונה לבית הכנסת, לקח סידור, קרא והתנועע כמו כולם. המתפללים חשבו כי הקטן הזה הוא "שוויצער" גדול... עומד ומחקה את הגדולים... פתחו במקום אחר ובקשוהו לקרא, ולתמהונם הגדול קרא.

ניסו לבחון אותו בתורה ושאלו איך קראו לאשה הראשונה בעולם וקבלו תשובה על אתר "יעוא".

אחרי הצחוק הגדול שפרץ מפי כולם התנצל, כי כן קיבל מה"רבי"שלו, כלומר מאחותו הגדולה בת ה־9 שהקריאה לו מחומש שהיה מודפס ברוסית.

פעם פנה אלי בשאלה, שהתקשיתי קצת לענות עליה.

"אבא! האם גם כאן נמצאים רוסים? איך הם הגיעו הנה"?!? שאל אותי, כשכולו נבהל.

"ראיתי במו עיני דגל אדום מתנופף על בנין".

זה היה בנין ההסתדרות..

העובדה דלקמן יכולה לשמש לנו להבין את הרגשת האושר של הילדים.

כאשר אמם הזהירה אותם, שיסתכלו היטב מכל הצדדים, לפני שחוצים את הכביש, הרגיעו אותה, שלא יתכן, שנהג יהודי ידרוס ילד יהודי...

ליד הכותל המערבי

בשבת הראשונה בארץ, "התארחנו" אצל אחי הגדול ר' ישעיהו הי"ו, ובילינו יחד עם משפחתו היקרה שתחי'.

טבעי הדבר, שלאחר הפסקה של 30 שנה היינו נרגשים מאד ובמיוחד כאשר שרנו זמירות השבת במנגינות של בית אבא היה לנו קשה מאוד לעצור את רגשותינו שהתפעמו.

את השבת השניה בילינו בחרדת קודש, בעיר הקודש, ירושלים תובב"א, אצל משפ' אחותי היקרה רחל הגר שתחי'.

בבוקר השכם הלכתי לכותל עטוף בטלית.

כך הרגשתי במיוחד את הטעם הנפלא של חירות. כי אם הייתי מנסה ללכת ברחוב ברוסיה עטוף בטלית, היו מענישים אותי לפי הסעיף של תעמולה והפגנה דתית נגד הקומוניזם.

במקרה הטוב ביותר, היו אולי מעבירים אותי לבי"ח של חולי נפש ר"ל...

העט אינה יכולה בשום פנים ואופן לתאר את גלי השמחה והתפעמות הנפש כאשר נתגלה לפני הכותל - שריד בית מקדשנו. במיוחד במעבר כה חריף ממקור הטומאה, להבדיל אלפי אלפים הבדלות, אל קודש הקדשים, ממנו לא זזה השכינה מעולם.

היה זה בשבת השניה לאחר שחרור הכותל. הרחבה המתה מיהודים מכל העולם: יהודי אירופה ועדות המזרח, ליטאים, חסידים, חיילים ומי לא. ראיתי בכך בחינה של הגשמת נבואת ישעיהו הנביא "שאי סביב עיניך וראי כולם נקבצו באו לך, בניך מרחוק יבואו וכו'" (פרק ס' פסוק ד') "כי אני ה' מושיעך וגואלך אביר יעקב) (מ"ט כ"ו).

לא יכולתי לעצור את גל הדמעות שנזלו מעיני ללא הרף, אולם איחלתי לכל יהודי ארצות המצוקה דמעות כאלו... יש בכיה מחמת שמחה, כמש"כ "ובנימין בכה על צואריו" (בראשית מ"ה י"ד). בנימין לא בכה כאשר העלילו עליו על גניבת הגביע, לא בכה כששמע על ההחלטה שיישאר עבד לעולם, ולמי? לכנעני, עם כל היסורים, שקשה לתארם, הכרוכים בזה. אבל כשנפל

יוסף על צואריו בכה, כי השמחה היתה כל כך גדולה ולפיה הבכיה.

אני הקטן לא בכיתי כשסבלתי יסורים בקור וברעב כך גם כאשר הוציאו לי הרבה שרשים בלי הרדמה. אפילו כשנמצאתי במצב של סכנת נפשות והתחלתי להגיד וידוי, כי היתה לי הרגשה שאני צועד לקראת המות ר״ל וגם אז לא בכיתי, אבל כאן, מרוב שמחה, לא הייתי מסוגל לעצור את הדמעות.

הייתי קצת מודאג, שנעשיתי פתאום בעל רגש כזה... - מכל דבר פעוט נתמלאו עיני דמעות...

ראיתי ילדים עם פייאלעך - דמעות.

בחור עם קאפאטע דוהר על אופניים והציציות עפות מכל צד - בוכה.

ראיתי שוטר ולא מפחד ממנו... דמעות.

רציתי כבר להיבדק אצל רופא עינים... ברם קרובי הרגיעו אותי שזה יקח שבוע, מקסימום שבועיים... עד שאתרגל.

וכך היה...

זוהי תכונת ההסתגלות שהבורא יתי״ש הטביע בנפש האדם.

לסיום אני נותן , מעומק הלב, שבח והודיה לאבינו הרחמן שבשמים, המקבץ נדחי עמו ישראל, על חסדיו הגדולים והעצומים שעשה עמי ועם משפחתי מיום היולדי עד היום הזה, והגיעני עד הלום.

תם ולא נשלם

כולם נקבצו באו לך

בחורים וזקנים יחדיו בריקוד ליד הכותל

סוף דבר

הנביא ירמיהו אומר:

"מה יתאונן אדם חי" (איכה ג') ופירש"י (קידושין פ:) "למה יתרעם אדם על הקורות הבאות עליו אחר כל החסד שאני עושה עמו שנתתי לו חיים ולא הבאתי עליו מיתה".

וכך אמר דוד המלך ע"ה "יסור יסרני י־ה ולמות לא נתנני" (תהלים קי"ח) - אף כי יסרני ה' ביסורים גדולים אולם "למות לא נתנני".

והנביא ישעיהו, "אודך ה' כי אנפת בי ישב אפך ותנחמני (ישעיה י"ב א) ופירש"י (שם) "כי אנפת בי והגליתני ועתה (אחרי הגלות) ישב אפך ותנחמני" - בהבאת הטובה (מצודת דוד).

גם אני הקטן חוזר בשמחה רבה על כל הנ"ל מתוך הכרת טובה למקבץ נדחי עמו ישראל, ואילו בית המקדש היה קיים הייתי מביא קרבן תודה שמן, אולם מכיוון שבעוונותינו הרבים היד עדיין שלוחה במקדשיך ולכן נשתדל לקיים בל"נ "ונשלמה פרים שפתינו" (הושע י"ד).

המדרש רבה (ויקרא ט' ב) אומר "זובח תודה יכבדנני" (תהלים נ) ר' הונא בשם ר' אחא: יכבדני אין כתוב כאן אלא יכבדנני - כבוד אחר כבוד".

לבאר דברי המדרש, מקדים ה"כתב סופר" את דברי חז"ל "ארבעה צרכים להודות וכו' ומבאר דבדרך כלל רגילים המודים להודות רק על הנס שנעשה עמהם ועל החלצותם מן הצרה.

אולם אליבא דאמת, צריכים הם להודות לא רק **על ההצלחה אלא גם על היותם בצרה**, כי כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, (ברכות ס':) ואם כן, בודאי, היתה גם הצרה עצמה טובה עבורם, או משום שבאה כדי לעוררם שישובו מדרכם הרעה, או על מנת שתבוא להם טובה על ידה. ואמרו חז"ל "כשם שמברך על הטובה בשמחה כך מברך על הרעה" (ברכות מ"ח:).

גם דוד המלך ע"ה אמר "אודך כי עניתני ותהי לי לישועה" (תהילים

קי״ח) ודרשו על זה: אני נותן לך הודיה על העינוי לפי שעל ידו באה לי הישועה ונתקדש שמך ברבים על ידי ועל שניהם כאחד אני מודה לך.

ויתכן שעל זה אמר דהמע״ה ״אברכה את ה׳ **בכל** עת״ (תהלים ל״ד) - אפילו בעת צרה.

מעתה, ממשיך בעל ה״כתב סופר״ כיון שיש להודות על הצרה, צריך המקריב קרבן תודה להביא את התודה לא רק על ההצלה אלא גם על הצרה שקדמה לה. ועל זה נאמר ״זובח תודה יכבדנני״ - בנון כפולה להורות שיכבד את ה׳ בכפליים כבוד אחר כבוד על הרע ועל הטוב. כי כל מה דעביד רחמנא לטב עביד.

על כן בסיימי את המאמרים, על מסכת התלאות ש״למדנו״ או יותר נכון שלימד אותנו הקב״ה במשך 26 שנות היותנו בבית הסוהר הענקי - ברית המועצות, רצוני לציין, שלאחר ששמעתי וקראתי על רבים שהפיקו לקחי מוסר מהמאמרים התחלתי לחשוב כי כל הסבל היה כדאי, לפי הגמרא במס׳ ב״ב י׳:

״שאל טורנוסרופוס הרשע את ר׳ עקיבא, אם אלקיכם אוהב עניים מפני מה אינו מפרנסם, אמר לו כדי שניצול אנו מדינה של גיהנם״.

על הגמרא הזאת מעיר ר׳ חיים שמואלביץ זצ״ל: ״ולכאורה תמוה, וכי כדי להציל את העשירים מדינה של גיהנום חייב העני לסבול מחסור ורעב, וע״כ מוכח מינה שעצם הענין לזכות הזולת היא זכות גדולה ועצומה.

בסיכום:

הגשתי לכם, קוראים נכבדים, בס״ד סידרת מאמרים על יציאת מצרים של דורנו, אשר הקב״ה זיכה אותי למסור לכם, למען ידעו דורותיכם ולמען תספר באזני בנך ובן בנך, כי רק באמונה ובטחון בכל יכול יתי״ש לעד ולנצח נצחים אפשר להחזיק מעמד בכל המצבים ולהתגבר על כל התנאים, בס״ד.

אני תקוה שגם אתם הפקתם מהם את הלקח הראוי, בבחינת ״ישמע חכם ויוסיף לקח״ (משלי א׳, ב׳) והיה זה שכרי.

ראיון

יש רגעים שקשה לשכוח, ישנם רגשות שקשה לעמוד בפניהם, ויש - יש את העינים של ר' גרשון המרעיפות עליך חום יהודי אמיתי כזה, אשר נמצא היום רק בספרי ההסטוריה על היהודי של פעם. אני יושב אל מול אדם שטוף חיים - הוא מבעבע אוצר בלום של תורה ועבודת האלוקים.

משולבות עם מרץ נעורים נדיר. אתה מתודע בפעם הראשונה לעומק המושג בפה מפיק מרגליות מפיק אמרנו - מכרה יהלומים של ממש. והחום היהודי עוטף אותך, מציף ומבעיר את להבת היהודי, כזו הנמצאת בכל לב. קשה, כך נראה,לעמוד בפניו הסחף עם כל עוצמתו גורר כל אחד מאתנו לרצות עוד ועוד.

סדרת מאמרים ארוכה, חיים יהודים של דור הולך ונעלם. אפשר לסיים דבר שכזה, או אולי לסכם? נראה שלא. אבל משהו מעין זה ניתן אולי כן להעביר, למסור עוד מעט מן התחושות, של לב כל כך גדול.

סדרת המאמרים המופלאה, שהעשירה כל כך את עולם המושגים של דורינו אנו, כללה בחובה התעוררות רבתי לנושאים רבים ומגוונים היש לדעתכם איזה שהוא מסר מרכזי העולה מתוך הסדרה בכללה - לדורינו אנו, וביחוד הדור הצעיר שגדל וחונך כאן בארץ? - המסר המרכזי - לקיים את "המצוה הגדולה להיות בשמחה תמיד"!

דומני, שהעובדה כשלעצמה, שאנו חיים כאן בארצנו הקדושה ברמת חיים כזו, הן בגשמיות הן ברוחניות, מספיקה בהחלט לעורר רגשי שמחה, וממילא לקיים גם את "עבדו את ה' בשמחה".

וזאת אנו חייבים, אחרת נהיה ח"ו כפויי טובה.

לפענ"ד זה כתוב מפורש בפ' בכורים (דברים כ"ו ג') "ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלוקיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו".

לכאורה מדוע מספר פה מביא הביכורים לכהן כי בא אל הארץ, הלא

הכהן רואה אותו! ויותר מזה, הוא מדגיש שאומר את זה לה' אלקינו. אתמהה.

ברם רש"י מסלק את התמיהה. בפירוש קצר ביותר - "ואמרת אליו" - שאינך כפוי טובה.

פירוש הדבר - הגדתי לה' אלוקינו שאני מרגיש ומעריך את האושר העצום שהענקת לי בחסדיך הרבים בזה שזכיתי לחיות בארצנו הקדושה - ארץ זבת חלב ודבש - ויש לי כאן האפשרות לחיות חיים יהודיים אמיתיים ולקיים את מצוותיך באהבה.

ובכדי להדגים את זאת הוא מפנה מבט לאחור ומספר על הצרות הצרורות שהיו לאבותינו בעבר, בבחינת "יתרון האור מן החושך" (קהלת ב' י"ג). פירוש הדבר: מתי מסוגלים להעריך היטב את היתרון של האור? כשנמצאים בחושך.

והפרשה מסתיימת "ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך ולביתך".

את הפרשה הזאת קראו מביאי הבכורים במשך יותר מאלף שנה. כלומר: הקוראים לא היו עולים חדשים, אלא דורות דורות שנולדו בארץ.

היום, אין לנו בעוונותינו הרבים האפשרות לקיים את המצוה הזאת, אולם יש לנו האפשרות של מבט לאחור, כלומר, להשוות את רמת החיים של היום לרמת החיים של הדור הקודם.

אם נעשה זאת, נגיע בודאי בס"ד ל"ושמחת בכל הטוב אשר נתן לנו ה' אלוקינו". אלא מה, לכל אחד ואחד יש כל מיני בעיות המפריעות לשמחה, אז אמסור לכם, ברשותכם, סיפור קצר שסיפר לי מחנך ותיק:

פנה אליו אחד ממכריו בבקשה אולי יש לו עצה להקל מעליו את טרדות החיים שלו.

בתשובה הציע לו המחנך לעבור על סידרת המאמרים "עדות אישית" ואח"כ יחשבו יחד. לידיעתכם, קוראים נכבדים, המבקש לא פנה יותר למחנך... כאשר הגיע למסקנה שחייו ה"קשים" הם צחוק לעומת מצוקת הדורות הקודמים.

ההתיחסות בכל הסדרה עד היום היתה לעבר. כיצד לאחר כל אותן דרכים מופלאות נראה בעיניך, העינים שראו כ״כ הרבה, העולם כאן והיום. האם ישנה ביקורת כל שהיא, או אולי התפעלות מסויימת?

אני הקטן רואה כאן ב״ה דברים המעוררים התפעלות וכמו״כ גם ביקורת. ולפעמים אני חושב על זה לא מעט. אולם, כידוע, לא על כל דבר שחושבים מדברים... ולא כל דבר שמדברים כותבים...

בכל אופן, לא אני האדם, שיביע דעה על נושא שכזה.

חושבני, שהגדולים כתבו ודברו הרבה בנידון, ואין לנו אלא לקבל דבריהם הקדושים.

סביר להניח, כי גם כאן בארץ היית זקוק בודאי לבטחון בהשי״ת, האם אתה יכול להצביע על מקרה מסויים?

ובכן, זה היה שנה בערך לפני שהחלטתי להפסיק לעבוד ע״מ שנוכל לעבור לגור בבני ברק בס״ד.

לא היו לנו בזה בעיות מיוחדות, חוץ מ... גיוס כספים לרכוש דירה. עשיתי השתדלות ופניתי למתווך שימצא לנו קונה לדירתנו. לאחר שהמתווך ראה את הדירה, הצהיר לנו, שהוא מקוה לחזור אלינו תוך חודש עם לקוח טוב במחיר יותר גדול ממה שבקשנו. ברם עברו חודשיים שלשה ואינני רואה בינתיים לא לקוח ולא מתווך.

כשפניתי למתווך בשאלה קצרה לגמרי - נו?

קבלתי תשובה, גם כן קצרה - ״סבלנות״!

בלית ברירה התאזרתי בסבלנות.

אולם לאחר תוספת של עוד שלשה חודשים כשהסבלנות שלי עמדה לפקוע, חזרתי שוב על שאלתי: נו?!

כאן זכיתי כבר לתשובה יותר רחבה: ״עליך להבין, כי היום קשה מאוד למכור דירות ישנות״ (הדירה ״הישנה״ נבנתה לפני 16 שנה עבור עולים חדשים מארצות הרווחה).

כאשר השתכנעתי שהמתווך הוא ההיפוך של בנק דיסקונט, כלומר: **אין**

עם מי לדבר... החלטתי לעבור למתווך אחר, והלכתי תיכף למתווך המפורסם כממולח וכחברה'מאן. אולם נתקלתי בדלת סגורה.

מילא! אבוא עוד פעם.

אבל רגע! למה פתאום המשרד סגור בשעות העבודה ואין שום פתק? הלא אין מקריות בעולם, סימן שמן השמים לא מסכימים אתי.

וכאן התחיל מצפוני לצעוק עלי: למה אתה פונה למתווך אחר, האם אתה חושב שהמתווך **הוא** המוכר את הדירה, ולכן לדעתך ההוא לא מסוגל וזה כן מסוגל? הלא כל דבר הכי פעוט הוא מן השמים, כמשאחז"ל: "אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה" (חולין ז'). אלא מה, צריך לעשות איזו השתדלות. וזה הלא עשית, אז מה אתה רוצה עוד לעשות?

זה ממש פגם גדול באמונה ובטחון, מה קרה לך גרשון? ברוסיה היית פחות או יותר, וכאן בארץ התקלקלת לגמרי? תתבייש לך!

ואני אכן התביישתי מעצמי, והודות לזה נעשיתי "בעל תשובה", לאלתר, שבא לידי ביטוי בחרטה לשעבר וקבלה על להבא, כלומר: החלטתי לא לפנות למתווך אחר אלא לסמוך על הקב"ה בבטחון שיסדר את הענין על הצד הטוב ביותר.

וכך חזרתי הביתה בסיפוק רב, שהצלחתי להיות "בעל תשובה" לכל הפחות בדבר אחד...

אחר הדברים האלה לא עבר זמן רב ונכנס אלינו אדם שביקש מאתנו לספר לו פרטים על הדירה של שכן המוצעת למכירה.

אחר קבלת הפרטים אמר לנו, שאם אנחנו היינו מוכרים את הדירה שלנו, היה הוא הראשון שהיה קונה אותה.

לאחר ששמע מאתנו שזה יכול להיות רק אחרי חצי שנה, לא הרפה מאתנו ואמר שמוכן עכשיו לעשות הסכם. וכך מכרנו את הדירה בס"ד בלי שום מתווך. וכמובן הרווחנו את הסכום של דמי תיווך.

יצוין, שהדירה שלנו היתה דירה סטנדרטית.

מסירות נפש, רדיפות, סכנת הגליה, רכבות מטלטלות כיצד היום ניתן להגיע כשב"ה אין את כל אותן צרות - לאותן עוצמות רגשות של "ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך"?

בדרך כלל מתנסים בנסיונות לא רק ביסורים אלא גם בחיי עושר, כלומר: בכל המצבים בחיים, כמו שאמר הרמח"ל בספרו "מסילת ישרים" פרק א' בזה הלשון: "כי כל עניני העולם בין לטוב בין לרע הם הם נסיונות לאדם. העוני מצד אחד והעושר מצד אחד, כענין שאמר שלמה (משלי ל') פן אשבע וכחשתי ואמרתי מי ה' ופן אורש וגנבתי וכו'" עכ"ל.

פירוש "פן אשבע וכחשתי", כאשר הקב"ה מראה לאדם פנים של הצלחה, מתחיל האדם לזקוף את ההצלחה לכשרונותיו הרבים, ולמרצו וכדו', ולא מעט מסכימים אתו ומעניקים לו את התואר "חברה'מאן"...

"ופן אורש וגנבתי" זה היה בימי, כאשר הגניבה היתה תוצאה מחוסר לחם. היום העולם הפוך, דוקא אלו השבעים יותר מדי, הם הגנבים...

בכל אופן, כאשר לאדם יש יסורים ר"ל, יש לו טענות לקב"ה - למה זה מגיע לו, והוא שוכח לגמרי (או לא יודע בכלל) "שאין יסורין בלא עוון" (שבת נ"ה). וממילא מתקבל מה שאמר הנביא ירמיהו בשם ה' "הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי" (ירמיהו ב' ל"ה) ומפרש המלבי"ם: "ור"ל, עמך צריך אני להשפט ולעמוד בדין כי את באה בטענה נגדי ואומרת לא חטאת כאילו אני הנשפט ויש לך טענות נגדי".

אגב, אחד מן הטעמים שאומרים בתפילת ליל ראש השנה את הפרק "מזמור לדוד לה' הארץ ומלואה, וכו' הוא, כי שם כתוב "ישא ברכה מאת ה' וצדקה מאלקי ישעו" (תהלים כ"ד) פירוש הדבר - אם ישא ברכה, שידע שהיא מאת ה' ולא כחי ועוצם ידי ח"ו, ואל יחשוב שהברכה באה בגלל שמגיע לו אלא צדקה מאלקי ישעו, כלומר מתנת חינם. ככה חושבים הצדיקים, כפי שמצינו אצל משה רבינו ע"ה כשהתפלל אל ה' - "ואתחנן אל ה'", מלשון מתנת חנם (רש"י דברים ג', כ"ג).

ובכן, כל אדם עומד בנסיונות והשי"ת נותן לו כח לעמוד בהם, כי אין הקב"ה בא בטרוניא (בעלילה) עם בריותיו (ע"ז נ.) כך שבכדי להגיע לרגשות עצומים של "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך וכו', אינן דרושות רדיפות, גלות וכדו' אלא רגע אחד של התבוננות:

כאשר מקבלים טובה ממישהו, אנו מתמלאים אליו אהבה, ואם הטובה היא גדולה, מצהירים לו חגיגית: לא נשכח אותך לעולם!

עכשיו, מה עם הטובות שאנו מקבלים מאת הקב"ה יתי?

בכל שבת ויום טוב אנו אומרים בתפילת שחרית "אילו פינו מלא שירה כים וכו' וכו'... אין אנחנו מספיקים להודות לך ה' או"א ולברך את שמך על אחת מאלף אלפי אלפים ורבי רבבות פעמים הטובות שעשית עם אבותינו ועמנו".

וזה לא מליצה ולא גוזמא, כי חז"ל אמרו על הפסוק "כל הנשמה תהלל קה" (תהילים ק"נ) "על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס להקב"ה" (ב"ר י"ד, י"א).

ועתה הבה נקח את המחשב ונעשה חשבון כמה נשימות נושם אדם במשך היממה, ואח"כ נכפיל את הסכום ב־365.

ואם עדיין מתקשים להרגיש זאת, כי מטבעו של אדם שאינו מעריך מה שיש לו, כאמור, אז אפשר לשוחח עם חולה קצרת ר"ל והוא כבר יסביר היטב היטב את הערך של נשימה.

כל זה במה שנוגע לחוש אחד בלבד, ומה עם הראיה, השמיעה וכדו' וכדו'?

מו"ר הגאון ר' יצחק זילברשטיין שליט"א סיפר פעם באחת מהדרשות הנפלאות שלו, כי ברומא נמצאת חנות בה אפשר לקנות איברים של אדם, צריך רק לשלם איזה סכום של 50 אלף דולר בעד כליה אחת.

עין עולה עוד יותר, וכך הלאה, וכך הלאה, כך שהגוף של בן אדם שווה מיליונים.

ואת כל זה קבלנו מאת הבורא יתי"ש חינם.

נו רבותי! האם הני"ל עוד לא מספיק להתעוררות רבה של אהבה עצומה לאלוקינו עד קיום "ובכל נפשך ובכל מאודך"?!?!

שנה חדשה בפתח, מה יש לך לאחל לקוראים. מה שאמר ר' שמעון בן חלפתא בסוף מס' עוקצים פרק ג' מ"ש י"ב: "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שנא' ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".

עכשיו, מה נקרא שלום?

הבא נסתכל בפי בחקותי:

"ונתתי שלום בארץ, ושכבתם ואין מחריד, והשבתי חיה רעה מן הארץ וכו' ורדפתם את אויבכם ונפלו לפניכם לחרב" (ויקרא כ"ו ו, ז'). כל זה מובן - "ונתתי שלום בארץ" - שלא תהיה כאן מלחמה, "ושכבתם ואין מחריד" - לאחר שתשכבו לישון לא תעורר אתכם אזעקה מחרידה (כתוצאה ממלחמת מדינות קרובות, כגון מלחמת המפרץ) "והשבתי חיה רעה מן הארץ" הכוונה לחיה בצורת אדם.

אולם, לכאורה, מהופך סדר הכתוב, שהיה צריך להקדים את "ונפלו לפניכם לחרב", לפני "ונתתי שלום בארץ".

אלא כך הדברים אמורים: "ונתתי שלום בארץ" - אם ישרור שלום בארץ ולא יפרידו מדנים בין אחים בריב מפלגות, סיעות, עדות, אז "ונפלו אויביכם לפניכם לחרב".

וראיה לפירוש על "ונתתי שלום בארץ", היינו שיהיה שלום ביניכם לבין עצמכם.

כי על שלום עם השונאים כבר כתוב קודם בפסוק ה', "וישבתם לבטח בארצכם".

ונסיים בדבר שמח.

"ושמחת בחגך והיית אך שמח" (דברים ט"ז, י"ד, ט"ו) לכאורה, איך אפשר לצוות על דבר שזקוק להתעוררות פנימית?

ויש ליישב ב"וואו", של חמי הרה"ג ר' מנחם זאב חסידה ז"ל לפי הגמרא בסנהדרין נ"ט - "אכין ורקין מיעוטין".

זהו שאמר הכתוב "והיית אך" - אם תמעט עצמך להיות עניו ושפל בעיניך, לא תדרוש הרבה, ואף אחד לא יהיה חייב לך כלום, ממילא תהיה שמח.

(מובא בספר "כרמי ישראל" להרב ישראל חסידה שליט"א).

בברכת "והיית אך שמח"

גרשון